

HAJDÚ DÓRA

A TÖRVÉNY ÁLTAL ELŐÍRT
KÖZÖS JOGKEZELÉS A
MAGYAR ÉS A FRANCIA
SZERZŐI JOGBAN

A törvény által előírt közös jogkezelés a
magyar és a francia szerzői jogban

26.

Sorozatszerkesztő:

Koltay András – Nyakas Levente

Hajdú Dóra

**A törvény által előírt közös jogkezelés a
magyar és a francia szerzői jogban**

Médiatudományi Intézet

2016

A kutatást támogatta:

Minden jog fenntartva.

© Hajdú Dóra, 2016

© Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság Médiatanács Médiatudományi Intézete, 2016

Tartalom

Előszó	7
Bevezetés	9
1. Az elemzés tárgya.....	9
2. A vizsgálati módszer és az elemzés felépítése.....	18
I. Fogalmi és elméleti keretek – néhány bevezető gondolat	21
1. A szerzői jog korlátai, korlátozása	21
1.1. A korlátozások indokai	22
1.2. A korlátozások megjelenési formái.....	25
2. A közös jogkezelés fogalma és szervezeti háttere.....	30
2.1. A közös jogkezelés fogalma.....	30
2.2. A közös jogkezelés szervezeti háttere	38
3. Az első rész konklúziója.....	58
II. A törvény által előírt közös jogkezelés mint a kizárólagos jog korlátja	61
1. A jog gyakorlásának korlátozása a közös jogkezelés előírásával.....	62
1.1. A vezetékes továbbközvetítési jog közös kezelése	63
1.2. A többszörözés engedélyezésére vonatkozó közös jogkezelés	81
2. A kizárólagos jog díjigényre korlátozása révén bevezetett közös jogkezelés.....	104
2.1. Hasonló probléma, eltérő megoldás	104
2.2. A magáncélú többszörözésre tekintettel fennálló díjigény közös jogkezelése	119
3. Konklúzió	158
III. A törvény által előírt közös jogkezelés mint a joggyakorlás egy meghatározott módja	161
1. Az engedélyezési jog gyakorlása a kilépést engedő közös jogkezelés körében	162
1.1. Kilépést engedő közös jogkezelés: félúton a kötelező közös jogkezelés és az egyéni joggyakorlás között	162
1.2. Kilépést engedő, kiterjesztett hatályú közös jogkezelés: A rendelkezési jog korlátozása?	177
2. Díjigények közös jogkezelése a hatékonyság szolgálatában.....	187
2.1. A bérleti és a haszonkölcsönzési jog tekintetében fennálló díjigények közös kezelése....	188
2.2. A droit de suite	202
3. Konklúzió	214

Előszó

A kötet alapjául doktori disszertációm szolgált, amelyet francia-magyar kettős témavezetésű doktori program keretében védtem meg. Köszönet illeti Mezei Pétert, amiért az első tudományos diákköri dolgozatom megírásától fogva irányította, segítette munkámat. Hasonlóképp hálás vagyok Antoine Latreille-nek, amiért teret engedett doktori kutatásaimnak, és hasznos tanácsokkal orientált a téma megtalálására. A kötet alapjául szolgáló disszertáció továbbfejlesztéséhez kritikai észrevételeivel, bírálatával hozzájárult Faludi Gábor, Grad-Gyenge Anikó, Somssich Réka, Edouard Treppoz et Arnaud Latil. A kötetet Ildikónak, Imrének, Balázsnak és Jehannak ajánlom, akik mindvégig támogattak a munkám során.

Bevezetés

1. Az elemzés tárgya

Napjaink szerzői jogában újra és újra előbukkanó kérdés, hogy a szerzői jog reformra szorul-e.¹ Ez az igény alapvetően a szerzői jog és a technológiai fejlődés kapcsolatára vezethető vissza: több olyan jelenség is megfigyelhető a felhasználási szokásokban, amelyek a digitalizáció elterjedésének köszönhetőek, és amelyek miatt egyesek a szerzői jog strukturális reformjának szükségességét hangsúlyozzák. Ez nem új keletű folyamat, ugyanis a szerzői jog a születésétől fogva a technológiával szimbiózisban fejlődik, alakul.² Ami az újdonság erejével hat, az ezeknek a változásoknak a gyorsasága, illetve az, hogy ezáltal a szerzői művek alkotása és felhasználása is a korábbiaktól eltérő képet mutat.

A szerzői jog alapvetően arra a természetes gazdasági szükségletre reflektál, amelyben a szerző alkotóként a műve felhasználásából származó jövedelemből kíván megélni,³ vagyis eredendően a szerző és a *professzionális* felhasználók (elsősorban a kiadók) közötti viszonyt kívánta rendezni olyan keretek között,⁴ amelyekben a művek viszonylag ritkák voltak, és emiatt különös értéket képviseltek.⁵ A szerzői jog így arra a logikára épült, hogy a szerző átruházza az őt megillető jogokat a kiadóra, vagy azok gyakorlását neki átengedi, vagyis a kiadó belép a szerző helyébe a mű további hasznosítása során. A kiadó számára tehát biztosítani kellett azokat a jogi eszközöket, amelyek segítségével profitot termelhet a mű felhasználásából.⁶ Másrészt pedig olyan fékeket kellett beépíteni, amelyek megakadályozták, hogy a professzionális szervezetek túlságosan kihasználják a szerzőket, vagyis biztosítani kellett azokat a feltételeket, amelyekben a kreatív alkotó elme kiteljesedhetett. Ehhez képest napjainkban az

---

1 A témával kapcsolatosan legutóbb I. pl. SÁR (2007) 34–41; POGÁCSÁS (2012) 131–137; UJHELYI (2013) 69–107. Érdemes már itt kiemelni azt is, hogy az Európai Unióban jelenleg is zajlik az InfoSoc-irányelvnek, az uniós szerzői jogi harmonizáció egyik alappilléreinek reformja. A téma Európai Parlamenti képviselő rapportőre, a Kalózpárti német Julia Reda 2015 elején hozta nyilvánosságra ezzel kapcsolatos jelentését, amelyet az Európai Parlament 2015. július 9-én az eredeti előterjesztéstől gyökeresen eltérő tartalommal fogadott el. *Projet de rapport sur la mise en œuvre de la directive 2001/29/CE du Parlement européen et du Conseil du 22 mai 2001 sur l’harmonisation de certains aspects du droit d’auteur et des droits voisins dans la société de l’information* [2014/2256 (INI)], <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+COMPARL+PE-546.580+02+DOC+PDF+V0//FR&language=FR>; az Európai Parlament 2015. július 9-i állásfoglalása az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló, 2001. május 22-i 2001/29/EK európai parlamenti és a tanácsi irányelv végrehajtásáról [2014/2256(INI)], <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P8-TA-2015-0273+0+DOC+PDF+V0//HU>.

2 MEZEI (2012a) 197–208.

3 Arról, hogy a szerzői jog fejlődése során alapvetően nem ez a koncepció dominált, I. POGÁCSÁS (2014) 149–162.

4 GERVAIS (2012) 91.

5 Nem véletlen, hogy a szerzői jog elődje a privilégiumok rendszere volt, amelyekben a szuverén főhatalom biztosított monopoljogot egy-egy mű kinyomtatására és terjesztésére. Ez is arra az üzleti koncepcióra épül, hogy a szerző és közönsége közé beékelődik egy, a mű minél szélesebb körben ismertté tételében érdekelt, és így anyagi hasznot szerző kiadó. A szerzői jogi szabályok létrejötté így elsősorban a szerzők védelmére hivatott a kiadók túlzott erőfölényével szemben annak figyelembe vételével, hogy a kiadók oldaláról is kiegyensúlyozottá váljon a kulturális javak előállításában való részvétel. A szerzői jog történetéről, különösen a privilégiumok rendszeréről I. MEZEI (2004); BODÓ (2011); HAJDÚ (2014b); DEAZLEY–KRETSCHMER–BENTLY (2010); PFISTER (2010).

6 ESCARRA–RAULT–HEPP (1937) 21–22.

figyelhető meg, hogy „a mai szerző egyre inkább *előre* megszervezett vállalkozói-műszaki keretben alkot.”⁷ A szerzői művek előállítására tömegessé válik,⁸ olybá tűnik, mintha a különböző irányzatok gyakori változásával a művek hasznosításának élettartama is lerövidülne. Az aktuális stílusirányzatok követésének igényével, illetve a kulturális ipar koncentrációjával pedig egyes műfajokban talán még a műnek az alkotó személyiségvonásaihoz való kapcsolódása is gyengül (amellett persze, hogy továbbra is szerzői jogi védelmet élvező, egyéni, eredeti jellegű alkotások születnek), amennyiben az alkotók törekszenek ezek követésére.

A tömegesség nem egyedül a művek létrehozása kapcsán érhető tetten, hanem azok fogyasztása is nagyságrendekkel nagyobb méreteket öltött, mint valaha. Míg korábban a szerzői művek élvezete jól körülhatárolható keretek között zajlott, mára ezek a határok egyre elmosódottabbá váltak.⁹ Manapság az információ a világ bármely pontjáról gyakorlatilag azonnal hozzáférhető, naponta rengeteg új tartalom, potenciálisan egyéni, eredeti jellegű szerzői mű születik, amelyek a világhálóra kerülve azonnal széles közönséghez jutnak el.¹⁰ A szerzői jog ráadásul, úgy tűnik, nincsen felkészülve ezekre a tömeges, nem professzionális felhasználók általi felhasználásokra.¹¹ Legalábbis a szerzői jog eredeti rendeltetésével ellentétesen látszik, és társadalmi feszültségekhez vezet az, ha a szerzői jog az amatőr felhasználásokat a professzionális felhasználásokhoz hasonlóan kezeli.¹² A fennálló szerzői jogi keretek rugalmasabbá tétele a szerzői jog alapelveinek és alapvető funkcióinak megtartása mellett ebből a szempontból fontos.¹³ A cél ugyanis az lenne, hogy a szerzői jog továbbra is be tudja tölteni legalapvetőbb funkcióját, nevezetesen azt, hogy a kreatív információ előállítását és az abba való befektetést oly módon ösztönözze, hogy közben az ehhez való hozzáférést a lehető legszélesebb mértékben biztosítsa, ennek következményeként pedig az alkotó ebbéli minőségének feltüntetésével anyagi kompenzációban részesüljön műve felhasználása után.¹⁴

Az érvényes, univerzális paradigma (legyen szó akár a *copyright*, akár a *droit d'auteur* típusú megközelítésről, ideértve azt is, hogy a német és a francia hagyományok eltérnek egymástól)¹⁵

7 GYERTYÁNFY (2001) 342.

8 Meg kell jegyezni azt is, hogy közgazdasági szempontú megközelítéssel a kulturális javak termelésének elősegítésére nem feltétlenül a szerzői jog a leghatékonyabb mód. ALCARAS (2007) 55–74.

9 GYERTYÁNFY (1995) 456.

10 Marco Ricolfi szerint ezt a kapcsolatot az alábbi három szóval lehet a legjobban jellemezni: „anywhere, anytime and perfect”. Vagyis a tartalom a világ bármely pontjáról, bármikor, minőségromlás nélkül elérhető. RICOLFI (2007) 286–287.

11 Az ehhez kötődő egyik legvitatottabb kérdést, a digitális magáncélú másolatok kérdését jelen kötet keretei között is elemezzük. E helyütt érdemes azonban legalább említés szintjén foglalkozni a tömeges, nem professzionális felhasználásokhoz kötődő másik problémakörrel, nevezetesen a felhasználók által készített majd megosztott, ún. *user generated content* kérdésköréről. Ezzel kapcsolatban l. SZJSZT (2014).

12 CARON (2012b) 21. Erre példaként szintén a magáncélú másolatra tekintettel megfizetett díjakat érdemes felhozni. Az átánydíjas rendszer lényege abban áll, hogy a díj megfizetése mellett a szerzői jog nem avatkozik be a magánszemélyek általi felhasználásokba. Teoretikusan még a díjat sem a végfelhasználóktól kell beszédni, azt ugyanis sok esetben a gyártóra vagy importőrre telepíti a jogalkotó, amely azt csak továbbhárítja a fogyasztókra. Lásd ezzel kapcsolatban a kötet III. részének 2. fejezetét.

13 Az értelmezési keretek rugalmasabbá tételét célozza az a nyilatkozat is, amelyben a kontinentális szerzői jogban jártas elismert jogtudósok a szerzői jogi korlátozások sarokkövének, a háromlépcsős tesztnek az értelmezési kereteit kívánják újragondolni. GEIGER–HILTY–GRIFFITHS–SUTHERSANEN (2010) 119–122.

14 GERVAIS (2012) 91–92.

15 A kötet nem kíván részletesen foglalkozni az angolszász és a kontinentális szerzői jogi gondolkodás különbségeivel. Erre vonatkozó külön utalás hiányában, általános értelemben használva, a szerzői jog alatt a kontinentális szerzői jogot értjük. A két szerzői jogi struktúra közötti eltérések részletes elemzéséhez l. pl. BENHAMOU–FARCHY (2009).

a szerzői jog több mint háromszáz éves fennállása alatt egyfajta egyensúlyozó szerepet töltött és tölt be. A szerző és a társadalom (értve ez alatt a felhasználókon kívül a többi alkotót, illetve a szerzői művek közönséghez juttatásában szerepet vállalókat) egymással szembenálló érdekei közötti összhang megteremtése maga a szerzői jog. Ez az egyensúlykeresés akkor is igaz, ha figyelembe vesszük, hogy a kontinentális (főleg francia és az ezt követő) szerzői jog központja a szerző, és a szerzői jogi szabályozás az ő személye köré épül fel, elsősorban az ő érdekeit kívánva védelmezni.¹⁶ Ennek megfelelően a kontinentális szerzői jog a véleménynyilvánítás szabadságából is eredeztethetően a szerzőt megillető személyhez fűződő és vagyoni jogok összessége,¹⁷ amelyek a tulajdonjoghoz hasonlóan alapvetően kizárólagos (de nem korlátlan) rendelkezési jogot biztosítanak az alkotónak a műve felett. Az angolszász megközelítés ezzel szemben sokkal inkább utilitárius, az alkotóval szemben az alkotásra helyez nagyobb hangsúlyt.¹⁸

Ez a több szinten jelen lévő Janus-arcúság érdekesítő vitákat generál a szerzői jog valódi természetéről, céljáról és funkciójáról.¹⁹ Az azonban kétségtelen, hogy a hangsúly a szerzőn mint individuumon van. Nem elvitatva a személyhez fűződő jogok fontosságát,²⁰ a gazdasági forgalomban a vagyoni jogok kiemelt szereppel bírnak. Ezek biztosítják ugyanis azt, hogy az alkotó a maga művét felhasználhatja, illetve másoknak a felhasználást engedélyezheti, vagy megtilthatja. A szerző tehát monopóliummal rendelkezik a műve hasznosítása tekintetében. A francia jogban található megfogalmazás szerint (és ebben ismét csak utalás történik a szerzői jog céljára is) a felhasználáshoz, a mű kiaknázásához fűződő jog (*droit de l'exploitation*) abban áll, hogy a jogosult a művet minden lehetséges módon eljuttathatja a közönséghez, vagyis minden ilyen kihasználáshoz fűződik kizárólagos jog.²¹ Ez a megközelítés annak ellenére alapvetően meghatározza a szerzői jog fejlődését az első szerzői jogi törvények elfogadása óta,²² hogy felvetődött (és elutasításra került) az is, vajon egy másfajta, az anyagi kompenzációra nagyobb hangsúlyt fektető, az engedélyezési jogot visszaszorító struktúra nem biztosít

16 BERNAULT-CLAVIER (2015) „Balance des intérêts” szócikk, 43.

17 Faludi Gábor ezt így fogalmazza meg találoán: „A szerzői jog – talán elsősorban – az egyedi szellemi alkotásban megformált véleménynyilvánítási jog motorja. E motor hajtóanyaga a tulajdonszerű, de személyiségi elemekkel összefonódott kizárólagos jogba átvitt szabadság, amely lehetővé teszi, hogy a szerző – ha úgy tetszik, az eredeti jogosult – jogi, gazdasági autonómiájára építve gyakorolhassa a véleménynyilvánítás jogát, ebbe beleértve a műve szabad piaci értékesítését is.” FALUDI (2008) 10.

18 Az Amerikai Egyesült Államok Alkotmányának szabadalmi és szerzői jogi klauzulája [I. cikk (8) bek. 8. pont] is csak a „hasznos művészetek” előmozdítása érdekében ismeri el az otalmat.

19 Ez a Janus-arcúság több szinten is érdekes problémákat vet fel. Szűkebb értelemben a személyhez fűződő jogok helyét elemző monista és dualista felfogások a szerzői jog dogmatikai rendszerén belül jelenítik meg a két-arcúságot. Vagyis kérdés az, hogy a szerzői jog, bevett francia névvel irodalmi és művészeti tulajdon (*propriété littéraire et artistique*) a tulajdon egy formájának tekinthető-e. PFISTER (2005) 117–209; ALMA-DELETTRE (2007) 25–37. Franciaország egyébként a személyhez fűződő és vagyoni jogok elkülönítésének dualista megoldását követi. FRANÇON (1999) 216. A magyar szerzői jog kapcsán l. FALUDI (1995) 146–156; GYENGE (2003) 649–657. Tágabb értelemben pedig a szerzői jog különböző érdekek közötti puffer szerepe is ide tartozik, ami a jogterület végső célja (csak a legfontosabbakat kiemelve: a szerző érdekeinek mindenek felett álló védelme, a további alkotás ösztönzése, vagy épp a művek minél szélesebb közönséghez juttatása) elemzésének sokkal inkább filozofikus jellegű meghatározását jelenti. ALLEAUME (2010) 423–445.

20 A személyhez fűződő jogok közgazdaságtani vonzataival kapcsolatban l. GREFFE (2005) 43–55.

21 GAUDRAT-SARDAIN (2005) 10. Ez a megközelítés érdekes eredményre vezet a szerzői jog határainak, az az alóli kivételek körének meghatározásában. Ezt a nézetet elfogadva pl. a szűk családi körben történő előadás közönség, nyilvánosság hiányában eleve nem a szerzői jog hatálya alá tartozó felhasználás, nem pedig kivétel. CARON (2012b) 20–21.

22 A világ első szerzői jogi törvénye Anna királynő 1709-es statútuma. Franciaországban az első szerzői jogi törvényt 1793-ban, Magyarországon pedig 1884-ben fogadták el. GINSBURG (1991) 124–289; OCHOA (2007) 142–143.

taná-e megfelelőbb módon a szerző érdekeit.²³ Alkotások ugyanis a szerzői jog megszületése előtt is léteztek, a kreatív emberi önkifejezési formák a barlangrajzok óta részei az emberiség történetének, a kiemelkedő művészek pedig mecénásaik révén meg tudtak élni önmagában az alkotótevékenységből is. A válasz viszont egyelőre változatlan maradt: abszolút szerkezetű, negatív tartalmú jogviszony alanyként továbbra is a szerző az, aki egy személyben rendelkezik a műve felett,²⁴ ez biztosítja ugyanis számára a leghatékonyabb védelmet.

A jogviszony közvetett tárgya maga a szerzői mű, amely egy elvont kategória, lényege az immaterialitásában, hordozótól való függetlenségében rejlik. Éppen ez a jellemző nehezíti meg a kényes egyensúly megtalálását: a szerzői mű ugyanis másolható.²⁵ Amint egyszer eljutott a közönséghez, nem lehet kizárni annak lehetőségét, hogy a művet valaki reprodukálja. Vagyis a szerző a mű alapvető eszmei jellege miatt nincs abban a helyzetben, hogy minden egyes felhasználást egyedileg engedélyezzen. Az olyan műtípusok esetében, amelyek körében gyakori az ismételt felhasználás (tipikusan ilyenek a zeneművek), a szerzők még kevésbé tudnak a mű sorsának urai maradni. Viszonylag korán nyilvánvalóvá vált az is, hogy az alkotók egymaguk nem tudják a nekik biztosított jogokat hatékonyan egyedileg gyakorolni (különösen a zeneművek nyilvános előadásának körében),²⁶ nem tudnak ugyanis minden egyes felhasználást követni, és ezeket engedélyezni. Felismerték, hogy az egyéni joggyakorlás nehézségei leküzdésének hatékony módja, ha a szerzők a joggyakorlásra külön szervezetet hoznak létre.²⁷ Alapvetően ez az igény vezetett a közös jogkezelés jogintézményének létrejöttéhez Franciaországban, majd kiterjedéséhez Németországban, és alapozza meg működésének legitimitását mind a mai napig a kontinentális jogi hagyományokkal rendelkező országokban, így Magyarországon is.²⁸ A technológiai fejlődés tehát nem az elsődleges indoka a közös jogkezelés fejlődésnek, bár kétségkívül ennek katalizátora – tekintettel arra, hogy ennek köszönhetően keletkeznek olyan újabbnál újabb platformok, amelyek a tömeges műélvezetet lehetővé teszik.²⁹

A közös jogkezelés viszont a jogok gyakorlásán túl egy másik dimenzióba helyezve is vizsgálható. A kizárólagos jog biztosítása ugyanis éppen az érdekkiegyensúlyozás szükségessége miatt nem jelenti, nem jelentheti egyben azt is, hogy ez a jogosultság ne lenne korlátok közé szorítható. Pusztán a szerző érdekeinek figyelembe vétele ugyanis megbéníthatná azt, hogy a kreatív alkotótevékenység révén létrejött művekhez a közönség minél szélesebb köre juthasson hozzá, ami pedig az újabb alkotófolyamat gátját is jelentené. Ez nem jelenti azt, hogy a szerzői jogot el kellene törölni, és elsődlegesen a felhasználók, a társadalom érdekeit kellene középpontba helyezni.³⁰ Épp ellenkezőleg: a jelenlegi struktúra azon az elven nyugszik, hogy a kizárólagos jog ésszerű korlátainak

23 Az elemzés azzal foglalkozik, hogy a szerzők számára előnyösebb lenne-e, ha a művük feletti rendelkezést biztosító kizárólagos jog helyett mindössze díjazáshoz való jogként definiálnánk a szerzői jogot. GINSBURG (2009) 7–10; hasonlóképpen CARON (2007) 105–116.

24 Több szerző esetén a jogok gyakorlása a létrehozott mű típusától is függ. Szjt. 5–7. §; Code de la Propriété Intellectuelle (CPI) L. 113-2, L. 113-3, L. 113-4, L. 113-5 cikkek.

25 Az angolszász „*copyright*” elnevezés is erre a jellemzőre utal.

26 FICSOR (1985) 299.

27 Erről a folyamatról, amelynek az első közös jogkezelő szervezet megalakításán kívül az első francia szerzői jogi törvények megszületéséig vezetett, l. HAJDÚ (2014b) 50–58.

28 GYENGE–SARKADY (2013) 22–26.

29 Ennek legszembetűnőbb példája a magáncélú másolatra tekintettel fizetett díjak fejlődésvázlata: a háztartásokba beszívargó, rögzítésre alkalmas magnetofonok tették lehetővé, nélkülözhetetlenné a jogalkotó számára a kérdés rendezését. HUGENHOLTZ (2012) 179–196.

30 MEZEI (2014a) 407–423.

megtalálásával kell az ideális egyensúlyi állapotot fenntartani. Ezeknek a korlátoknak a megvonása viszont semmiképpen sem történhet *ad hoc* módon. Amennyiben a jogalkotó úgy dönt, hogy az érdekkiegyensúlyozást a szerzői jogon belüli eszközökkel kívánja megvalósítani, annak a nemzetközi és az uniós szerzői jog által kijelölt kereteken belül kell megtörténnie, hiszen a „szerzői jog jogalkotói újragondolása» nem történhet a sokoldalú nemzetközi egyezményes és az európai uniós kötelezettségek (irányelvek és elvállalt egyezményi tagság) figyelmen kívül hagyásával, egyetlen országon belül.³¹ Természetesen annak sincsen akadály, hogy ezeket a korlátokat a szerzői jogon kívüli eszközökkel érje el a jogalkotó. A jelenlegi szabályozási környezetben is található példa arra, hogy az egyensúly más jogterület által biztosított lehetőségeken keresztül érvényesül, nem egyedülálló e tekintetben a versenyjog alkalmazása a szerzői jog területén,³² sőt a közös jogkezelés kizárólag üzleti modellként való megközelítése kizárólagos versenyjogi kontrollt eredményez.³³

A szerzői jogot érintő korlátozások, a fogalmat a legtágabb értelemben véve, sokszínű palettát alkotnak, hiszen a szerzői jogon belül alkalmazott ilyen eszközök is változatosak. Vannak közöttük olyanok, amelyek a szerzői jog fennállásának kérdésével kapcsolatban tartalmaznak megszorításokat (pl. a védelmi idő intézménye),³⁴ mások a szerző számára biztosított monopólium alól tartalmaznak kivételeket (pl. az idézés).³⁵ Ebbe a körbe sorolhatók azok a törvényi rendelkezések is, amelyek a szerző rendelkezési jogát olyan módon csorbítják, hogy a jog gyakorlásának módját határozzák meg. Ebbe a körbe alapvetően két fajta jogintézmény sorolható: az egyik a szerzői jog természetétől idegen, az iparjogvédelemmel szorosabb kapcsolódást mutató kényszerengedély,³⁶ a másik a közös jogkezelés, amennyiben az nem a jogosultak önkéntes

31 GYERTYÁNFY (2006a) 450.

32 Jóllehet a versenyjog kapcsolata a szellemi tulajdonvédelem egyes kérdéseivel sokkal jelentősebb az iparjogvédelem területén, a jogterületnek a szerzői joggal is van közös pontja. A közös jogkezelés kifejezetten egy ilyen metszéspontot képvisel, különös tekintettel az Európai Unió Bizottságának és Bíróságának vonatkozó döntéseire. 33 FALUDI (2009b) 64–92.

34 A védelmi idő az első szerzői jogi törvény óta a szerzői jog szerves részét képezi. Anna királynő statútumában ez az idő 14 év volt, mely egyszer újabb 14 évre megújítható volt. Az első francia szerzői jogi törvényben 10, az első magyar szerzői jogi törvényben pedig *post mortem auctoris* 50 évben lett meghatározva. A védelmi idő azóta folyamatosan emelkedett, a BUE *post mortem auctoris* 50 éves védelmi időt ír elő a részes államok számára. Az Európai Unió harmonizálta a kérdést, és a Védelmi idő irányelvben [az Európai Parlament és a Tanács 2006/116/EK irányelve (2006. december 12.) a szerzői jog és egyes szomszédos jogok védelmi idejéről; kodifikált változat] *post mortem auctoris* 70 évben állapította meg a védelmi idő határait. A szomszédos vagy kapcsolódó jogi jogosultságok esetén hasonló tendencia figyelhető meg. Lásd ezzel kapcsolatban különösen a védelmi idő irányelv módosítását: az Európai Parlament és a Tanács 2011/77/EU irányelve (2011. szeptember 27.) a szerzői jog és egyes szomszédos jogok védelmi idejéről szóló 2006/116/EK irányelv módosításáról.

35 Az idézés az egyik legklasszikusabb példája a szerzői jog korlátozásának. Különösen a szöveges művek esetében jelentős az alkalmazása, mivel a mű rövid részletének a forrás és a szerző nevének feltüntetésével történő ingyenes, a szerző engedélyéhez nem kötött felhasználását jelenti. Bevezetését mind a BUE (10. cikk), mind az InfoSoc-irányelv [5. cikk (3) bek. d) pont] lehetővé teszi, így megjelenik a nemzeti szerzői jogokban is [Szjt. 34. § (1) bek.; CPI L. 122-5-3° a) cikk].

36 Kényszerengedély alatt azokat az eseteket értjük, amikor a jogosultnak nincsen választási lehetősége a felhasználási engedély megadását illetően. Jellemzője viszont, hogy a felhasználást egyedileg engedélyeztetni kell, az nem automatikusan a törvény által garantált. Az engedélyezési jog gyakorlását a törvény általában a jogosulttól elvonja, és harmadik személy kezébe helyezi. (Alkalmazása egyébként gyakoribb az iparjogvédelem körében.) Az Szjt. 2009. február 1. előtti hatályos 19. § (1) bekezdése tartalmazott ilyen rendelkezést. A törvény úgy fogalmazott, hogy „A hangfelvétel-előállító, valamint a multimédia mű létrehozója és az elektronikus adatbázis összeállítója követelheti, hogy a már nyilvánosságra hozott nem színpadi zeneműveknek és zeneszövegeknek, valamint az ilyen színpadi zeneművekből vett részleteknek hangfelvételen, videofelvételen, digitális hordozón terjesztett multimédia műben vagy elektronikus adatbázisban való újabb többszörözését és példányonkénti terjesztését megfelelő díjazás ellenében számára is engedélyezzék.” Lásd még WIPO (2003) 277, „Compulsory license”.

elhatározásán, hanem a jogalkotói akaraton alapul. Több esetben ugyanis a felhasználások tömegességére való tekintettel a jogalkotó (ideértve az uniós jogalkotót is) felismerte ennek hatékonyságát és szükségességét, így ezt a joggyakorlási módot előírta a jogosultak számára.³⁷

Bár szervezetüket, jogi helyzetüket, a nyilvántartásba vételüket és felügyeletüket tekintve az európai országokban működő közös jogkezelő szervezetek igen nagymértékű diverzitást mutatnak,³⁸ alapvonásaikban sok hasonlóság található. A jogintézmény logikája ugyanis a jogosultak önkéntes alapon megvalósuló önkorlátozása mentén épül fel, vagyis az önkéntes közös jogkezelés tekinthető a jogintézmény archetípusának.³⁹ A közös jogkezelés ilyen módon a szerzőt a műve feletti rendelkezési jog keretében megillető szerződési szabadság kiteljesedésének is tekinthető. A szerző szabadon dönthet ugyanis arról, hogy az engedélyezési jog gyakorlását nem egymaga kívánja gyakorolni, hanem a hasonló alkotókkal közösen létrehozott szervezet útján.⁴⁰ Mivel ez a közös jogkezelő szervezetnek adott önkéntes megbízáson alapul, egyben általában azt is jelenti, hogy a szerzőnek mindenkor jogában áll művét kiaknázatlanul hagyni, vagy az erre vonatkozó jogokat egyénileg gyakorolni.⁴¹

A közös jogkezelés keretében történő joggyakorlás gyakorlati előnye egyértelmű, legyen szó akár önkéntes, akár törvény által előírt verzióról. Az engedélyezési jog gyakorlásával szükségképpen együtt járó adminisztratív és egyéb terheket a közös jogkezelő szervezet leveszi a szerző válláról, aki így energiáit további művek megalkotására fordíthatja. Természetesen fontos annak vizsgálata, hogy milyen jogi keretek között, milyen formában jönnek létre ezek a szervezetek, milyen jogviszony van a jogosultak és a szervezet, illetve a szervezet és a felhasználók között, vagyis mi alapozza meg azt, hogy a szerzők nevében és helyett eljárva engedélyt adjanak a művek felhasználására (ideértve a közös jogkezelési tevékenység versenyjogi *ex post* szabályozását is).⁴²

A közös jogkezelés alapvető jellemzőin kívül a törvény által előírt közös jogkezelési esetkörök is különös figyelmet érdemelnek.⁴³ Ezekben az esetekben ugyanis a jogalkotó határozza meg, hogy a szerző milyen keretek között gyakorolhatja a rendelkezési jogát. A törvény által előírt közös jogkezelés fogalmát tehát általános értelemben használjuk minden olyan vagyoni jogra vonatkoztatva, amely gyakorlásának közös jogkezelés alá utalásáról a törvény rendelkezik, függetlenül a vagyoni jog vagy a közös jogkezelés jellemzőitől, jellegétől.⁴⁴ Ily módon ezek az esetek nem tekinthetők sem a jogosult önkorlátozásának, sem pedig pusztán üzleti modellnek.⁴⁵ Más nézőpontból viszont ez a feltétel jelenti bizonyos jogok esetében a joggyakorlás egyetlen lehetséges módját. Sőt, adott esetben az is elképzelhető, hogy a kötelező közös jogkezelés előírása azzal a megkötéssel, hogy a jogdíjkövetelés annak névre szóló felosztásáig

37 DIETZ (1976) 32.

38 Az amerikai közös jogkezelés működéséről l. pl. DIRINGER (2010) 4–279.

39 SIIRIAINEN (1999).

40 Ehhez l. FLORENSON (2003) 3–125.

41 GYERTYÁNFY (1997b) 261.

42 Áttekintő szakirodalomként l. SIIRIAINEN (1999); NÉRISSON (2013); DIRINGER (2011); BORONKAY–BOYTHA–CSEPELY–KNORR–SZILÁGYI (2008); LÁNCIDI (2010); GRAD–GYENGE–SARKADY (2014); FALUDI (2009a) 126–135.

43 A jogtudomány eddig kevés figyelmet szentelt kifejezetten e kérdéskör vizsgálatának. Két ezzel foglalkozó tanulmányról van tudomásunk, illetve elismerjük, hogy helyenként a témakör megjelenik a korlátozások átfogó vizsgálata kapcsán. FICSOR (2003); VON LEWINSKI (2004).

44 A fogalom általános meghatározása amiatt lényeges, mert a Kjkt. tartalmazza az előírt közös jogkezelés körébe tartozó eset fogalmát (Kjkt., 4.§ 3. pont).

45 Ezzel ellentétesen GYENGE (2008) 198.

nem ruházható át, sokkal inkább a szerzők javát szolgálja, mint egy voltaképpen érvényesíthetetlen egyéni engedélyezési jog fenntartása. Különösen akkor érdekes ez a felvetés, ha a jogkezelést aszerint kategorizáljuk, hogy ki gyakorolja a jogokat. Jean-Loup Tournier úgy érvelt, hogy egyéni jogkezelés alatt tulajdonképpen a szerző saját maga által végzett jogkezelését kell érteni. Amennyiben ebbe a folyamatba akár egy kiadó mint felhasználó, akár egyéb kapcsolódó jogi jogosult belép, többet már nem beszélhetünk egyéni jogkezelésről a szó klasszikus értelmében. Ráadásul ezeknek a piaci szereplőknek az érdeke sok esetben ellentétes lehet a szerzőkével. Ilyen körülmények között a közös jogkezelés, mivel szervezetileg a szerzőket tömörítő szervezetek végzik,⁴⁶ paradox módon inkább megfelel az egyéni jogkezelés sajátosságainak, mint ez a kereskedelmi típusú, helyettesítő jogkezelés.⁴⁷ Maguk a jogok is változatosságok lehetnek, ugyanis bizonyos esetekben a közös jogkezelés jelenti a joggyakorlás egyetlen lehetséges, hatékony módját.

Nélkülözhetetlennek tűnik éppen ezért állást foglalni a törvény által előírt közös jogkezelés valódi természetéről, vagyis arról, hogy ezek az esetek valójában szerzői jogi korlátozásnak tekinthetőek-e. Amennyiben igen, akkor milyen természetű és mértékű korlátozásnak minősülnek? Vagy épp ellenkezőleg, a joggyakorlás egyetlen lehetséges módját határozzák-e meg? Paradox eredményre vezetne annak kimondása, hogy a közös jogkezelés a szerzői jogok korlátját jelenti olyan esetekben, amikor a jog gyakorlására más mód objektíve nem áll a szerzők rendelkezésére,⁴⁸ viszont ez nem feltétlenül érvényesül minden kötelező közös jogkezelésben kezelt jog esetében. Vagyis előfordulhat, hogy a jogalkotó más megfontolások szem előtt tartásával rendelkezett a közös jogkezelés előírásáról. Fontos azt is tisztázni, hogy a nemzetközi és uniós szerzői jog milyen esetekben és milyen feltételekkel teszi lehetővé (ha egyáltalán) ilyen jogintézmények bevezetését.

Ez utóbbi körülmény különösen izgalmas, mert úgy tűnik, hogy a szerzői jogban manapság divatos problémák megoldásaként valamilyen törvény által előírt közös jogkezelési rezsimit vizionál a jogalkotó, de ez az igény a jogirodalomban is felvetődik az internetes felhasználások kapcsán.⁴⁹ Daniel Gervais egyenesen úgy fogalmaz, hogy ezen felhasználásokhoz kötött engedélyek többségét közös jogkezelés alá kell vonni.⁵⁰ A jogalkotói aktivizmus egyik legszemléletesebb példája a francia parlament által 2012-ben elfogadott törvény,⁵¹ amely a kereskedelmi forgalomban nem kapható könyvek digitalizálását egy speciális, a jogosultak kilépését engedő rezsimen keresztül kívánja rendezni. De az árva művekkel kapcsolatos jelenlegi szerzői jogi diskurzusban is kiemelt szerepet játszik a probléma közös jogkezelés útján való rendezése.⁵²

---

46 Több esetben előfordul, hogy kapcsolódó jogi jogosultak, sőt akár kiadók is (mint származékos díjrészesedési jog vagy vagyoni jogi jogosultak) a közös jogkezelő szervezet tagjai. A francia SOFIA pl. az írókat és a kiadókat tömöríti, de az Artisjus tagja is lehet a zeneműkiadó.

47 TOURNIER (1996) 97.

48 VON LEWINSKI (2004a) 251.

49 Ez a jogalkotói aktivizmus viszont ellentétben állhat azzal az igénnyel, amely az egyéni joggyakorlás elsőbbségének megtartása mellett foglal állást. FICSOR (2003a) 3–4.

50 GERVAIS (2012) 94.

51 Loi n° 2012-287 du 1er mars 2012 relative à l'exploitation numérique des livres indisponibles du XXe siècle.

52 A kereskedelmi forgalomban nem kapható könyvekről szóló törvény elemzését l. HAJDÚ (2013) 53–59; TARR (2013) 108–134. A teljesség igénye nélkül l. pl. az árva művekre vonatkozóan GYENGE (2009) 160–172; GYENGE (2011) 119–124; LEGEZA (2012) 23–58; GROFFE (2012) 112–118; PIRIOU (2012a); MEZEI (2014b) 940–952. Megjegyzendő még, hogy a Google Books projektben is lényegében egy közös jogkezeléshez nagyon hasonló modell felállítását tervezte a cég. Erről a projektről l. többek között MEZEI (2011) 5–47, illetve EFRONI-GEBERT (2011) 532; STROWEL (2010) 1–7; CARRE – VERCKEN (2014) 119–138.

Másodsorban a törvény által előírt közös jogkezelési esetkörök kritikája sok esetben összemósodik a szerzői jog rendszere egészének bírálatával.⁵³ Ez a tendencia kiválóan megfigyelhető a magáncélú másolatra tekintettel fizetett díjak kapcsán. A fájlcserelesen kívül ez tekinthető olyan témának, amely rendszeresen sajtónyilvánosságot kap, így az „átlagfelhasználónak” is van róla véleménye. Sőt a felhasználók rendszerint azzal is tisztában vannak, hogy ez a díj közös jogkezelő szervezetek kezelésében áll. A díjazást érő, szakmai, de leginkább a társadalom felől érkező kritika könnyen a szerzői jog megkérdőjelezéséhez vezethet. Ez a társadalom vagy a felhasználók részéről érzékelhető elutasítás többször annak is köszönhető, hogy a közös jogkezelő szervezetek infrastruktúrájuk és apparátusuk révén fáradhatatlanul küzdenek az újabb felhasználási módok kapcsán járó (jog)díjigények érvényesítéséért.⁵⁴ Másrészről viszont a sokszor – az átlagos felhasználó számára – átláthatatlan működés, illetve a megfelelő ismeretek hiánya az, amely miatt tévesen adóként, egyfajta „állami sarcként” tekintenek a szerzői (jog)díjakra.⁵⁵

A törvény által előírt közös jogkezelési esetkörök nem képeznek homogén csoportot. Egyfelől még a kontinentális szerzői jogon belül is különbségek fedezhetők fel a közös jogkezelés helyéről és szerepéről alkotott elképzelések között. Ezt jól tükrözi a francia és német,⁵⁶ illetve az ez utóbbihoz közel álló magyar szerzői jogi gondolkodás közötti különbség. Ez nem elhanyagolható befolyással bír arra, hogy a törvény által előírt közös jogkezelési esetkörök mennyire mélyen vannak beágyazódva egy nemzeti szerzői jog hagyományába. Ugyanilyen diverzitást mutatnak a törvény által előírt közös jogkezelési esetkörök nemzeti szerzői jogban megjelenő formái is. Nincs olyan egységes sablon, amellyel a közös jogkezeléssel érintett jogok (és díjigények) leírhatók lennének. Ez következik egyébként abból is, hogy a közös jogkezelés körébe tartozó vagyoni jogokra vonatkozó szabályok speciális követelményeket tartalmaznak a vagyoni jogok gyakorlására, illetve a felhasználási szerződésekre vonatkozó általános szabályokhoz képest.⁵⁷

Ezen indokok miatt álláspontunk szerint a törvény által előírt egyes közös jogkezelési esetköröket (ideértve az engedélyezési jogok gyakorlását és a díjigények érvényesítését is) külön-külön érdemes vizsgálat alá vonni. Különös figyelmet érdemel annak elemzése, hogy miért pont az adott kizárólagos jog (vagy díjigény) az, amelyre a jogalkotó a közös jogkezelés alá vonásról rendelkezett; ahogyan az is, hogy hogyan valósul meg a közös joggyakorlás. Az előbbi vizsgálati szempont jelentősége nemcsak abban áll, hogy a jog kollektív természetéről véleményt formálhassunk, hanem annak alátámasztására is, hogy a jogalkotó mennyire tágan vagy szűken értelmezte az adott vagyoni jog gyakorlásának kereteit. A közös joggyakorlás módja pedig értelemszerűen az engedélyezési jog gyakorlásának vagy a díjigény érvényesítésének és a beszedett (jog)díjak felosztásának anomáliáira világít rá. Annak megvizsgálása, hogy a törvény által előírt közös jogkezelés bizonyulhat-e egyes szerzői jogi problémák megfelelő kezelésének, a szerzői jog fejlődési irányával kapcsolatos utat is kijelölheti. Az elemzés kiindulópontja lehet a szerzői jog természetével kapcsolatos gondolat kísérletnek is, amely a jelenlegi

53 NÉRISSON (2014) 146.

54 Történelmi példa ennek kapcsán a német közös jogkezelő szervezetek tevékenysége a követő jogi vagy éppen a reprográfiai díjak tekintetében. NORDEMAN (1988) 37–41.

55 Hasonlóan l. TOURNIER (1996) 97.

56 Ennek a közös jogkezelés körében megfigyelhető jelentőségéről l. NÉRISSON (2013).

57 FALUDI (2004) 87. Ez a *lex specialis derogat legi generali* elv alkalmazandó álláspontunk szerint a CPI vonatkozásában is.

kizárólagos engedélyezési jogon alapuló megoldás helyett a díjigények, törvényi engedélyek általánosabbá tételét favorizálja.⁵⁸

A kötet ennek megfelelően a kötelező közös jogkezelés jogintézményét egy korábban nem, vagy csak kevésbé vizsgált szempontból, a jogkezelési mód korlátozó vagy jogérvényesítést kiteljesítő jellegének előtérbe helyezésével elemzi, és emiatt külön figyelmet fordít az egyes vagyoni jogok ismertetésére is. Sőt, a kötet központi elemét a vagyoni jogok mélyreható elemzése teszi ki, hiszen a közös jogkezelés jogalkotó általi elrendelése a vagyoni jog valamilyen sajátos jellemzőjén, tipikusan annak korlátozhatóságán alapul. Ennek a szempontnak a hangsúlyozását amiatt is fontosnak tartjuk, mert a közös jogkezelés alapvetően nem a szerzői jogok korlátozásának jogpolitikai célját szolgálja, azonban kétségtelenül betölt ilyen szerepet is.

Bár a közös jogkezelés jelentős szerepet játszik a kapcsolódó jogok (*droits voisins*) kezelésében is,⁵⁹ ezek elemzésére a kötet csak érintőlegesen tér ki. Ennek oka a kapcsolódó jogok eltérő, a szerzőt megilletőnél szűkebb terjedelmében rejlik,⁶⁰ másrészt a jogkezelés természete is eltérő lehet, hiszen más jellegű tevékenység szükséges a szerzőkhöz hasonlóan gyenge tárgyalási pozícióban lévő előadóművészek, illetve az eleve erősebb félként számon tartott hangfelvétel-előállítók esetében, amely utóbbi esetben az engedélyezési jogok gyakorlása – hacsak a törvény nem írja elő – jellemzően ritkán történik közös jogkezelés keretében.⁶¹ A szerzői jog korlátozásának szempontjából tehát ezeknek a jogoknak a vizsgálata irreleváns. A működési elv, a szervezetrendszer természetesen azonos lehet mindkét jogtípus esetében, illetve bizonyos díjigényekből a kapcsolódó jogi jogosultak is részesednek. Ez indokolja a kapcsolódó jogok közös kezelésének érintőleges felbukkanását azokban a fejezetekben, amelyekben ez nélkülözhetetlen az elemzés teljessé tételéhez.

A szakirodalomban sokszor éles különbségként megjelenő elválasztás a díjigények és az engedélyezési jogok gyakorlása között⁶² szintén szerepet kap a kötetben. Elismerjük, hogy a vagyoni jogok természete (és kezelési módja és érvényesítése) között eltérés mutatkozhat a szerint, hogy engedélyezési jogról vagy díjigényről van-e szó, viszont ez a distinkció magáról a közös jogkezelésről és annak a korlátozásokkal kapcsolatban betöltött szerepéről keveset árul el. A különbségtétel sokkal inkább használható a vagyoni jogok általános jellemzésénél, illetve a vagyoni jogok általános korlátozhatóságánál. Az elemzés vezérlő elvének tehát ezen koordináta-rendszerben is azt kell tekinteni, hogy a közös jogkezelés előírása mely esetekben tekinthető inkább korlátozásnak, és mely esetekben jelenik meg egyszerű joggyakorlási módként.

A kötet a nemzetközi és uniós jog beható ismertetése mellett két nemzeti szabályozást vesz figyelembe: tárgyát alapvetően a magyar és a francia nemzeti szerzői jog elemzése adja. A magyar és francia szerzői jog a kontinentális szerzői jogon belül is bizonyos tekintetben két eltérő pólust képvisel, tekintettel arra, hogy a magyar szerzői jog megoldásait sok esetben

---

58 A szerzői jogban a díjigények egyre általánosabbá válása a 20. század derekától a közös jogkezelés jelentőségének növekedését is magával hozta, a két jelenség egymással összefonódva vált egyre meghatározóbbá. NÉRISSON (2015) 505.

59 Elsősorban az előadóművészi jogok közös kezelése bír jelentőséggel, hiszen a hangfelvétel-előállítók esetében csak kiegészítő szereppel bír, a rádió- és televízió-szervezeteket esetében alig fordul elő, az adatbázis-előállítókat megillető védelem pedig csak egyéni jogként létezik.

60 A kapcsolódó jogokra vonatkozó szabályokkal az Szjt. harmadik része foglalkozik (73–84/A. §). A CPI második könyvében található meg a francia szabályok (L. 211-1–217-3. cikkek).

61 SIIRIAINEN (2006) 2. pont.

62 Uo., 3. pont.

a német jogban kimunkált elvek inspirálták. Így az elemzés bemutatja azt is, hogy a szerzői jogról alkotott alapvető elképzelések különbözősége mennyiben van hatással a törvény által előírt közös jogkezelési esetkörök szerzői jogi beágyazottságára. A kötet aktualitását adja, hogy Magyarországon a KJK-irányelv⁶³ átültetését követően a közös jogkezelést – szerzői jogon belüli relatív önállósága, jól elkülöníthető szabályozási területe okán – immáron külön törvény szabályozza.⁶⁴ Fontos tehát azt is megvizsgálni, hogy az új törvény elfogadása mennyiben érintette az Sztj. korábbi felfogását⁶⁵ a törvény által előírt közös jogkezelés eseteiben.⁶⁶ A témaválasztást ezenkívül természetszerűleg a szerző nyelvtudása is behatárolja.

2. A vizsgálati módszer és az elemzés felépítése

A kötelező közös jogkezelési esetkörök diverzitása okán a kötet elsősorban arra törekszik, hogy ezeket rendszerben elhelyezve megvizsgálja, hogy melyik eset milyen módon képezheti a szerzői jogok korlátját. A kötet a törvény által előírt közös jogkezelési esetkörök jogi szabályozására koncentrál, de a joggyakorlat (különösen a bírói gyakorlat, illetve a Szerzői Jogi Szakértő Testület – SZJSZT – szakvéleményei) elemzése is megjelenik indokolt terjedelemben. Törekedtünk a főbb szakirodalmi álláspontok, *soft law* jellegű dokumentumok megállapításának kiemelésére és kritikájára is.

Az elemzés, igazodva ahhoz, hogy alapját egy magyar–francia közös témavezetésű doktori képzés keretében megvédett disszertáció adja, két választott nemzeti jog, a magyar és a francia szabályozásra fókuszál. Célja annak érzékeltetése, hogy (a mára már azonos nemzetközi és uniós jogi háttérű) eltérő kulturális, gazdasági, társadalmi és jogi hagyományokkal rendelkező államokban milyen eltérő felfogással közelítenek a törvény által előírt közös jogkezelés kérdéséhez. Ez azt is lehetővé teszi, hogy a különböző jogi megoldások tanulságait levonva, azok *mutatis mutandis* nemzeti szerzői jogba való beépítésének kérdését felvessük.

Ennek szem előtt tartásával született meg az az igény, hogy szerkezetét tekintve a kötet egészét a francia módszertan hassa át. Jogi témájú írások esetén a bevett gyakorlat alapján az érvelést két főrészre, és ezeken belül két alrészre illik felosztani, amelyek egymással szoros logikai kapcsolatban állnak. Bár nem vettük át teljes egészében a francia metódust, a kötet ugyanis három fő részre tagolódik, a részek belső szerkezetének kialakításánál törekedtünk a szimmetriára és arra, hogy két fejezetből, valamint két alfejezetből álljanak.

A kötet I. része adja meg a fogalmi és elméleti háttérret. Ebben kerül általános bemutatásra a közös jogkezelés rendszere, szervezeti felépítése (2. fejezet), valamint a szerzői jog korlátozása és a közös jogkezelés lehetséges metszéspontjai (1. fejezet). A speciális kérdéseket igyekeztünk az egyes vagyoni jogok keretében tárgyalni, így pl. a háromlépcsős teszt részletes elemzésére sem térünk ki ebben a fejezetben, helyette a magáncélú többszörözésnek szentelt

63 Az Európai Parlament és a Tanács 2014/26/EU irányelve (2014. február 26.) a szerzői és szomszédos jogokra vonatkozó közös jogkezelésről és a zeneművek belső piacon történő online felhasználásának több területre kiterjedő hatályú engedélyezéséről.

64 2016. évi XCIII. törvény a szerzői és szerzői joghoz kapcsolódó jogok közös kezeléséről.

65 A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény.

66 A kötet nem tekinthető a Kjkt. kimerítő kommentárjának, hiszen a közös jogkezelésnek egy adott nézőpontból való vizsgálatára szorítkozik. Értékes elemzéssel járul hozzá viszont az új törvény kontextusba helyezéséhez.

---

oldalak foglalkoznak a teszt alkalmazásával ebben a speciális kérdésben. A kötet II. része foglalkozik azokkal az esetekkel, amelyek kapcsán felmerülhet, hogy a törvény által előírt közös jogkezelés a szerzői jog korlátját képezi. A két fejezetben szó lesz azokról az esetekről, amelyekben a közös jogkezelés a szerzői jog törvényben meghatározott korlátjához kötődik (2. fejezet), illetve bemutatásra kerül, hogy ez a joggyakorlásnak milyen korlátját képezi (1. fejezet). A III. részt azon esetek elemzésének szenteljük, amelyekben a közös jogkezelés túlmutat a korlátozó funkción. Ez jelentheti olyan rugalmas rendszer bevezetését, amelyben a szerzőknek lehetőségük van a rezsimból történő kilépésre (1. fejezet), illetve azokat az eseteket is ide soroljuk, amelyekben a közös jogkezelés valamely speciális jogpolitikai cél megvalósításának eszközeként jelenik meg (2. fejezet)

I. Fogalmi és elméleti keretek – néhány bevezető gondolat

A kötet a szerzői jogi korlátozások szempontjainak előtérbe helyezésével mutatja be a törvény által előírt közös jogkezelési eseteket. Korlátozás alatt nem csak a Code de la Propriété Intellectuelle-ben (CPI) felsorolt,¹ a szakirodalom által kivételekként (*exceptions*) emlegetett csoportot, és nem is csak az Sztj.-ben a szabad felhasználás és a szerzői jog egyéb korlátai cím alatt tárgyalt rendelkezéseket értjük. Általánosságban idetartozónak tekintünk minden olyan törvényi előírást, amely a szerzői monopóliumot valamilyen módon csorbítja, legyen az akár a jog fennállása kapcsán elfogadott kivétel, akár annak díjigényre való korlátozása, akár a gyakorlásának módját meghatározó rendelkezés. Mivel álláspontunk szerint a közös jogkezelés is ilyen korlátozásként azonosítható, fontosnak tartjuk vázlatosan ismertetni mindkét témakört azzal a fenntartással, hogy e rövid bevezetés célja nem a korlátozások monografikus szintű ismertetése,² hanem azoknak a paramétereknek az azonosítása, amelyek mentén a közös jogkezelés jogintézménye önmagában is elhelyezhető a korlátozások koordinátarendszerében (1. fejezet). Hasonlóképp, bár nem foglalkozunk részletesen a közös jogkezelés szervezeti felépítésével, vázlatosan (elsősorban a közös jogkezelésről alkotott felfogásbeli különbségek érzékeltetése miatt) ez is bemutatásra kerül (2. fejezet). A közös jogkezelés ugyanis, bár a szerzői jog részét képezi, több jogterület metszéspontjában áll, és önmagában, az önkéntes közös jogkezelés jellegét tekintve, is diverz jogintézmény.³ A törvény által előírt közös jogkezelés jellemzőinek vizsgálatához, mivel az önkéntes közös jogkezelés kapcsán kialakult elvekre épül, mindenképpen szükséges ennek a generális szervezeti és működési struktúrának az ismerete.

1. A szerzői jog korlátai, korlátozása

A szerzői jog korlátozása alatt átfogóan minden olyan törvényi rendelkezést értünk, amelyek a művön fennálló szerzői kizárólagos jogot szűkítik azzal a céllal, hogy az alkotók és a társadalom ellentétes érdekei közötti feszültséget valamilyen módon tompítsák. A korlátozások tehát a szerzői jogi érdekkiegyensúlyozás eszközei. A kizárólagos jogok és korlátozások kölcsönhatását, a kényes egyensúly fenntartásának szükségességét Ficsor Mihály fogalmazza meg találóan. Azt állítja, hogy minél nagyvonalúbb a jogi oltalom, minél általánosabb és szélesebb jogokat biztosít, annál inkább szükség van valamilyen kivételre vagy korlátozásra, és fordítva.⁴

Ebből a felfogásból az is következik, hogy a korlátozásokat nem lehet pusztán a szerzői jogi jogszabályokban kivétel vagy korlátozás címszó alatt felsorolt rendelkezésekkel azonosítani.

---

1 CPI L. 122-5. cikk.

2 Ette l. pl. GYENGE (2010); SENFTLEBEN (2004); GUIBAULT (2002); LUCAS–SIRINELLI–BENSAMOUN (2012).

3 Lásd pl. a szerzői jogok és kapcsolódó jogi jogosultak jogait kezelő szervezetek szervezete és működése közötti eltéréseket. A hangfelvétel-előállítókát tömörítő KJK-k esetében pl. a szolidaritáson alapuló kulturális és szociális felhasználás sokkal kevésbé jellemző.

4 FICSOR (2002) 259.

A közös jogkezelés esetében nem is lehetne ilyenről szó, hiszen nincsen olyan törvényi vagy irányelvi rendelkezés, amely ezt a besorolást elvégezné. A korlátozásokat tehát sokkal inkább egy színes palettaként értékeljük. Ebbe pedig az is belefér, hogy ne csak a jog fennállását, hanem annak egyéni gyakorlását csorbító törvényi rendelkezéseket is korlátozásnak tekintsük.⁵ Ennek indoka abban rejlik, hogy a jog gyakorlása módjára vonatkozó előírások ténylegesen alkalmasak lehetnek arra, hogy a jog fennállását korlátozó intézkedésekkel azonos hatást váltsanak ki.⁶ Másrészt a jog fennállásának és gyakorlásának egysége képezi a szerzői monopóliumot mint egy érme két oldala. Emiatt túlságosan szűkítő értelmezést jelentene annak kimondása, hogy csak az előbbit érintő rendelkezések értelmezendők korlátozásként. Persze ez nem jelenti azt, hogy a kategóriát ne lehetne külön, összefoglalóan is névvel illetni, illetve elemezni. Harmadrészt pedig a Berni Uniók Egyezmény (BUE)⁷ aprólékosan kidolgozott korlátozásrendszere is éppúgy tartalmaz példát a monopólium részleges megszüntetésére, mint a joggyakorlás módjának előírására vonatkozóan.

A közös jogkezeléssel való ütköztetés során két szempontból érdemes a korlátozásokat megvizsgálni. Az első a korlátozások jogpolitikai indokainak azonosítása, hiszen a törvény által előírt közös jogkezelés bevezetése mellett is hasonló érvek szólhatnak, alátámasztva a közös jogkezelés korlátozásként való értelmezésének lehetőségét. A második szempont pedig azoknak a kategóriáknak a bemutatása, amelyek a nemzetközi, uniós és nemzeti szerzői jog alapján klasszikusan a szerzői jog korlátait képezik. A két szempont vizsgálata segít megérteni, hogy általánosságban a közös jogkezelés hogyan illeszkedik bele a korlátozásrendszer palettájába. Az elemzés fontossága a közös jogkezelés diverzitásában keresendő, ugyanis az egyes esetek az egyezmények és az uniós jog más-más rendelkezéséhez kapcsolódnak. Emellett a két kategória együttes vizsgálata a további jogok közös jogkezelés alá vonásának általános kereteit is behatárolja.

1.1. A korlátozások indokai

A korlátozások érdekkiegyensúlyozó szerepe mögött többféle indok és érdek húzódik meg. Mindenekelőtt megjelenik a kulturális és információs közérdek, nevezetesen az, hogy a művekhez való hozzáférés minél szélesebb körben legyen biztosítva. Emellett a felhasználók magánszférájának védelme is kiemelten fontos szempont, a szerzői jog ugyanis nem hivatott arra, hogy ebbe beavatkozzon.⁸ Ezeket az érdekeket jobban körülírva, a korlátozások bevezetését megalapozhatja az, hogy a szerzői jog mint nemzetközi emberi jogi források által elismert emberi jog összeütközésbe kerül egy másik elismert emberi joggal. Ilyen módon tehát a szerzői jog klasszikus korlátai beazonosíthatók egy-egy emberi jog szerzői jogi vetületeként is. Konkrét példa erre a gondolatmenetre az idézés esete, amely a véleménynyilvánítás jogának szabadságából származó szerzői jogi korlátozás. Mivel maga a szerzői jog is a véleménynyilvánítás szabadságából eredeztethető, ezekben az esetekben voltaképpen, a lényegét tekintve, két azonos emberi jog ütközése miatt kell biztosítani azt, hogy a jogot az adott szerzőn kívül mások

5 Ezzel ellentétesen GALOPIN (2012) 16.

6 ALMA-DELETTRE (2007) 36.

7 Berni Uniók Egyezmény, az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló 1886. szeptember 9-i Berni Egyezmény Párizsban, az 1971. évi július hó 24. napján felülvizsgált szövege.

8 LINANT DE BELLEFONDS (2004) 203.

is (tipikusan szintén szerzők) gyakorolhassák. Ezt a konfliktust talán még szemléletesebben érzékelteti a paródia célú felhasználások monopoljog alóli kivételével történő lehetővé tétele.⁹

A közös jogkezelés gyökerei az emberi jogi vetület tekintetében az önrendelkezési jogon alapuló egyesülési jogban, illetve ez emberi méltósághoz kötődő autonóm emberi cselekvési szabadságból származó szerződési szabadságban¹⁰ keresendők. Az engedélyezési jog kötelező, kilépést nem engedő változatának előírását tehát ebből a szempontból lehet vizsgálni. Ezért kell külön figyelmet fordítani arra, hogy ilyen esetekben a jogalkotó kötelezővé teszi-e a csatlakozást a közös jogkezelő szervezetekhez. Illetve ennek hiányában a nem tag jogosultak képvisellete megfelelő garanciákkal kerül-e körülbástyázásra.¹¹

A magánszféra mint védendő érték a magáncélú felhasználások mögött meghúzódó legfontosabb indok. Az egyik ilyen kivétel a francia jog alapján a művek szűk családi körben történő előadását jelenti.¹² A másik, általánosabb és a közös jogkezeléssel közvetlenül összefüggésben álló példa a magáncélú többszörözés. A kizárólagos jog díjigényre korlátozásának, és ebből következően a közös jogkezelés törvény általi előírásának egyik indoka ugyanis éppen abban rejlik, hogy a szerzői jog ne avatkozzon bele a felhasználók magánéletébe azzal, hogy az ilyen jellegű többszörözéseket is engedély megszerzéséhez köti.¹³ A felhasználások tömegessége és követhetlensége pedig szükségképpen magával vonja a közös jogkezelés előírását is.

A kultúrához, oktatáshoz való hozzáférés alapozza meg az oktatási és kulturális intézmények számára biztosított kivételeket,¹⁴ hasonlóképpen a fogyatékkal élők javára biztosított¹⁵ korlátozásokhoz. A jogalkotó által a közös jogkezelő szervezetek kezelésébe utalt könyvtári haszonkölcsönzési díjak is éppen e miatt az elv miatt a tipikusan haszonkölcsönzés keretében terjesztett műtípusok esetében nem engedélyezési jogként kerültek meghatározásra. A felhasználási engedélyek fejében fizetett jogdíjak a jellemzően állami fenntartású könyvtárakra

9 A paródia kivételét az InfoSoc-irányelv 5. cikk (3) bekezdés k) pontja teszi lehetővé. A CPI-ben ez a kivétel az L. 122-5 4° cikkben található. A magyar szerzői jogi törvény viszont szöveg szerint nem ismeri a paródia célú szabad felhasználást. Ennek elemzésére a magyar szakirodalomban I. GYENGE (2010) 222–225, illetve FALUDI (2015) 94–120.

10 8/2014. (III. 20.) AB határozat a devizahitel-szerződések jogszabállyal történő módosításával kapcsolatban. Illetve a korábbi alkotmány alapján a szerződési szabadság a piacgazdaságból levezethető önálló alkotmányos jog [13/1990. (VI. 18.) AB határozat, 29/1993. (V. 6.) AB határozat], illetve az ember általános cselekvési szabadságának megnyilvánulási formájaként az emberi méltóságból levezethető [24/1996. (VI. 25.) AB határozat].

11 Ezt az elemzést részletesen a II. rész 1. fejezetében, illetve a III. rész 2. fejezetében végezzük el.

12 A szűk családi körben való előadás (*représentation dans le cadre du cercle de famille*) kivételét a CPI L. 122-5 1° cikke szabályozza. Christophe Caron elemzése szerint viszont nyilvánosság hiányában ez a felhasználás *per definitionem* kiesik a szerzői jog hatálya alól. Emiatt tulajdonképpen ez a rendelkezés nem is tekinthető kivételnek. CARON (2012b) 20–21. Az érvelést megerősíti egyébként egy bírósági döntés is. CA Paris, 12 sept. 2008, SAIF et al. c/ SARL Maïa Films et al. RTD Com, 2009, 137 (obs. F. Pollaud-Dulian, Comm. com. électr. 2008, étude 23, note P.-Y. Gautier, *Légitresse* 2008, n° 257, III, 238, note P. Boiron et E. Mirat; RLDI 2008/11, n° 1429, note B. Khalvdijan). Az Sztj. megoldása is ezt az utóbbi logikát követi. A törvény a nyilvánosságot határozza meg úgy, hogy az a felhasználó családján és annak társasági, ismerősi körén kívüli személyek körét jelenti [Sztj. 24. § (3) bek.]. Emellett tartalmaz egy kifejezetten a magánhasználatra, illetve alkalmasszerűen tartott zártkörű összejövetelen előadott művekre vonatkozó szabad felhasználási kategóriát is [Sztj. 38. § (1) bek. f) pont].

13 Részletesen a kötet II. részének 2. fejezetében kerül kifejtésre.

14 InfoSoc-irányelv 5. cikk (2) bek. c) pont, 5. cikk (3) bek. a) pont; Sztj. 34. § (2) bek., 34. § (4) bek., 35. § (4) bek., 35. § (5) bek., 38. § (1) bek. b) pont, 38. § (5) bek.; CPI L. 122-5 3° e) és L. 122-5 8 cikke.

15 InfoSoc-irányelv 5. cikk (3) bek. b) pont; Sztj. 41. § (1) bek.; CPI L. 122-5 7° cikk. Illetve fontos kiemelni a vakok, látáskárosultak vagy egyéb okból látási képességükben korlátozott személyek nyomtatott művekhez való hozzáférést elősegítő Marrakeshi Szerződés elfogadását.

túl nagy terhet rónának, míg azoknak az olvasókra történő továbbhárítása megnehezítené a kultúrához való hozzáférést.¹⁶ Mind a francia, mind a magyar jogalkotó közös jogkezelésen alapuló köztes megoldást választott a díjak beszedésére és felosztására.

Nem kizárólag ezek az általános emberi jogi megfontolások húzódnak meg azonban a szerzői jogi korlátozások bevezetése mögött. A monopoljoggal szükségképpen összeütközésbe kerülhetnek versenyjogi és piaci megfontolások, amelyek szintén a szerzői jog korlátozásához vezethetnek. Ezek az érdekek jelennek meg a szoftverekre vonatkozó, a szerzői jog főszabályától eltérő rezsím mögött,¹⁷ de az Adatbázis-irányelvben is.¹⁸ A piaci megfontolások játszanak kiemelkedő szerepet a vezetékes továbbközvetítési jog kizárólagos engedélyezési jogának kötelező közös jogkezelés alá utalásában is. A továbbközvetítést végző szervezet ugyanis a továbbközvetítés technikai jellemzői miatt nincsen abban a helyzetben, hogy egyedi engedélyeket szerezzen. A jogosítás megkönnyítése érdekében döntött úgy az uniós jogalkotó, hogy a tagállamok számára előírja a kötelező közös jogkezelés bevezetését.¹⁹ Megjegyzendő, hogy emellett a kulturális cél is megjelenik, hiszen sem a földfelszíni, sem a műholdas sugárzás a jelek kódoltságától, illetve a terepviszonyoktól függően nem képes mindenhol eljutni. A vezetékes továbbközvetítés a probléma áthidalásával ezt a kulturális célt valósítja meg.

Az is előfordulhat, hogy a felhasználásra járulékos, másodlagos felhasználási piac épül ki. Ezekben az esetekben a szerzőt megillető kizárólagos jog korlátozottságát a piac kiépülésének és működésének elősegítése, a piaci sajátosságok indokolják. Ezekben az esetekben a korlátozottság viszont nem jelent egyben ingyenességet is, a másodlagos piacokon többnyire díjfizetés ellenében lehetséges a felhasználás.²⁰ Erre szintén a magáncélú másolat jelent kitűnő példát, a felhasználások tömegessége, ezek egyedi beazonosíthatatlansága igazolja a kizárólagos jog helyett a díjigény bevezetését, illetve az ezzel szorosan összefüggő közös jogkezelést. A piacot a másolatok elkészítéséhez használt eszközök, üres hordozók jelentik, amelyekre vonatkozóan a jogalkotó a többszörözési cselekményre tekintettel díj fizetését írja elő.²¹

Bizonyos esetekben gyakorlati, praktikus okok szolgáltatnak alapot a korlátozás bevezetéséhez. Ez alapvetően megmutatkozik abban az esetben, ha az engedélyezési jog gyakorlása nehézségekbe ütközik, vagy aránytalanul magas költségekkel járna. A reprográfia útján történő többszörözés Franciaországban megmaradt a szerzőt megillető kizárólagos engedélyezési jog keretei között, viszont hatékony gyakorlása érdekében a jogalkotó kötelező közös jogkezelés keretébe utalta a kizárólagos jogot, különösen figyelembe véve azt, hogy a fénymásolás jellemzően oktatási intézmények falai között zajlik, vagy egyébként általában szakmai célokat szolgál.²²

16 Erről részletesen I. a III. rész 2. fejezetét.

17 Ezek a megfontolások nemcsak kifejezetten a kivételek körében érhetőek tetten, hanem a szoftverekre vonatkozó általános szerzői jogi rezsímben. A kivételek körében éppen a kivétel kizárása hívható fel példaként. Szoftverről ugyanis általánosságban a szerzői művekhez képest magáncélra sem lehet másolatot készíteni a jogosult engedélye nélkül. Engedélykérés nélküli másolat kizárólag a biztonsági másolat lehet, amennyiben az a felhasználáshoz szükséges. Az Európai Parlament és a Tanács 2009/24/EK irányelve (2009. április 23.) a számítógépi programok jogi védelméről (kodifikált változat; Szoftver-irányelv) 5. cikk (1)–(2) bek.; Sztj. 35. § (1) bek., 59 § (1)–(2) bek.; CPI L. 122-5 2° cikk.

18 Az Európai Parlament és a Tanács 96/9/EK irányelve az adatbázisok jogi védelméről. A szoftver és az adatbázis kapcsán bevezetett speciális rendelkezések utalnak a funkcionális művek eltérő természetére.

19 Részletes elemzést I. a II. rész 1. fejezetében.

20 GYENGE (2011) 72–73.

21 Részletesen I. a II. rész 1. fejezetét.

22 Részletes elemzést I. a II. rész 1. fejezetében.

1.2. A korlátozások megjelenési formái

Sem a magyar, sem a francia, sem pedig az uniós és nemzetközi szerzői jogban nincsen a korlátozásnak egységesen elfogadott definíciója. A magyar törvény terminológiáját is figyelembe véve, három bevett kifejezéssel találkozhatunk: „kivétel”, „korlátozás” és „szabad felhasználás”. A fogalmi változatossággal kapcsolatban ehelyütt csak annyit kell leszögezni, hogy az Szjt.-ben a „szabad felhasználás és a szerzői jog más korlátjai” kifejezés szerepel.²³ A CPI-ben ezzel szemben nem található meg egyik kifejezés sem,²⁴ a jogtudomány viszont következetesen a „kivétel” (*exception*) kifejezést alkalmazza. A nemzetközi és uniós jogi terminológiában párhuzamosan, egymás mellett létezik a „kivétel” és „korlátozás” (*exception* és *limitation*) szakkifejezés anélkül, hogy maguk a szerzői jogi egyezmények, vagy az irányelvek, különösen az InfoSoc-irányelv²⁵ elhatárolná őket egymástól. Lehetséges magyarázat erre az anomáliára, hogy az angolszász és a kontinentális szerzői jogi hagyományokkal rendelkező országok is be tudják vezetni belső jogukba a nemzetközi és uniós jogi kötelezettségeket.²⁶ A jogtudományban fellelhető, alább ismertetésre kerülő más vélemények szerint viszont az eltérő megnevezések mögött eltérő tartalom húzódik meg. A jogtudomány tehát ennek fényében tesz kísérletet a probléma feloldására: minden korlátozásokkal foglalkozó szakirodalom igyekszik a maga koordináta-rendszerében elhelyezni ezeket a fogalmakat.

Silke von Lewinski kivételként egyértelműen azokat az eseteket nevesíti, ahol a jogosult oldaláról szemlélve sem a kizárólagos jog, sem pedig a jogdíjfizetés nem illeti őt meg. Másrészt viszont korlátozásként definiálja azokat a tényállásokat, ahol a jogosultat a díjazáshoz való jog megilleti ugyan, a kizárólagos jogát viszont nem gyakorolhatja. Ennek két fajtája szerinte a törvényi engedély és a kényszerengedély.²⁷ Ficsor Mihály is ehhez hasonló csoportosítást alkalmaz, vagyis kivételként definiálja az ingyenes és nem engedélyköteles felhasználásokat.²⁸ Lucie Guibault ezzel szemben a „korlátozások” szót használja általános értelemben, mivel ezt egy semleges kifejezésnek tekinti, amely az összes szerzői jogi kivétel és korlátozás gyűjtőfogalmául szolgálhat.²⁹ Ő a korlátozás fogalmán belül különít el négy kategóriát: nevezetesen elsőként a kivételeket, ahol a jogosult kizárólagos joga és jogdíjigénye sem marad meg. Ezt követik a törvényi engedélyek, ahol a kizárólagos jog elvész, de a jogdíjigény megmarad, majd a kényszerengedélyek, ahol bár mindkét jogosultság megvan, a jogosultnak a törvényben meghatározott feltételek szerint kell megadnia a felhasználási engedélyt.³⁰ Végül pedig a kötelező közös jogkezelési esetköröket tekinti a korlátozások utolsó típusának, ami a joggyakorlás módjára vonatkozik.³¹

23 A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény; ez az Szjt. IV. fejezetének címe (33–41. §).

24 Hagyományosan a CPI L. 122-5 cikkében foglalt felsorolást szokták a szerzői jogi kivételeknek tekinteni. Ez a cikk a „szerző nem tilthatja meg” (*l'auteur ne peut interdire*) fordulattal vezeti be ezeket az esetköröket.

25 Az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelve (2001. május 22.) az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról, 5. cikk.

26 GEIGER–MACREZ–BOUVE–CARRE–HASSLER–SCHMIDT (2009) 232.

27 VON LEWINSKI (2008) 152.

28 FICSOR (2002) 5.04. pont. Ficsor Mihály egyébként több helyen is kifejti azt a nézetét, hogy kivételként az ingyenes és engedélyhez nem kötött felhasználási cselekményeket, korlátozásként pedig kizárólagos jog más módon történő megcsorbítását érti. FICSOR (2012b) 2.

29 GUIBAULT (2002) 16.

30 A szerzői jog területén ezek ritkák, Lucie Guibault a Berni Uniós Egyezmény 11bis cikkének (2) bekezdését, illetve a 13. cikk (1) bekezdését hozza példának. GUIBAULT (2002) 25.

31 Uo., 20–21.

A magunk részéről csatlakozunk a World Intellectual Property Organization (WIPO) szerzői jogi szövegében foglaltakhoz, amely azt a megállapítást teszi, hogy a nemzetközi dokumentumokban a „kivételek és korlátozások” lefednek minden szabad felhasználási esetkört, nem önkéntes engedélyt, és minden egyéb lehetséges korlátozást (mint amilyen a kötelező közös jogkezelés elrendelése is).³² A kötetben egységesen a „korlátozás” kifejezést használjuk, mivel ezt tartjuk egy olyan tág, értéksemleges³³ kategóriának, amely alkalmas arra, hogy az érdekiegyensúlyozó szerep sokféleségét átfogja, keretbe foglalja. Ebbe természetesen beleértjük az egyébként sok helyen „kivétekként” aposztrofált tényállásokat is.³⁴ Ezzel a fogalomhasználattal egyúttal tudatosan eltérünk a nemzeti törvényekben megtalálható kifejezésektől, általánosabb szintre emelve ezáltal a kutatás tárgyát.

A korlátozások mértékük szerint eltérő szinteken állapíthatók meg. A tulajdonjogi szemlélethez köthető korlátozásokban a rangsor a következő. A kivételek jelenthetik azokat az eseteket, amikor a felhasználás ingyenes, és nem szükséges hozzá a szerző engedélye. A díjigény ehhez képest abban hoz változást, hogy a felhasználáshoz, bár nem kell a szerző engedélyét kérni, mégis díjazás illeti őt meg. A kényszerengedély esetében a teoretikusan a kizárólagos jog mindkét eleme, a díjazáshoz való jog és az engedélyezés is megilleti a jogosultat, ennek gyakorlását azonban a jogszabály elvonja a szerzőtől, és valamely más személyre, tipikusan hatóságra telepíti.³⁵ A kötelező közös jogkezelés, amennyiben a kizárólagos engedélyezési jogot érinti, a tulajdonkorlátozás legenyhébb formájának tekinthető. Emellett megjelenik a szerző szerződési szabadságának korlátozása is a kilépést engedő, de törvény által előírt közös jogkezelés esetében, valamint az önkéntes jogkezelésnél akkor, ha a csatlakozás egyébként gazdasági kényszer eredménye.

32 WIPO (2003) 286–287.

33 A korlátozásnak ezt a természetét emeli ki GEIGER (2004) 887.

34 Úgy véljük, hogy ezzel a meghatározással nem ellentétes az, hogy a VG Wort ügyben az EUB a kivételeket és korlátozásokat [az InfoSoc-irányelv 5. cikk (2) bekezdés b) pontjában foglalt magáncélú többszörözéssel összefüggésben] külön kezelte, arra élezve ki az elhatározást, hogy a jogosult rendelkezési joga fennáll-e. Ez tehát összecseng az általunk is használt fogalommal, ugyanis a közös jogkezelés önmagában nem jelenti azt, hogy a szerzőt megillető kizárólagos jog megszűnne létezni. Másrészt viszont ez tekinthető úgy is, hogy a kivétel olyan megoldás, amely az engedélyezési jogot teljes egészében korlátozza, vagyis ez utóbbi általánosabban használható fogalomként tekinthető. A kivétel ugyanis a Bíróság értelmezésében annyit jelent, hogy a jogosult nem rendelkezhet többé kizárólagos engedélyezési jogával, az általa adott bárminemű engedély semmisnek tekinthető. Ha a tagállam korlátozásként vezette be a magáncélú többszörözést, akkor is annak vizsgálata a döntő, hogy a jogosultat megillető jog fennáll-e. Ha ugyanis a többszörözési jogot a jogosult számára fenntartotta a tagállami jogalkotó, akkor a méltányos díjazásra vonatkozó rendelkezések nem alkalmazhatók, lévén, hogy nem keletkezik olyan sérelem, amit ellentételezni kellene. Amennyiben viszont a többszörözési jogot nem tartották fenn, az engedélyezési cselekménynek nincs semmilyen kihatása a szerzőket ért sérelemre. Lásd a C-457/11-C-460/11. sz. VG Wort egyesített ügyekben 2013. június 27-én hozott ítéletet, különösen annak 37. és 39. pontjait.

35 Az árva művek engedélyezése kapcsán a hatályos Szjt.-ben foglalt rezsim tekinthető szerzői jogi kényszerengedélynek. A törvény 41/B. § (1) bekezdése értelmében az SZTNH a felhasználás mértékéhez és módjához igazodó díj megállapítása mellett engedélyt ad a felhasználásra. Kényszerengedélynek tekinthető az Szjt. korábban hatályos szövegében a mechanikai többszörözési jogra vonatkozó 19. §, amelyet részletesen a kötet II. rész 1. fejezetében elemezünk. A kényszerengedély egyébként az iparjogvédelmi oltalmi formák sajátja, a szabadalmi jogban a találmány hasznosítását teszi lehetővé, a szabadalomról szóló 1995. évi XXXIII. törvény a hasznosítás elmulasztása miatt, illetve a szabadalmak függősége miatt teszi lehetővé a megadását. A törvény mindkét esetben azt a feltételt támasztja egyébként az engedély megadásához, hogy a szabadalmas megfelelő feltételek mellett ésszerű időn belül sem volt hajlandó engedélyt adni, és a kényszerengedélyt kérő a találmányt megfelelő mértékben hasznosítani tudja [33. § (1) bek.].

A korlátozások nemzeti jogba ágyazottságát nagymértékben meghatározzák a nemzetközi és uniós jogi követelmények.³⁶ Mindenekelőtt a BUE korlátozásrendszerét kell ehelyütt figyelembe venni.³⁷ A nemzetközi szerzői jogi egyezmény ugyanis pontosan körülhatárolja a részes felek lehetőségeit, és alapvetően a korlátozások kétféle típusát ismeri el: a díjazással kompenzált korlátozásokat (ezek a törvényi engedélyek, illetve a mechanikai többszörözési jog kapcsán a kényszerengedély) és a díjazással nem járó korlátozásokat. Ez utóbbiak vagy olyan csekély jelentőségű felhasználások lehetnek, amelyek nem tartoznak a szerző monopoljogába, vagy pedig olyan felhasználások, amelyek a tranzakciós költségek túlzottan magas volta miatt maradnak ingyenesek.³⁸ Más megközelítést alkalmazva, az egyezmény bizonyos esetekben maga határozza meg azoknak a felhasználásoknak a körét, amelyek kivételeket jelentenek az általa biztosított kizárólagos jog alól,³⁹ más helyeken pedig lehetőséget biztosít az unióban részes államok számára ilyen korlátozások bevezetésére.⁴⁰

Ez a megközelítési mód nem ismeretlen az uniós jogban sem, mivel hasonló technikával él a Bérlet-irányelv is a nyilvános haszonkölcsönzési jog vonatkozásában.⁴¹ A nyilvános haszonkölcsönzés joga egy nemzetközi szerzői jogi egyezmények által külön nem nevesített, nem elismert kizárólagos jog, amelyet a tagállamok az irányelv előírásai alapján kötelesek biztosítani.⁴² Tekintettel viszont arra, hogy a haszonkölcsönzési jog ezer szállal kötődik a nemzeti kultúrpolitikához, maga az irányelv teszi lehetővé azt, hogy a jogot ne engedélyezési jogként, hanem díjigényként implementálják a tagállami szerzői jogok.⁴³ Általános értelemben véve az InfoSoc-irányelv is ezt a jogtechnikai megoldást alkalmazza. Egy gyakorlatilag zárt (a *de minimis* kivétel miatt mégsem az)⁴⁴ listát tartalmaz, amely bár arra hivatott, hogy az analóg világban létező kivételeket átültesse a digitális korba,⁴⁵ nem tesz mást, mint összefoglalja a tagállamokban létező kivételeket, mintegy pillanatfelvételt adva a 20. század végére kialakult korlátozásformákról.⁴⁶ A nemzeti szerzői jogokba a felsoroltakon túli kivételek bevezetése

36 Érdekes módon a nemzeti jogoknak a nemzetközi és uniós sztenderdeknek való megfelelését szokás vizsgálni. Olyan átfogó elemzésről nem tudunk, amely az uniós szerzői jogban előírt közös jogkezelésnek a BUE-hoz való viszonyát vizsgálná. AXHAMN (2013) 179–180.

37 A BUE elemzésénél egyrészt az Egyezményt Magyarországon kihirdető jogszabályt (1975. évi 4. törvényerejű rendelet) vettük figyelembe, másrészt a WIPO honlapjáról elérhető francia nyelvű szövegváltozatot. Franciaország alapvetően a monista felfogást követi, így a nemzetközi szerződéseknak nincsen külön kihirdető jogszabályuk. Ezt az alkotmány is deklarálja 55. cikkében: „Les traités ou accords régulièrement ratifiés ou approuvés ont, dès leur publication, une autorité supérieure à celle des lois, sous réserve, pour chaque accord ou traité, de son application par l'autre partie.” DUPUY–KERBRAT (2014) 454–455.

38 GOLDSTEIN–HUGENHOLTZ (2013) 372.

39 Ilyen pl. a BUE 10. cikk (1) bekezdésében biztosított idézés.

40 A BUE 10. cikk (2) bekezdése az oktatási célú felhasználásokról pl. egy ilyen felhatalmazást tartalmaz.

41 Az Európai Parlament és a Tanács 2006/115/EK irányelve (2006. december 12.) a bérleti jogról és a haszonkölcsönzési jogról, valamint a szellemi tulajdon területén a szerzői joggal szomszédos bizonyos jogokról (kodifikált változat), 6. cikk (1) bek.

42 A nyilvános haszonkölcsönzési jog eredőjeként a bérleti jog viszont a TRIPS Egyezményben, a WCT-ben, a WPPT-ben és a Pekingi Egyezményben is biztosított.

43 Elemzését l. a III. rész 2. fejezetében.

44 A rendelkezés az InfoSoc-irányelv 5. cikk (3) bek. o) pontjában található az alábbi megfogalmazásban: „más kisebb jelentőségű felhasználás, amennyiben a nemzeti jogban már léteznek kivételek, illetve korlátozások, feltéve, hogy azok kizárólag analóg felhasználásra vonatkoznak, és nem érintik az áruk és szolgáltatások Közösségen belüli szabad mozgását, az e cikkben szereplő egyéb kivételek és korlátozások sérelme nélkül.”

45 TREPPOZ (2010) 7.

46 Az irányelvet sok kritika érte, mivel nem biztosítja a rendszer kellő rugalmasságát a technológiai változások miatti új igények kielégítésére. A helyzetet pedig a lista további bővítése nem oldaná meg. JANSSENS (2009) 337.

emiatt nem felel meg az uniós jog előírásainak. Részben előrebocsátva tehát a kötet konklúzióját, ebből az következik, hogy a közös jogkezelés kivétellé vagy korlátozássá minősítése megsértené az irányelvből fakadó tagállami kötelezettségeket. Ez jelentős formai érv a jogtudományban a két kategória különválasztására, amely merev elválasztás feloldására törekszünk az elemzésben.

A törvény által előírt közös jogkezelés esetében tehát mindenekelőtt azt kell megvizsgálni, hogy megfelelnek-e ezeknek az egyes vagyoni jogok esetében megengedett korlátozásoknak. Tágabban véve a korlátozások fogalmát, elemezni kell annak a lehetőségét is, hogy a kötelező közös jogkezelés nem megengedett alakszerűségi követelménynek minősül-e, illetve, hogy megfelel-e az egyezményben foglalt egyenlő elbánás elvének.

Az első kérdés, hogy a törvény által előírt közös jogkezelés tekinthető-e a BUE 5. cikk (2) bekezdésében foglalt alakszerűségi kritériumnak. Ez a cikk kimondja azt, hogy a szerzők részére biztosított jogok élvezete és gyakorlása nincs kötve semmiféle alakszerűséghez, és független attól, hogy a mű a származásának országában védelem alatt áll-e. Az alakszerűség a BUE szóhasználatában annyit tesz, hogy ez a jog érvényességéhez szükséges feltétel, amely tipikusan olyan adminisztratív követelmények előírásában testesül meg, amelyek nem teljesítése esetén a szerző elesik az őt megillető jogoktól vagy a védelemtől. Azt azonban maga a BUE kommentárja is elismeri, hogy ezeknek a feltételeknek a jogok keletkezését kell befolyásolniuk, és nem érintik a jogok gyakorlása kapcsán előírt feltételeket.⁴⁷ Ennélfogva általánosságban elmondható, hogy a törvény által előírt közös jogkezelést, mivel a jog fennállását nem érinti, nem lehet a BUE által előírt alakszerűségi követelménynek tekinteni.

A BUE néhány vagyoni jog esetében lehetővé teszi, hogy a jog gyakorlásának módjára nézve a részes államok feltételeket támasszanak, amely tipikusan a közös jogkezelés bevezetésében manifesztálódik. Ilyen a BUE 11*bis* cikk (1) bekezdésében biztosított sugárzási és az ehhez kötődő egyéb jogok tekintetében a joggyakorlás feltételeinek megszabására vonatkozó lehetőség biztosítása a cikk (2) bekezdésében. Másrészt a 14*ter* cikkben foglalt követő jog, vagy közismert francia néven a *droit de suite* esetében teszi lehetővé azt, hogy a szerzőt megillető díjazás mértékét és beszedésének módját a részes államok maguk határozzák meg. Harmadrészt pedig a mechanikai többszörözés esetében a BUE 13. cikk (1) bekezdése biztosítja fenntartások és feltételek bevezetését. Ilyen esetekben tehát a jogok gyakorlásának korlátozását maga a nemzetközi egyezmény biztosítja, a kérdés vizsgálata tehát elsősorban arra vonatkozik, hogy a jogalkotó ezt milyen mértékben írja elő. Ehhez hozzá kell fűzni azt is, hogy a jogok korlátozásának biztosítását uniós dokumentumokban is megtalálhatjuk, részben élve a BUE által biztosított lehetőséggel, részben pedig azon túlterjeszkedve, szigorúbb feltételeket állítva. Így a Műhold-irányelv előírja a tagállamok számára a rádió- és televízió-szervezet jogának kivételével a vezetékes továbbközvetítési jog kötelező közös jogkezelés körében történő gyakorlásának bevezetését.⁴⁸ A követő jog tekintetében a Követő jogi irányelv lehetőséget biztosít a közös joggyakorlás előírására.⁴⁹ Ennek megfelelően tehát az egyes vagyoni jogok elemzésénél részletesen kitérünk majd a BUE-ban foglalt keretekre és azok nemzeti megjelenési formáira.

47 MASOUYÉ (1978) 35.

48 A Tanács 93/83/EGK irányelve (1993. szeptember 27.) a műholdas műsorsugárzásra és a vezetékes továbbközvetítésre alkalmazandó egyes szerzői és szomszédos jogi szabályok összehangolásáról. Ennek elemzését I. a II. rész 1. fejezetében.

49 Elemzését I. a III. rész 2. fejezetében.

A nemzeti elbánás elve a harmadik olyan tágabb értelemben vett korlát, amelyet a közös jogkezelés tekintetében figyelembe kell venni, mind a BUE, mind az uniós jog által támasztott követelmények szerint. A (kifejezetten a kiterjesztett hatályú) közös jogkezelés természeténél fogva kiindulópontja az ilyen irányú vizsgálódásoknak. A tömeges felhasználások ugyanis jellemzően nem válogatnak a szerző nemzetisége szerint, emellett a külföldi szerzőknek is biztosítani kell a belföldiekkel azonos elbánást.

A szerzői jogok korlátozhatóságának kereteit (általánosságban véve)⁵⁰ a háromlépcsős teszt jelöli ki. A BUE a többszörözés joga kapcsán teszi általános mércévé a tesztet azáltal,⁵¹ hogy speciális kivételek helyett azokat a szabályokat rögzíti, amelyekkel a kizárólagos jog korlátozható.⁵² Az előírást később a többi nemzetközi szerzői jogi egyezmény is átvette, illetve különleges helyet foglal el az InfoSoc-irányelv korlátozási rendszerében is.⁵³ Alkalmazási köre, fokozatosan bővülve, mára valóban a korlátozások bevezetésének viszonyítási pontjává tette. Bár az egyes szövegváltozatok között akadnak eltérések, a teszt lényege minden esetben abban áll, hogy a kizárólagos jogok korlátozásának különleges esetekre kell vonatkoznia, nem lehet sérelmes a mű rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsíthatja a szerző jogos érdekeit.

A közös jogkezeléssel összefüggésben a teszt alkalmazása két szempontból bír jelentőséggel. A legkézenfekvőbb azokban az esetekben, amikor a jogalkotó díjigénnyé szorítja le a kizárólagos jogot, és a díjigény kezelését közös jogkezelő szervezetekre bízta. Ez történik tipikusan a magáncélú másolatokra tekintettel fizetett díjak esetében.⁵⁴ Másrészt a teszt alkalmazása indokolt lehet azokban az esetekben, ahol a nemzetközi és uniós jogi dokumentumok nem utalnak a jog gyakorlása módjának meghatározására, a nemzeti jogalkotó mégis a közös jogkezelés előírásáról határozott. Ezért e törvényi előírások és a teszt összhangjának vizsgálata elengedhetetlen a kilépést engedő és kiterjesztett közös jogkezelési esetekben.⁵⁵ A vizsgálatot természetesen annak tudatában érdemes elvégezni, hogy az engedélyezési jogok kötelező közös kezelése (elvi szinten legalábbis) kevésbé hátrányos a szerzői jog bevett elveire, hiszen a jog magva érintetlen marad, többnyire csak a gyakorlásának módjában jelent változást. Ebben a megközelítésben tehát a (kötelező) közös jogkezelés egyfajta köztes területet jelent az egyénileg kezelt engedélyezési jogok és a korlátozások között, és mint ilyen, elsőbbséget kell élveznie a korlátozásokkal szemben.⁵⁶ Ahogyan viszont a jelen kötet is tükrözi, sok esetben a kötelező közös jogkezelés éppen a kizárólagos jog korlátjaként meghatározott díjazási igényhez kötődik, ezért a szerzői jog három nagy pillérének összefonódása⁵⁷ és a közöttük lévő viszony meghatározása indokolt.

50 A megfogalmazás generális, a teszt napjainkban a nemzeti szerzői jogokban betöltött szerepére utal. Az egyes szövegváltozatainak elemzését, a szerepének változását részletesen a II. rész 2. fejezetében ismertetjük.

51 BUE 9. cikk (2) bek.

52 FICSOR (2002) 280.

53 Lásd InfoSoc-irányelv 5. cikk (5) bek. A teszt különböző szövegváltozatokban és funkciókban szerepel egyébként több más, szerzői joggal kapcsolatos irányelv szövegében is, l. Szoftver-irányelv 6. cikk (3) bek.; Bérlet-irányelv 10. cikk (3) bek.; az Adatbázisok jogi védelméről szóló 1996. március 11-i 96/9/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv 6. cikk (3) bek.; Árva mű irányelv (20) preambulumbekendés. A teszt az Infosoc-irányelvben érintett vagyoni jogokra vonatkozó horizontális jellege miatt jut kiemelt szerephez. GYENGE (2010) 108–145.

54 Elemzését l. a II. rész 2. fejezetében.

55 Elemzését l. a III. rész 1. fejezetében.

56 AXHAMN (2013) 185–186.

57 REINBOTHE (2002).

2. A közös jogkezelés fogalma és szervezeti háttere

A közös jogkezelés, annak ellenére, hogy ténylegesen eredményezheti a szerzői jogok korlátozását, fő céljának a joggyakorlás hatékony biztosítása tekinthető. A közös jogkezelés, a korlátozásokhoz hasonlóan, ezer szállal kötődik a különböző kulturális, oktatási és szociális célok megvalósításához, illetve a szervezetek létrehozásával, működésével és felügyeletével kapcsolatos nemzeti szabályokhoz. Emiatt nem egyszerű feladat a közös jogkezelési tevékenység nemzetközi harmonizációja sem. Nem meglepő tehát, hogy nincsen a közös jogkezelésre vonatkozó egyezmény, illetve az sem, hogy a KJK-irányelv elfogadását is hosszas előkészítő munka előzte meg. Ezek a felfogásbeli, illetve a szervezeti kérdésekben megjelenő különbségek önmagukban is a korlátozásokkal kapcsolatos választást hordoznak, hiszen a kollektivizáció mértékének és módjának meghatározásában a jogalkotói beavatkozás megmutatja, hogy a jogalkotó mekkora teret enged a jogosultak rendelkezési jogának közös jogkezelés keretében történő megvalósítására. Viszont a másik oldalról szemlélve a kérdést, a működési szabályok válaszolják fel a hatékony joggyakorlás általános kereteit.

Mivel a kötet tárgya a közös jogkezelés vizsgálata, nélkülözhetetlennek tartjuk azonosítani azokat a tevékenységi köröket, illetve tipizálási szempontokat, amelyek meghatározók a közös jogkezelés szempontjából. Másrészt röviden utalni kell a szervezeti felépítés különbözőségeire is, ugyanis hatással lehetnek az egyes jogok gyakorlásának ilyen módon történő gyakorlására.

2.1. A közös jogkezelés fogalma

A közös jogkezelésnek nincsen általánosan elfogadott, jogi kötőerővel rendelkező fogalma a nemzetközi dokumentumokban. Az sem magától értetődő, hogy a nemzeti szerzői jogi törvénynek egyébként tartalmaznia kell-e egy ilyen definíciót, vagy az, hogy milyen elnevezéssel kell illetni a közös jogkezelést. A jogtudomány viszont igyekezett a tevékenység leglényegesebb elemeit összefoglalni, és mind uniós, mind nemzeti szinten létezik elfogadott meghatározás.

2.1.1. A fogalom meghatározásának hiánya

A szerzői jog alanya, tárgya és tartalma kapcsán kialakított nemzetközi minimum sztenderdek⁵⁸ elfogadása sem egyszerű az eltérő szerzői jogi rendszerek közös gyökerei azonosításának nehézségei miatt,⁵⁹ ez hatványozottan érvényes a közös jogkezelés területére, amely ráadásul a szerzői jogon kívül egyéb jogterületek (társasági jog, egyesületi jog, közigazgatási jog stb.) metszéspontjában helyezkedik el. A WIPO berkein belül az 1970-es évektől kezdve folyamatosan napirenden volt a témakör vizsgálata, ezek a tárgyalások azonban nem jutottak túl az előkészítés fázisán. Az előkészítő dokumentumok viszont hasznos segítséget nyújtanak a közös jogkezelés általános jellemzőinek megállapításához.⁶⁰

58 GYERTYÁNFY–FALUDI–KABAI–SZINGER–TÓTH (2004) 707.

59 Ezekről a közös alapelvekről I. COLOMBET (1992).

60 FICSOR (2002) 25–36.

Hasonlóképpen a nemzetközi jogi jogforrásokhoz, a CPI sem tartalmaz jogi kötőerővel rendelkező meghatározást. A kódex még a közös jogkezelés, közös jogkezelő szervezet kifejezéseket sem használja, helyette a „Jogdíjak beszedésével és felosztásával foglalkozó társaságok” (*sociétés de perception et de répartition des droits*) című fejezetben tartalmazza a társaságokra vonatkozó általános szabályokat. A kifejezés pontos, mivel tartalmazza a közös jogkezelési tevékenység legfontosabb elemeit, viszont torzítóan szűkítő értelmű is. Nem veszi figyelembe azokat az egyéb feladatokat (pl. a szociális és kulturális tevékenységet, a kötegen való engedélyezést és a kollektív, normatív felosztást), amelyek megkülönböztetik a közös jogkezelő szervezeteket a jogkezelést egyéb, üzleti alapon megvalósító szervezetektől.⁶¹ A definíció hiánya viszont beleillik abba a koncepcióba, amely a közös jogkezelést szerződéses konstrukcióként fogja fel. Ilyen értelemben véve, a törvénynek valóban nincsen más szerepe azon túl, hogy az ellátott tevékenység központi tartalmi elemeit meghatározza, a jogosultak döntési szabadsága körébe utalva azt, hogy ezenkívül milyen egyéb tevékenységek közös végzésére szerződnek.

A CPI másik következtetlensége, hogy a „jogdíjak beszedésével és felosztásával foglalkozó társaságok” kifejezés mellett használja a „szerzők szakmai szervezetei” kifejezést is,⁶² amely az 1957. évi szerzői jogi törvényben bukkant fel, mintegy a közös jogkezelés előzményeként.⁶³ A jogtudomány álláspontja, hogy a két kifejezés a konkrét rendelkezés kapcsán azonos szervezetet, a közös jogkezelő szervezeteket jelöli,⁶⁴ viszont a jogsértéssel szembeni fellépések kapcsán a CPI határozottan különbséget tesz a két szervezet között.⁶⁵ A fogalmi elemek körülírásának szükségessége tehát alapvetően a jogtudományban vetődött fel azért, hogy a tevékenységet tudományosan elfogadott módszerekkel lehessen vizsgálni.

2.1.2. A közös jogkezelés fogalma a jogtudományban

A jogszabályi definíció teljes hiányában, vagy annak szűkszavúsága miatt a jogtudomány igyekszik egy általánosabb definíciót kimunkálni, vagy legalább törekedni arra, hogy a közös jogkezeléssel kapcsolatos legfontosabb ismérveket összegyűjtse. A francia jogirodalomban elfogadott, legtöbb helyen idézett definíciót Fabrice Siiriainen alkotta meg. Ez alapján a közös jogkezelés egy jogi személy által végzett tevékenység, amelynek fő célja tagjainak vagy azok jogutódainak a szerzői és/vagy kapcsolódó jogainak kezelése az ő javukra. A jogkezelés szükség szerint a felhasználási feltételek meghatározásában és a felhasználási engedélyek megadásában, és a felhasználás ellenértékéeként meghatározott díjazás ellenőrzésében, beszedésében és felosztásában áll. A közös jogkezelő társaságok tagjai csak szerzők, előadóművészek, hangfelvétel- vagy videofelvétel-előállítók, kiadók, vagy az ő jogutódaik lehetnek. A közös jogkezelés előmozdítja továbbá azon jogosultak

61 A KJK-irányelv vezette be a független jogkezelő szervezet fogalmát [3. cikk b) pont], amely a magyar Kjkt-ban is megjelenik az implementációs kényszer miatt (4. § 4. pont).

62 Lásd pl. CPI L. 132-18. cikk, amely az általános előadási szerződések (*contrats généraux de représentation*) megkötésének módjáról rendelkezik.

63 Loi n°57-298 du 11 mars 1957 sur la propriété littéraire et artistique, 43. cikk.

64 SCHMIDT (1971).

65 NÉRISSON (2013) 356. Lásd a CPI L. 331-2. és L. 331-24. cikkeit.

személyhez fűződő és vagyoni érdekeit, akiknek a jogaira a közös jogkezelés kiterjed, különösen kulturális, sőt, szociális tevékenység révén.⁶⁶

A magunk részéről a közös jogkezelési tevékenységnek egy még általánosabb értelmet kívánunk tulajdonítani, ami kellően absztrakt ahhoz, hogy mind a francia, mind a magyar szerzői jog elemzésekor alkalmazni lehessen. Vagyis a szerzői kizárólagos jogok és díjigényeknek a szerzők által erre a célra létrehozott szervezeteken keresztül,⁶⁷ a jogosultak javára történő (vagyis egyfajta speciális bizomány keretei között megvalósuló) közös kezelését értjük a fogalom alatt. A jogkezelés alapvetően közös, mert nem ügynöki rendszeren keresztül működik, vagyis célja nem az, hogy az egyes szerzők egyes jogait kezelési költség fejében kezelje. Ráadásul a szervezet a tevékenységét a saját nevében, de a jogosultak javára végzi, amely miatt gyakorlatilag csak non-profit tevékenységként végezhető, a hatékonyság és átláthatóság kritériumainak figyelembevételével. Megjelenik a kollektivizáció, és bizonyos tekintetben a szociális érdek is, ugyanis a díjak felosztásáról a szervezet belső működési szabályai szerint dönt, vagyis szükségképpen megjelenik valamilyen általánosítási, egységesítési faktor. Másrészt ezeknek a díjaknak egy része a törvény értelmében vagy a jogosultak döntése alapján az ő javukra szociális és kulturális célra is felhasználható, a jogkezelés pedig kiterjed a díjazás mértékének, illetve a felhasználás egyéb feltételeinek meghatározására, a díjak beszedésére, felosztására, a kezelt jogok körében a jogérvényesítésre. Vagyis a klasszikus szerzői jogi jogkezelés körén kívül maradnak a közös jogkezelők által adott esetben ellátott egyéb tevékenységek, mint a szerzői jogi jogtudatosság előmozdítását segítő oktató tevékenység.

Mivel a közös jogkezelés sokszínű formában megjelenő tevékenységet takar, még a fogalmi elemek meghatározása mellett is felállíthatóak olyan kritériumok, amelyek a közös jogkezelés további tipizálása teszik lehetővé.⁶⁸ Erre azért is szükség van, mert ezek a szerzői jog korlátozása meghatározásához is támpontot adnak azokban az esetekben, amikor a törvény előírja az engedélyezési jogok gyakorlásának módját. Az első szempont a kollektivizáció mértéke, amely alapján három csoport különíthető el: a) közös képviselő, egyediesített engedélyezés, jogdíjak közvetlen felosztása; b) teljes közös jogkezelés, általános jogosítás, a felosztás normatív alapon, korrekciós elvek mentén történik; c) a jogok közös védelme, általános jogosítás, az egyéni jogosultak között nincsen felosztás. A kollektivizáció mértéke mind az engedélyezési jogok, mind a díjigények vonatkozásában jelentőséggel bírhat, ugyanis a törvény mindkét esetben tartalmazhat előírásokat bizonyos összegek speciális elvek mentén történő felhasználására (pl. a kulturális és szociális célú felhasználások), amelyek természetesen megőrik az egyéniesített jogdíjfelosztás elvét.

A jogosultak választási szabadsága szerint, vagyis a közös jogkezelés önkéntessége alapján, szintén három csoportba sorolhatók a szervezetek. A legszabadabb eset, amikor a jogosultak

66 „Il s'agit de l'activité d'une personne morale qui a pour objet principal l'exercice des droits d'auteur et/ou des droits voisins de ses membres ou d'ayants droit, pour le compte de ceux-ci – c'est-à-dire dans un cadre fiduciaire. L'exercice de ces droits consiste, le cas échéant, dans la fixation des conditions et délivrance des autorisations d'exploitation, dans le contrôle, la perception et la répartition des rémunérations dues en contrepartie de l'exploitation des droits. Les membres des sociétés de gestion collective sont obligatoirement des auteurs, des artistes-interprètes, des producteurs de phonogrammes ou de vidéogrammes, des éditeurs, ou leurs ayants droit. La gestion collective poursuit également la promotion des intérêts moraux et matériels de ceux dont les droits sont ainsi exercés, notamment dans le cadre d'une action culturelle, voire sociale.” SIIRIAINEN (1999) 15.

67 Megjegyzendő, hogy egyes díjigények gyakorlása esetén alapítványi, illetve állami beleszólású alapítványi konstrukciók is létezhetnek.

68 FICSOR (1985) 299–300.

választhatnak, hogy egyénileg, vagy csoportosan kívánják-e a jogukat gyakorolni; ezt követi az az eset, amikor a törvény előírja a közös jogkezelést; a legszigorúbb pedig értelemszerűen az a verzió, amikor a törvény kijelöli azt az egyetlen szervezetet, amely jogosult az adott jog közös kezelésére. A törvény által előírt közös jogkezelés megvalósítási formája szerint tehát ebbe a két utóbbi kategóriába tartozhat.

A közös jogkezelő szervezet és jogosultak viszonyának egy másik mutatója a kiterjesztett közös jogkezelés elvének beemelése a vizsgálati szempontok közé. Ezek alapján az első eset, amikor a szervezet csak a tagjai jogait kezelheti, ezt követi az a megoldás, amelyben a törvényben kijelölt esetekben a szervezet tevékenysége kiterjed a nem tagok jogainak kezelésére is, ezek azonban kiléphetnek a közös jogkezelés alól.⁶⁹ A harmadik esetet pedig a kilépést nem engedő kiterjesztett közös jogkezelés jelenti.

A negyedik tipizálási szempont a közös jogkezelő szervezetnek a jogdíjak megállapítása kapcsán fellelhető szabadságára vonatkozik. A legszabadabb természetesen az, amelyben a felhasználási feltételek megállapítása tárgyalások útján alakul ki, az ebből eredő vitákat pedig a bíróság dönti el. Megszorítást tartalmaz az olyan törvényi előírás, amely meghagyja a tárgyalás lehetőségét a jogosultaknak, ám a megállapodás alkalmazásának előfeltétele az illetékes hatóság általi jóváhagyás. A leginkább megszorító az az értelmezés, amelyben a felhasználási feltételeket a jogalkotó szabja meg. Ez a gyakorlatban nehezen elképzelhető, általában díjgények esetén a fizetendő díj meghatározását, vagy a felhasználási szerződés díjfeltételét írja elő a jogalkotó.

2.1.3. A közös jogkezelés meghatározása különböző jogforrásokban

A tudományos szempontokon túl bizonyos esetekben a tételes jogban is szükséges rögzíteni a tevékenység alapjait. Bár nemzetközi szinten nehéz a közös viszonyítási pontokat megtalálni, regionális szinten ez sikeresebb feladat lehet, amit a KJK-irányelv közelmúltbeli elfogadása is bizonyít. Ennek hatására valószínűleg a francia CPI-be is bekerül majd egy általánosabb meghatározás az átültetést követően. A magyar törvény érdekessége viszont, hogy már az irányelvet megelőzően is törvényben határozta meg a közös jogkezelés fogalmát, amelyet az implementáció további elemekkel gazdagított.

A harmonizáció egyik legfontosabb eleme annak biztosítása, hogy a fogalmakat azonos jelentéssel ruházzuk fel. Ennek fényében érthető az, hogy uniós jogforrásokban miért szükséges a közös jogkezelés definiálása. Az uniós jogalkotó a szerzői jogi harmonizáció⁷⁰ során felismerte, hogy bizonyos részkérdések rendezésénél a közös jogkezelés is felmerülhet, a tevékenység ugyanis mélyen gyökerezik a tagállami szerzői jogokban, és bizonyos esetekben, a technológiai fejlődés eredményeként hatást gyakorol a belső piac működésére (pl. a televíziós adások határokon átnyúló közvetítése esetén). Ezek a szabályok azonban csak elszórta jelentek meg az elfogadott irányelvekben, a közös jogkezelésre vonatkozó uniós elvek kimunkálá-

69 Ennek megvalósítása a gyakorlatban történhet a kiterjesztett hatály vélelmének alkalmazásával, de ezzel azonos hatással bír, ha az engedélyezésre jogosult közös jogkezelő szervezet javára törvényi és/vagy bírói vélelem áll fenn, amely szerint a közös jogkezelő a nem csatlakozott jogosultakat is képviseli az ellenkező bizonyításáig.

70 Az uniós szerzői jogi harmonizáció folyamata önmagában is egy monográfia tárgyát képez(het)i. A témában megjelent magyar tanulmányok közül l. pl. GYERTYÁNFY (1991a–c); GYERTYÁNFY (2002) 271–283; BOYTHA (2003) 335–438; francia nyelven pedig BÉNABOU (1998); BÉCOURT (1995b–d).

sának terepe hosszú éveken keresztül a Bizottság és a Bíróság volt, majd pedig *soft law* jellegű dokumentumokban találhattuk meg a jogintézményre vonatkozó legfontosabb elveket. Ezek azonban a szervezetek felépítésére vagy az általuk végzett tevékenységre vonatkozó átfogó jellegű meghatározást nem adtak, többnyire a multiterritoriális engedélyezés kérdésével foglalkoztak annak a belső piacra gyakorolt közvetlen hatása miatt.⁷¹ A dokumentumok,⁷² bár kísérletet tesznek a közös jogkezelés meghatározására is, jellemzően a közös jogkezelés formai definícióját tartalmazzák: közös jogkezelésnek tekintenek minden olyan tevékenységet, amelyet az uniós jog alapján közös jogkezelő szervezetnek minősíthető szervezet végez. Éppen ezért a legtöbb általános meghatározás a közös jogkezelő szervezet fogalmát igyekszik tisztázni, a közös jogkezelési tevékenység egyes elemei pedig adott esetben csak utalás szintjén történnek meg.

A KJK-irányelv az első olyan uniós jogforrás, amelyben a közös jogkezelés nem csak érintőlegesen jut szerephez. Az irányelv a közös jogkezelés fogalmának meghatározásával kapcsolatban nem tér el jelentősen a korábbi dokumentumoktól: a meghatározás a közös jogke-

---

71 A multiterritoriális engedélyezési rendszer kialakításának egyes állomásai a Bizottság 2005-ös ajánlása (2005/737/CE Recommendation de la Commission du 18 mai 2005 relative à la gestion transfrontière du droit d'auteur et des droits voisins dans le domaine des services licites de musique en ligne), illetve ennek kritikájaként az Európai Parlament 2008-ban hozott állásfoglalása (Résolution du Parlement européen du 25 septembre 2008 sur la gestion collective transfrontière du droit d'auteur et des droits voisins dans le domaine des services licites de musique en ligne, P6_TA(2008)0462.), a Bizottság (Affaire COMP/C2/38.698 CISAC) és fellebbezés folytán a Törvényszék CISAC-ügyben hozott határozata (A T-411/08. sz. Artisjus kontra Európai Bizottság ügyben 2013. április 12-én hozott ítélet), azután a KJK-irányelv vonatkozó rendelkezései. Az irányelv voltaképpen finomított verzőban kodifikálja a Bizottság által évek óta forszírozott elképzelését. Ennek eredménye lényegében egy széttöredezett repertoárral rendelkező oligopol piac kialakítása, amelyben néhány jelentősebb közös jogkezelő képes több tagállam területére kiterjedő engedélyeket adni. A kulturális sokszínűség védelme érdekében az irányelv előírja a kisebb repertoárok kötelező képviselését is. A CISAC-üggyel ellentétben viszont az irányelv csak az online felhasználásokat érinti. Lásd FALUDI-KABAI (2014); GYENGE-SARKADY (2014) 141–168.

72 A következő irányelvek tartalmazzák elsősorban rendelkezéseket a közös jogkezelésre vonatkozóan: Múhold-irányelv 1. cikk (4) bek. 13. cikk; Bérlet-irányelv 5. cikk; Követő jogi irányelv 6. cikk. A területet érintő előkészítő és *soft law* jellegű dokumentumok közül a legfontosabbak: Livre Vert Le droit d'auteur et les droits voisins dans la Société de l'Information, COM(95) 382 final, le 09 juillet 1995; Follow-Up to the Green Paper on copyright and related rights in the Information Society, Communication from the Commission, 20 November 1996; Rapport du Parlement européen sur un cadre communautaire pour les sociétés de gestion collective du droit d'auteur, A5-0478/2003, le 11 décembre 2003; Proposition de résolution du Parlement européen sur un cadre communautaire pour les sociétés de gestion collective du droit d'auteur (2002/2274(INI)), le 11 décembre 2003; Communication de la Commission au Conseil, au Parlement européen et au Comité économique et social européen - La gestion du droit d'auteur et des droits voisins au sein du marché intérieur COM(2004) 261 final, 16 avril 2004; Commission Staff Working Document: Study on a Community Initiative on the Cross-border Collective Management of Copyright, 07/07/2005; Parlement européen Commission des affaires juridiques, Document de travail sur la recommandation de la Commission du 18 octobre 2005 relative à la gestion collective transfrontière du droit d'auteur et des droits voisins dans le domaine des services licites de musique en ligne, 23/08/2006; Rapport du Parlement européen sur la recommandation de la Commission du 18 octobre 2005 relative à la gestion collective transfrontière du droit d'auteur et des droits voisins dans le domaine des services licites de musique en ligne (2005/737/CE), A6-0053/2007 final; 2005/737/CE Recommendation de la Commission du 18 mai 2005 relative à la gestion transfrontière du droit d'auteur et des droits voisins dans le domaine des services licites de musique en ligne. Az ajánlást követő legfontosabb hatástanulmányok, egyéb dokumentumok: European Commission Monitoring of the 2005 Online Recommendation, Communication de la Commission au Parlement européen, au Conseil, au Comité économique et social européen et au Comité des régions sur les contenus créatifs en ligne dans le marché unique, COM(2007) 836 final; Résolution du Parlement européen du 25 septembre 2008 sur la gestion collective transfrontière du droit d'auteur et des droits voisins dans le domaine des services licites de musique en ligne, P6_TA(2008)0462.

zelő szervezet fogalmának leírására terjed ki, anélkül, hogy a közös jogkezelési tevékenység meghatározó tartalmi elemeire nézve lényegi eligazítást adna – azon túl persze, hogy a közös jogkezelő szervezet kezeli a szerzői és szomszédos jogi jogokat. Az irányelv alkalmazásában közös jogkezelő szervezet minden olyan szervezet, amely egynél több jogosult érdekében és közös javára kizárólagos vagy fő céljaként szerzői és szomszédos jogokat kezel jogszabály, jog, átruházás, felhasználási engedély vagy más szerződéses megállapodás alapján, és amely legalább tagjai tulajdonában vagy ellenőrzése alatt áll, vagy nonprofit szervezetként működik.⁷³ Természetesen az irányelv értelmében mindkét utóbbi feltételt teljesítő szervezet is közös jogkezelő szervezetnek minősül.⁷⁴

A közös jogkezelési tevékenység egzakt meghatározásának hiányában is az irányelv azon rendelkezéseiből, amelyek a közös jogkezelő szervezetek működésére, illetve felügyeletére vonatkoznak,⁷⁵ leszűrhető, hogy az uniós jogalkotó mit tekint a közös jogkezelési tevékenység főbb tartalmi elemeinek. A közös jogkezelő szervezet ezek alapján bármely honosságú jogosult által megválasztott vagyoni jog gyakorlását végzi az adott tagállami jog alapján biztosított jogcímmel szerzett képviseleti jog alapján, illetve kölcsönös képviseleti szerződések révén képviseli a külföldi jogosultakat is. Ennek érdekében demokratikus döntéshozatali rend alapján a szervezet meghatározza és hozzáférhetővé teszi a felhasználás és a díjfizetés feltételeit, valamint a beszedett jogdíjak felosztásának rendjét, ideértve a kezelési költségekről, és az egyéb, kulturális, szociális és oktatási célú levonásokról való rendelkezést is. A definíció nem utal viszont a közös jogkezelési tevékenység legfontosabb tartalmi elemeire, vagyis a kötegben való engedélyezésre, a normatív felosztásra és a jogkezelés díjának (költségeinek) tulajdonosi meghatározására.

Az irányelv tehát láthatóan törekszik a tevékenységek minél átfogóbb meghatározására. A közös jogkezelő szervezet a kizárólagos jogok és díjigények gyakorlását végzi, ehhez kötődően monitorozza a felhasználásokat és fellép a szerzői jog olyan tömeges megsértése ellen, amely a repertoárjába tartozó művek és teljesítmények engedély nélküli vagy „alulengedélyezett” felhasználásában, díjigény esetén a díj meg nem fizetésében vagy az adatszolgáltatás elmu-

73 KJK-irányelv 3. cikk. a) pont. Az irányelvnek a *Hivatalos Lapban* megjelent magyar nyelvű változatát használtuk a kötet elkészítésekor. Megjegyezzük azonban, hogy a magyar fordítás nem mindenhol használ szabatos kifejezéseket. Az újrarendeléstől azonban eltekintünk azon oknál fogva, hogy nem az irányelv elemzése képezi a kötet tárgyát.

74 Kiemelendő, hogy az irányelv egyes rendelkezései a független jogkezelő szervezetekre is vonatkoznak. Ezek alapvetően olyan szervezetek, amelyek szerzői vagy szomszédos jogokat kezelnek, azonban profitorientált módon működnek, és nem állnak a jogosultak közvetett vagy közvetlen tulajdonában vagy ellenőrzése alatt [3. cikk b) pont]. Mivel azonban ezek nem tartoznak a közös jogkezelés klasszikus értelemben vett fogalma alá, tevékenységük elemzésétől elhelyített eltekintünk. Azt azonban meg kell jegyezni, hogy a definíció beépítése az irányelvbe is azt mutatja, hogy a szerzői és szomszédos jogok gyakorlását nem csak a klasszikus értelemben vett közös jogkezelő szervezetek végezhetik. A közös jogkezelés ennél sokkal tágabb értelemben is felfogható, amennyiben ide tartozónak tekintjük mindazokat a szervezeteket, amik repertoárok kezelését végzik. A legfontosabb elhatárolási szempontokat az irányelv is felsorolja, ezek a szervezetek ugyanis jellemzően profitorientált tevékenységet végeznek, és a jogosultak és a szervezet között teljesen más jellegű jogviszony fedezhető fel, mint a klasszikus értelemben vett közös jogkezelő szervezetek esetében – a jogosultak itt nem rendelkeznek a szervezet működésére olyan befolyással, mint amit egyébként a tagsági, tulajdonosi jogosultság biztosít számukra a közös jogkezelő szervezetekben. További különbséget jelent, hogy ezek a szervezetek jellemzően nem látnak el olyan kulturális, szociális és oktatási tevékenységet, mint amelyet a klasszikus értelemben vett közös jogkezelő szervezetek. Ezeket a szervezeteket Ficsor sem tekinti a közös jogkezelés körébe tartozó szervezeteknek. FICSOR (2002) 16.

75 KJK-irányelv 5–22. cikkek.

lasztásában áll. A szakirodalom a szerzői jogi jogalkotásban, illetve a szerzői jogi ismeretek közvetítésében végzett szerepüket is elismeri csakúgy, mint a jogosultaknak biztosított jogsegély-szolgáltatást.⁷⁶ Mivel ezen utóbbi tevékenységek lazábban kapcsolódnak a közös jogkezelő szervezetek klasszikus feladataihoz, és a digitális belső piac működését ezek a kiegészítő tevékenységek nem befolyásolják, nem meglepő, hogy az irányelv nem tartalmaz ezek harmonizációjára vonatkozó rendelkezéseket. Nem elvitatva a közös jogkezelő szervezetek tagállami kultúrpolitikában játszott szerepét, azt is figyelembe kell venni, hogy a közös jogkezelés nem elsősorban kultúrpolitikai eszköz,⁷⁷ az uniós harmonizáció tehát értelemszerűen a tevékenység szűk keresztmetszetére terjedhet csak ki, annak ellenére, hogy maga a KJK-irányelv is hivatkozik az EUMSZ kultúrára vonatkozó 167. cikkére.⁷⁸ A harmonizációs célokból adódó tág fogalom viszont a jogszabály tagállami átültetése során nehézségekbe ütközhet, ahogyan azt a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (SZTNH) által nyilvánosságra hozott részletes koncepció is tükrözi. Azok a tagállamok, így köztük Magyarország, ahol az irányelvben foglaltnál szorosabb fogalmi keretek közé szorítják a közös jogkezelést, joggal tarthatnak a tevékenység felhígulásától a tágabb fogalom átvételével.⁷⁹ Az új közös jogkezelésről szóló törvény (Kjkt.)⁸⁰ éppen ezért kompromisszumos megoldásként egy „többsebességű közös jogkezelést” honosít meg, amely vegyíti a korábbi magyar megoldást a harmonizációs törekvésekkel, és a közös jogkezelést végző szervezetek három fajtáját különíti el: a független jogkezelő szervezeteket, a „mezei” közös jogkezelő szervezeteket és a reprezentatív közös jogkezelő szervezeteket.

A Kjkt. nagyban épít a korábban Szjt.-ben szereplő megoldásokra, átveszi, ám sokszor pontosítja, kiegészíti azokat. A közös jogkezelés általános meghatározásánál egy jelentősebb módosítás tanúi lehetünk, hiszen a korábbi meghatározáshoz képest egy új fogalmat iktat be a törvény. Az Szjt. korábbi meghatározása⁸¹ most a törvény céljában köszön vissza, és egyúttal ki is küszöböli annak hiányosságát. Míg korábban a törvény egyedileg nem gyakorolható jogokról beszélt a közös jogkezelés kapcsán, addig az új rendelkezés finomabban fogalmaz, és egyedileg *hatékonyan* nem gyakorolható jogokról beszél,⁸² elismerve ezzel többek között a jogosultak azon lehetőségét, hogy bizonyos esetekben közös jogkezelés helyett egyéni joggyakorlás mellett döntsenek.

76 GYERTYÁNFY (2005–2006) 73–74.

77 GYENGE (2008) 198. A közös jogkezelő szervezetek kultúrpolitikai szerepét más megvilágításba helyezheti az, hogy a KJK-irányelv a zenei jogok online kezelése kapcsán az európai kulturális sokszínűség ellen hat. DIETZ (2014) 237–249. Hasonló folyamat figyelhető meg egyébként a könyvtári haszonkölcsonzési jog tekintetében a Bizottság által indított kötelezettségsegzési eljárásoknál. Bár a Bizottság alapvetően egyes skandináv államok diszkriminatív gyakorlatát vitatta a díjazás felosztása kapcsán, a célzottan nemzeti kultúrát támogató felosztási rendszer teljes eltörlése szintén a kulturális sokszínűség ellen hat.

78 KJK-irányelv (3) preambulumbekzdés.

79 SZTNH (2015) 4–6.

80 2016. évi XCIII. törvény a szerzői és szerzői joghoz kapcsolódó jogok közös kezeléséről.

81 A Kjkt. elfogadása előtt az Szjt. 85. §-a: „közös jogkezelés a felhasználás jellege, illetve körülményei miatt egyedileg nem gyakorolható szerzői jogok és a szerzői joghoz kapcsolódó ilyen jogok érvényesítése a jogosultak által erre létrehozott szervezet útján, függetlenül attól, hogy azt a törvény írja elő vagy az a jogosultak elhatározásán alapul.”

82 Kjkt. 1. §: „E törvény célja, hogy a szerzői jogok és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok közös kezelésére vonatkozó alapvető szabályok meghatározásával biztosítsa a felhasználás jellege, illetve körülményei miatt egyedileg hatékonyan nem gyakorolható szerzői vagyoni jogok és a szerzői joghoz kapcsolódó ilyen vagyoni jogok gyakorlását és érvényesítését, továbbá a szerzői és kapcsolódó jogok kezelését végző szervezetek működésének átláthatóságát és kiszámíthatóságát a jogosultak és a felhasználók érdekeinek szem előtt tartásával.”

A törvény ezenkívül a közös jogkezelést illetően több külön pontosítással is szolgál. Közös jogkezelés alatt az alábbi tevékenységet érti: egyes szerzői és vagyoni jogok és a szerzői joghoz kapcsolódó vagyoni jogok több jogosult érdekében és közös javára közös jogkezelő szervezet által történő gyakorlása és érvényesítése függetlenül attól, hogy azt törvény írja elő, vagy az a jogosultak elhatározásán alapul, és a következőkre terjed ki:

- a szerzői művek és kapcsolódó jogi teljesítmények felhasználásának engedélyezése vagy díjigény érvényesítése,
- a jogdíjak és a felhasználás egyéb feltételeinek megállapítása, vagy az ebben való részvétel,
- a felhasználás figyelemmel kísérése,
- a jogdíjak beszedése,
- a jogdíjak jogosultak között történő felosztása, kifizetése, vagy felosztás céljára más szervezetnek történő átadása,
- fellépés a szerzői jog vagy kapcsolódó jog megsértésével szemben, odeértve az eljárás kezdeményezését a bíróság, illetve hatóság előtt, valamint az eljárás során nyilatkozat, észrevétel, vagy indítvány megtételét és eljárási cselekmény elvégzését (Kjkt. 4. § 7. pont).

Az új definíció tehát nyilvánvalóvá teszi, hogy a közös jogkezelés mindezen tevékenységek ellátásának összessége, nem egyszerűsíthető le a jogdíjak meghatározására, beszedésére és azok felosztására. A CPI és korábban a magyar törvényis egy ilyen,⁸³ a vázáig lecsupaszított megfogalmazást tekintett a közös jogkezelés központi elemének. Ezeket az elemeket részletezi, konkretizálja az új megfogalmazás, és hozzáilleszti a szerzői jogok megsértésével szembeni fellépést, amelyet szintén a közös jogkezelési tevékenység egyik központi elemének tekint.

A jogkezelési feladatok ellátása többféle szervezeti struktúrában valósulhat meg. A független közös jogkezelő fogalma a KJK-irányelvben jelenik meg először, a klasszikus közös jogkezelőktől mind az irányelv, mind a magyar törvény szervezeti kritériumaiban határolja el a fogalmat. Ezek alapján ilyen szervezet, amely céljaként vagy fő tevékenységként szerzői jogot vagy kapcsolódót jogot kezel több jogosult érdekében és közös javára erre vonatkozó törvény, szerződés, vagy egyéb jogviszony alapján, továbbá nem áll a jogosultak ellenőrzése alatt, és nyereségszerzési céllal működik (Kjkt. 4. § 4. pont). Tehát a független jogkezelő szervezet nem minősül közös jogkezelő szervezetnek, és az általa ellátott tevékenység sem közös jogkezelési tevékenység annak ellenére, hogy a jogosultak javára jogkezelést végez.

A közös jogkezelő szervezet az, amely a hagyományos értelemben vett közös jogkezelési tevékenységet végzi, és ennek érdekében az alábbi feltételek közül legalább az egyiket teljesítenie kell: a) tagjai jogosultak vagy jogosultakat képviselő szervezetek – ideértve a más közös jogkezelő szervezeteket és a jogosultak szövetségét is – vagy ez utóbbiak ellenőrzése alatt áll; b) nyereségszerzési cél nélkül működik (4. § 8. pont). A közös jogkezelő szervezeteknek egy speciális fajtája a reprezentatív közös jogkezelő szervezet,⁸⁴ amely a neki adott engedély alap-

83 Az Sztj. 2011-ben elfogadott módosítása után hatályos 89. §.

84 Meghatározását l. a Kjkt. 4. § 10. pontjában: „olyan közös jogkezelő szervezet, amely az általa kezelt szerzői jog vagy kapcsolódó jog tekintetében megfelel a 34. §-ban meghatározott követelményeknek, és az adott szerzői jog vagy kapcsolódó jog vonatkozásában reprezentatív közös jogkezelő szervezetként végzett közös jogkezelési tevékenységhez szükséges hatósági engedéllyel rendelkezik.”

ján a kötelező vagy előírt közös jogkezelési tevékenységet végezheti bizonyos feltételek megléte esetén [5. § (1) bek.]. Kötelező közös jogkezelési esetként a törvény olyan felhasználási módokat jelöl meg, amellyel kapcsolatban az engedélyezési jog vagy engedélyezési jog nélkül fennálló díjigény az Szjt. előírása alapján kizárólag közös jogkezelés útján érvényesíthető (4. § 6. pont). Előírt közös jogkezelés pedig az olyan felhasználási mód, amellyel kapcsolatban az Szjt. előírása alapján mindaddig kizárólag közös jogkezelő szervezet útján gyakorolhatja jogait, ameddig a közös jogkezeléssel szemben jogszerűen tett előzetes tiltakozó nyilatkozata hatályossá nem válik (4. § 3. pont).

A törvényben használt kötelező és előírt közös jogkezelés fogalma tehát lefedi azokat az eseteket, amelyeket mi a kötetben törvény által előírt közös jogkezelés fogalma alatt értünk. Mivel ezek kezeléséhez a közös jogkezelő szervezeteknek külön feltételnek kell megfelelniük, és a tevékenység végzése is nyilvántartásba vételhez kötött (szemben az egyébként érvényesülő bejelentési kötelezettséggel), a közös jogkezelés szervezeti kérdései tárgyalásaként a reprezentatív közös jogkezelőkre vonatkozó szabályokat tekintjük át elsődlegesen.

2.2. A közös jogkezelés szervezeti háttere

A kötetben közös jogkezelő szervezetként hivatkozunk ezekre a társaságokra (Franciaország), illetve egyesületekre (Magyarország), tekintet nélkül arra, hogy egyébként milyen jogi formában működnek,⁸⁵ illetve hogy a törvény milyen névvel illeti őket. A szóhasználat indoka egyfelől a fentebb elemzett szűkítő értelmezés elkerülése, másfelől annak feltételezése, hogy a „társaság” kifejezés használata a magyar nyelvű olvasó számára a közös jogkezelést végző egyesületek jogi formájáról félrevezető információval szolgáltathatna. A szervezet szó viszont a magyar használatban kellően általános kifejezés ahhoz, hogy magába foglalja a jogi személyiséggel rendelkező polgári társasági formában (*société civile*) működő francia közös jogkezelőket is, másrészt ez a magyar szerzői jog bevett szóhasználat is – az egyesületre mint jogi formára való kifejezett utalás a Kjkt. 21. §-ában található meg, amely kimondja, hogy közös jogkezelő szervezet csak egyesületi formában jöhet léte és működhet. Ráadásul a nemzetközi terminológiában is a „*collective management organizations*” az általánosan használt elnevezés,⁸⁶ amely nem tartalmaz utalást a szervezetek jogi formájára.

Bár a kötet alapvetően nem a közös jogkezelő szervezetek jogi felépítését, az ezt meghatározó kereteket tartja elsődleges vizsgálati tárgyának, mégis fontosnak látjuk röviden bemutatni, hogy a két vizsgált országban ezek hogyan valósulnak meg. Ennek oka egyfelől abban áll, hogy a törvény által előírt közös jogkezelés minden esetben ezekre a már létező szervezeti struktúrára települ rá. Magyarországon ráadásul a Kjkt. hatályba lépését követően ismét módosultak a szabályok, és a reprezentatív közös jogkezelő szervezetekre szigorúbb engedélyeztetési szabályok vonatkoznak, mint az önkéntes közös jogkezelést bejelentést és nyilvántartásba vételt követően végző szervezetekre. Emiatt szükségesnek tartjuk ezeknek a szervezeti szabályoknak is az ismer-

85 A változatos jogi formákról, felügyeleti és működési szabályokról egyébként több összehasonlító jellegű munka is született. Az egyik ilyen a francia Szenátus számára készített munkaanyag, amely hét állam (Németország, Dánia, Spanyolország, Olaszország, Hollandia, Egyesült Királyság, USA) megoldásait járja körül (La gestion collective des droits d'auteur et des droits voisins, Les documents de travail de Sénat, novembre 1997); a másik: GERVAIS (2010).

86 Ehhez l. a WIPO honlapját: <http://www.wipo.int/copyright/en/management/>.

terését. Másfelől bizonyos esetekben szükség van arra, hogy a tag és a nem tag jogosultak jogálása közötti különbség megfelelően tisztázásra kerüljön, amelyhez elengedhetetlenek az alapvető strukturális ismeretek. Harmadrészt az sem elhanyagolható szempont, hogy a közös jogkezelés szervezeti felépítése, felügyelete kölcsönhatásban áll a közös jogkezelés jogintézményének természetéről vallott felfogással. Ez kitűnően megmutatkozik abban a kettősségben, hogy a francia szabályok a közös jogkezelés szerződéses jellegére és önkéntességre helyezik a hangsúlyt, ennek megfelelően szigorúbb felügyeletet csak a törvény által előírt esetekben támaszt a jogalkotó. Ezzel szemben Magyarországon megfordult a kiindulási pont: a jogalkotó a tipikusan közös jogkezelés keretében gyakorolt jogokat valamilyen módon közös jogkezelés alá rendelte, így az önkéntes közös jogkezelés vált szinte kivétellé.⁸⁷ Ennek oka az Sztj. vagyoni jogok részletes, modern generálklauzulára, illetve az egyes jogok szabályozására épülő megoldásában keresendő. A jogalkotó az új Sztj. elfogadásakor a már korábban is közösen kezelt, és hagyományosan egyedileg nem gyakorolható jogokhoz a közös jogkezelés jól kialakult rendjének a privatizáció melletti megőrzése céljából rendelte ezt a joggyakorlási módot. Ehhez társul az is, hogy a nyilvántartásba vétel és a működés tekintetében rendkívül részletes szabályokat állapított meg a jogalkotó.⁸⁸

A francia kódexbe viszonylag későn, a törvénykönyv 1985. évi módosításával kerültek be a közös jogkezelés működésére vonatkozó szabályok – ez különösen ahhoz képest tűnik megkésettnek, hogy az első közös jogkezelő társaság ebben az országban alakult meg a 18. században. A szervezetek működésére vonatkozó legjelentősebb reformot az állandó felügyeletüket ellátó bizottság bevezetése jelentette az ezredfordulón,⁸⁹ egyébként kisebb finomhangolásokról eltekintve a rendszer lényege érintetlen maradt.

Magyarországon a közös jogkezelés gyökereit a régi Sztj.⁹⁰ idejében a Szerzői Jogvédő Hivatal működése jelentette, azonban az első ilyen jellegű tevékenységet végző szervezet már 1907-ben megalakult.⁹¹ Majd 1996-ban az állami közös jogkezelés privatizációját követően (a folytonosság biztosítása mellett) kormányrendeletben kerültek tisztázásra a legfontosabb kérdések. Az új Sztj. három évvel később gyakorlatilag szó szerint átemelte ezeket a rendelke-

87 Ez tükröződik az SZTNH által vezetett nyilvántartásban is. A kezelt jogok alapján történő csoportosítás szerint lekérve az adatokat látható, hogy önkéntes közös jogkezelés körébe a gyakorolt jogok kisebbsége tartozik (<http://kjk.sztnh.gov.hu/jogok-listanezet>).

88 A KJK-irányelv egyik célja éppen a közös jogkezelők szervezetére, működésére vonatkozó alapvető kívánalmak rögzítése. Az irányelv átültetésére 2016. április 10-ig van idejük a tagállamoknak. Magyarországon az átültetés koncepciójáról szóló konzultáció 2015. elején zajlott le. A koncepció anyaga (Javaslat a szerzői és szomszédos jogokra vonatkozó közös jogkezelésről és a zeneművek belső piacon történő online felhasználásának több területre kiterjedő hatályú engedélyezéséről szóló 2014/26/EU irányelv magyar jogba történő átültetésének koncepciójára) elérhető itt: <http://hu.scribd.com/doc/252881981/KJK-iranyelv-atultetesi-koncepcioja#scribd>. Ennek lezárásaként 2015 júliusában került nyilvánosságra az SZTNH által elkészített „Részletes koncepció”. (Részletes koncepció a szerzői és szomszédos jogokra vonatkozó közös jogkezelésről és a zeneművek belső piacon történő online felhasználásának több területre kiterjedő hatályú engedélyezéséről szóló 2014/26/EU irányelv átültetéséhez megalkotandó magyar jogi szabályozás főbb tartalmi kérdéseivel kapcsolatban, http://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/20150710_kjk_ire_reszletes_atultetesi_koncepcio_konzultaciora_0.pdf). Az irányelv egyébként annak a folyamatnak egy fontos állomása, amely a KJK tekintetében a versenyjogi felügyelettől fokozatosan eltávolodva, a szerzői jog természetéhez közelebb álló eszközökre helyezi a hangsúlyt. GYERTYÁNFY (1991) 597.

89 Loi n° 2000-719 du 1er août 2000 modifiant la loi n° 86-1067 du 30 septembre 1986 relative à la liberté de communication.

90 1969. évi III. törvény a szerzői jogról.

91 Ez az ún. MARS, a Magyar Szövegírók, Zeneszerzők és Zeneműkiadók Szövetkezete, amely a zeneművek nyilvános előadásának védelmét látta el. ALFÖLDY (1936) 57–58. Az Artisjus történetéről I. GÉRA–CSATÁRI (2007).

zéseket, jelezve azt, hogy alapvetően egy modern, a tevékenység feltételeit megfelelő módon körülhatároló jogforrásról volt szó. A közös jogkezelés szervezeti és működési kereteit érintően három reformról beszélhetünk. Az első a 2003. évi CII. törvény, amely finomhangolást jelentett a korábbi rendszerben. A második jelentős módosítás a 2011. évi CLXXIII. törvénnyel bevezetett közös jogkezelési tevékenység liberalizációja, illetve ezzel összefüggésben a felügyeleti szabályok teljes újraírása. A témakört érintő harmadik változás a KJK-irányelv átültetéséhez köthető, ugyanis 2016 nyarán hatályba lépett a Kjt., amely immáron különálló törvényben rendezi a közös jogkezelésre vonatkozó előírásokat.

Témánk szempontjából a szervezeti háttér bemutatása során két kérdést kell részletesen elemezni. Mindenekelőtt szólni kell arról, hogy a jogosultak önrendelkezési joga milyen módon jelenik meg a szervezetek létrehozása során. Ezenkívül azt kell szem előtt tartani, hogy a jogalkotó ezt a szabadságot hogyan korlátozza a felügyeleti szabályok előírásával. Bár ebben a második szempontban a versenyfelügyeleti szabályok is szerepet kaphatnának, mivel a kötet témája szempontjából kevés jelentőséggel bírnak, ezek ismertetésétől eltekintünk.

2.2.1. A jogosultak önkorlátozása

A közös jogkezelő szervezetek létrehozása a jogosultak önkéntes elhatározásán alapszik. Mivel a szervezet a tevékenységet a tagjai javára és érdekében végzi, alapvető fontosságú az is, hogy a működéssel kapcsolatos döntések meghozatalában a jogosultak is részt vegyenek. Ez az a két meghatározó tényező, ami a közös jogkezelő szervezeteket megkülönbözteti az üzleti alapon végzett jogkezeléstől – nem véletlen tehát, hogy hangsúlyozottan kiemelésre kerülnek a közös jogkezelés egyes definícióiban is, illetve hogy a KJK-irányelv is ezeknek a szempontoknak a szem előtt tartásával határozza meg a szervezeti szabályokat.⁹²

Ez a jellemző tükröződik a kereskedelmi társasági, profitorientált jogi személyi forma elutasításában is. Magyarországon ennek megfelelően egyesületi formában, míg Franciaországban polgári társasági formában működnek. A formaválasztás egyébként igazodik a szerzői vagyoni jogok státusával összefüggő eltérő megközelítési módokhoz is. Míg ezek Franciaországban átruházhatóak, és így a szervezet a csatlakozás során megszerzi őket (vagy a törvény eleve ezek átszállásáról rendelkezik), addig Magyarországon az érintett vagyoni jogok gyakorlása (a kiterjesztett közös jogkezelés kivételével)⁹³ jogkezelési megbízás alapján történik.

a) Egyesületi forma

A közös jogkezelő szervezetek működésére vonatkozó szabályokat az Szjt.-t módosító 2011. évi CLXXIII. törvény jelentősen átformálta. A törvény a közös jogkezelési tevékenység libe-

---

92 A Bizottság a KJK-irányelv javaslatának egyik célját a következőképp foglalta össze: „a közös jogkezelő szervezetek irányítására és átláthatóságára vonatkozó követelmények fejlesztése annak érdekében, hogy a jogtulajdonosok képesek legyenek hatékonyabb ellenőrzést gyakorolni ezek felett, és elősegíteni a vezetési hatékonyságuk javítását.” Javaslat az Európai Parlament és a Tanács irányelve a szerzői és szomszédos jogokra vonatkozó közös jogkezelésről és a zeneművek jogainak belső piacon történő online felhasználásra szóló, több területre érvényes engedélyezéséről, COM(2012) 372 final, 3.

93 Erről l. részletesen a III. rész 1. fejezetét.

ralizációjának megteremtésével párhuzamosan jelentősen átírta a korábbi működési és felügyeleti szabályokat. A lényeg azonban változatlan maradt: a közös jogkezelés nyilvántartásba vételhez kötött tevékenység,⁹⁴ amelyet az itt letelepedett közös jogkezelő szervezetek egyesületi formában látnak el.⁹⁵ A Kjkt. is ebben a szellemben írta újra a korábbi szabályokat. Közös jogkezelő szervezet továbbra is csak egyesületi formában alapítható és működhet (Kjkt. 21. §), a reprezentatív közös jogkezelőként végzett tevékenység azonban az SZTNH engedélyéhez kötött [33. § (2) bek.], míg a közös jogkezelés megkezdéséhez egyebekben csak nyilvántartásba vétel céljából bejelentési kötelezettség társul [33. § (1) bek.].

A közös jogkezelés szervezete kapcsán külön utalni kell a Kjkt., az Szjt. és a külön törvények viszonyára, nem szabad ugyanis megfeledkezni arról, hogy háttérjogszabályként a szerzői jogi vagy kapcsolódó jogi védelem tartalmára és terjedelmére, a védelemből eredő jogokra, a szerzői művek és kapcsolódó jogi teljesítmények felhasználására a Kjkt. mögött meghúzódnak az Szjt. szabályai [Kjkt. 3. § (1) bek.]. Ezenkívül a belföldi közös jogkezelő szervezetek vagy független jogkezelő szervezetek alapítására, működésére, szervezetére és gazdálkodására a 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (Ptk.), valamint a belföldi közös jogkezelő szervezetek tekintetében (azok kötelező egyesületi formája miatt) az Ectv.⁹⁶ rendelkezései alkalmazandók mögöttes jogszabályként [Kjkt. 3. § (2) bek.]. Az egyéb törvények alkalmazásának lehetőségét a közös jogkezelésről szóló külön törvényben nem szabályozott kérdésekben tehát a Kjkt. maga jelöli ki. Ez a viszony egyébként kölcsönös, mivel az Ectv. rendelkezéseitől való eltérés lehetőségére vonatkozó felhatalmazást a törvény 4. § (1) bekezdésében találjuk. Ez a szakasz mondja ki, hogy a külön törvény hatálya alá tartozó tevékenységet végző egyesületekre törvény az egyesületre vonatkozó rendelkezésektől eltérő szabályokat állapíthat meg.

Az egyesületi forma a biztosítéka annak, hogy a nagyfokú jogosulti autonómia érvényesülhessen. Ez már az egyesület létrehozásánál is megnyilvánul: a törvényben nem található olyan rendelkezés, amely közös jogkezelő szervezet létrehozására kötelezné a jogosultakat, illetve nem rendelkezik az egyesülethez való kötelező csatlakozásról sem.⁹⁷ Áttételesen viszont elképzelhető egy ilyen helyzet abban az esetben, ha a törvény előírja a jog közös kezelését, azonban nincsen erre bejegyzett közös jogkezelő szervezet. Ezzel szemben a törvény azt viszont tételesen előírja, hogy a közös jogkezelő szervezet tagként köteles felvenni azon jogosultakat, akik teljesítik a tagsági követelményeket [Kjkt. 23. § (1) bek.]. A közös jogkezelő emiatt nem zárhatja ki az általa képviselt csoporton belül valamely jogosult taggá válását.⁹⁸ A követelményeket tárgyilagosan és átlátható módon kell meghatározni, és megkülönböztetés nélküli feltételeken kell alapulniuk [23. § (2) bek.]. A diszkrimináció-mentesség, mint sok más esetben, itt is fontos építőeleme egy közös európai közös jogkezelési piac megteremtésének, a közös jogkezelés átjárhatóságának. A működésben megnyilvánuló tagi autonómia kifejeződése, hogy az egyesület tagja jogosult a döntéshozó szervben részt venni [27. § (1)

94 Korábban Szjt. 86. § (1) bek.

95 Korábban Szjt. 91. § (1) bek.

96 2011. évi CLXXV. törvény az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról.

97 Az más kérdés, hogy a törvény egyébként a közös jogkezelés hatályát a nem tag jogosultakra is kiterjeszti.

98 A másik irányból történő feltétel szabás, tehát az, ha mondjuk a képviselő tagi jogviszony megszűnését követő megtartására nézve tartalmaz előírásokat az alapszabály, a szervezetek versenyjogi felügyeletét teszi szükségessé. Az uniós esetjog főleg az ezzel kapcsolatos francia és német gyakorlat kapcsán fejlődött.

bek.]. Ezt azért lényeges kiemelni, mert a legfőbb szerv kizárólagos, nem átruházható hatáskörében dönt a szervezetet érintő legfontosabb kérdésekben, így (egyebek mellett) a felosztási szabályzat elfogadásáról és módosításáról [26. § (1) bek. b) pont].

A formaválasztás a jogosultak tagságából eredő önrendelkezési jogok erősítésén túl más szempontból is szerencsésnek mondható. Ez a forma adja egyben a közös jogkezelő szervezetek legitimitációját is a kulturális jelentőséggel is bíró tevékenység ellátása kapcsán. Hagyományosan ugyanis az egyesületek azok, amelyeket ilyen jellegű célok megvalósítására alapítanak, és ez egyúttal a tevékenység végzésének non-profit jellegét is keretbe foglalja.

Arra nézve, hogy mely jogosultak csatlakozhatnak a közös jogkezelő szervezethez, a törvény nem tartalmaz előírást, ennek meghatározásáról tehát az alapszabály rendelkezik. A törvény azonban nyilvánvalóvá teszi, hogy az adott szervezet közös jogkezelési tevékenységével érintett jogosultak, valamint jogosultakat képviselő szervezetek (ideértve egyéb szervezetek mellett más közös jogkezelő szervezeteket is) jelenthetik a közös jogkezelő szervezet tagságát [23. § (1) bek.]. A csatlakozással a jogosult korlátlan és kizárólagos megbízást ad a közös jogkezelés keretében kezelt vagyoni jogok gyakorlására.⁹⁹ Természetesen megbízás adására úgy is lehetősége van a jogosultaknak, hogy nem válnak egyesületi taggá.¹⁰⁰ Ebben az esetben a tagi jogviszonyból fakadó jogok és kötelezettségek sem illetik meg, illetve terhelik a jogosultat.

A közös jogkezelés, amennyiben közös jogkezelő szervezet végzi, non-profit tevékenység a szervezet definíciójából következően: ez összecseng az egyesületi formával,¹⁰¹ illetve a szervezetek működésére vonatkozó speciális előírásokkal is. Ennek megfelelően a közös jogkezelő szervezet az indokolt kezelési költséggel csökkentett jogdíjbevételt a felosztási szabályzat alapján felosztja az általa képviselt jogosultak között – függetlenül attól, hogy azok tagjai-e vagy sem [36. § (2)]. A törvény kifejezetten rögzíti, hogy a közös jogkezelésből származó bevétel más célra nem használható fel, abból levonásnak is csak törvényben szabályozott esetekben van helye [36. § (3) bek.]. Ennek megfelelően a felosztási szabályzatban meg kell határozni a jogdíjából levonandó kezelési költség felső határát vagy annak meghatározásának módját, a közösségi célra felhasználandó bevételeket,¹⁰² valamint a jogosult vagy a jogosult tartózkodási helyének ismeretlensége miatt ki nem fizethetőnek minősülő jogdíj felhasználására vonatkozó szabályokat is [36. § (5) bek.]. Az egyesület legfőbb szervének döntése alapján azonban esetei jelleggel lehetőség van arra, hogy a közös jogkezelő szervezet a jogdíjbevételt a befektetési célból használja fel.¹⁰³ Kiegészítő vállalkozási tevékenység végzése esetén ennek eredményét a kezelési költségek csökkentésére, befektetési célra, a jogosultak részére történő felosztásra és kifizetésre vagy közösségi célra használhatja fel [38. § (1) bek.].

Vagyis Magyarországon a közös jogkezelő szervezethez való csatlakozás vagy megbízás adása továbbra is önkéntes (maga a közös jogkezelési tevékenység ellátása már nem feltétlenül), a szervezet tagsággal és önkormányzattal rendelkezik, tevékenységét pedig non-profit jelleggel látja el. Ez egy speciális bizományosi jogállást biztosít a közös jogkezelő szervezetnek, hiszen a tevékenysége végzése körében nem járhat el teljesen szabadon. Bár a felhasználási engedélyeket a saját nevében adja meg, de a jogdíjak mértékének, illetve a felhasználás

99 Lásd pl. az Artisjus Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület belépési nyilatkozatát: http://www.artisjus.hu/wp-content/uploads/2016/07/Tagi_belepési_nyilatkozat_mellekletekkel.pdf

100 Ennek részletes feltételeit l. a Kjkt. 13–16. §-aiban.

101 Ptk. 3:63. § (2) bek. alapján egyesületet gazdasági-vállalkozási tevékenység ellátására nem lehet alapítani.

102 Közösségi célon a törvény különösen a kulturális és szociális célokat érti. Lásd Kjkt. 43. § (1) bek.

103 Kjkt. 26. § (1) bek. c) pont; 37. § (1) bek.

egyéb feltételeinek kialakításában az egyesületi szervek útján maguk a megbízók (vagyis a jogosultak) döntenek.¹⁰⁴

A Kjkt. az irányelv társasági jogból ismert szabályozási módszerének átültetésével a korábbiaknál lényegesen részletesebb szabályokat tartalmaz az egyesületek szervezeti felépítésével kapcsolatban. Míg korábban az Szt. a közös jogkezelési tevékenységre (a jogkezelő nyilvántartásba vételére, működésére, felügyeletére) vonatkozó szabályokra koncentrált, és ezek között helyezte el kazuisztikusan a legfőbb szervekre vonatkozó legfontosabb szabályokat (egyebekben az egyesületre vonatkozó általános szabályok alkalmazásával), a Kjk. külön kitér a vezető tisztségviselőre (30. §) és a felügyelőbizottságra vonatkozó korlátozásokra is (31. §). A Ptk. ebben az esetben is háttérjogszabályként alkalmazandó, azonban a közös jogkezelési tevékenység speciális volta miatt szükséges néhány speciális szabályt is beiktatni, például a vezető tisztségviselő összeférhetetlenségével, beszámolási kötelezettségével kapcsolatban. A felügyelőbizottság kötelező létrehozása szintén a KJK-irányelvnek való megfelelést szolgálja, hiszen a Ptk. ezt egyébként nem írja elő általánosan az egyesületek tekintetében.

b) Társasági forma

Franciaországban a közös jogkezelők polgári társasági (*société civile*)¹⁰⁵ formában működnek. Ez a megközelítés abból is ered, hogy a francia jogi gondolkodásban a szerződéses szabadság keretén belül, szerződéses konstrukcióként tekintenek a közös jogkezelésre. Mivel a szerződéses szabadság alapelveként szövi át a közös jogkezelésről szóló diskurzus egészét, kiemelt jelentőséget kap az is, hogy a törvény által előírt esetek kivételt jelentsenek az önkéntesség főszabálya alól, jól körülhatároltak, és kivételes, kiegészítő esetekként kell megjeleníteniük.¹⁰⁶ Bár az első közös jogkezelő szervezetek ebben az országban alakultak meg, a CPI egészen az 1985. évi törvény¹⁰⁷ elfogadásáig¹⁰⁸ nem tartalmazott átfogó rendelkezéseket működésükről, azok elszórtan jelentek meg a francia szerzői jogi törvényben. Az 1957. évi törvény¹⁰⁹ 43. cikke tartalmazott a „szerzői szakmai szervezetekre” (*les organismes professionnelles d’auteurs*) vonatkozó rendelkezést, a 65. cikk pedig a „szakmai érdekvédelmi szervezetekre” (*les organismes de défense professionnelle*), ezt megelőzően viszont egyáltalán nem kerültek törvényi szabályozásra.¹¹⁰

104 FALUDI (2004) 91.

105 A francia társasági jog különbséget tesz kereskedelmi és polgári társaságok között. A polgári társaságok jogi személyiséggel rendelkező, korlátlan felelősségű, személyegyesítő társaságok, amelyekre bizonyos esetekben speciális rezsim alkalmazandó. Külön törvényben meghatározott esetekben tőkeegyesítő társaságok is lehetnek. VIDAL (2010) 18–19. Voltaképpen minden olyan társaság, amely sem formáját, sem pedig a társaság célját tekintve nem kereskedelmi, polgári társaságnak tekinthető. Ez a társasági forma alkalmas pl. arra, hogy bizonyos szellemi szabadfoglalkozású szolgáltatási tevékenységet, vagy magánvagyonba tartozó ingatlan kezelését végezze. COZIAN–VIANDIER–DEBOISSY (2014) 624–625.

106 SIIRIAINEN (2007) 449–450.

107 Loi n° 85-660 du 3 juillet 1985 relative aux droits d’auteur et aux droits des artistes-interprètes, des producteurs de phonogrammes et de vidéogrammes et des entreprises de communication audiovisuelle.

108 A törvényhez fűzött kommentárt l. JOUBERT (1986) 181–192. A törvény előkészítésének folyamatáról pedig Tournier ad szubjektív beszámolót: TOURNIER (2006) 227–240.

109 Loi n°57-298 du 11 mars 1957 sur la propriété littéraire et artistique.

110 COLOMBET (1999) 339.

Az 1985. évi törvény az 1957-es szerzői jogi törvény átfogó felülvizsgálatát jelentette: elismerést nyertek a szomszédos jogok, az audiovizuális művekre vonatkozóan speciális rezsim került beiktatásra, illetve a magáncélú másolatra vonatkozó rendelkezések is ekkor kerültek a kódexbe.¹¹¹ Ez utóbbi díjat kötelező közös jogkezelés keretébe utalta a törvény, amely szűkségképpen magával vonta azt is, hogy a jogok kezelését végző szervezetek jogi státuszára, működésére, felügyeletére vonatkozó alapvető szabályok is egy csokorba legyenek gyűjtve.¹¹²

Korábban a részletes szabályozás híján a társaságokra vonatkozó általános szabályok alapján működtek a közös jogkezelést végző szervezetek is. Ez többek között a jogi formában megnyilvánuló változatosságot eredményezett, bár többségében már a 20. század második felében is polgári társaságként működtek (ez a forma igazodott ugyanis a legjobban a közös jogkezelési tevékenység jellegéhez és céljához). Ez alól a Société des Gens de Lettres tekinthető kivételnek, amely a közhasznú egyesületi (*association déclarée d'utilité publique*) formát választotta.¹¹³ Az érdekvédelmi tevékenység a kezdetektől jellemző volt a társaságoknak, a tevékenységi kör annak ellenére, hogy az 1985-ös törvényben nem jelent meg, korábban¹¹⁴ és ma is fontos szeletét teszi ki a működésüknek.

A CPI előírásai szerint a szervezet tagjai¹¹⁵ szerzők, előadóművészek, hangfelvétel-előállítók vagy videofelvétel-előállítók, kiadók,¹¹⁶ vagy jogutódaik lehetnek.¹¹⁷ A szervezetek viszont jellemzően egy adott jogosulti csoport képviselőjére jönnek létre, hiszen az érdekellentét miatt kedvezőtlen, hogy a szerzők, a kapcsolódó jogi jogosultak, és a felhasználási jogokat szerződéses úton megszerző kiadók egy azon szervezeten belül gyakorolják az engedélyezési jogot.¹¹⁸ A polgári társasági forma indokául egyrészt a közös jogkezelők által kezelt jogok magánjogi jellege, másrészt pedig a társaság célja szolgálja, amely eltér a kereskedelmi társaságok általános kockázatvállalásban rejlő, nyereségorientált jellegétől.¹¹⁹ Bár nem példa nélküli, hogy a bírói gyakorlat a végzett tevékenység, a szerződéses gyakorlat alapján forma szerint polgári társaságokat *de facto* kereskedelmi társaságokká minősít, a közös jogkezelő szervezetek esetében a bírói gyakorlat a közös jogkezelési tevékenységet hagyományosan polgári, és nem kereskedelmi tevékenységként értékeli.¹²⁰ A felhasználók arra is kísérletet tettek, hogy *de facto* egyesületté nyilvánítottassák a társaságokat, vagy pedig a bíróság kimondja, hogy nem rendelkeznek jogi személyiséggel, amely egyben perképességük megvonását is jelentette

111 EDELMAN (1987).

112 DE RIDDER (1994) 29.

113 SCHMIDT (1971) 12.

114 Uo., 21–30.

115 A reprezentativitásról LE CAM (2014) 489–503.

116 A kiadók tagsága a közös jogkezelő szervezetekben, és különösen a részesedésük a beszédett jogdíjakból napjaink egyre többet megkérdőjelezett megoldása, mivel ezek a szervezetek egyébként nem részesülnek szomszédos jogi ortalomban, státuszuk a kiadói szerződéseken alapul. A problémakörrel részletesebben I. a II. rész 2. fejezetét a magáncélú másolatra tekintettel fizetett díjakról.

117 CPI L.321-1. cikk „Les sociétés de perception et de répartition des droits d'auteur et des droits des artistes-interprètes et des producteurs de phonogrammes et des vidéogrammes sont constituées sous forme de sociétés civiles. Les associés doivent être des auteurs, des artistes-interprètes, des producteurs de phonogrammes ou de vidéogrammes, des éditeurs, ou leurs ayants droit. Ces sociétés civiles régulièrement constituées ont qualité pour ester en justice pour la défense des droits dont elles ont statutairement la charge.”

118 SIRIAINEN (2006) 23. pont.

119 VIVANT-BRUGUIÈRE (2013) 710.

120 Cass. civ., 8 déc. 1913, SACD: Gaz.Pal. 1924, 1, 93; Cass. 1re civ., 10 févr. 1987, SACEM, Bull. civ. I, 50.

volna.¹²¹ Ez azzal a következménnyel járhatott volna, hogy az általuk kezelt jogok esetében a jogdíjhoz való igényüket nem érvényesítették volna bírósági úton. Így például az SACD esetében megkérdőjelezték a társaság polgári jellegét, ezzel szemben a SACEM esetében ez nem merült föl.¹²²

Ez a megszilárdult, polgári jogi jellemzőket megtartó minősítés igaz az általuk megkötött szerződésekre is. Ez egyébként logikusan fakad a szervezet polgári jogi jellegéből, még abban az esetben is, ha az őt alkotó tagok – pl. a kiadók – adott esetben kereskedőnek minősülnek.¹²³ Ezt a választást a CPI L. 321-2. cikke is rögzíti, ugyanis arról rendelkezik, hogy a társasági cél végrehajtása érdekében közös jogkezelő szervezetek által kezelt repertoár egészére vagy részére vonatkozóan a felhasználókkal kötött szerződések polgári jogi szerződések.¹²⁴ Ez egyben utalás arra, hogy a szervezet szabadon tárgyalja meg a jogdíjak mértékét és a felhasználás egyéb feltételeit, ezek alkalmazásához hatósági jóváhagyás nem szükséges. Másrészt az alkalmazandó szerződéses rezsím kijelölése miatt fontos, a kereskedelmi tevékenység körében kötött szerződésekre ugyanis eltérő szabályok vonatkoznak.¹²⁵ A társasági forma ilyen módon való megválasztása természetesen azt is jelenti, hogy a társaságokra vonatkozó általános szabályokat, a polgári társaságokra vonatkozó rendelkezésekkel és a CPI-ben megtalálható közös jogkezelő szervezetekre vonatkozó szabályozással együttesen kell alkalmazni,¹²⁶ a *lex specialis derogat legi generali* elv figyelembevételével.

A jogosultak és a közös jogkezelő közötti jogviszony meghatározása nem feltétlenül egyértelmű, annak ellenére, hogy a kódex egyértelmű szervezeti formát követel meg. A társasági formából következik az apport szolgáltatásának kötelezettsége, azonban különbséget kell tenni a társasági jogi apport között, amely a társaság alaptőkéjét biztosítja, és a közös jogkezelés keretében meghatározott sajátos apport között, amely a vagyoni jogok gyakorlását biztosítja a szervezetek részére.¹²⁷ Ez utóbbi kapcsolat alapulhat megbízáson (*mandat*) vagy a jogok átruházásán (*cession*), előbbi esetben a megbízási szerződés megkötésével a szerző mint megbízó a társaság tagjává is válik (*apport en gérance*).¹²⁸ Ez egyben azt is jelenti, hogy a megbízás megszüntetése a tagsági jogviszony megszüntetésével, vagy a társaság megszüntetésével lehetséges.¹²⁹ A megbízási jogviszony előnye egyrészt abban áll, hogy a jogosult mentesül a jövőben megalkotandó műveire vonatkozó jogok gyakorlásának átengedése alól, illetve ebben a jogi konstrukcióban a szerző érdekei is nagyobb védelmet élveznek, ugyanis a vagyoni jog nála marad, tehát adott esetben azt a jogkezelővel párhuzamosan gyakorolhatja.¹³⁰ A jogi konstrukció hátránya, hogy a társaság szempontjából ez tekinthető a bizonytalanabb formának: a megbízási szerződés megszüntetésének lehetősége nem garantálja ugyanis a repertoár egységének biztosítását.¹³¹ Ez különösen amiatt érdekes, mivel a francia szerzői jog nem ismeri

121 SCHMIDT (1971) 12–14, 19–21.

122 Uo., 144.

123 SIIRIAINEN (2006) 22. pont.

124 CPI L. 321-2.: „Les contrats conclus par les sociétés civiles d’auteurs ou de titulaires de droits voisins, en exécution de leur objet, avec les utilisateurs de tout ou partie de leur répertoire sont des actes civils.”

125 COLLART-DUTILLEUL–DELEBECQUE (2011) 24.

126 VIVANT–BRUGUIÈRE (2013) 710.

127 Cass. 1re civ., 28 juin 1988 : RIDA avr. 1989, 220.

128 CA Paris, 6 mars 1933: *La Gazette du Palais* (Gaz. Pal.) 1933, 958; Sirey (S.) 1935, 1, note Gény.

129 CA Paris, 4e ch., 11 juin 1997: RIDA 1997/4, 255; TGI Paris, 3e ch., 19 juin 1998: RIDA 1999/2, 410.

130 NÉRISSON (2013) 163.

131 LUCAS–LUCAS–LUCAS-SCHLOETTER (2012) 733.

a kiterjesztett közös jogkezelést, azaz a közös jogkezelő csak azon jogosultak tekintetében adhat felhasználási engedélyt, akik tagjai, vagy egyébként erre megbízást adtak a társaságnak. Emellett pedig a megbízás a francia jogban is személyhez tapadó szerződés,¹³² amelyet elméleti síkon nehéz összeegyeztetni a jogkezelés közös, kölcsönösségen alapuló jellegével.¹³³ A jogkezelő szervezet és a jogosultak közötti másik lehetséges jogviszony a jogok átruházása a jogkezelőre (*apport-cession*). Ennek előnye, hogy a közös jogkezelő szervezet megszerzi a vagyoni jogok feletti rendelkezési jogot. Vagyis a szerzők egyénileg ezeket már nem gyakorolhatják, az ennek ellenére megkötött szerződések semmiek.¹³⁴ Ez egyben azt is jelenti, hogy a jogsértések elleni fellépésre is a közös jogkezelő szervezet jogosult.¹³⁵ Az átruházás viszont abból a szempontból érdekes, hogy a közös jogkezelők a jogokat nem a saját javukra, hanem az azokat átruházó jogosultak javára gyakorolja, szintén egyfajta különleges bizományosként. Ez a jogviszony a társaság számára sokkal szélesebb mozgásteret biztosít azon túl, hogy garantálja a repertoár egységességét. A francia jog szerint mindkét szerződéses megoldás visszatérhet, vagyis az ellenértéket a társaság jogosultak javára végzett tevékenysége, tehát alapvetően a jogdíjak alapszabály szerinti beszedése és felosztása jelenti.¹³⁶ Ez pedig nem az alaptörvényben való részesedés arányában, hanem jellemzően a felhasználási adatok alapszabályban meghatározott módja alapján történik.

2.2.2. A közös jogkezelési tevékenység korlátok közé szorítása

A szervezetek által ellátott tevékenység különleges volta, illetve a társaságot alkotó tagok nagy száma indokolja azt, hogy működésükre, felügyeletükre speciális szabályok vonatkoznak.¹³⁷ A francia bírói gyakorlatnak ez a megállapítása igaz a magyar közös jogkezelés esetében is (azon túl persze, hogy a korlátozás indokál a közös jogkezelés kulturális dimenziója is felhozható érvként),¹³⁸ hiszen a jogalkotó ennek a különleges tevékenységi körnek a figyelembe vételével alakította ki a részletes felügyeleti szabályokat. A közös jogkezelési tevékenységet a jogalkotó két módon szorítja korlátok közé. Egyfajta állami kontroll jelenik meg a szervezetek alapítása során, amennyiben ehhez engedély szerzése vagy a tevékenység megkezdésének bejelentése, illetve miniszteri jóváhagyás szükséges. Másrészt pedig az ellátott feladatok speciális jellemzői miatt a hasonló jogi formában működő szervezetekhez képest a működés is szigorúbb felügyeleti szabályoknak van alárendelve, különösen, ami az alkalmazott díjszabások hatósági jóváhagyását illeti.

132 A francia polgári jogi terminológia ezt *intuitu personae* szerződésnek nevezi. A latin kifejezés értelme: „a személy figyelembe vételével”. Olyan szerződéseket takar, amelyekben valamely szerződő fél személye annak valamely tulajdonsága miatt a szerződés lényeges tartalmi elemét képezi. Például a megbízás az abban fellelhető bizalmi viszony miatt ilyen személhez tapadó szerződésnek tekinthető. CORNU (2007) 513.

133 LUCAS–LUCAS–LUCAS–SCHLOETTER (2012) 734. Az elmélet nem veszi figyelembe a társaság elkülönült jogi személyiségét és a hangsúlyt arra helyezi, hogy a tagok száma, illetve kiléte időben változó, bizonytalan tényező.

134 NÉRISSON (2013) 167.

135 SIIRIAINEN (2006) 34. pont.

136 Uo., 37. pont.

137 CA Paris, 20 février. 1990: RIDA juill. 1990, 365. Recueil Dalloz (D.) 1991. Somm. 100 obs, Colombet.

138 NÉRISSON (2013) 359.

a) Állami beavatkozás az alapítás során

Magyarországon a közös jogkezelési tevékenység alapvetően nyilvántartásba vételhez kötött tevékenység. A nyilvántartásba vétel annak a záloga, hogy a közös jogkezelő a sajátos törvényes képviselői minőségén alapuló működése zavartalan, hatékony és méltányos legyen.¹³⁹ A Kjkt. a nyilvántartásba vétel tekintetében is hozott újdonságokat, hiszen a törvény hatályba lépését követően a közös jogkezelési tevékenység bejelentéshez kötött tevékenység, míg a reprezentatív közös jogkezeléshez az SZTNH engedélye szükséges.¹⁴⁰

Mind a bejelentés, mind az engedély megszerzésének feltételeit a Kjkt. részletesen meghatározza, ezek közül azokat emeljük ki, amelyeknek egyébként a törvény által előírt közös jogkezelés kapcsán jelentőségük lehet. Emiatt különösen az engedély megszerzésének feltételeire koncentrálnunk, hiszen a reprezentatív közös jogkezelő szervezetek azok, amelyek a kötelező és előírt közös jogkezelési feladatokat látják el.

A közös jogkezelés megkezdésének általános feltétele mindkét esetben, hogy a szervezet munkavállalói révén rendelkezzen a közös jogkezeléshez és a nemzetközi kapcsolattartáshoz szükséges megfelelő szakismerettel és gyakorlattal, valamint felkészült legyen a közös jogkezeléshez kapcsolódó adatok kezelésére. Ez utóbbi feltétel akkor valósul meg, ha a szervezet olyan adatbázist tud fenntartani a jogosultakról, a jogkezelés körébe tartozó művekről és felhasználásokról, amely lehetővé teszi a jogdíjak kifizetését és felosztását (Kjkt. 32. §). Ezen túl pedig a reprezentatív közös jogkezelőként végzett tevékenység engedélyezéséhez (a közös jogkezelőkre vonatkozó általános követelményeken betartása mellett) a szervezetnek egyéb, speciális feltételeknek is meg kell felelnie. Ezek közül a legfontosabb, nevéből is adódóan, a reprezentativitás megtartása. Vagyis a közös jogkezelő szervezetnek a tevékenységével érintett jogosultak jelentős részét kell képviselnie azáltal, hogy a jogosultak a szervezet tagjai, vagy hozzá csatlakozni kívánnak, illetve e jogosultak közös jogkezelési megbízást adtak a részére, és a közös jogkezelő külföldi szervezetekkel képviselői szerződéseket kötött, vagy ilyenek megkötésére irányuló szándéknyilatkozatokkal rendelkezik [34. § (1) bek.]. Ezek a feltételek együttesen garantálják, hogy a bel- és külföldi felhasználások szempontjából a közös jogkezelő szervezetnek „súlya” legyen az engedélyezés során, a kötelező vagy előírt közös jogkezelési esetekben biztosítva legyen a jogosultak megfelelő képviselője. Mint már korábban említettük, ezek a szigorúbb feltételek alapvetően a kötelező és az előírt közös jogkezeléshez kapcsolódnak, azonban olyan önkéntes jogkezelési esetekben is engedélyezhető a reprezentatív közös jogkezelés, ha az adott szerzői jog egyedileg hatékonyan nem gyakorolható [34. § (2) bek.]. A hangsúly is a joggyakorlás hatékonyságában keresendő, az Szjt.-ben korábban foglalt (és általunk is kritikával illetett) definíció ugyanis a jogok egyedi érvényesíthetőségének lehetetlenségét írta elő, fogalmi ellentmondást eredményezve ezzel. Több, vagy újabb közös jogkezelő szervezet részére reprezentatív közös jogkezelőként a kötelező vagy előírt közös jogkezelés körében akkor adható működési engedély, ha ez a közös jogkezelés működőképességét és hatékonyságát (sem a jogosultak, sem a felhasználók vagy a díj fizetésére kötelezettek oldalán) nem veszélyezteti [35. § (1) bek.].

139 GYERTYÁNFY (2014) 504.

140 Kjkt. 33. §. Az eljárások részletszabályait a közös jogkezelő szervezetek és a független jogkezelő szervezetek működésének és a jogkezeléssel kapcsolatos eljárások részletes szabályairól szóló 216/2016. (VII. 22.) Korm. rendelet tartalmazza.

A kötelező és előírt közös jogkezelési esetekben a reprezentativitás előírása garantálja ugyanis a jogosultak szempontjából azt, hogy a felhasználási feltételek kidolgozásában nem egy külső érdek, hanem a saját döntésük játszik szerepet. Emellett a felhasználók szempontjából is kedvező ez az előírás, hiszen ily módon a világrepertoárra szerezhetnek felhasználási jogot. Mivel ennek kifejezetten a kiterjesztett hatályú, kilépést engedő közös jogkezelés körében van jelentősége, ezért a kritérium elemzésére az ezzel foglalkozó III. rész 1. fejezetben kerül sor. Megemlítenéd azonban már e helyütt, hogy más államban letelepedett közös jogkezelő szervezetnek csak a reprezentativitás kritériumának teljesülését kell igazolnia, és egyébként azt, hogy a székhely szerinti tagállamban a közös jogkezelőkkel szemben támasztott szervezeti, gazdálkodási, működési szabályoknak megfelel. Ennek indoka, hogy a KJK-irányelv harmonizálja a szervezeti és működési szabályokat, emiatt indokolatlan annak magyarországi vizsgálata, hogy az irányelv szabályainak megfelelően elfogadott más tagállami előírásoknak eleget tevő közös jogkezelő szervezet megfelel-e egyébként a közös jogkezelés általános feltételeinek. A reprezentativitás vizsgálata mindazonáltal a közös jogkezelés kiterjesztett hatálya miatt elengedhetetlenül fontos.

A reprezentatív közös jogkezelőként végzett tevékenységre vonatkozó engedéllyel a Kjkt. átmeneti rendelkezéseinek értelmében a korábbi szabályok szerint nyilvántartásba vett közös jogkezelő szervezetek rendelkeznek, hiszen a két eljárás szabályai gyakorlatilag megegyeznek (161. §). Ezeknek a szervezeteknek is teljesíteniük kell az SZTNH felé az adatszolgáltatási kötelezettségüket, illetve szabályzataikat összhangba kell hozniuk a Kjk. előírásaival. Esetleges új szervezet engedélyezése pedig már az új szabályok szerint történik. Ráadásul olyan közös jogkezelő szervezet nem szerepel a nyilvántartásban, amely csak önkéntes közös jogkezelés végzésére jött volna létre: a közös jogkezelő szervezetek többsége ellátja a jogalkotói döntés nyomán közösen kezelendő jogok kezelését, illetve bizonyos esetekben jogok önkéntes kezelését.¹⁴¹ A reprezentatív közös jogkezelőként való továbbműködésük tehát emiatt is indokolt.

A legsokrétűbb feladatot ellátó közös jogkezelő szervezet az Artisjus, amely alapvetően a zenei és irodalmi művek szerzőit képviseli, de több esetben is ez a szervezet biztosítja a különböző díjak beszedését (pl. üres hordozó díjak), majd felosztás céljára továbbutalja ezeket a többi közös jogkezelő szervezetnek. Ily módon az Artisjus az, amely a mechanikai jogdíjak [Sztj. 19. § (1) bek.], az „on-demand” jogdíjak [27. § (3) bek.], a sugárzási [27. § (1) bek.] és nyilvánosságához közvetítési jogdíjak [27. § (3) bek.], a nem csak irodalmi és zenei jogosultak javára eljárva pedig az üres hordozó díjak [20. § (2) bek.] és a kábeles jogdíjak [28. § (3) bek.] tekintetében megállapítja a díj mértékét és a felhasználás egyéb feltételeit. A többi közös jogkezelő szervezet az Előadóművészi Jogvédő Iroda, a Filmjus Filmszerzők és előállítók Szerzői jogvédő egyesülete, a Hungart Vizuális Művészek Közös Jogkezelő Társasága Egyesület, a Magyar Hangfelvétel-kiadók Szövetsége Közös Jogkezelő Egyesület, Magyar Irodalmi Szerzői Jogvédő és Jogkezelő Egyesület, Magyar Reprográfiai Szövetség, Magyar Szak- és Szépirodalmi Szerzők és Kiadók Reprográfiai Egyesülete, Repropress Magyar Lapkiadók Reprográfiai Egyesülete.¹⁴²

141 A Hungart esetében például a kiállítási jog kezelése önkéntes közös jogkezelési alapon történik.

142 Közös jogkezelési tevékenységet ugyan nem végez, de említést érdemel a Pro Art Szövetség a Szerzői Jogokért egyesület. Alapítói az Artisjus, az Előadóművészi Jogvédő Iroda, a Filmjus, a Magyar Hangfelvétel-kiadók Szövetsége és a Hungart, a szövetség célja pedig a szerzői érdekvédelmi tevékenység ellátása, ennek körében egyebek mellett szerzői jogi ismereteket terjesztő tevékenység ellátása. A Szövetség kiadásában jelent meg az online elérhető *Kézikönyv a szerzői jog érvényesítéséhez. Útmutató a gyakorlat számára* (2. kiadás, ProArt Szövetség a Szerzői Jogokért, 2013).

Az SZTNH mind az egyszerű bejelentéshez kötött, mind a reprezentatív közös jogkezelés tekintetében nyilvántartást vezet a közös jogkezelési tevékenységre vonatkozó legfontosabb adatokról (Kjkt. 102. §), függetlenül attól, hogy az átlátható működés keretében ezeket az egyes közös jogkezelők a honlapjukon is feltüntetik. Az adatok naprakészen tartása érdekében a közös jogkezelő szervezetek a nyilvántartás részét képező adatok és dokumentumok hatályos változatát kötelesek megküldeni az SZTNH-nak, ennek elmulasztása esetén a Hivatal felügyeleti intézkedéseket foganatosíthat az érintett szervezet ellen.

Franciaországban a nyilvántartásba vételt érintő szigorú szabályok nem az összes közös jogkezelő szervezetet, hanem csak azokat érintik, amelyek kötelező közös jogkezelési tevékenységet látnak el. Ebben a tekintetben tehát a magyar szabályok közeledtek a franciához. A CPI nem tartalmaz viszont külön előírást az üres hordozó díjak kezelését végző szervezetek engedélyezésére vonatkozóan. A jogkezelők közötti megkülönböztetés oka az 1985. évi törvény elfogadásának körülményeiben keresendő. A kormány által benyújtott törvényjavaslat ugyanis eredetileg minden szervezetre nézve kötelezővé tette volna a jóváhagyást, ezt a parlament viszont végül nem fogadta el.¹⁴³

Az állami jóváhagyás célja Franciaországban, hogy a jogosultak önrendelkezési jogának csorbítását megpróbálják egy szorosabb állami felügyelettel pótolni, így igyekeznek megteremteni az egyensúlyt a felhasználások minél egyszerűbb lehetővé tétele és a jogosultak önrendelkezési jogának tiszteletben tartása között. Ennél fogva a szervezetek alapszabálya nem tesz hátrányos megkülönböztetést az egyes tagok és felhasználók között, illetve visszaszorítja a piacuralmi helyzettel való visszaélés lehetőségét, valamint a társaságok szervei működésének hatékonyságát biztosítja.¹⁴⁴ Az engedély megadásának feltételei között bár nagyon sok hasonlóság található, az egyes társaságok esetében eltérések is felfedezhetők. Míg a kábeles továbbközvetítés jogának gyakorlására engedéllyel rendelkező társaságnak azt kell bizonyítania, hogy a jogosultak számára, és a bevétel nagyságára vagy a forgalomra tekintettel hatékonyan tudja biztosítani a kábeles továbbközvetítési jog gyakorlását,¹⁴⁵ addig ez a feltétel többtelemelekkel kiegészítve jelenik meg a többi külön engedélyhez kötött közös jogkezelő társaság esetében. A reprográfiai többszörözési jogot kezelő közös jogkezelő társaság esetében a két fenti feltétel mellett meg kell jelennie még a sokszínűségnek is az egyes jogosulti csoportokat, illetve a műfajokat illetően, és ennek a sokszínűségnek a társaság szerveiben is tükröződnie kell.¹⁴⁶ Ugyanezek a feltételek találhatóak meg a könyvtári haszonkölcsönzési jogot, illetve a kereskedelmi forgalomban nem kapható könyvek digitalizálásának jogát ke-

---

143 NÉRISSON (2013) 362, különösen 1528. lj.

144 Az akkori kulturális miniszter, Jack Lang megfogalmazása, amely a Jolibois-jelentésben olvasható (Rapport au nom de la commission spéciale sur le projet de loi adopté par l'Assemblée nationale relatif aux droits d'auteur et aux droits des artistes-interprètes, des producteurs de phonogrammes et de vidéogrammes et des entreprises de communication audiovisuelle, doc. Sénat n° 212) 39.

145 CPI R.323-1. cikk 1°: „Une société régie par le titre II du livre III peut être agréée au titre du I de l'article L. 132-20-1 et du I de l'article L. 217-2 si elle remplit les conditions suivantes : 1° Apporter la preuve de la gestion effective du droit d'autoriser la retransmission par câble, à raison du nombre des ayants droit et de l'importance économique exprimée en revenu ou en chiffre d'affaires”

146 CPI R.322-1. cikk 1° „Une société régie par le titre II du livre III peut être agréée au titre de l'article L. 122-10, si elle remplit les conditions suivantes :1° Apporter la preuve de la diversité de ses associés à raison des catégories et du nombre des ayants droit, de l'importance économique exprimée en revenu ou en chiffre d'affaires et de la diversité des genres éditoriaux. Cette diversité doit trouver son expression dans la composition des organes délibérants et dirigeants.”

zelő közös jogkezelő társaságok esetében is.¹⁴⁷ A könyvtári haszonkölcsönzési jog és a kereskedelmi forgalomban nem kapható könyvek digitalizálásának jogának kezelését végző közös jogkezelő szervezeteknek ezen kívül azt is bizonyítaniuk kell, hogy a szerzők és a kiadók képviselőjét egyenlően látja el a társaság, így biztosítva azt, hogy a felhasználói szerepben lévő kiadók ne képviseltethessék nagyobb súllyal a minden valószínűség szerint szerzőkétől eltérő érdekeiket a társaság legfőbb szervében.

Az egyenlőség követelményének a legfőbb szerven belül is meg kell jelennie.¹⁴⁸ Minden esetben igazolni kell, hogy a vezető tisztségviselő alkalmas a feladatok ellátására, akár szerzői minősége, akár képzettsége, vagy ilyen irányú szakmai tapasztalata alapján.¹⁴⁹ A szerzői minőség egy esetben, a kábeles továbbközvetítési jogok gyakorlását végző szervezet esetében nem jelenik meg a feltételek között.¹⁵⁰ További kritérium az is, hogy a közös jogkezelő szervezet infrastruktúráját tekintve alkalmas legyen a jogkezelési tevékenység ellátására, ideértve a jogdíjak beszedésére és felosztására való alkalmasság általános feltételein túl az egyes jogok gyakorlására vonatkozó speciális feltételeket is. A vezetékés továbbközvetítési jog gyakorlása kapcsán ilyen a társszervezetekkel megkötött kölcsönös képviselői megállapodások megléte,¹⁵¹ illetve a kereskedelmi forgalomban nem kapható könyvek esetében annak biztosítása, hogy a szerzők és a kiadók a felosztás során ténylegesen egyenlő arányban részesednek a jogdíjakból.¹⁵²

Minden francia közös jogkezelő társaságot érint azonban az alapítás során a törvényességi felügyeleti eljárás. Ennek keretében a társaságok alapszabályának és szervezeti és működési szabályának tervezetét a kultúráért felelős miniszternek meg kell küldeni, aki a kézhezvételt követő két hónapon belül eljárást indíthat az illetékes elsőfokú bíróságon, amennyiben valós és súlyos ok miatt a társaság alapítása törvénybe ütköző lenne. A bíróság az iratok törvényességén kívül vizsgálja az alapító tagok szakmai minőségét (nevezetesen hogy megfelelnek-e a CPI-ben előírt alanyi kritériumoknak), illetve a jogdíjak beszedéséhez és a repertoár hasznosításához szükséges személyi és tárgyi feltételek meglétét.¹⁵³

Franciaországban összesen 27 közös jogkezelő szervezet működik. A tevékenységi körük változatos, sokszor csak egy-egy jogosulti csoport egy-egy meghatározott jogának kezelését végzik. Emiatt érthető, bár a rendszert bonyolítja, hogy vannak olyan társaságok, melyeket maguk a közös jogkezelő szervezetek hoznak létre. Ezek lényege, hogy tömöríti az adott

---

147 CPI R.326-1. cikk 1° „Une société régie par les dispositions des articles L. 321-1 à L. 321-13 est agréée au titre de l'article L. 133-2 si elle : 1° Apporte la preuve, par la composition de ses organes délibérants et dirigeants, de la diversité de ses associés à raison des catégories et du nombre des ayants droit, de l'importance économique exprimée en revenu ou en chiffre d'affaires et de la diversité des genres éditoriaux.” CPI R. 327-1. cikk 1° „Une société régie par le titre II du livre III peut être agréée au titre de l'article L. 134-3, si elle : 1° Apporte la preuve, par la composition de ses organes délibérants et dirigeants, de la diversité de ses associés à raison des catégories et du nombre des ayants droit, de l'importance économique exprimée en revenu ou en chiffre d'affaires et de la diversité des genres éditoriaux”

148 CPI R. 326-1. cikk 2°, valamint CPI R. 327-1. cikk 2°. Emiatt Sylvie Nérison pl. éles kritikával illeti a francia törvényt. Gondolatmenetének alapja, hogy felhasználóként a kiadóknak nincsen helyük a szerzőket tömörítő közös jogkezelő szervezetekben. Mivel érdekeik a szerzőkétől eltérők, olyan döntések meghozatalában közreműködhetnek, amelyek a szerzőkre egyébként hátrányosabbak, mintha ezek a kiadók részvétele nélkül kerülnének elfogadásra. NÉRISSON (2013) 47–54.

149 CPI R. 322-1. cikk 2°; R. 326-1. cikk 3°; R. 327-1. cikk 3°.

150 CPI R. 323-1. cikk 3°.

151 CPI R. 323-1. cikk 4°.

152 CPI R. 327-1. cikk 5°.

153 CPI L. 321-3. cikk; R. 321-1. cikk.

jogtípus kezelésében érintett valamennyi jogosulti csoportot, jellemzően a törvény által előírt közös jogkezelés körében olyankor, mikor egy adott felhasználási módra tekintettel beszedett (jog)díjakból több jogosulti csoport is részesedik.

Kilenc olyan társaság van, amelyek a szerzők jogait kezelik, ezek tagjai szerzők, és bizonyos esetekben kiadók. Az irodalmi művek kezelését a Société des auteurs et compositeurs dramatiques (SACD), a Société civile des auteurs multimédias (SCAM) és a Société française des intérêts des auteurs de l'écrit (SOFIA) végzik. A Société civile des éditeurs de langue française (SCELF) a csak kiadókat tömörítő közös jogkezelő szervezet. A képzőművészeket tömöríti a Société des auteurs dans les arts graphiques et plastiques (ADAGP), a Société des auteurs de jeux (SAJE) és a Société des auteurs de l'image fixe (SAIF). A zenei jogok közös kezelésének legfőbb szereplője a Société des auteurs, compositeurs et éditeurs de musique (SACEM), illetve a zenei kiadók képviselőjében a Société des éditeurs et auteurs de musique (SEAM).

A szerzői joggal szomszédos jogok kezelése kapcsán mindenekelőtt a Société pour l'administration des droits des artistes et musiciens interprètes-et (ADAMI) és a Société de perception et de distribution des droits des artistes interprètes et de la musique et de la danse-ot (SPEDIDAM) kell megemlíteni, amely társaságok az előadóművészeket tömörítik. A hangfelvétel-előállítók képviselőjében a Société civile pour l'exercice des droits des producteurs phonographiques (SCPP) és a Société civile des producteurs de phonogrammes en France (SPPF) jár el. Az audiovizuális művek tekintetében a szomszédos jogi jogosultak jogainak közös kezelését a Société des producteurs de cinéma et de télévision (PROCIREP) végzi el, a Société civile des auteurs, réalisateurs, producteurs (ARP) a filmelőállítókat fogja össze.

A közös jogkezelők által létrehozott szervezetek közül ki kell emelni első helyen a Société pour l'administration du droit de reproduction mécanique des auteurs, compositeurs et éditeurs-t (SDRM), amely a mechanikai jogokat kezeli. A Centre français d'exploitation du droit de copie (CFC) a reprográfiai többszörözés engedélyezését végzi, az Association nationale de gestion des œuvres audiovisuelles (ANGOA) a kábeles jogokat, a Société civile pour la perception de la rémunération de la communication au public de phonogrammes du commerce (SPRE) pedig a szomszédos jogi jogosultakat megillető díjazást kezeli. A Copie France a hangfelvételek magáncélú másolatára tekintettel fizetett díjakat kezeli, a Société pour la rémunération de la copie privée audiovisuelle (SORECOP) pedig a videofelvételek tekintetében biztosítja ugyanennek a díjazásnak a beszedését és felosztását.

Ami közös az utolsóként tárgyalt szervezetekben, hogy mindannyian törvény által előírt közös jogkezelési feladatot látnak el. Alapításukat tehát az indokolta, hogy egy bizonyos jogot minden jogosulti csoportra kiterjedően lehessen gyakorolni,¹⁵⁴ vagy, hogy a közös jogkezelés által korábban egyáltalán nem, vagy csak kevésbé érintett területek is le legyenek fedve ezzel a joggyakorlási móddal.¹⁵⁵ Önálló infrastruktúrával sok esetben nem rendelkeznek (az ANGOA pl. a vezetékes továbbközvetítési jogok tekintetében), így a jogkezelést ténylegesen valamely más szervezet (pl. a SACEM) látja el, és osztja szét a többi jogosulti csoport között. Paradox módon éppen ez az egyszerűbb jogkezelésre irányuló igény eredményezte azt, hogy a közös jogkezelés szervezeti rendszere a korábbinál összetettebbé, kevésbé átláthatóvá vált.¹⁵⁶

154 Lásd pl. a SORECOP, a COPIFRANCE, a CFC létrehozását.

155 Lásd pl. a SOFIA létrehozását.

156 VERCKEN (2002) II. 104.

A működési és kezelési költségeket is megdrágíthatják a felosztás során az egyes társaságok között beiktatott plusz körök. Ráadásul a közös jogkezelés ilyen mértékű aprózódása a képviselt jogosultak és a kezelt jogok tekintetében összeütközést generálhat a közös jogkezelő szervezetek között, tovább bonyolítva az egyébként is kényes helyzetet.¹⁵⁷

Néhány esetben viszont a felhasználókkal való könnyebb tárgyalás érdekében kerülnek létrehozásra ezek a szervezetek az önkéntes közös jogkezelésben lévő jogok tekintetében. A Société du droit d'auteur dans l'univers multimédia (SESAM) a multimédiás művek szerzőit összefogó közös jogkezelőket tömöríti annak érdekében, hogy a felhasználók igényeinek minél inkább megfeleljenek.¹⁵⁸ Hasonlóképpen, a Société civile des producteurs associés (SCPA) a hangfelvétel-előállítókat tömöríti, a Société des arts visuels associés (AVA) a vizuális művészetek jogosultjainak közös jogkezelőiből áll. A Société des artistes interprètes (SAI) az ADAMI-t és a SPEDIDAM-ot fogja össze az előadóművészek képviselőjében. A SORIMAGE a szerzők, kiadók és a hang-, illetve videofelvétel előállítók társaságaiból áll, és célja a magáncélú másolatra tekintettel fizetett díjak kezelése. Végül pedig az EXTRA-MEDIA azoknak az audiovizuális műveknek a jogosultjait képviselő közös jogkezelő szervezeteket, amelyek multimédia művekbe vannak foglalva.

b) A működés felügyelete

A közös jogkezelés alapításán túl a szervezetek által ellátott tevékenység speciális jellege miatt a működésükre vonatkozóan is külön előírások érvényesülnek, ezek garantálják ugyanis azt, hogy a szervezetek fennállásuk alatt folyamatosan megfeleljenek a velük szemben támasztott szigorú kritériumoknak, és ez az ellentétele az elismert természetes vagy jogi monopolhelyzetnek, amely különösen a törvény által előírt közös jogkezelési esetkörökben merülhet fel. A felügyelet *ex ante* és *ex post* eszközökkel megelőzheti, vagy bizonyos esetekben ki is válthatja a külső, versenyjogi felügyeletet. A felügyeletet rendező előírások egy része a működést általánosan érintő átláthatósági, számviteli szabályok betartásán alapuló rendelkezés. Más része viszont a kötelező közös jogkezelés szempontjából sokkal nagyobb jelentőséggel bír, ez ugyanis a szervezetek által alkalmazott díjszabások jóváhagyásának, illetve elfogadásának rendjét írja elő.

ba) A működés felügyeletének általános szabályai

A 2011. évi törvénymódosítás nyomán „az Sztj. 89. § Európa leghigorúbb működési és átláthatósági szabályait teremtette meg.”¹⁵⁹ Ezek a szabályok, bár csírájukban megjelentek az Sztj. 1999-ben kihirdetett szövegében, mára kiterjednek a könyvvitelre¹⁶⁰ és az átláthatósá-

157 PARIS (2002) 139–158.

158 NÉRISSON (2013) 25.

159 GYERTYÁNFY (2014) 517.

160 A közös jogkezelő szervezet kettős könyvvitelre és a számviteli törvény szerinti beszámoló készítésére köteles, a beszámolót könyvvizsgálóval felül kell vizsgáltatnia. Sztj. 89. § (13) bek. Az SZTNH egyébként kötelező számviteli standardot is kibocsátott a közös jogkezelők számára.

gi szabályokon¹⁶¹ túl arra is, hogy az SZTNH törvényességi felügyeleti jogokat gyakorol a szervezetek felett. Ez megfelel az Ectv. 4. § (4) bekezdésében foglalt rendelkezésnek, amely előírja, hogy ha az egyesület olyan tevékenységet végez, amelyet jogszabály engedélyhez (feltételhez) köt vagy egyébként szabályoz, e tevékenység felett a tevékenység szerinti hatáskörrel rendelkező állami szerv a hatósági ellenőrzésre irányadó szabályok alkalmazásával felügyeletet gyakorol. A KJK-irányelv átültetése során a dilemma éppen annak kapcsán vetődött fel, hogy miként lehet a magyar felügyeleti szabályokat összhangba hozni az uniós jog elvárásaival – amely egyébként szintén az átlátható, ellenőrizhető működést kívánja megteremteni a szervezeti struktúrára vonatkozó előírások betartásával –, illetve a más EGT-tagállamban letelepedett közös jogkezelő szervezet Magyarországra irányuló tevékenységével kapcsolatban ezek a felügyeleti szabályok hogyan alkalmazhatók.

Az átlátható működés egyik sarokköve az irányelv alapján a közös jogkezelő szervezetek rendszeres adatszolgáltatás teljesítésére kötelezettek. Az adatszolgáltatási kötelezettség két irányú: egyrészt a jogosultak és más közös jogkezelő szervezetek (olyan tagszervezetek, amelyek a jogdíjbevételek jogosultak számára történő felosztásáért felelnek, vagy képviseleti szerződés alapján az érintett közös jogkezelő számára jogdíjat adnak át) felé (Kjkt. 53.§), másrészt a nyilvánosság felé áll fenn (54. §). Ez utóbbi kötelezettség korábban is szerves részét képezte a közös jogkezelő szervezetek működésére vonatkozó szabályoknak, ezeknek a köre viszont bővült. A szervezet működését meghatározó legfontosabb dokumentumokon túl így a felhasználókkal vagy a jogosultakkal szemben fennálló jogviták rendezésére irányuló eljárásokra vonatkozó tájékoztatást kell teljesíteni a közös jogkezelőnek, illetve közzé kell tenni azt is, hogy mely jogosultak léptek ki a közös jogkezelés alól az érintett vagyoni jog és a kilépés hatályossá válásának időpontjának megjelölésével. A kiterjesztett közös jogkezelés körében kiemelkedően fontos a nyilvánosság tájékoztatása ez utóbbi kritériumról, hiszen a potenciális felhasználók így ismerhetik meg, hogy a szervezet kinek a nevében nem jogosult felhasználási engedélyt adni.

Emellett a közös jogkezelő szervezet köteles könyvvizsgálóval felülvizsgáltatott éves átláthatósági jelentés elkészítésére is, és ezt is a nyilvánosság számára megismerhetővé tenni. Az átláthatósági jelentés tartalmát a KJK-irányelv melléklete határozza meg, amelyet a magyar jogalkotó változtatás nélkül ültetett át.¹⁶² A jelentés célja, hogy a közös jogkezelő szervezetek működésének összehasonlíthatósága érdekében azonos információk álljanak a nyilvánosság rendelkezésére.

Az átlátható működés előírása mellett a Kjkt. konkrét felügyeleti előírásokat is tartalmaz. Az SZTNH évente, hivatalból indított felügyeleti eljárása nem minősül hatósági ellenőrzésnek [Kjkt. 112. § (1) bek.], és különösen annak vizsgálatára terjed ki, hogy a közös jogkezelő szervezet működése és gazdálkodása megfelelnek-e a vonatkozó jogszabályokban foglalt követelményeknek, a közös jogkezelés megkezdésének általános feltételei folyamatosan megvalósulnak-e a működés során, hasonlóképpen a reprezentatív közös jogkezelő szervezetre vonatkozó speciális engedélyezési feltételekhez, illetve a több tagállamra kiterjedő online felhasználásra engedélyeket adó közös jogkezelő szervezetek megfelelnek-e ezeknek a működési feltételeknek (108. §). Az igazságügyért felelős miniszter is kezdeményezheti a felügyeleti

161 A törvény részletesen meghatározza, hogy az SZTNH a nyilvántartás részeként mely dokumentumokhoz biztosít hozzáférést. Szjt. 90. § (5) bek.

162 KJK-irányelv melléklet; Kjkt. 1. sz. melléklet.

eljárás megindítását, amennyiben a reprezentatív közös jogkezelők díjszabásaival kapcsolatos feladata körében a jogszabályok megsértését észleli [113. § (1) bek.]. Ezenkívül a Nemzeti Kulturális Alap (NKA) elnöke vagy alelnöke a közös jogkezelő szervezetek jogdíj- és más bevételeinek kulturális célra történő felhasználásával kapcsolatos feladata körében kezdeményezheti az felügyeleti eljárást [113. § (2) bek.].

A felügyeleti jogkör gyakorlása körében a Hivatal számára több eszköz is rendelkezésre áll a törvényes működés helyreállítása érdekében (117. §). A legenyhébb ezek közül az egyesület ügyintéző és képviselői szervének felhívása a törvényes működés helyreállítására. Ezen túl megkezdheti az ügyészséget az egyesület törvényességi felügyelete körében meghozható intézkedések megtétele céljából, felügyeleti bírságot szabhat ki, a reprezentatív közös jogkezelésre vonatkozó engedélyt visszavonhatja (l. 119. §), illetve végső esetben (amennyiben a többi felügyeleti intézkedés nem járt eredménnyel, l. 120. §) a közös jogkezeléstől eltilthatja a szervezetet.

Az eltérő társasági formára, illetve a működés egyéb különbözőségeire tekintettel a francia közös jogkezelő társaságok kapcsán kifejezetten azokra a speciális rendelkezésekre hívjuk fel a figyelmet, amelyek a törvény által előírt közös jogkezelést végző szervezeteket terhelik. A társaságok alapítására, működésére vonatkozó általános felügyeleti szabályok a polgári társaságok felügyeletére vonatkozó szabályokkal mutatnak hasonló vonásokat, bár ezek is megerősítésre kerültek, hiszen az 1985. évi törvény nem számolt azzal, hogy a közös jogkezelő szervezeteknek, az általános polgári jogi társaságoktól eltérően, jelentős számú tagja van, amelynek megfelelően kell megalkotni a tagi ellenőrzés, átláthatóság szabályait.¹⁶³ Így a CPI rendelkezik a kultúráért felelős miniszter által kezdeményezett bíróság általi felügyeletről,¹⁶⁴ a könyvvizsgáló kinevezésére vonatkozó kötelezettségről (L. 321-4. cikk), az irat betekintési jog (L. 321-5. cikk, R. 321-2. cikk), és a kisebbségi jogok szabályozásáról (L. 321-6. cikk).

A társaságok éves számviteli beszámolójukat, valamint az alapszabály változásait megküldik a kultúráért felelős miniszternek, a miniszter pedig a jogdíjak beszédése és felosztása kapcsán tájékoztatást kérhet. A bírósági kontroll a társaságok működése során is felmerülhet, ez ugyanis, amennyiben a működés törvényt sértő, megtilthatja bizonyos szektorokra vagy felhasználási módokra nézve a társaság tevékenységét (L. 321-11. cikk).

A CPI 2000. évi módosításával¹⁶⁵ egy állandó bizottság (*commission permanente de contrôle des sociétés de perception et de répartition des droits*) került felállításra a közös jogkezelő szervezetek működésének általános felügyeletére. A bizottság tagjai az Államtanács egy tagja, a Semmítőszék egy tagja, egy pénzügyekért felelős felügyelő, egy kulturális ügyekért felelős felügyelő, akiket rendeletben neveznek ki (L. 321-13. cikk). A testület minden évben nyilvánosságra hozza a társaságok működéséről szóló jelentését, amelyekben általában ajánlásokat is megfogalmaz a működés átláthatóbbá tételére.¹⁶⁶ A bizottság felügyeleti jogköre azonban jelentősen korlátozott, mindössze ajánlásokat tehet a társaságok működésére vonatkozóan, ennél erősebb szankció kiszabására vonatkozó felhatalmazással viszont nem rendelkezik.

163 NÉRISSON (2013) 371–373.

164 CPI L. 321-3. cikk. Az alapítás során a miniszter eddig ritkán kérte a bírósági felügyeletet. Lásd TGI Paris, 3e ch, 1re sect. 16 sept. 2003, État français c/ Laing et al. (inédit).

165 Loi n° 2000-719 du 1 août 2000 modifiant la loi n° 86-1067 du 30 septembre 1986 relative à la liberté de communication.

166 Ezek elérhetők az állandó bizottság honlapján: <https://www.ccomptes.fr/Institutions-associees/Commission-permanente-de-contrôle-des-SPRD>. A kötet kereteit szétfeszítené ezek részletes ismertetése, ezért e helyütt mellőzzük, mivel alapvetően a korlátozások szemszögéből vizsgáljuk a közös jogkezelést.

bb) A díjszabások jóváhagyása

Külön érdemes kitérni a díjszabások, vagyis a jogdíjközlemények jóváhagyásával kapcsolatos eljárásra, mint a magyar közös jogkezelési rendszer egy sajátosságára. Bár a jogintézmény polgári jogi jellegéből, általános szerződési feltételként való alkalmazásából ez eredne, a reprezentatív közös jogkezelő szervezetek nem teljesen szabadok a jogdíjak és a felhasználás egyéb feltételeinek megszabása során,¹⁶⁷ mivel ezeket Magyarországon egy véleményező eljárást követően lehet elfogadni, majd az SZTNH javaslatára az igazságügyért felelős miniszter hagyja jóvá és teszi közzé a *Hivatalos Értesítő*ben.¹⁶⁸ A közzététel feltétele a díjszabások alkalmazásának, amely egyben megnyitja az utat a bírósági felülvizsgálat és a versenyjogi kontroll előtt is.

Franciaországban hasonló általános eljárás nem létezik. Itt a díjigények egy részében (követő jogi díj, illetve könyvtári haszonkölcsönzésre tekintettel fizetett díj) a CPI maga állapítja meg a fizetendő összeget, a magáncélú másolatra tekintettel fizetett díjak esetében ezt egy külön bizottság végzi, de a díjak alkalmazása nem kötött jóváhagyáshoz. Az más kérdés, hogy egyébként a bizottság által megállapított díjszabások bírósági felülvizsgálat tárgyát képezhetik, a bíróság felfüggesztheti a jogszabályoknak nem megfelelő díjszabás alkalmazását. A díjmegállapításnak erre a speciális módjára az engedélyezési jog hiánya miatt, illetve az ágazati szereplők konszenzusos álláspontjának tiszteletben tartása miatt van szükség. A bizottság elnöke az állam egy képviselője, tagjai pedig a jogosulti, forgalmazói és fogyasztói oldal képviselői, amelyek véleményét tükrözik a meghatározott díjmértékek. Az engedélyezési jogok gyakorlása körében a főszabálynak és a közös jogkezelés és a szerzői jog lényegi jellemzőjének megfelelően a jogdíjak mértékét és a felhasználás egyéb feltételeit maguk a szervezetek állapítják meg.¹⁶⁹ A francia gyakorlat az egyedi engedélyekhez hasonló szerződéses gyakorlat fenntartása alapján azt mutatja, hogy a díjszabások jóváhagyását szükségtelen feltételként rögzíteni a jogszabályban, hiszen a szervezetek abban érdekeltek, hogy a felhasználásokat engedélykérés és jogdíj-fizetés előzze meg, amelyhez elengedhetetlen az együttműködés a felhasználókat képviselő szervezetekkel. Ezek a szabadon megtárgyalt, állami jóváhagyáshoz nem kötött jogdíjmértékek és felhasználási feltételek egyébként jobban megfelelnek a szerzői jog természetének és támogatandó példának tekinthetők (természetesen annak figyelembe vételével, hogy ennek megállapítása érdekében adott esetben speciális vitarendezési eljárás szükséges).¹⁷⁰

167 Bizonyos esetekben (követő jog, könyvtári haszonkölcsönzési jog) maga a törvény határozza meg ezeket a feltételeket. Franciaországban a magáncélú másolatok esetében ezzel a feladattal nem a közös jogkezelő szervezet, hanem egy külön bizottság van megbízva. Ezekre a különleges esetekre az egyes vagyoni jogok tárgyalásánál térünk ki.

168 Az eljárás részleteiről l. a Kjkt. 145–156. §-ait.

169 A francia közös jogkezelés a szerződéses szabadság talaján áll. Az előadási szerződések esetében a CPI kifejezetten ebbe a körbe sorolja a „szerzők szakmai szervezete” által a repertoárjába tartozó művek kapcsán kötött szerződéseket is, vagyis a közös jogkezelő szervezet a megtilthatja a felhasználást, illetve rendelkezhet annak feltételeiről. CPI L. 132-18. cikk: „Est dit contrat général de représentation le contrat par lequel un organisme professionnel d’auteurs confère à un entrepreneur de spectacles la faculté de représenter, pendant la durée du contrat, les oeuvres actuelles ou futures, constituant le répertoire dudit organisme aux conditions prévues par l’auteur ou ses ayants droit.” SIIRIAINEN (2006) 39. pont.

170 DIETZ (2001–2002) 906–907. Megjegyzendő, hogy ilyen vitarendezési eljárás létezik a magyar szerzői jogban, annak ellenére, hogy a jelentős felhasználók szerephez jutnak a jogdíjközlemények jóváhagyása során is. Az alapvetően a Műhold-irányelv átültése kapcsán szkszégesség vált szabályt a magyar jogalkotó minden felhasználóra nézve kiterjesztette. (Sztj. 102. §).

Magyarországon a Kjkt. a korábbi megoldással ellentétben immáron csak a reprezentatív közös jogkezelők részére írja elő a díjszabások jóváhagyását. Ez egyfelől összecseng a szerzői jog általános működési mechanizmusával (hiszen az egyéni joggyakorlás esetén sem szükséges a felhasználási szerződések jóváhagyása), illetve garanciaként is szolgál arra, hogy a kötelező és előírt közös jogkezelés körében a felhasználási feltételek összhangban állnak a szerzői jogi jogszabályokkal [153. § (1) bek.], és azt az érintett felhasználással kapcsolatban érdekelt szereplők is véleményezhették [150. § (1) bek.]. A magyar gyakorlat a díjigények esetében előnyösebb megoldást nyújt a jogosultak számára azokhoz a francia esetekhez képest, amelyekben a díj mértékét maga a törvény rögzíti. A magyar szabályozás és a magáncélú többszörösítésre tekintettel fizetett díjak esetében a francia is éppen azt teszik lehetővé, hogy az alkuhelyzet megmaradjon a felhasználók és a jogosultak között, és egy viszonylag rugalmas, a felhasználói szokások változását követő rendszer kerülhessen bevezetésre. A közös jogkezelő szervezetek ugyanis általában előzetesen már tárgyalnak a felhasználókkal vagy azok érdekképviseleti szerveivel, így alakítva az alkalmazott díjakon vagy a felhasználás egyéb feltételein.¹⁷¹

A magyar jogalkotó a jóváhagyási eljárás beiktatásával igyekszik a biztosítani, hogy a reprezentatív közös jogkezelő szervezet ne élhessen vissza erőfölényével, és a jogdíjak az egyedi felhasználási szerződésekhez hasonlóan kölcsönösen, mindkét fél által elfogadott alku eredményeként kerülhessenek megállapításra. Mindazonáltal a jóváhagyás a törvény betűje szerint nem árkontrollt, hanem jogi szempontú vizsgálatot jelent. Az előírt eljárási rend alapján elfogadott jogdíjközlemények ráadásul sokkal megalapozottabbá, legitimebbé teszik ezeket,¹⁷² a felhasználók nem tudják őket olyan könnyen rendes bíróság előtt megtámadni.¹⁷³ A jóváhagyás nem jelenti a jogdíjközlemények teljes immunitását, hiszen bíróságon mindezek ellenére megtámadhatók, amennyiben nem felelnek meg a jogszabályoknak.¹⁷⁴

A speciális jóváhagyási szabályok a jogdíjközlemények jogi természetére is kihatással vannak. Alapvetően általános szerződési feltételként minősülnek,¹⁷⁵ viszont kialakításuk (és felülvizsgálatuk) szempontjából speciális szabályok vonatkoznak rájuk. Polgári jogi szempontból vizsgálva tehát (a már korábban is létező eljárás) általános szerződési feltételek előzetes, az egyoldalú megállapításra tekintettel fennálló kontrollja a jóváhagyási eljárás, amely egyben versenyjogi kontroll-szerepet is betölt.¹⁷⁶ Általános szerződési feltétel jellegük tükröződik abban, hogy a Ptk.-ban foglalt definíciónak megfelelően minden felhasználó esetében alkalmazni kell őket,¹⁷⁷ az engedély ezek alapján kerül megadásra. Emiatt a törvény rögzíti a felhasználási feltételek meghatározásánál alkalmazandó minimum garanciákat is. Nevezetesen az egyenlő bánásmód követelményével összhangban,¹⁷⁸ az egyes felhasználók indokolatlan

171 KOLTAY (2004) 244.

172 Győri Ítéltábla Gf.I.20.007/2011/14.

173 DIETZ (2001–2002) 906.

174 Kjkt. 155. § (1) bek.: A szerződési feltételek tisztességtelensége miatti megtámadhatóság szempontjából a díjszabás nem minősül jogszabály által megállapítottnak, illetve olyanoknak, mint amelyet jogszabály előírásának megfelelően határoztak meg.

175 BH 2001.380.

176 FALUDI (2004) 96.

177 Ptk. 6:77. § „Általános szerződési feltételnek minősül az a szerződési feltétel, amelyet az alkalmazója több szerződés megkötése céljából egyoldalúan, a másik fél közreműködése nélkül előre meghatározott, és amelyet a felek egyedileg nem tárgyaltak meg.”

178 Az egyenlő bánásmódnak a felhasználók, nem pedig a díjjal terhelt eszközök tekintetében kell fennállnia. Győri Ítéltábla Gf.I.20.007/2011/14.

megkülönböztetése nélkül kell ezeket megállapítani és alkalmazni, illetve figyelembe kell venni az érintett felhasználás valamennyi lényeges körülményét is [Kjkt. 58. § (1) bek.]. A bírói gyakorlat szerint egyébként magáncélú másolatokra tekintettel fizetett díjak esetében főszolgáltatásnak minősül a jogdíjközleménynek az a része, amely azt határozza meg, hogy mely üres hordozók után kell díjat fizetni, ez pedig nem képezheti a megtámadás tárgyát.¹⁷⁹

A jóváhagyási eljárásban a közös jogkezelő szervezetnek igazolnia kell a díjszabás megalapozottságát, ezért ehhez indokolást, és az ezt alátámasztó iratokat kell csatolni [148. § (1) bek.]. Az üres hordozó díjak esetében ezenkívül a magáncélú többszörözés mértékét reprezentatív módon megjelenítő felmérést is csatolni kell.¹⁸⁰ A jogdíjközlemények különleges jogi státusát harmadrészt az a körülmény határozza meg, hogy a Központi Statisztikai Hivatal által az előző naptári évre megállapított fogyasztói árindexet meghaladó mértékű jogdíjemelet, vagy a fizetésre kötelezett felhasználók körét bővítő jogdíjközleményt az igazságügyi miniszter csak a Kormány döntése alapján hagy jóvá [153. § (1) bek.].

Az SZTNH a tervezet kézhezvételét követően véleményt kér a jelentős felhasználóktól, felhasználói érdekképviselői szervezetektől, illetve a kultúráért felelős minisztertől (a nyilvános előadásra vonatkozó díjszabás tekintetében a kereskedelemért, turizmusért és vendéglátásért felelős minisztertől) [150. § (1) bek.]. A véleményezési eljárásban jelentős felhasználónak tekintendő az a személy, aki az érintett közös jogkezelő egyesülethez intézett megkeresés alapján kiadott nyilatkozattal igazolja, hogy a bejelentés évét megelőző naptári évben az általa fizetett jogdíj elérte az érintett díjszabás alapján vagy az érintett díjszabásban meghatározott valamely felhasználói csoport által megfizetett összes jogdíj 5%-át [151. § (3) bek.]. A felhasználói érdekképviselői szervezetek nyilvántartott tagsággal rendelkező jogi személyek, amelyek tevékenységüket országosan fejtik ki, és e tevékenység kiterjed a véleményezési eljárásban a felhasználók érdekeinek képviselésére is. Továbbá az érdekképviselői szervezet tagja a felhasználók olyan köre, amely az adott naptári évben az adott díjszabás alapján vagy az adott díjszabásban meghatározott valamely felhasználói csoport által megfizetett összes jogdíj legalább 10%-át megfizette [151. § (4) bek.]. Az üres hordozó és a reprográfiai díjak tekintetében a fizetésre kötelezettek és azok érdekképviselői szervei minősülnek felhasználónak, illetve felhasználói érdekképviselői szervezeteknek [Kjkt. 150. § (1) bek.].

A díjszabást a közös jogkezelő egyesület a jóváhagyást követően a saját nevében nyilvánosságra hozza a *Hivatalos Értesítő*ben [156. § (1) bek.]. Ezenkívül ezek bárki számára elérhetők az SZTNH által vezetett nyilvántartásban, valamint a közös jogkezelő szervezetek is közzéteszik őket a honlapjukon. A jogdíjközlemények polgári peres úton, rendes bíróságok előtti eljárásban megtámadhatók (illetve kifogásként is lehet hivatkozni a megtámadásra). A Kjkt. viszont leszögezi azt, hogy a szerződési feltételek tisztességtelensége miatti megtámadhatóság szempontjából a díjszabás nem minősül jogszabály által megállapítottnak, illetve olyanak, mint amelyet jogszabály előírásának megfelelően határoztak meg. [155. § (1) bek.] A Kjkt. ezen előírása foglalja magában implicit módon, hogy az SZTNH jóváhagyása egyébként árjellegű kontrollt is megvalósít.

179 Kúria Pfv. IV. 21.272/2012/7. Az általános szerződési feltétel tisztességtelenségének megállapításával szemben a hatályos Ptk. is feltételeket támaszt. Ptk. 6:102. § (3) bek.

180 Kjkt. 148. § (2) bek. Ez a szabály egyértelműen arra szolgál, hogy a díj mértéke minél körültekintőbben, a valós felhasználási körülményekhez igazodva kerüljön megállapításra. Elkészítése viszont növeli a közös jogkezelő szervezetek működési költségeit, és így csökkenti a jogosultak között felosztható díj összegét.

Egyébként amennyiben a jóváhagyási eljárás elhúzódna, arra az esetre a Kjkt. a korábbi jogdíjközlemény alkalmazását rendeli el [156. § (2) bek.]. Ez megfelel a közös jogkezelési tevékenység folyamatosságának, mint érvényesítendő kritériumnak. Mindez annak figyelembe vételével történik, hogy bizonyos felhasználási módok gyors ütemű változása indokolttá teszi egyébként a jogdíjközlemények évenkénti újra elfogadását. Ráadásul az új közlemény elfogadását követően az esetleges pótlólagos jogdíjbefizetések jelentős terhet róhatnak mind a felhasználókra, mind a közös jogkezelő szervezetekre.¹⁸¹

3. Az első rész konklúziója

Az első részben a kötet alapprobléma-körét vázoltuk fel részletesen, általános ismertetőt nyújtva a közös jogkezelés lényegéről, céljáról, valamint szervezeti felépítéséről, illetve a szerzői jogi korlátozások rendszeréről. Ismertettük a két témakör metszéspontjait: felvázoltuk a közös jogkezelés beilleszthetőségének lehetőségét a korlátozások rendszerébe abból az okból kifolyólag, hogy a joggyakorlás módjának meghatározásaként a kizárólagos jog gyakorlásának korlátozásával azonos hatással bírhat, ezenkívül bevezetése mögött több esetben hasonló indokok húzódnak meg, mint a klasszikus korlátozások körében.

A közös jogkezelés szervezeti oldalának bemutatásánál figyelembe vettük a KJK-irányelv magyarországi implementációját elvégző Kjkt. rendelkezéseit, amely a közös jogkezelésnek három különböző megjelenési formáját tárgyalja. Kiemeltük viszont, hogy az elemzés a törvény által előírt közös jogkezelés szempontjából relenáns reprezentatív közös jogkezelő szervezetekre vonatkozó szabályokkal foglalkozik részletesen, hiszen ezek azok a szervezetek, amelyek a törvényben meghatározott kötelező és kilépést engedő előírt esetekben foglalkozik a felhasználások jogodításával, valamint a díjigények kapcsán azok beszédésével és felosztásával. Bár a közös jogkezelés elismerten mindkét országban az önkéntesség elvén alapszik, ez az alapelv másképp jelenik meg a két vizsgált országban. Míg Franciaországban törekszenek az elv minél teljesebb körű megtartására, addig Magyarországon ez tulajdonképpen kivételnek tekinthető, amit a törvény által előírt közös jogkezelési esetek nagy száma és a reprezentatív közös jogkezelő szervezetek alapításának és működésének szigorúbb szabályai is bizonyítanak.

Franciaországban ez az igény egy rendkívül bonyolult, személyi és infrastrukturális átfedésekkel terhelt szervezeti hálót eredményezett, ugyanis a jogosulti csoportok külön társaságokat alapítottak egy-egy vagyoni jog kezelésére. A törvény által előírt esetekben az érintett szervezetek külön szervezeteket hoztak létre, amelyek általában saját infrastruktúra nélkül működnek, így a közös jogkezelés hatékonyságát, átlátható és olcsó működését vonják kétségbe. Ennek megvalósítására a másik lehetséges megoldás egyébként az, amelyet a magyar törvényben találhatunk. Ez pedig azon alapszik, hogy a törvény egy (a hagyományosan legrégebb óta fennálló) szervezetet jelöli ki a (jog)díjak beszédésére, felosztására és a többi jogosulti csoportot képviselő szervezetnek történő átutalására. Ez a centralizáció azzal az előnnyel jár, hogy a megfelelő erőforrásokkal rendelkező szervezet az, amely a (jog)díjakat érvényesíti. A tényleges felosztás során viszont megmarad a jogosultak rendelkezési szabadsága, hiszen azt minden illetékes szervezet a saját felosztási szabályzatának megfelelően teszi meg.

A közös jogkezelés törvény általi előírása speciális garanciákat, felügyeleti szabályokat tesz szükségessé, amelyek igazolják a reprezentatív közös jogkezelő szervezetekre vonatkozó szigo-

rúbb szabályok létjogosultságát. Az alapfeltevés az, hogy az önkéntes közös jogkezelés esetén a jogosultak maguk ellenőrzik a társaság vagy egyesület működését. Amennyiben viszont a közös jogkezelést a törvény írja elő, ezt az ellenőrzést kell szigorúbb állami felügyelettel pótolni. A nem reprezentatív közös jogkezelés tekintetében fenntartott jogosulti autonómia szerencsés módon hozza összhangba ezt az alapelvet a KJK-irányelv követelményeivel, és a szervezeti struktúra, valamint működés átláthatóbbá tételével. A reprezentatív közös jogkezelés kapcsán fenntartott szigorúbb állami kontroll biztosítja a korábban kialakított hagyományok folytonosságát. Ez utóbbi fenntartása viszont azt a téves és egyébként a szerzői jog logikájával ellentétes képzetet keltheti, hogy a szervezetek valamely állami szervként működnek, illetve, hogy ügyeikben nem magánszereplőként járnak el, hanem az állam dönt ezekben szimbolikusan – a szerzői jogi tudatosság fejlesztése szempontjából viszont továbbra sem tekinthetők üdvözítő megoldásnak. A szerződési szabadság is korlátozásra kerül, hiszen a jogdíjközlemények mint általános szerződési feltételek megtárgyalása és jóváhagyása során is érvényesül az állami felügyelet.

A törvény által előírt közös jogkezelés tehát Franciaországban kivétel, Magyarországon gyakorlatilag főszabály olyan esetekben, amikor a gyakorlat, a történelmi hagyományok vagy a nemzetközi, illetve uniós jogi előírások miatt ez szükséges, és ezekben az esetekben is kilépés kapcsolódik a közös jogkezeléshez azokban az esetekben, amikor a nemzetközi és uniós jogi keretek a kötelező közös jogkezelést nem teszik lehetővé. Mindkét esetben elmondható azonban, hogy a szerzői jog általános jogosítási rendszerétől eltérő módot jelent, csak más indokok miatt. Franciaországban önmagában a közös jogkezelés előírásával az állami beavatkozás ténye az, amely atipikussá teszi a jogkezelési módot (míg önmagában a közös jogkezelés nem tekinthető annak). Magyarországon viszont a szerzői jogok jelentős részének közös jogkezelés körébe utalása és az állami felügyelet együttesen eredményezik azt, hogy a szerző műve feletti rendelkezési joga jelentősen csorbul. Ily módon tehát a közös jogkezelés strukturális felépítése önmagában is jelentősen korlátozó jelleggel bír. Az egyes jellemzők alapján egy jól körülhatárolt, a szerzőknek és a javukra eljáró szervezeteknek viszonylag kevés mozgásteret adó (legalábbis a francia modellel összehasonlítva) szabályozással állunk szemben.

II. A törvény által előírt közös jogkezelés mint a kizárólagos jog korlátja

A kötetben törvény által előírt közös jogkezelés (*gestion collective imposée par la loi*) alatt értünk összefoglalóan minden olyan esetet, amelyben a joggyakorlás ilyen módja nem a jogosultak önkéntes elhatározásán, hanem a jogalkotó akaratán alapul, vagyis a törvény határozza meg, hogy mely vagyoni jogosultságot kell közös jogkezelésbe adni, és adott esetben a joggyakorlás módjának további feltételeire nézve is tartalmaz előírást.

Ezek közül a szerzői jog korlátja a kötelező közös jogkezelés (*gestion collective obligatoire*) lehet, amely alatt általánosan azokat az eseteket értjük, amelyekben a jogosultnak egyáltalán nincsen módja arra, hogy jogait egyénileg gyakorolja, tehát ide tartozik az engedélyezési jog gyakorlása mellett a díjigények közös jogkezelő szervezetek által történő kezelése is. Szűkebb értelemben viszont csak a kizárólagos engedélyezési jog ilyen módon történő gyakorlására vonatkoztatható a kifejezés. A Kjkt. első ízben maga is tartalmazza a kötelező közös jogkezelés meghatározását, olyan felhasználási módként, amellyel kapcsolatban az engedélyezési jog vagy az engedélyezési jog nélkül fennálló díjigény az Sztj. előírása alapján kizárólag közös jogkezelés útján érvényesíthető (4. § 6. pont). Közös jellemzője a kötelező közös jogkezelés alá tartozó felhasználásoknak, hogy a szervezet képviseleti joga egyfelől kizárólagos, másfelől nem vonható vissza, vagyis a jogosult nem tehet az egyéni joggyakorlásra vonatkozó *ex nunc* hatályú jognyilatkozatot¹ abban az esetben, amikor a kötelező közös jogkezelés természetes vagy jogi monopóliumként működik. Ha az érintett vagyoni jog gyakorlására több közös jogkezelő szervezet is felhatalmazást kapott, a jogosult döntési szabadsága a szervezetek közötti választásra terjed ki.²

A fenti meghatározásból is kitűnik, hogy a törvény által előírt közös jogkezelés két esetben jelentheti a jogosultat megillető kizárólagos engedélyezési jog korlátját. A kilépést nem biztosító kötelező közös jogkezelés esetében a joggyakorlás módjának ez a meghatározása jelenti a joggyakorlás korlátját anélkül, hogy a jog fennállása tekintetében (elméletileg) változást hozna. A szerző viszont azon túl, hogy nem gyakorolhatja egyénileg az engedélyezési jogát, amennyiben nem tagja a közös jogkezelő szervezetnek, azt is kénytelen eltérni, hogy a jogdíj mértékét és a felhasználás egyéb feltételeit az ő véleménye ellenére határozzák meg. Külön figyelmet érdemel emiatt a nem tag jogosultak érdekeinek figyelembe vétele, a megkülönböztetés-mentes bánásmód biztosítása.³ A második eset viszont a szerzői jog valódi (kettős) korlátját képezi abban az értelemben, hogy a közös jogkezelés jellemzően a szerzői jog díjigényre szorításához kapcsolódik, annak mintegy szükséges velejárójaként. A díjigényre szorítás általában egyúttal átalánydíjazást is jelent, ezért a díjak beszedésének és felosztásának a közös jogkezelés gyakorlatilag az egyetlen hatékony módja. Éppen ez az átalánydíjazás teszi lehetővé azt is, hogy a befolyt összeg egy részét a jogosultak számára közvetetten, kulturális és szociális célú támogatások formájában osszák szét.

A két korlátozási forma közötti különbséget Gyertyánfy Péter fogalmazza meg találóan: „[v]ilágos, hogy a *licence légale* esetében a jogszabály címzettje a felhasználó, míg a kötelező

1 Gyertyánfy (2006b) 461.

2 Ezzel kapcsolatban l. különösen a KJK-irányelv (19) preambulumbekzdését.

3 Ezzel kapcsolatban l. különösen a C-169/05. sz. Uradex-ügyben 2006. június 1-jén hozott ítéletet.

közös kezelés esetében a szerző is.⁴ Ez a különbségtétel a felhasználói kategóriák közötti különbségtétel esetében is tetten érhető: míg a törvényi engedély esetében a tömeges felhasználást természetes személyek mint műélvező felhasználók valósítják meg, addig a kötelező közös jogkezelés esetében a felhasználói kör sokkal inkább a professzionális felhasználókat, vagy legalábbis a felhasználóknak egy jól körülhatárolható körét jelenti.

A jogalkotó jellemzően a többszörözési jog gyakorlása kapcsán élt a korlátozás bevezetésével, több esetben ezeknek a felhasználásoknak a nehéz nyomon követhetősége miatt. Kötelező közös jogkezelést ír elő a CPI a reprográfiai többszörözés kapcsán, illetve a zenei mechanikai jogok hangfelvétel-kiadáshoz kapcsolódó engedélyezését is jellemzően a közös jogkezelő szervezetek végzik (1. fejezet). A törvényi engedély klasszikus példáját a magán-célú másolattra tekintettel biztosított korlátozás jelenti. Franciaországban ez az üres hordozó díjakat jelenti, Magyarországon azonban a reprográfia útján megvalósított többszörözés is ebbe a körbe tartozik (2. fejezet). Emellett a vezetékes továbbközvetítési jog az, amely a Műhold-irányelv rendelkezései értelmében az EU minden tagállamában (így Magyarországon és Franciaországban is) kizárólag kötelező közös jogkezelés keretében gyakorolható (1. fejezet).

1. A jog gyakorlásának korlátozása a közös jogkezelés előírásával

A szerzőt megillető kizárólagos jog azt jelenti, hogy a szerző maga dönthet arról, hogy művének felhasználását kívánja-e engedélyezni, vagy sem, és amennyiben igen, akkor azt milyen feltételekkel szeretné megtenni. A jogalkotó a kötelező közös jogkezelés előírásával éppen ezt a szabad rendelkezési jogot vonja el az alkotótól, és telepíti a jog gyakorlását a közös jogkezelő szervezetekre. Vagyis kiemelten fontos azt megvizsgálni, hogy ez a döntési szabadság mennyiben képeződik le a szervezetek gyakorlatában. Álláspontunk szerint ugyanis a jogosultak rendelkezése minél inkább érvényesül, annál inkább beszélhetünk a jog gyakorlásának „természetes” módjáról. Ezzel szemben, ha a jogalkotó szűkre szabja a KJK-szervezetek mozgásterét, a kötelező közös jogkezelés sokkal inkább hasonlít a törvényi engedélyekre, különösen, ha a jogdíjak felosztása során sem jelenik meg az egyediesítés.⁵ Nem tekinthető viszont külön korlátozásnak az, hogy a szervezetek a meghatározott szabályok, feltételek alapján bármely felhasználóval szerződést kössenek anélkül, hogy a szervezet beleavatkozna abba, hogy a felhasználó ténylegesen mely műveket kívánja felhasználni.⁶ Ez a gyakorlat ugyanis megfelel a közös jogkezelés körében általánosan alkalmazott szerződéses gyakorlatnak, hiszen a felhasználás sokszor a blanketta-engedélyek megadásán alapul.

Emellett pedig külön elemzés alá kell vonni magát a kizárólagos jogot is. Álláspontunk szerint ugyanis ezek – hasonlóan a klasszikusak szabad felhasználások vagy kivételekhez sorolt jogokhoz – szűken meghatározott jogok, amely éppen azt húzza alá, hogy a jogalkotó tisztában van a korlátozáshoz hasonló jellegükkel mindamelllett, hogy ezt sokszor eltérő jogpolitikai indokok támasztják alá. Másrészt a kizárólagos jog terjedelme önmagában is

4 GYERTYÁNFY (1997a) 131.

5 A gyakorlatban a (jog)díjak felosztása a mérhető felhasználásokon, illetve azokból kalkulálható becslési módszereken alapul.

6 GYERTYÁNFY (1997b) 257.

behatárolja a joggyakorlás módjának terjedelmét, vagyis vizsgálata két szempontból is nélkülözhetetlen a korlátozás terjedelmének megállapításához. Mind a nyilvánossághoz közvetítési (előadási), mind pedig a többszörözési jogok körében található példa a kötelező közös jogkezelésre. Előbbi elsősorban (de Magyarországon nem kizárólagosan) a vezetékes továbbkövetítési jog közös kezelését jelenti, míg utóbbi a reprográfiai többszörözés jogát és a mechanikai többszörözés jogát foglalja magába.

1.1. A vezetékes továbbkövetítési jog közös kezelése

A fejezet kifejezetten a vezetékes továbbkövetítési jog (*droit de retransmission par câble*) közös kezelésére koncentrál, mivel ennek közös jogkezelés körébe történő utalására a BUE felhatalmazást ad,⁷ és a Múhold-irányelv kifejezetten a tagállamok kötelezettségévé teszi⁸ a bevezetését. Adott tehát az a nemzetközi és uniós jogi háttér, amely figyelembe vételével a jog gyakorlásának ilyen módja a nemzeti szerzői jogok részét képezi. Kötelezővé tételének indoka viszont eltér attól, mint ami a közös jogkezelést általában jellemzi. Nem arról van szó ugyanis, hogy a felhasználások tömegessége, és az egyes egyedi engedélykérek lehetetlensége miatt kellene a közös jogkezelés előírásáról rendelkezni. Eleve a felhasználás maga sem tömeges abban az értelemben, ahogy azt a nem professzionális felhasználások esetében használjuk. Ebben az esetben ugyanis azonosítható, mérhető számú szervezet végez vezetékes továbbkövetítést, ennél fogva az ő felhasználásaik is nyomon követhetők. A jogosítás módjának meghatározása sokkal inkább arra szolgál, hogy a közönség egyszerűbben juthasson a sugárzott műsorokhoz azáltal, hogy a közvetítést végző szervezetek egyszerűbben szerezhessenek engedélyt.

A Bizottság a BUE-ban meghatározott elvek mentén kívánta a harmonizációt felépíteni annak szem előtt tartásával, hogy a kizárólagos jogot a lehető legkisebb mértékű korlátozás érje – ebből ered a kényszerengedélyek elvetése és a szerződéses alapokon nyugvó kötelező közös jogkezelés bevezetése. Az egységesítés amiatt is különösen fontos, mert ha a védelem szintjében eltérések mutatkoznak (vagyis egyik tagállam kizárólagos jogként, míg a másik törvényi engedélyként kezeli a továbbkövetítési jogot), fennáll a veszélye annak, hogy a szolgáltatók abban a tagállamban telepednek le, amely a legalacsonyabb szintű védelmet nyújtja.⁹ Ez indokolja tehát a kötelező közös jogkezelés bevezetését.

A magyar szerzői jogi törvény viszont nem csak a vezetékes továbbkövetítés joga kapcsán rendelkezik a közös jogkezelés előírásáról. A nyilvánossághoz közvetítés több alosztala kilépést engedő előírt közös jogkezelés alá tartozik,¹⁰ ezen belül a földfelszíni sugárzás joga kapcsán pedig szintén kötelező közös jogkezelés az irányadó. A vizsgálat során ezt a kettősséget figyelembe véve először a nyilvánossághoz közvetítésből eredő (az előadási joghoz kapcsolódó) kizárólagos engedélyezési jogok tartalmával, ezt követően pedig ezek gyakorlásával foglalkozunk.

7 BUE 11*bis* cikk (2) bek.

8 Múhold-irányelv, 9. cikk (1) bek.

9 Ezzel összefüggésben l. BÉRCESI (1996) 52.

10 Erről l. részletesen a III. rész 1. fejezetét.

1.1.1. A vezetékes továbbközvetítési jog rendszertani és tartalmi jellemzői

A nyilvános előadás joga a mű nem anyagi formában történő felhasználásának alapesete: kezdetben az élő előadásokat jelentette, az első ezzel kapcsolatos francia törvény¹¹ is a színdarabok nyilvános előadásáról szólt.¹² A szerzői jog és technológia szimbiózisának egyre szorosabbá válása a nyilvános előadási jogok kiszélesedésén volt tetten érhető. A korábbi „élő” előadásokkal ellentétben, ahol az előadó a helyszínen jelen lévő közönség számára tette élvezhetővé, befogadhatóvá a szerzői művet, a rádió és a televízió térhódításával immáron egy sokkal tágabb nyilvánossághoz vált lehetségessé az e célból készített és rögzített műsor valamint bármilyen élő előadás eljuttatása. A szerzői jogilag releváns felhasználási cselekményt ebben az esetben már nem azok a zenészek, színészek valósítják meg, akik a művet előadják, hanem az a műsorszolgáltató szervezet, amely a technika segítségével a művet a szélesebb nyilvánosság számára elérhetővé teszi. A sugárzás szerzői jogilag releváns felhasználási cselekményként való értékelését tehát mindenekelőtt az a körülmény befolyásolja, hogy a mű széles (az élő előadásénál mindenképpen szélesebb) távollévő közönséghez jut el.¹³ Hozzá kell tenni persze azt is, hogy a másik fontos elhatároló ismérv ebben az esetben abban áll, hogy a művek élvezetéhez szükséges valamilyen technikai eszköz igénybevétele is,¹⁴ amely nélkül az előadás nem érné el a közönséget.

Az ilyen jellegű felhasználások elterjedése indokolta a BUE felülvizsgálatát. Így születtek meg a nyilvános előadás jogában gyökerező, abból kicsírázó új, nevesített kizárólagos jogok: a sugárzás és a vezetékes továbbközvetítés joga, amelyeket a BUE módosításokkal az 1928-as római felülvizsgálat óta tartalmaz.¹⁵ Az, hogy ezek az esetek is kizárólagos jogként lettek definiálva, indokolható egyrészt azzal az igénnyel, hogy továbbra is maradjon fenn a szerzői jog engedélyezésre, vagyis szerződéses jogviszonyra épülő belső koherenciája (adott esetben annak elismerésével, hogy a jog közös jogkezelő szervezet által gyakorolható).¹⁶ Másrészt mivel az előadáshoz képest másodlagos felhasználást nem az egyedileg nehezen beazonosítható, nagyszámú közönség végzi, hanem azok az azonosítható szervezetek, amely sugárzással, kábelen keresztül, vagy a technológia által biztosított más módon a nyilvánosság számára eljuttatják a művet, nem szükséges a szerzői jog díjigénnyé korlátozása, sőt, éppen a kizárólagos jog fenntartása indokolt.

Bár a BUE általában a 11*bis* cikkben szereplő jogok tekintetében biztosítja annak lehetőségét, hogy a jogok gyakorlásának feltételeit megszabja, az uniós jogalkotó a kötelező közös jogkezelés bevezetését mégis csak a vezetékes továbbközvetítési jog kapcsán tartotta indokoltnak. Azért, hogy ennek indokát megismerjük, érdemes áttekinteni a nyilvános előadási jogokat és annak különböző egyéb megjelenési formáit, elhelyezve bennük a vezetékes továbbközvetítés jogát.

11 Loi des 13-19 janvier 1791 relative aux théâtres et au droit de représentation et d'exécution des œuvres dramatiques et musicales

12 A lényeg egyébként a nyilvánosságon van, vagyis a közvetlen családi körben létrejött előadások a szerzői jogon kívül esnek. GINSBURG–RICKETSON (2006) 704.

13 MASOUYÉ (1978) 78.

14 Claude Masouyé ezzel kapcsolatban megjegyzi, hogy bár alapvetően a hanghordozók meghallgatásához is szükséges a technika közreműködése, viszont a rádió és a televízió a művek sokkal szélesebb skáláját képes egy időben a nézőhöz/hallgatóhoz közvetíteni, amelyek közötti választás a készülékeken lévő gomb megnyomásával végtelenül egyszerű. MASOUYÉ (1978) 78.

15 BUE 11*bis* cikk.

16 ROSÉN (2010) 398.

a) *A vezetékes továbbközvetítési jog a vagyoni jogok rendszerében*

Az egyes szerzői jogok különböző módon osztályozzák a vagyoni jogokat. A nemzetközi szerzői jog, különösen a BUE azzal a technikával él, hogy egyes jogokat külön nevesítve megállapítja a védelem minimumszintjét, amelyet minden részes félnek biztosítani kell (*jus conventionis*).¹⁷ A BUE ennek megfelelően rendelkezik a művek bemutatásának (*représentation publique*) és előadásának (*exécution publique*),¹⁸ a bemutatás és az előadás nyilvános közvetítésének jogáról (*transmission publique*),¹⁹ valamint a sugárzásról (*radiodiffusion ou communication publique par tout autre moyen*), illetve a sugárzott művek továbbközvetítésének jogáról (*retransmission*).²⁰ A sugárzás jogáról a BUE az 1928-as római felülvizsgálat óta rendelkezik, viszont a szöveg ma is hatályos formáját az 1948-as brüsszeli konferencián nyerte el. A 11*bis* cikk (1) bekezdése alapján a szerzőnek kizárólagos joga van arra, hogy engedélyt adjon 1) műve sugárzására vagy minden más, jel, hang vagy kép vezeték nélküli közvetítésére alkalmas eszközzel történő nyilvános átvitelére; 2) sugárzott mű mindenfajta, akár vezeték útján történő, akár vezeték nélküli nyilvános átvitelére, ha ezt az átvitelt az eredetihez képest más szervezet végzi; 3) a sugárzott mű hangszóró vagy egyéb, annak megfelelő jel-, hang- vagy képközvetítő eszközzel történő nyilvános átvitelére.

Az uniós szerzői jog kapcsán két irányelvet, illetve ezek viszonyát kell figyelembe venni az előadási és nyilvánossághoz közvetítési jogok tekintetében. Az egyik a Múhold-irányelv, amely a sugárzási és vezetékes továbbközvetítési jogokat harmonizálja, a másik pedig az InfoSoc-irányelv, amely általában a nyilvánossághoz közvetítési jog kapcsán tartalmaz előírásokat. Ez utóbbi előírások a BUE-nél szélesebb körben érvényesülnek, mivel a jog magában foglalja a lehívásra történő nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétel jogát is.²¹

Az első francia szerzői jogi törvények a felhasználási módokat hagyományosan dichotóm módon osztályozták: az egyik alapesetet a többszörözés (anyagi formában megvalósuló felhasználás), a másikat pedig a nyilvános előadás (nem anyagi formában megvalósuló felhasználás) képezi. A csoportosítás a szerzői jogi dogmatika gerincét képezi a mai napig, ami azt jelenti, hogy főszabály szerint a további jogokat is ezeknek az eseteknek a körébe próbálják a jogtudósok beilleszteni.²² Az előadási jogot (*droit de représentation*) a francia szerzői jog ennek megfelelően egységként kezeli, és csak az egyes speciális felhasználási módokhoz kapcsolódó vagyoni jogokat nevesíti külön. A CPI általános megfogalmazása értelmében a nyilvános

17 MASOUYÉ (1978) 34–35.

18 A bemutatás kifejezés hagyományosan a színművekkel, zenés színművekkel kapcsolatban használható kifejezés, míg az előadás a zenei művekre vonatkozik elsősorban. MASOUYÉ (1978) 74. A továbbiakban műfajtól függetlenül „előadás” névvel hivatkozunk a felhasználási cselekményre.

19 BUE 11. cikk (1) bek., 11*ter* cikk (1) bek.

20 BUE 11*bis* cikk (1) bek.

21 InfoSoc-irányelv, 3. cikk (1) bek. Értelmezését l. többek között: FALUDI–GRAD–GYENGE (2012); BERCOVITZ RODRÍGUEZ-CANO (2014) 35–46. A cikk egyes értelmezési kérdéseinek igen kiterjedt ítélkezési gyakorlata van, az EUB elé rendszeresen kerülnek a nyilvánossághoz közvetítésre vonatkozó előzetes döntéshozatali kérdések. Ezek ismertetésétől eltekintünk, mivel mi a dolgotatban kifejezetten a vezetékes továbbközvetítési jog elemzésére koncentrálnak.

22 Az elmélet megdöntéséről a követő jog (*droit de suite*) tekintetében l. a III. rész 2. fejezetét. A bírói gyakorlat által kimunkált rendelkezési jogról (*droit de disposition*) pedig a haszonkölcsönzési jog tárgyalásánál lesz szó, szintén a III. rész 2. fejezetében.

előadás a mű bármilyen módon történő nyilvánosságához juttatását jelenti,²³ vagyis a kódex a kizárólagos jog biztosítását nem teszi függővé technológiai tényezőktől, vagy a közönség jelen- vagy távollététől – amennyiben a mű eléri a nyilvánosságot, az előadás szerzői jogi értelemben vett felhasználása megvalósul,²⁴ amihez nem szükséges az sem, hogy az előadó és a közönség egyszerre legyen jelen az előadás helyszínén.²⁵

A jogtudomány a törvény példalózó felsorolását alapul véve, elsődleges és másodlagos felhasználási módokat különít el. Elsődleges előadás alatt érti mindazon eseteket, amelyekben a mű közvetlenül jut el a közönséghez, míg másodlagos előadásnak tekinthetők azok, amelyek valamilyen sugárzott jel továbbközvetítésében állnak. Így elsődleges felhasználásnak tekinthető többek között minden műfajú mű élő előadása, a sugárzás, de a nyilvánosság számára lehívásra hozzáférhetővé tétel, illetve akár a P2P fájlmegosztás is. Másodlagos előadás pedig egy már nyilvánosságához közvetített mű továbbközvetítése, így pl. a sugárzott műsor nyilvános helyen való közvetítése, a szállodákban és éttermekben történő közvetítés, a vezetékes és műholdas továbbközvetítés, valamint a közösségi antennák keretében végzett közvetítés. Ezek a másodlagos felhasználási módok jellegükben eltérő problémákat vetnek fel. Ilyenkor ugyanis vizsgálendő szempont, hogy az engedélyezési jog milyen feltételek mellett terjedhet ki rájuk: a technikai megoldás biztosításán túl szükség van-e arra, hogy a továbbközvetítést végző szervezet maga is rendelkezzen a közvetítést tartalma felett, új közönséget kell-e elérnie, a felhasználásnak nyereségorientáltnak kell-e lennie.²⁶

Az Sztj. más felfogást követ: a nyilvános előadás és a nyilvánosságához közvetítés különálló kezelésével a mű nem anyagi formában történő felhasználásának két alapesetét határozza meg.²⁷ Ezzel jobban igazodik a BUE felülvizsgálatai során kikristályosodott felosztási módhoz. Mindkét jogforrás vonatkozásában elmondható, hogy a nyilvános előadás és a nyilvánosságához közvetítés közötti legfontosabb elhatároló ismérve a közönség hollétében rejlik. Míg a nyilvános előadás kapcsán a mű jelenlévő közönség számára történő közvetlen érzékelhetővé tételéről van szó,²⁸ addig a nyilvánosságához közvetítés távollévő közönséget céloz meg, és a mű maga valamilyen technikai megoldással lesz látás és hallás útján érzékelhető a jelenlévők számára.²⁹ Claude Masouyé kiemeli, hogy a BUE alkalmazásában a sugárzás, lévén, hogy speciális rezsím alá esik, nem képezi a 11. cikk alá tartozó általános nyilvánosságához közvetítési jog részét.³⁰ Az Sztj. viszont, mivel a nyilvánosságához közvetítést alapesetként kezeli, a sugárzást és ezzel rokon jogokat is ez alá a kategória alá illeszti be, és a BUE szerint nyilvánosságához közvetítésnek tekinthető egyes eseteket nyilvános előadásként kezel a gyakorlatban.

23 CPI L. 122-2. cikk. „La représentation consiste dans la communication de l'œuvre au public par un procédé quelconque, et notamment: 1° Par récitation publique, exécution lyrique, représentation dramatique, présentation publique, projection publique et transmission dans un lieu public de l'œuvre télédiffusée; 2° Par télédiffusion.”

24 LUCAS–LUCAS–LUCAS–SCHLOETTER (2012) 282. Megjegyzendő, hogy az előadási jog ilyen tágan vett értelmezése adott esetben problémákat szülhet, ha a többszörözési jogtól való elhatárolásról van szó, l. uo.

25 POLLAUD-DULIAN (2005) 534.

26 A csoportosításról részletesen l. LUCAS–LUCAS–LUCAS–SCHLOETTER (2012) 284–299. A másodlagos közvetítéssel kapcsolatban felmerült kérdésekre adható válaszok elemzését l. a kötet későbbi fejezeteiben.

27 GYERTYÁNFY (2014) 198 és 207.

28 Uo., 207; MASOUYÉ (1978) 75–76.

29 Uo., MASOUYÉ (1978) 76.

30 MASOUYÉ (1978) 76.

A magyar szerzői jogi törvény rendelkezik mind a földfelszíni, mind a műholdas sugárzásról, illetve a vezeték útján történő nyilvánossághoz közvetítésről. Ezekre a technológiai megoldásokra általában jellemző, hogy azonos műsortartalomnak a nyilvánosság általi egyidejű vételét teszik lehetővé, a különbség tulajdonképpen csak a jelátvitel megvalósításától függ: vezetékes közvetítés esetében ez annyit tesz, hogy nem elektromágneses hullámok a jelhordozók.³¹ Sugárzásnak minősül az Szjt. értelmében a mű érzékelhetővé tétele távollévők számára hangok, képek és hangok, vagy technikai megjelenítésük vezeték vagy más hasonló eszköz nélkül megvalósuló átvitele [26. § (1) bek.]. Az Szjt. azt is rögzíti, hogy sugárzásnak minősül a műhold útján történő sugárzás is, ha ez a nyilvánosság körében közvetlenül fogható [26. § (2) bek.], illetve a kódolt sugárzás is, amely csak az után fogható a nyilvánosság körében, hogy a műsort hordozó jeleket erre alkalmassá tették [26. § (3) bek.], vagyis dekódolták őket. Egy műsor a nyilvánosság számára akkor fogható közvetlenül, ha a rádió- vagy televízió-szervezet felelősségével és ellenőrzése alatt műsort hordozó jeleket juttatnak el a műholdhoz, majd onnan a Földre megszakítatlan közvetítés útján azzal a céllal, hogy a jeleket a nyilvánosság vehesse.³² Ezeknek az elhatárolásoknak amiatt is jelentőségük van, mivel az Szjt. 27. §-a földfelszíni sugárzás tekintetében kötelező közös jogkezelést ír elő, míg a műholdas sugárzást kilépést engedő közös jogkezelés keretében kezeli.

A vezetékes továbbközvetítés joga a fenti kritériumok alapján értelmezhető a francia elhatárolás szerinti másodlagos felhasználásként a magyar szerzői jogban is. Lényege ugyanis egy már sugárzott mű továbbközvetítése meghatározott feltételek szerint. A csoportosításnak a közös jogkezelés szempontjából azonban csak elvi jelentősége van: megerősíti azt, hogy a törvény által előírt közös jogkezelés jellemzően a művek másodlagos felhasználásához kötődik, illetve megindokolja a kollektív joggyakorlás szükségességét is. Az általános bevezetőt követően ezért a továbbiakban a vezetékes továbbközvetítési jog tartalmi elemeivel foglalkozunk.

b) A vezetékes továbbközvetítési jog tartalmi elemei

A Műhold-irányelv részletesen meghatározza azokat a feltételeket, amelyek fennállása esetén a tagállamoknak elő kell írniuk a kötelező közös jogkezelést. Az irányelv alkalmazásában vezetékes továbbközvetítésnek minősül a másik tagállamból származó, a nyilvánosság általi vételre szánt televíziós vagy rádiós műsor vezetékes vagy vezeték nélküli – ideértve a műholdas közvetítést is – eredeti közvetítésének egyidejű, változatlan és teljes terjedelmű, kábeles vagy mikrohullámos rendszeren keresztüli, nyilvánosság általi vételre szánt továbbközvetítése.³³ A BUE rendelkezései viszont valamivel tágabban határozzák meg a vezetékes továbbközvetítés

31 Gyertyánfy (2014) 212.

32 Szjt. 26. § (2) bek. A műholdas sugárzás kapcsán érdemes megemlíteni azt a polémiát, amely a felhasználás helye, így a jogosítás helyének meghatározása körül alakult ki. Ez azért fontos kritérium, mert a szerzői jog területiségéből, illetve a BUE alapelveiből adódóan a logikus következtetés az lenne, hogy a sugárzás által érintett minden területre kiterjedően külön-külön kellene engedélyt kérni. Ezzel a vételi elvvel, közkeletű elvezetésével Bogsch-elmélettel ellentétes elv került elfogadásra a Műhold-irányelvben. Az emissziós elv szerint ugyanis a szerzői jogilag releváns felhasználási cselekmény a műsor fellövésének helye szerinti államban valósul meg. Ami azt is jelenti, hogy a felhasználások jogosításának is a kibocsátás helye szerinti államban kell megtörténnie. Munkácsi (2000).

33 Műhold-irányelv 1. cikk (3) bek.

fogalmát. Az egyezmény vezeték vagy vezeték nélkül történő nyilvános átvitelről szól, ha ezt az átvitelt az eredetihez képest más szervezet végzi.³⁴ Mivel külön vagyoni jogként kerül nevesítésre, az mindenképpen megállapítható, hogy a sugárzásra adott engedély nem jelenti egyben a kábeles továbbközvetítésre adott engedélyt is,³⁵ vagyis a felhasználónak ezt külön meg kell szereznie.

A Műhold-irányelv tehát, amely az EU tagállamai számára kötelezővé teszi a közös jogkezelés előírását, nem ellentétes a nemzetközi előírásokkal, hiszen a BUE ezt a megoldást egyébként megengedi a részes államok számára. Ehhez kapcsolódik, hogy Franciaországban az 1985. évi törvény volt az, amely a vezetékes közvetítés jogára vonatkozó rendelkezéseket a BUE alapján beiktatta a CPI-be, anélkül, hogy a kötelező közös jogkezelésről kifejezetten rendelkezett volna. Majd később a Műhold-irányelv átültetése a tagállamok közötti vezetékes továbbközvetítésre vonatkozóan előírta a kötelező közös jogkezelést. A szöveg értelmében „ellenkező kikötés hiányában a földi sugárzásra adott engedély nem terjed ki a mű vezetékes közvetítésére, kivéve, ha az eredeti engedéllyel rendelkező szervezet egyidejűleg és teljesen végzi, és nem lépi túl a szerződésben meghatározott földrajzi kereteket.”³⁶ A Műhold-irányelv implementálása³⁷ során került a kódexbe az L. 132-20-1. cikk, amely kifejezetten a másik tagállamból származó műsor egyidejű, teljes és változatlan vezetékes továbbközvetítésének módját határozza meg.³⁸ Vagyis Franciaországban két rezsim áll fenn egymás mellett, amelyek mind a jog terjedelmében, mind a joggyakorlás módjában eltérnek egymástól. Egyrészt a kódex tartalmaz egy általános rendelkezést a vezetékes továbbközvetítési jog meghatározásáról, amelynek gyakorlását nem utalja kötelező közös jogkezelés körébe, másrészt tartalmaz egy ettől eltérő rendelkezést, amely tulajdonképpen nem terjed túl az irányelv 9. cikkének szó szerinti megismétlésén, amelyhez kötelező közös jogkezelést kapcsol.

A magyar jogalkotó egységes rendelkezést vezetett be a vezetékes továbbközvetítési jog meghatározásánál, ami egyszerre felel meg a BUE és a Műhold-irányelv által meghatározott feltételeknek: kizárólagos jogot biztosít a szerzőknek, viszont annak gyakorlását korlátozza, és a feltételek meghatározásába beépíti az irányelv speciális szabályait. Az Sztj. ugyanis úgy fogalmaz, hogy „a szerzőnek az is kizárólagos joga, hogy a rádió- vagy televízió-szervezet, illetve a saját műsort a nyilvánossághoz vezeték útján vagy másként közvetítő műsorában sugárzott, illetve közvetített művének sugárzással, vezeték útján vagy egyéb módon – az eredetihez képest más szervezet közbeiktatásával – a nyilvánossághoz történő egyidejű, változatlan és csonkítatlan továbbközvetítésére engedélyt adjon.” [28. § (2) bek.] A vezetékes továbbközvetítési jog tartalmi elemei jelentős hasonlóságokat mutatnak, ezért bemutatásuknál nem a jogforrások szerinti csoportosítást, hanem az egyes ismérvek alapján történő elemzést

34 BUE 11*bis* cikk (1) bek. 2. pont.

35 EDELMAN (1987) 34.

36 CPI L. 132-20. cikk: „Sauf stipulation contraire: 1° L'autorisation de télédiffuser une oeuvre par voie hertzienne ne comprend pas la distribution par câble de cette télédiffusion, à moins qu'elle ne soit faite en simultanée et intégralement par l'organisme bénéficiaire de cette autorisation et sans extension de la zone géographique contractuellement prévue.”

37 Loi n° 97-283 du 27 mars 1997 portant transposition dans le code de la propriété intellectuelle des directives du Conseil des Communautés européennes n° s 93/83 du 27 septembre 1993 et 93/98 du 29 octobre 1993.

38 CPI. L. 132-20-1. cikk: „A compter de la date d'entrée en vigueur de la loi n° 97-283 du 27 mars 1997, le droit d'autoriser la retransmission par câble, simultanée, intégrale et sans changement, sur le territoire national, d'une oeuvre télédiffusée à partir d'un Etat membre de la Communauté européenne ne peut être exercé que par une société de perception et de répartition des droits.”

választottuk. A jog terjedelméhez pedig mind az eredeti közvetítés, mind a továbbközvetítés tartalmi jellemzőit meg kell vizsgálni.

ba) Az eredeti közvetítés

Az eredeti közvetítés alapját a műsor fogalma képezi, amelynek ezen túl további jellemzőknek is meg kell felelnie az irányelvben meghatározott kritériumok szerint. A műsor fogalmának meghatározásánál bár a BUE következetesen művekről beszél, a Műhold-irányelv már a televíziós és rádiós műsort teszi a továbbközvetítés tárgyává.³⁹ Ez következhet a Műhold-irányelv médiajogi gyökereiből,⁴⁰ a szerzői jog fogalomkészletétől azonban idegen. Maga az irányelv nem is ad eligazítást azzal kapcsolatban, hogy mit kell műsornak tekinteni. A precíz meghatározás hiánya problémákat vethet fel az irányelv alkalmazása kapcsán. Elmosódhatnak a határok az egyes kérdésekben, így nehézkessé válhat a továbbközvetítés kapcsán alkalmazandó követelmények tiszteletben tartása is.⁴¹

Az Sztj., összhangban az irányelvvel, de igazodva a szerzői jogi terminológiához, „műsorban sugárzott” művekre terjed ki. A törvény maga nem tartalmazza a műsor meghatározását,⁴² a legfrissebb szerzői jogi kommentár viszont nem marad adós ezzel. Elfogadva az ott közzétett definíciót, „[m]űsorokon a műsorszolgáltató által alakított, összeválogatott, a közönséghez szóló vegyes programokat, de egy-egy közönség célcsoportnak szánt (például gyermek-, sport) műsorokat érthetjük.”⁴³

Az eredeti televíziós vagy rádiós műsornak az irányelv értelmében három kritériumnak kell megfelelnie. Mindenekelőtt másik tagállamból kell származnia, nyilvánosság általi vételre kell szolgálnia, és vezetékes vagy vezeték nélküli (ideértve a műholdat is) közvetítésnek kell lennie. Mivel az irányelv célja a belső piaccal összefüggő szerzői jogi felhasználások harmonizálása, egyértelmű, hogy már a fogalom meghatározásában is kiemelésre kerül a tagállamokon átívelő felhasználási cselekmények esetében való alkalmazása. Az eredeti műsor másik tagállamból származása azt jelenti, hogy az irányelv hatálya nem terjed ki azokra az esetekre, amelyek egy hazai műsor továbbközvetítésére irányulnak. Hasonlóan, az eredetileg harmadik országból származó műsorok továbbközvetítésére sem alkalmazhatók a rendelkezései.

39 Műhold-irányelv, 1. cikk (3) bek.

40 A Televíziózás határok nélküli irányelv (Az Európai Közösségek Tanács 89/552/EK irányelve a tagállamok törvényi, rendeleti vagy közigazgatási intézkedésekben megállapított, televíziós műsorszolgáltató tevékenységre vonatkozó egyes rendelkezéseinek összehangolásáról) „szőrmentén” tartalmazott a kábeles továbbközvetítési jogra vonatkozó (igaz nem szerzői jogi) szabályokat. A 2. cikk (2) bekezdése (bizonyos feltételek fennállásától eltekintve) előírja a tagállamok számára, hogy biztosítsák a vétel szabadságát, és ne korlátozzák a más tagállamokból származó televíziós adások továbbközvetítését saját területükön olyan okoknál fogva, amelyek az irányelv által koordinált területre tartoznak. Az irányelvet előkészítő Zöld könyv viszont még tartalmazott szerzői jogra vonatkozó szabályokat is, ezek viszont kilúgozódtak az elfogadott szövegből. Ennek egyik oka éppen abban rejlett, hogy a Zöld könyv még a kábeles továbbközvetítési jog kötelező közös jogkezelését vízionálta. BÉRCESI (1996) 52. 41 HUGENHOLTZ (2009) 13.

42 Hiszen ez nem a szerzői jog, hanem a médiajog szabályozási körébe tartozó kérdés. Ennek megfelelően a műsor fogalmát a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. tv. 203. § 44. pontja határozza meg a következőképp: rádiós, illetve audiovizuális műsorszámok megszerkesztett és nyilvánosan, folyamatosan közzétett sorozata. A két jogterület által használt fogalmak közös nevezőre hozásáról l. SARKADY–GRAD-GYENGE (2012) 60–69.

43 GYERTYÁNFY (2014) 222.

Vagyis ebben az utóbbi két esetben a felhasználás engedélyezésére vonatkozó szabályokat a tagállamok szabadon meghatározhatják.

A CPI tehát, amely meghagyta a korábban létező rezsimet a belföldi továbbközvetítések esetén, nem ütközik az uniós jogba. A tagállamok persze ettől függetlenül dönthetnek úgy, hogy az irányelv szerinti kötelező közös jogkezelést írják elő ezekben az esetekben is. Azonban extrém esetben (legalábbis elméletben) az is előfordulhat, hogy a kábeles továbbközvetítésnél három különböző rezsim létezik egymás mellett attól függően, hogy a továbbközvetítés alapjául szolgáló eredeti műsor honnan származik. Ez a helyzet viszont a joggyakorlást nagyban megnehezítené, illetve az egyenlő bánásmód tagállami követelményeinek megsértésével is járhatna. Mivel a közös jogkezelés előírását a BUE is lehetővé teszi, nem meglepő, ha a tagállamok a vezetékes továbbközvetítést egységes rendszerben kezelik, függetlenül attól, hogy mi a továbbközvetített műsor származási helye – ahogyan azt egyébként az Sztj. is teszi.

Az eredeti közvetítésnek ezen túl a nyilvánosság általi vételre is szolgálnia kell. Ez az előadási jogoknál alapvető kritérium megismétlését jelenti: amennyiben az eredeti közvetítés nem céloz meg egy szűk családi, baráti körnél szélesebb közönséget, úgy nem tartozik az irányelv hatálya alá. A közvetítés technológiai megvalósítása mellékes: történhet vezeték nélkül vagy vezeték útján – ideértve a műholdat is. A semleges megfogalmazás miatt tehát nem szükséges feltétel az, hogy sugárzott műsor kerüljön továbbközvetítésre.

bb) A továbbközvetítés jellemzői

A továbbközvetítés kapcsán több fontos jellemzőt érdemes kiemelni. Az elsődleges szempont annak megvizsgálása, hogy a továbbközvetítésre milyen technológiai megoldás igénybe vételével kerülhet sor, illetve a továbbközvetítésnek milyen egyéb kritériumoknak kell megfelelnie. Ezt követően kell a közvetítést végző szervezet jellemzőit görcső alá venni. Ezenkívül ki kell térni arra a kérdésre is, hogy a továbbközvetítésnek egyben azt is jelentenie kell-e, hogy ily módon a mű új közönséghez jut el. Ezeknek a szempontoknak a vizsgálata azért elengedhetetlen, mivel valamelyik törvényben rögzített feltétel nem teljesülése esetén a felhasználás elveszíti privilegizált jellegét, és a főszabály szerinti egyedi engedélykérés (vagy esetleg önkéntes közös jogkezelés) szerint jogosítandó.⁴⁴

A BUE az eredeti és a továbbközvetített műsor közötti kapcsolatra vonatkozóan nem tartalmaz előírást. A Műhold-irányelv viszont a továbbközvetítést az eredeti műsorról összefüggésben határozza meg. Alapvető jellemzője, hogy az eredeti műsornak az egyidejű, változatlan és teljes terjedelmű, kábeles vagy mikrohullámos rendszeren keresztüli nyilvánosság általi vételre szánt továbbközvetítésének kell lennie. A továbbközvetítés első három együttes feltételét, vagyis azt, hogy egyidejűnek, változatlanak és teljes terjedelműnek kell lennie, összekapcsolva érdemes vizsgálni. Egymással szoros kölcsönhatásban és összefüggésben álló fogalmakról van szó, amelyek a továbbközvetítés lényegi ismérveit adják. Ezek jelentik egyébként az elhárító kritériumot a BUE-hoz képest is, az egyezményben ugyanis ezek nem jelennek meg.

Az *egyidejűség* azt jelenti, hogy a továbbközvetítésnek időbeli eltolódás nélkül kell megtörténnie, vagyis az előfizetőkhez ugyanabban az időben kell eljutnia, mint azokhoz, akik közvetlenül az eredeti közvetítést élvezik. A két közvetítésnek tehát egymással párhuzamosan

44 GAUDEL (1986) 74–77.

kell folynia. Ez természetesen nem zárja ki azt, hogy a technikai jelátvitelből eredően minimális időbeli eltérés legyen a két közvetítés között.⁴⁵ Arra nézve azonban nincsen semmiféle egzakt meghatározás, hogy ez a minimális technikai eltérés milyen hosszú lehet. Az is kijelenthető, hogy a továbbközvetítés egyidejűségéhez az is szükséges, hogy az automatikusan történjen meg. Amennyiben emberi beavatkozás történik, akármilyen rövid időtartamú is legyen az, már sérül az egyidejűség követelménye. A továbbközvetítés *változatlan*, amennyiben az eredeti műsor egysége nem sérül, és *teljes*, amennyiben a műsor egészében került továbbközvetítésre.⁴⁶ A fentiekből kifolyólag az időben késleltetett továbbközvetítések, vagy azok az esetek, ahol pl. az eredeti reklámblokkot mással helyettesítik, nem tekinthetők a vezetékös továbbközvetítés irányelvi fogalma alá tartozó eseteknek. Késleltettség idején sérül az egyidejűség követelménye, míg a reklámblokk kivágásával vagy helyettesítésével a műsor egysége vagy csonkíthatatlansága kerül veszélybe.

Ezeknek a feltételeknek a meghatározása alapvetően adódik a kötelező közös jogkezelés irányelvben meghatározott indokaiból, vagyis abból, hogy a továbbközvetítést végző szervezet nincsen abban a helyzetben, hogy a műsor összeállítását maga végezze. Mivel ő lényegében csak egy technológiai közbenső szereplő, aki erre saját, a közönséget megcélzó üzletet épít fel, ezért került számára biztosításra ez az egyszerűbb engedélyszerzési módszer (amellett persze, hogy nagy valószínűséggel az eredeti műsorra vonatkozóan is közös jogkezelőtől lehet jogot szerezni). Vagyis amennyiben ennek a műsornak valamilyen paraméterét megváltoztatja, kikerül a privilegizált helyzetéből, ami viszont nem jelenti azt, hogy ne kellene engedélyt szereznie a felhasználáshoz.

Az Sztj. a CPI-vel ellentétben, amely teljes egészében átveszi az irányelv kifejezéseit, a teljesség tekintetében eltérő szóhasználatot választott. A törvényben szereplő „csonkíthatlan” kifejezés viszont érdemi eltérést nem jelent az irányelvhez képest. Sőt, a magyar jogalkotó által használt kifejezés talán még jobban megvilágítja a feltétel valódi értelmét. Ehhez kapcsolódva érdemes megemlíteni, hogy a kábelszolgáltatók által bevett gyakorlat a *channel sharing*, vagyis az, hogy pl. bizonyos programokat nappal, míg másokat éjszaka közvetítenek tovább. Az időbeli eltolódás miatt viszont ez a gyakorlat egyértelműen kiesik a kábeles továbbközvetítési jog irányelvi fogalma alól, nehézkessé téve így ezeknek a gyakorlati megoldásoknak a jogosítását.⁴⁷

A BUE nem tesz különbséget a között, hogy a továbbközvetítés vezetékekkel, vagy anélkül valósul meg. Ennek megfelelően minden olyan új technológiai megoldás, amely jelek fizikai vezető általi átvitelét jelenti, a rendelkezés hatálya alá tartozik. Ilyennek tekinthető a sugárzott műsor *simulcasting* vagy optikai kábel útján történő továbbközvetítése is.⁴⁸ A Műhold-irányelv, az eredeti műsor fogalmával ellentétben, a továbbközvetítés technológiai megvalósításánál kifejezetten a kábeles vagy mikrohullámos rendszereket írja elő. Az átültetés szempontjából érdekes kérdéseket vethet fel, hogy az egyes tagállamok megtartották-e ezt a szoros értelmezést, vagy általánosabb értelemben foglalkoznak a kábeles továbbközvetítési joggal.⁴⁹ Az irányelv elfogadásakor, 1993-ban, az internet mint technológia gyerekcipőben járt. A bírói gyakorlatban viszont viszonylag hamar felvetődött a kérdés, hogy az

45 VON LEWINSKI – WALTER (2010) 420.

46 Uo.

47 HUGENHOLTZ (2009) 13.

48 VON LEWINSKI (2008) 150.

49 Ausztria pl. technológia-semleges értelemben használja a fogalmat, míg Németország technológiához kötötte. Erről l. DEPREUW–TRAILLE (2013) 228–232.

interneten keresztül megvalósuló közvetítések (kifejezetten a *simulcasting* eljárás) minősíthető-e vezetékes továbbközvetítésnek. A Bizottság 2002-ben a Műhold-irányelvről készített hatástanulmányban amellett érvelt, hogy az internetes felhasználások nem tartoznak a vezetékes továbbközvetítés körébe. A Bíróság sem a Műhold-irányelv, hanem az InfoSoc-irányelv rendelkezéseit hívja fel a TVCatchup-ügyben⁵⁰ hozott ítéletében. Ebben a Bíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy az internetes továbbközvetítéstől eltérő, specifikus technikai módon történik, ezért az ilyen továbbközvetítés az InfoSoc-irányelv 3. cikke szerinti közvetítésnek minősül.⁵¹

Hasonlóképp, a hotelszobákban történő közvetítés kapcsán is felvetődött a Műhold-irányelv alkalmazása. Az EGEDA-ügy⁵² tényállása szerint egy spanyol szálloda olyan rendszert helyezett üzembe, amely a vendégnek lehetővé tette, hogy a saját szobájában, egyedileg nézhessen földi vagy műholdas szórású televízió-műsorokat. Az egyik előzetes döntéshozatalra utalt kérdés éppen arra vonatkozott, hogy az ilyen megoldás a Műhold-irányelv értelmében vett vezetékes továbbközvetítésnek minősülhet-e. A Bíróság viszont kikerülte a válaszadást. Véleménye szerint az irányelv nem tartalmaz rendelkezéseket annak a tényállásnak a minősítésére, amelyben egy hotel a műholdas vagy földi sugárzás jeleit kábelén keresztül továbbközvetíti a különböző szobákba, ezt ugyanis a tagállami jognak kell minősítenie.⁵³ Hasonlóképpen nem merült fel a Műhold-irányelv alkalmazása az ún. direkt betáplálásos módszer kapcsán, amelyben mindössze arra kellett válaszolnia az Európai Unió Bíróságának (EUB), hogy az ilyen tevékenység nyilvánosságához közvetítésnek minősül-e.⁵⁴ Ez viszont megválaszolatlanul hagyja azt a kérdést, hogy a kábelszolgáltatók által végzett direkt betáplálásos módszert a Műhold-irányelv szerint kábeles továbbközvetítésként, vagy az InfoSoc-irányelv talaján maradván, nyilvánosságához közvetítésként kell-e értékelni.⁵⁵ A megkülönböztetésnek, mint láttuk, fontos következménye van a joggyakorlás módjának előírásánál.

A magyar törvény a BUE tágabb, technológiasemleges szabályait veszi alapul. Sem az eredeti, sem a továbbközvetített műsor tekintetében nem tartalmaz megkötést, mindkettő megvalósulhat akár vezetékkel, akár más módon. Ennek megfelelően a közös jogkezelési kötelezettség is kiterjed a vezetéktől eltérő közvetítési módokra is. Ez azonban nem áll ellentétben a Műhold-irányelv előírásaival, hiszen a megoldás jogszerűsége közvetlenül a BUE-ben biztosított felhatalmazásból fakad, és a BUE egyébként csak szélesebb védelem nyújtására ad felhatalmazást, azt szűkítő rendelkezéseket a BUE tagállamai nem iktathatnak a törvénybe. Ezen a ponton említésre szorul, hogy az EU ugyan nem tagja a BUE-nak, tagja viszont mint külön entitás a TRIPS Egyezménynek, amely magába foglalja a BUE szerinti kötelezettségvállalást. Vagyis az EU-nak technológia-semleges felül kellene vizsgálnia a Műhold-irányelv kábeles továbbközvetítési jogának technológiai korlátozását. Amennyiben a kötelező közös jogkezelést korlátozásnak tekintjük, a Műhold-irányelv korlátozása igazolható azzal, hogy voltaképpen egy korlátozás alól vesz ki bizonyos felhasználási módokat, vagyis éppenséggel kiteljesíti, érintetlenül hagyja a szerző vagyoni jogait.

50 A C-607/11. sz. TVCatchup-ügyben 2013. március 7-én hozott ítélet.

51 A 26. pontja.

52 A C-293/98. sz. EGEDA v. Hoasa-ügyben 2000. február 3-án hozott ítélet. Az ügy elemzését l. EDELMAN (2001) 1094.

53 Az EGEDA v. Hoasa-ügyben hozott ítélet 25. pontja.

54 A C-325/14. sz. SBS Belgium v. SABAM ügyben 2015. november 19-én hozott ítélet. Elemzését l. CARON (2016).

55 VAN LEEUWEN (2016) 460.

Az új nyilvánosság kérdése⁵⁶ mindenekelőtt amiatt kap fontos szerepet, mert a továbbkövetítés új, engedélyköteles felhasználásként való minősítését alapozhatja meg. A vezetékes továbbkövetítés esetében vizsgálendő, hogy önmagában a továbbkövetítést végző eltérő szervezet elkülönülése, a saját üzleti tevékenység és/vagy eltérő technológiai megoldás megalapozza-e az önálló szerzői jogi felhasználásként való minősítést. A BUE mindössze azt tekinti a továbbkövetítés feltételének, hogy azt az eredetihez képest más szervezet végezze el. Ebből *a contrario* következik, hogy a BUE nem biztosít a szerzőnek kizárólagos jogot abban az esetben, ha az eredeti műsorszolgáltató később továbbkövetíti vagy tovább sugározza a művet,⁵⁷ az Egyezmény ugyanis kifejezetten feltételként írja elő az eredetihez képest más szervezet belépését a közvetítési láncolatba. A közvetítési folyamatba belépő új szereplő és az elkülönülő üzleti hasznosítás miatt kell ismételtelen jogosítani a felhasználást.⁵⁸ Az egyszerű nyelvtani értelmezésből nem vezethető le az új közönség elérésének követelménye, az szükségszerűen egy plusz feltétel támasztását jelentené.

Az új szervezet belépése ennek megfelelően azt sem teszi szükségessé, hogy az eredeti sugárzást végző szervezettől földrajzilag elkülönülten végezze a tevékenységét. Vagyis „[a]z átvitel ilyen esetben akkor is a szerző engedélyéhez kötött, ha az eredeti sugárzás vételi körzetébe esik vagy a sugárzó kötelező műsorszolgáltatási területén történik.”⁵⁹ A BUE tehát valójában már az új szereplő közbelépésével igazoltnak látja az új közönség elérését. Ez ugyanis azt implikálja, hogy az eredeti sugárzás lefedettségét az adott területre nézve kell kiegészíteni a vezetékes továbbkövetítéssel, vagy pedig ez utóbbi ténylegesen más földrajzi egységet érint.⁶⁰

A svájci Szövetségi Bíróság is értelmezte a BUE 11*bis* cikkét. A SUIISA v. Rediffusion-ügy⁶¹ tényállása szerint a kábelszolgáltató vezetéken keresztül közvetítette tovább a sugárzott műveket az előfizetők számára. A cég álláspontja szerint ez nem valósított meg külön felhasználási cselekményt, mivel a továbbkövetítés gyakorlatilag ugyanazt a közönséget érte el, mint amit az eredetileg sugárzott műsor. A svájci bíróságnak tehát abban a kérdésben kellett állást foglalnia, hogy a továbbkövetítés fogalmában foglalt „más szervezet közbeiktatása” egyben annak követelményét is jelenti-e, hogy a műsornak új nyilvánossághoz kell jutnia? A cikket beiktató brüsszeli konferencia előkészítő szövegeiből az olvasható ki, hogy a rendelkezés alkalmazásának nem feltétele az új közönség elérése, sem pedig az eredetileg sugárzott műsor vételi területének kitérítése.⁶² Az ügy tehát megerősítette a BUE alapvetően egyértelmű megfogalmazását, miszerint a kábelszolgáltatóknak, amennyiben nem ők az eredeti sugárzást végző szervezetek, minden esetben engedélyt kell kérniük a jogosultaktól.⁶³ Az ebben foglalt álláspontot követi több más nemzeti felsőbbbírósági döntés is. A holland Legfelső Bíróság pl. megerősítette, hogy a BUE szövegéből nem következik az új közönség elérésének követelménye.⁶⁴

56 Az új nyilvánosság kérdése főként a nyilvánossághoz közvetítési jog kapcsán felmerülő teória, amely vonatkozásában az EUB részletes esetjogot munkált ki. Ennek kritikájáról l. többek között FICSOR (2014).

57 VON LEWINSKI (2008) 150.

58 EDELMAN (1987) 33.

59 GYERTYÁNFY (2014) 36.

60 GAUBIAC (2000) 26.

61 SUIISA (Swiss Society of Authors and Publishers) v. Rediffusion AG, Bundesgericht (Swiss Federal Supreme Court) [1982] ECC 481 (BGE 107 II 57) 20 January 1981. Az ítélet megerősítésre került egy későbbi ügyben, amely már jobban támaszkodott az osztrák bíróság érvelésére. Lásd Tribunal fédéral suisse, 20 mars 1984 (RIDA 1985 janv).

62 ABBOTT–COTTIER–GURRY (2007) 443.

63 GOLDSTEIN–HUGENHOLTZ (2010) 326–327.

64 C.Cass. des Pays-Bas, 30 oct. 1981 (RIDA avr. 1982.)

A magyar törvény nem tartalmaz rendelkezést arról, hogy milyen közönséget kell a továbbközvetítésnek elérnie, vagyis az új nyilvánosság követelménye nem létezik. Belföldi eredetű továbbközvetítés esetén ez valószínűleg nem is állná meg a helyét, az azonos földrajzi lefedettség miatt a továbbközvetítéssel elért nyilvánosság vélhetően részben átfedésben lehet az eredeti közvetítéssel elért nyilvánossággal. A meghatározó tehát ebben az esetben is elsősorban az, hogy a másodlagos felhasználást végző szervezet eltér az elsődleges felhasználást megvalósítótól, amely így magában foglalja az engedélykérés szükségességét.

A továbbközvetítési jog tartalmának meghatározásánál a jogtudományban felhozott értelmezéseken túli forrást is felhasználhatunk, mivel az Európai Unió Bíróságának már alkalma nyílt a vezetékes továbbközvetítési jog tárgyának meghatározásával kapcsolatban állást foglalni. Bár a Testület közvetlenül nem a műsor fogalmát definiálta, az általa adott értelmezés fontos a továbbközvetítési jog terjedelmének meghatározásában. Az Uradex-döntésben⁶⁵ az alapügyben felvetődött jogi probléma az audiovizuális és nem audiovizuális művek közötti különbségtétellel kapcsolatos. Előbbiek esetében a belga nemzeti szabályozás értelmében az előadóművész főszabály szerint átruhazza a felhasználás kizárólagos jogát az előállítóra. Mivel a közös jogkezelő szervezet csak az előadóművészeket képviseli, nem érvényesíthet több jogot, mint amivel a művészek rendelkeznek. Következésképp a szervezet audiovizuális művek tekintetében a kábeles továbbközvetítés jogát sem gyakorolhatja a kapcsolódó jogi jogosultak tekintetében.⁶⁶

Bár a Bíróság a kapcsolódó jogi jogosultak vonatkozásában határozott, az értelmezés a szerzői jogosultak viszonylatában is irányadó lehet. Az Szjt. a továbbközvetítési jog tartalmának meghatározása során is a technológia-semlegességet tartja szem előtt. Nemcsak a jelátvitel módja, hanem maga a jel is közömbös. Az SZJSZT ezzel összefüggésben kifejti, hogy a televízió- és rádióműsorok egyidejű változatlan és csonkítatlan továbbközvetítése szerzői jogi megítélése szempontjából nincs különbség a műsorjelek analóg vagy digitális továbbközvetítése között. A Testület azt is hozzáteszi, hogy az a felhasználók számára az egyértelműen hátrányosabb megoldás az, mely szerint a szerzői jogi minősítés akkor sem eltérő, ha az eredetileg digitális műholdas, bárki által hozzáférhető (*free-to-air*) műsorjelet valamely kábeltelevíziós rendszer üzemeltetője analóg jelfolyammá alakítja, és analóg formában juttatja el a kábeltelevíziós rendszerhez kapcsolódó előfizetői háztartásokhoz.⁶⁷

Az SZJSZT egy másik szakvéleményben leszögezi azt is, hogy a kódolt adásokat, amennyiben a közvetítés folyamatában nem történik megszakítás vagy az adás tartalmát érintő bármely változtatás, és így az egyidejűség és a változatlanosság követelményei együttesen megvalósulnak, nem lehet az Szjt. 28. § (2) bekezdés alá szubszumálni, és kábeles továbbközvetítésként értékelni. A kábeltelevíziós szervezet technikai közreműködése, vagyis a dekódolás, valamint a kábel rendelkezésre bocsátása és működtetése ugyanis nem minősül új felhasználási tevékenységnek, hasonlóan a sugárzás megelőző szakaszaiban megvalósuló kódolásnak. Ezek a műveletek (értsd a kódolás és a dekódolás) az egyetlen felhasználási folyamatnak, a sugárzásnak, a sugárzást végző rádió- vagy televízió-szervezet uralma alatt álló, technikailag

65 A C-169/05. sz. Uradex-ügyben 2006. június 1-jén hozott ítélet. Az ítélet rövid ismertetését l. POLLAUD-DULIAN (2006) 603.

66 Az Uradex-ügyben hozott ítélet 15. pontja.

67 SZJSZT 43/07/01. A digitális és analóg jelek egyenértékűvé tétele egyébként alkalmazandó a rádió- és televízió-szervezeteket megillető egyedi joggyakorlásra is.

szükséges, de külön felhasználásnak nem minősülő részei.⁶⁸ Az Airfield-ügyben született főtanácsnoki vélemény azt hangsúlyozza, hogy ha egy sugárzási engedély nem fedí a második szolgáltatót és a szolgáltatásnak a gazdasági értékét, akkor a második szereplőnek külön engedélyt kell kérnie.⁶⁹ Az első sugárzási engedély egyébként soha nem fedí a jövőbeli, különböző országokban elérhető előfizetési díjakra eső szerzői jogdíjat.

Míg a BUE a hangsúlyt az eredeti szervezettől eltérő szervezetre helyezte, addig Franciaországban a területi korlátozásból eredően megjelenik a közönség is mint elhatároló kritérium. A területi lefedettségből ugyanis az következik, hogy amennyiben a továbbkövetítés új közönséget ér el, a jogosultak külön engedélyt kell hozzá beszerezni. A jogirodalomban kiemelésre került azonban az is, hogy valószínűleg az audiovizuális szerződések tartalmaznak ezzel ellentétes kikötést. Ennek a rendelkezésnek, vagyis a földi sugárzás és a kábeles közvetítés egységként kezelésének ugyanis főleg addig lehetett jelentősége, amíg a kábeles továbbkövetítés arra szolgált, hogy a sugárzással le nem fedett területekre is lehessen közvetíteni. Manapság viszont már ezeken a kábelhálózatokon jellemzően külföldi, illetve műhold útján sugárzott műsorok is elérhetők.⁷⁰

1.1.2. A jog gyakorlására előírt kötelező közös jogkezelés

A jog gyakorlásának kérdése kapcsán szintén a BUE rendelkezéseit kell alapul venni első helyen. Ez lehetővé teszi, hogy a részes államok a jog gyakorlásának feltételeit meghatározzák.⁷¹ A feltételeknek mindenképp az azokat megszabó ország területére kell korlátozódnia. Ez a rendelkezés a területiség elvének konkrét helyzetre való alkalmazásának ismételt előírása.⁷² Szintén a szerzői jog alapelveiből fakad az is, hogy a joggyakorlás feltételei nem sérthetik a szerző személyhez fűződő jogait. Az utolsó feltétel már eltávolodik az alapelvek hangsúlyozásától, és azt írja elő, hogy a feltételek nem sérthetik a szerző méltányos díjazáshoz fűződő jogát. Vagyis a részes államoknak nincsen arra lehetőségük, hogy ingyenes felhasználásként határozzák meg a kábeles továbbkövetítést. Ehelyett azt a kötelezettséget rója rájuk, hogy olyan mechanizmust állítsanak fel, amellyel a szerzők megfelelő kompenzációja biztosítható, legyen szó akár központosan meghatározott jogdíjtételekről, akár arról, hogy amennyiben a felek nem tudnak megállapodni a jogdíj mértékéről, ezt bíróság tegye meg helyettük.⁷³ A feltételek meghatározásával viszont a BUE implicit módon elismeri annak lehetőségét, hogy a kábeles továbbkövetítés joga korlátozható. A feltételek pedig olyan speciális korlátnak minősülnek, amelyek eleve kijelölik a jogalkotó mozgásterét a bevezetésük során.

68 SZJSZT 38/2000.

69 A C-431/09. és C-432/09. sz. egyesített Airfield-ügyekben 2011. március 17-én ismertetett főtanácsnoki indítvány 93. pontja.

70 ROCHICCIOLI (1991) 37.

71 BUE 11*bis* cikk (2) bek.

72 Nem tartozik szorosan a témakörhöz, ugyanis versenyjogi szempontú megközelítést tartalmaz, említésre méltónak tarjuk azonban a CISAC-ügyet. A Bizottság a CISAC kölcsönös képviselési megállapodásainak modellszerződését többek között éppen a vezetékes továbbkövetítési jog és a bárki által fogható műholdas sugárzás engedélyezése kapcsán a területi hatály megjelölését kifogásolta. Holott ez igazolható az anyagi jog területiségével. Az ügy elemzését a magyar szakirodalomban l. pl. FALUDI (2009a) 126–135; GYERTYÁNFY (2009) 5–34; FALUDI–KABAI (2014) 71–104; a francia szakirodalomban pedig MARÉCHAL (2013) 6–9.

73 MASOUYÉ (1978) 82.

Masouyé a korlátozás kapcsán a „kényszerengedély” (*licence obligatoire*) kifejezést használja, ugyanis ennek bevezetésével elvileg biztosítható, hogy se a személyhez fűződő jogok, se a díjazáshoz való jog ne sérüljön. Tipikusabb viszont a kötelező közös jogkezelés előírása: ezt a megoldást választotta az uniós jogalkotó is. A feltételekbe ugyanis beillik az is, hogy a nemzeti jogalkotó a kizárólagos jog érintetlenül hagyásával, annak gyakorlásának módjáról rendelkezzen⁷⁴ – nemcsak a vezetékes továbbközvetítés, hanem a BUE 11*bis* cikk (1) bekezdésében foglalt többi jog (tehát elsősorban a sugárzás) kapcsán. A BUE kommentárjában Masouyé is kiemeli, hogy a közös jogkezelés a sugárzási jogok természetéből adódóan alkalmas arra, hogy akár szerződéses alapon, akár a kötelező engedély alapján széles repertoárok felhasználását engedélyezze úgy, hogy a szerző megfelelő díjazásban részesüljön ezen felhasználások után.⁷⁵

A Múhold-irányelv 9. cikk (1) bekezdése kifejezetten kimondja, hogy a tagállamoknak biztosítani kell, hogy a szerzői vagy szomszédos jogosultak (kivéve a rádió- és televízió-szervezeteket) azon joga, hogy a kábelszervezeteknek engedélyt adjanak a vezetékes továbbközvetítésre, vagy ezt megtagadják (megjegyzendő, hogy az előadóművészek és a hangfelvétel-előállítók esetében díjigényről, nem pedig engedélyezési jogról van szó), csak közös jogkezelő szervezetek által legyen gyakorolható. Ez azt is jelenti, hogy mind az irányelvben, mind a nemzeti szerzői jogokban garanciális rendelkezéseket kellett beépíteni annak érdekében, hogy a kizárólagos jog gyakorlása lehetőség szerint minél kisebb mértékben sérüljön.

a) A vezetékes továbbközvetítéssel rokon jogok gyakorlása

Élve a BUE-ban biztosított lehetőséggel, a magyar jogalkotó a földfelszíni sugárzás kapcsán szintén kilépést nem engedő kötelező közös jogkezelés előírásáról rendelkezett.⁷⁶ Az Szjt. kifejezetten utal arra, hogy engedélyezési jog gyakorlásáról van szó, hiszen akként fogalmaz, hogy az írók, zeneszerzők és szövegírók képviselőiben a már nyilvánosságra hozott (kisjogos) művek sugárzásának engedélyezésére⁷⁷ és az ennek fejében fizetendő díjak mértékére vonatkozóan közös jogkezelő szervezet köt szerződést a felhasználóval. A jogdíjközlemény⁷⁸ az egyedi szerződések mellett általános szerződési feltételként alkalmazandók.

b) A vezetékes továbbközvetítési jog gyakorlása

A jog gyakorlása kapcsán több rezsim létezhet egymás mellett attól függően, hogy a továbbközvetítés tartalmaz-e nemzetközi vagy belső piaci elemet, vagy ezzel ellentétben tisztán

74 FICSOR (2003b).

75 MASOUYÉ (1978) 82.

76 Szjt. 27. § (1) bek.

77 Nem tartozik ide a színpadra szánt irodalmi művek és a zenedrámai művek vagy jeleneteik, illetve keresztmetszeteik, valamint a szakirodalmi művek és a nagyobb terjedelmű nem színpadra szánt szépirodalmi művek (pl. regények) felhasználása.

78 Az Artisjus Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület közleménye az irodalmi és zeneművek sugárzás útján, vezetékkel vagy egyéb módon a nyilvánossághoz történő közvetítéséért, kódoltan történő eredeztetéséért fizetendő szerzői jogdíjakról, valamint a felhasználás engedélyezésének egyéb feltételeiről (R-TV 15). https://www.artisjus.hu/wp-content/uploads/2013/04/aktualis_jogdijkozlemeny_r_tv.pdf.

nemzeti tényállásról van szó. Fentebb utaltunk rá, hogy az irányelv csak a belső piaci felhasználások esetén teszi kötelezővé a közös jogkezelés bevezetését. Élve viszont a BUE által biztosított felhatalmazással, nem meglepő, ha egyes tagállamok a vezetékes továbbközvetítést egységes rendszerben kezelik, függetlenül a továbbközvetített műsor származási helyétől.

ba) A jogosultak képviselése

A kötelező közös jogkezelés megvalósítására elméletileg két lehetőség adódik. Az egyik, hogy a jogalkotó minden jogosult számára kötelezővé teszi a közös jogkezelő szervezethez való csatlakozást, vagy legalábbis a képviselési megbízás adását.⁷⁹ Az előírás foganatosítása azonban azon túl, hogy a gyakorlatban nehezen lenne megvalósítható, a jogosultak egyesülési jogból eredő szabadságának is jelentős mértékű csorbításával járna. A francia jogalkotó gyakorlatilag mégis ezt az utat választotta, a jogtudomány ezzel ellentétes álláspontja ellenére. Ez utóbbi szerint a közös jogkezelés kötelezővé tétele,⁸⁰ elismerve azt, hogy a jogkezelést valóban leegyszerűsíti, a francia szerzői jog alapvető elveit kérdőjelezi meg, nevezetesen azt, hogy a szerzői jogok egyénileg kezelendők, valamint, hogy a közös jogkezelő szervezetek független magánjogi szervezetek.⁸¹ A kódex azt írja elő, hogy amennyiben a jogosult korábban nem bízta meg egyik közös jogkezelő szervezetet sem jogai kezelésével, kijelöli azt, amelyik a vezetékes továbbközvetítés jogát gyakorolja. Az írásbeli nyilatkozatot a választott közös jogkezelő társaság nem utasíthatja vissza.⁸²

A CPI tehát, még ha a szervezethez való csatlakozást nem is tette kötelezővé, azt igen, hogy a vezetékes továbbközvetítés jogának gyakorlására minden jogosult megbízást adjon egy kötelező közös jogkezelő szervezetnek. Ennek ellensúlyozására a CPI a vezetékes továbbközvetítés jogát végző társaságok kapcsán speciális feltételeket iktatott be, szélesebb körű állami felügyelettel pótolva a jogosultak önrendelkezésének hiányát.⁸³ Felvetődhetne tehát a kérdés, hogy a kötelező megbízás adása nem ellentétes-e a BUE alakszerűséget tiltó⁸⁴ rendelkezésével, azonban, mint láttuk, a közös jogkezelés lehetőségét maga az egyezmény teremti meg, és a Múhold-irányelv teszi kötelezővé. A BUE szóban forgó előírásának megsértése tehát ilyen körülmények között nem merülhet fel.

A másik lehetséges jogtechnikai megoldás, amellyel megvalósítható a kötelező közös jogkezelés, a joggyakorlás módjának kiterjesztése azokra a jogosultakra is, akik egyébként nem tagjai a szervezetnek.⁸⁵ Ezt a problémát egy megdönthetetlen vélelem felállításával hidalja át az uniós jogalkotó. Rendelkezik ugyanis arról, hogy amennyiben a jogosult jogainak érvényesítését nem ruházta át jogkezelő szervezetre, az azonos fajtájú jogok érvényesítését végző

79 Ennek veszélyeiről az emberi jogok tükrében vizsgálva l. HELFER (2010) 93–98.

80 REVET (1997) 526

81 FRANÇON (1997) 252.

82 CPI L. 132-20-1. cikk 2. bek.: „Si le titulaire du droit n'en a pas déjà confié la gestion à l'une de ces sociétés, il désigne celle qu'il charge de l'exercer. Il notifie par écrit cette désignation à la société, qui ne peut refuser.”

83 Ezt részletesen l. az I. rész 2. fejezetében.

84 BUE 5. cikk (2) bek.

85 Általánosabb értelemben véve tehát a kötelező közös jogkezelés is kiterjesztett közös jogkezelésnek tekinthető. STROWEL (2010–2011) 666. A fogalom két értelemben való használatának elhatárolásáról l. a III. rész 1. fejezetét.

szervezetet kell a jogainak érvényesítésére megbízottnak tekinteni. Ha több jogkezelő szervezet foglalkozik ilyen jogok érvényesítésével, a jogosult szabadon választhat, hogy közülük melyiket kell a jogainak érvényesítésére megbízottnak tekinteni.⁸⁶ Az irányelv nem tartalmaz kiegészítő szabályt arra az esetre, ha a jogosult nem tesz ilyen nyilatkozatot. Garanciális szabályként rögzítésre kerül, hogy a jogosultakat nem lehet megkülönböztetni aszerint, hogy megbízás, vagy vélelem alapján gyakorolja a jogokat a közös jogkezelő szervezet. A kábel-szervezettel megkötött szerződésből eredően ugyanazokkal a jogokkal és kötelezettségekkel rendelkeznek, mint melyeket a „nem tag” jogosult a tagállam által meghatározott, a továbbközvetítéstől számított maximum három éves időtartamon belül érvényesíthet.⁸⁷ Az Uradex-döntésben megerősítésre került, hogy ha a szerzői vagy szomszédos jogok jogosultja nem ruházta át e jogok érvényesítését jogkezelő szervezetre, az azonos fajtájú jogok érvényesítését végző szervezetet kell a jogainak érvényesítésére megbízottnak tekinteni.⁸⁸ A jogosult választási szabadságát a KJK-irányelv is megerősíti, kötelező közös jogkezelés keretében az azonos jogokat kezelő más társaságra korlátozva a döntési szabadságot [(19) preambulumbekzdés].

Az Kjkt. a kiterjesztett közös jogkezelést a reprezentatív közös jogkezelés keretébe utalja, és azokban az esetekben rendeli alkalmazni, amikor az Szjt. kötelező vagy kilépést engedő közös jogkezelésről rendelkezik. Így a kiterjesztett közös jogkezelés vélelmét irányadónak kell tekinteni a vezetékes továbbközvetítési jog gyakorlása során is. A Kjkt. ennek megfelelően újraírta a kiterjesztett közös jogkezelés definícióját, illetve részletszabályait. A törvény bonyolult megfogalmazással él a definíció megalkotása során: „[h]a a reprezentatív közös jogkezelő szervezet – az erre vonatkozó hatósági engedélyben meghatározott körben – a felhasználónak engedélyt ad a felhasználásra, vagy a felhasználóval szemben díjigényt érvényesít, a felhasználó jogosult a reprezentatív közös jogkezelő szervezetként végzett közös jogkezelés szempontjából érintett valamennyi jogosult azonos műfajú szerzői műveinek vagy kapcsolódó jogi teljesítményeinek – a törvény előírása vagy a jogosultak elhatározása alapján közös jogkezelés alá tartozó⁸⁹ – felhasználására is, az ezekre vonatkozó jogdíjak azonos feltételek alapján történő megfizetése mellett, függetlenül attól, hogy a jogosult a reprezentatív közös jogkezelő szervezet részére az érintett körben adott-e jogkezelési megbízást.” [17. § (1) bek.] A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy minden bel- és külföldi jogosult, vagyis a közös jogkezelő szervezethez tagsági, vagy megbízási alapon nem kapcsolódó jogosultak esetében is a közös jogkezelő szervezet adja meg a felhasználási engedélyeket. Garanciális szabály azonban, hogy azon jogosultat is, aki a jogkezelésre külön megbízást nem adott, az érintett jogkezelés hatály alá tartozó körben ugyanolyan jogok illetik meg, mint a jogkezelési megbízást adó jogosultat [17. § (2) bek.].

bb) Az engedélyek megadása

A jogdíjközlemények elfogadásának általános rendje kapcsán nem utaltunk rá, azonban érdemes e helyütt a közös jogkezelő szervezetek által kötött felhasználási szerződések szabályait

86 Műhold-irányelv 9. cikk (2) bek.

87 Uo.

88 Uradex-ügy 21. pont.

89 Bizonyos esetben, mint láttuk, az önkéntes jogkezelési tevékenységre is kérhető reprezentatív közös jogkezelőként történő működés.

is elemezni. Egyfelől rögzíteni kell azt, hogy a közös jogkezelő szervezet a saját nevében, de a képviselt jogosultak javára köt szerződést – ez egyébként mindkét vizsgált országban igaz megállapítás. Mindkét országban a szervezet saját nevében fordulhat bírósághoz is, illetve a Kjkt. azt is kifejezetten kimondja, hogy a felosztásig rendelkezik (természetesen a jogdíjfelosztás céljára) a beszedett jogdíjakkal [9. § (1)–(2) bek.]. A felhasználási szerződések általános szabályai a közös jogkezelő szervezetek által kötött egyedi szerződésekre is irányadók.⁹⁰ A felhasználási szerződésben a másik fél az a „kábeltelevízió” szervezet, amely saját gazdasági, szakmai tevékenységi körében eljárva kíván engedélyt szerezni a szerzői művek felhasználásához. Ebből az következik, hogy nem tekinthető fogyasztónak, így a javára a fogyasztóvédelmi jogi szabályok nem alkalmazhatók.

Az engedély megadása 2016-ban az Artisjus többi érintett jogosulttal egyetértésben megállapított jogdíjközleményében meghatározott mértékű jogdíj megfizetésével történik,⁹¹ az engedély megadása a jogdíj megfizetésétől mint felfüggesztő feltételtől függ.⁹² A felhasználási engedélyek megadása tehát gyakorlatilag automatikus, nem egyedi mérlegelésen és tárgyaláson alapuló szerződésekről van szó ebben az esetben (bár tény, hogy bizonyos felhasználók esetében a jogdíjközlemény kedvezmények adását teszi lehetővé). A valóságban szövetségi keretszerződések állnak fenn, ezek egyedileg megtárgyalt, központosított adatszolgáltatás és a nem fizetőkkel szembeni fellépés fejében kedvezményt biztosító szerződések. A felhasználási szerződésekre vonatkozó általános szabályok alapján viszont írásban kötött (egyedi) felhasználási szerződés megkötése is szükséges az engedélyek megadásához. Ezeknek azon túl, hogy meg kell határozniuk a feleket, illetve felhasználási jogot kell adniuk a szervezetnek, rendelkezniük kell a felhasználó által fizetendő jogdíj konkrét mértékéről, illetve a szerződés hatályáról.

Speciális tartalmi elemként jelenik meg a felhasználással érintett művek mint a szerződés közvetett tárgyának meghatározása, amely nem a művek egyenkénti felsorolásával, hanem a közös jogkezelő szervezet által kezelt repertoárra történő utalással történik meg. Mivel a közös jogkezelő szervezetek által kötött szerződések általánj jellegűek, a díj minden egyes műre, műrészletre, előadásra azonos, mértéke viszont igazodik a felhasználás jellemzőihez (pl. a szolgáltatás ingyenességéhez), terjedelméhez és gyakoriságához.⁹³ A kábeles továbbközvetítési jog esetében a jogdíj mértékének meghatározásánál az Artisjus a műsor típusát (rádió-, vagy televízió-műsor), illetve a továbbközvetítéssel érintett háztartások számát veszi alapul.⁹⁴

A Műhold-irányelv egyébként egy speciális jogintézményt, a mediációt is a közös jogkezelés részévé teszi. Annak biztosítására, hogy a szerződés mindenképpen létrejöjjön a közös jogkezelő szervezet és a felhasználók között, az irányelv mediációs eljárás bevezetését írja elő. A mediáció rendszerbe építése viszont azt feltételezi, hogy külső segítség nélkül a szerződés

90 Szt. 42–55. §; CPI L.131-1–131-9. cikkek.

91 Az Artisjus Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület közleménye rádió- vagy televízió-műsorok egyidejű, változatlan, csonkítatlan továbbközvetítői, valamint kódoltan eredetizett rádió- vagy televízió-műsorok kódolás után vagy (át)kódoltan történő nyilvánosságához közvetítésében közreműködők („kábel-szervezetek”) által fizetendő szerzői jogdíjakról, valamint a felhasználás engedélyezésének egyéb feltételeiről (http://kjk.szttnh.gov.hu/sites/default/files/artisjus_kabel.pdf).

92 Ezek jogi természetével kapcsolatos megállapításainkat l. az I. rész 2. fejezetében.

93 GYERTYÁNFY–FALUDI–KABAI–SZINGER–TÓTH (2004) 710.

94 Fontos megemlíteni azt is, hogy a továbbközvetítésre vonatkozó engedélyt nem csak a szerzőktől kell beszerezni. Ehhez szükséges annak a műsorközvetítő szervezetnek is az engedélye, amelynek a műsorát továbbközvetítik [Szt. 80. § (1) bek.], hiszen kapcsolódó jogi jogosultként jogi oltalomban részesülnek.

maga már létre sem tud jönni.⁹⁵ Másodsorban a tárgyalási pozíciókkal való visszaélést is meg kell akadályozni, amelynek érdekében a mindenkori gyengébb fél érdekeit szem előtt tartó szabályokat épített a rendszerbe az uniós jogalkotó.⁹⁶

bc) A jogdíjak beszedése és felosztása

A jogdíjközlemény az engedély megadását a jogdíj megfizetésétől teszi függővé. Ez kettős célt szolgál: lehetővé teszi, hogy a felhasználás mindenképpen jogosításra kerüljön, és a jogosultak számára is nagyobb garanciát biztosít arra nézve, hogy a megkapják a nekik járó jogdíjat. Mivel a felhasználó pontos adatszolgáltatásra kötelezett, a jogdíjak tényleges felhasználáson alapuló felosztása nem ütközik nehézségbe. Az Szjt. maga rendelkezik a felosztás arányáról az egyes jogosulti csoportok között az alábbiak szerint: 13% a filmgyártókat, 19% a filmalkotások mozgóképi alkotóit, 3% a képzőművészeket, az iparművészeket és a fotóművészeti alkotások szerzőit, 14% a filmírókat, 15,5% a zeneszerzőket és zeneszöveg-írókat, 26,5% az előadóművészeket, valamint 9% a hangfelvétel-előállítókat illeti meg [28. § (4) bek.]. A törvény – más esetekhez hasonlóan⁹⁷ – lehetőséget biztosít a közös jogkezelő szervezetek számára a rögzített arányoktól való eltérésre, ilyen megállapodást azonban az egyesületek nem kötöttek egymással [28. § (4) bek.].

Külön szabály vonatkozik a magyar közszolgálati médiaszolgáltató rádió- vagy televíziószervezet műsorában sugárzott, vezetéken, vagy másként közvetített művek továbbközvetítéséért járó díjakra. Ezeket a Médiaszolgáltatás-támogató és Vagyonkezelő Alapból kell megfizetni, amelyről az Alap kezelője gondoskodik [28. § (6) bek.]. Franciaországban a beszedett jogdíjak felosztásában közreműködik az ARP, amely a rendezőket, filmelőállítókat képviselve osztja fel az ANGOA-tól megkapott jogdíjakat. Papíron ugyan az ANGOA az, amely ezeket a díjakat beszedi, a valóságban 1994 óta a PROCIREP biztosítja az ehhez szükséges személyi és tárgyi feltételeket.⁹⁸ A Canalsatellite és a TPS nevű kábelszolgáltatóval ambivalens a közös jogkezelő viszonya, a műholdas szolgáltató ugyanis egyidejűleg és teljesen továbbközvetíti a földi sugárzású francia adókat, de nem hajlandó szerződést kötni a felhasználás engedélyezésére. Az ügy pikáns, mert ha a bíróság megállapítja a műholdas szolgáltatók fizetési kötelezettségét, a döntés ellentmond a díjazás kiszámítási módjának.⁹⁹

bd) Kivétel a kötelező közös jogkezelés alól

A közös jogkezelés általi joggyakorlás alól maga az irányelv határoz meg egy kivételt. Ez alapján a rezsim nem alkalmazandó a műsorsugárzó szervezet által saját műsora tekintetében gyakorolt jogokra, tekintet nélkül arra, hogy az érintett jogok a sajátjai, vagy ezeket más szerzői és/vagy szomszédos jogi jogosultak ruházták rá át.¹⁰⁰ Ficsor álláspontja szerint igazolja a

95 CARON (1999) 6.

96 Magyarországon ilyen mediáció lefolytatásáról nincsen tudomásunk.

97 Lásd erről részletesen az üres hordozó és reprográfiai díjak felosztását a II. rész 2. fejezetében.

98 BERNAULT (2013) 469.

99 Uo., 472.

100 Műhold-irányelv 10. cikk.

közös jogkezelés bevezetésének kivételes jellegét, vagyis azt, hogy csak olyan esetekben lehet róla szó, amikor a jog érvényesítése más módon nem lehetséges.¹⁰¹

1.2. A többszörözés engedélyezésére vonatkozó közös jogkezelés

A nyilvános előadási, illetve nyilvánosságához közvetítési jogok mellett a többszörözés kizárólagos engedélyezési joga is képezheti kötelező közös jogkezelés tárgyát. Nem állítható fel tehát olyan hipotézis, mely szerint a többszörözés joga a gyakorlatban csak a szerzői jogi korlátozásokon keresztül illeszthető a kötelező közös jogkezelés rendszerébe. Az ebbe a körbe tartozó két kizárólagos jog a hangfelvétel-kiadáshoz nélkülözhetetlen mechanikai többszörözés joga, valamint Franciaországban a reprográfiai úton megvalósuló többszörözés joga.

A mechanikai többszörözésre tekintettel megállapított korlátozás a BUE 13. cikk (1) bekezdésén alapul. Ez világosan kimondja, hogy

zenemű szerzőjének és szövegírójának a zenemű – adott esetben szöveggel történő – hangfelvételének engedélyezésére vonatkozó kizárólagos jogával kapcsolatban az Unióhoz tartozó országok mindegyike az adott országot illetően fenntartásokkal élhet és feltételeket szabhat, ha a szövegíró már engedélyezte a szövegnek a zeneművel történő felvételét; de minden ilyen természetű fenntartás és feltétel szigorúan azokra az országokra korlátozódik, amelyek azokat megszüntették, és semmiképpen sem sérthetik a szerzőnek azt a jogát, hogy – békés megegyezés hiányában – az illetékes hatóság által megállapított méltányos díjazásban részesüljön.

Az Sztj. beépítette a magyar szerzői jogi rendszerbe ezt a korlátozási lehetőséget azáltal, hogy a jog közös jogkezelés keretében való gyakorlásáról rendelkezett. Érdekesség, hogy a korábban hatályos szöveg gyakorlatilag úgy került megfogalmazásra, hogy azt kényszerengedélyként is lehetett értelmezni. A BUE-nak való megfelelés elérését célzó módosítást követően viszont a többi kötelező közös jogkezelési esethez hasonló engedélyezési formát állított fel a jogalkotó.

Franciaországban nem vezettek be hasonló korlátozást, önkéntes közös jogkezelésként működik a felhasználások engedélyezése. Ezzel szemben viszont a francia törvény ismer egy olyan korlátozást, amelyet a magyar törvény szabályoz máshogyan, nevezetesen a reprográfiai többszörözés jogát utalták kötelező közös jogkezelés alá. A francia jogalkotó viszonylag későn, az 1995. január 3-ai törvénnyel¹⁰² iktatta be a CPI-be a reprográfiával történő többszörözésre vonatkozó kizárólagos engedélyezést biztosító vagyoni jogot (*droit de reproduction par reprographie*), egyúttal elrendelve ennek kötelező közös jogkezelés alá vonását is.¹⁰³ A többszörözés joga a szerzői vagyoni jogok egyik alaptípusa, az új törvény ennél fogva nem egy új jogot hozott létre, hanem egy bizonyos felhasználási módra vonatkozóan nevesített vagyoni jogot vont külön szabályozás

101 FICSOR (2003b) 6–7.

102 Loi n° 95-4 du 3 janvier 1995 sur la reprographie.

103 A WIPO és az IFFRO közös kiadványa alapján 2005-ben Franciaország volt az egyetlen olyan ország, amely a reprográfiai többszörözés engedélyezési jogát kötelező közös jogkezelés körébe rendelte. A kizárólagos jog fenntartása nem egyedülálló, azonban az ezt az elvet valló országok egy része más elvet (pl. a skandináv államok a kiterjesztett közös jogkezelést) követ. La gestion collective en matière de reprographie, OMPI–IFFRO (2005), http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/fr/copyright/924/wipo_pub_924.pdf, 20–24.

alá.¹⁰⁴ A több mint húszéves törvény egy igen komplex, a bírói gyakorlat által több ponton megszorítóan értelmezett rendszert hozott létre, amely a klasszikus joggyakorlási módtól eltérő alapokon nyugszik.¹⁰⁵ Egyes nézetek szerint végeredményét tekintve ez a megoldás sem különbözik sokban a törvényi engedélyektől, hiszen a szerzők nem gyakorolhatják közvetlenül az őket megillető kizárólagos jogot, és csak a meghatározott díjazásra jogosultak.¹⁰⁶

A jogalkotó által választott irány két szempontból is újszerűnek tűnik. Egyfelől ez olyan kivételes módosítása a CPI-nek, amelyet nem Franciaország európai uniós tagságából eredő jogharmonizációs kötelezettsége alapozott meg. A francia jogalkotó a saját útját járta, és mivel az 1990-es évek elején a szerzői jogi harmonizáció foka a jelenleginél lényegesen alacsonyabb volt, és a többszörözés jogáról általánosságban, különösen pedig a reprográfia útján megvalósuló többszörözésről irányelvi szinten nem rendelkezett az uniós jog (annak ellenére, hogy az 1988-ban kiadott Zöld Könyv említi a problémát), a kérdés újszerű és rugalmas rendezése elé ez nem gördített akadályt. A másik érdekesség az, hogy a jogalkotó eltért az üres hordozóra történő magáncélú másolatra (*copie privée*) vonatkozó szabályozási módszertől, amely szerzői jogi kivételként definiálta a felhasználási cselekményt. A reprográfiai többszörözést ezzel szemben a szerzőt megillető kizárólagos többszörözési jog egyik eseteként külön nevesítésre került, gyakorlását pedig a törvényhozó testület meghatározott módhoz kötötte. Az engedélyezési jog gyakorlásának nehézségei miatt a jogalkotó a kötelező közös jogkezelést választotta a jogosítás módszerül.¹⁰⁷

Ezen a megközelítésen az sem változtatott, hogy az InfoSoc-irányelv 5. cikk (2) bekezdés a) pontja a tagállamoknak lehetővé tette, hogy a reprográfiával történő többszörözést szerzői jogi kivételként vagy korlátozásként ültessék át nemzeti jogrendszerükbe. A meglévő rezsimet fenntartották az irányelv átültetése után is. Emiatt, bár a francia jog irányelvnek való megfelelését közvetlenül nem kell vizsgálni, álláspontunk szerint az ezt az irányelvi rendelkezést értelmező VG Wort döntés¹⁰⁸ egyes elemeit a reprográfia fogalmának pontosításánál mégis érdemes figyelembe venni. Ez ugyanis párhuzamba állítható azzal a nagyon is gyakorlati jellegű, a francia jogirodalomban is felvetődött kérdéssel, hogy az előbb digitalizált, majd papíron többszörözött másolatok hogyan értékelhetők a reprográfia útján történő többszörözés szempontjából.

Mivel a magyar jogalkotó a reprográfiával történő többszörözés kivételként való meghatározása mellett döntött, a magyar szabályozást e helyütt utalás szintjén sem említjük – ennek részletes kifejtése egy későbbi fejezetben¹⁰⁹ történik majd meg. Hasonlóan, a kizárólagos jog fenntartásának és a törvényi engedély bevezetésének előnyeit és hátrányait is ebben a fejezetben mutatjuk majd be.

1.2.1. Az engedélyezési jogok tartalma

Az engedélyezési jogok elemzésének két követelménynek kell megfelelnie. Először is meg kell határozni az egyes fogalmakat. Ez különösen a reprográfia esetén jelentős, mivel a digitális technológiai elterjedése hatással lehet a fogalom használatának fejlődésére. Ezt követően pedig arra kell

104 LUCAS (1995) 130.

105 FRANÇON (1995) 121.

106 LUCAS–LUCAS–LUCAS–SCHLOETTER (2012) 386.

107 DERIEUX (1995) 28

108 A C-457/11-C-460/11. sz. VG Wort egyesített ügyekben 2013. június 27-én hozott ítélet.

109 II. rész 2. fejezet.

kitérni, hogy a kizárólagos jog konkrétan mely felhasználási cselekmények engedélyezésére terjed ki – másképp szólva, azt keressük, hogy hol húzódnak az engedélyezési jog határai. Figyelembe véve, hogy a mechanikai többszörözés és a reprográfiai többszörözés egymástól jelentősen eltérő jogokat takar, az elemzést az egyes többszörözési jogok szerinti csoportosításban végezzük el.

a) A mechanikai többszörözés

A CPI a többszörözési jog meghatározásánál tartalmaz egy nem taxatív listát arról, hogy mely cselekmények tartoznak különösen a szerző engedélyezési joga körébe. Ebben a listában szerepet kap a mechanikai felvétel (*enregistrement mécanique*) is anélkül, hogy a törvény maga bővebb rendelkezéseket tartalmazna róla. Franciaországban a jog kezelése önkéntes közös jogkezelés keretében történik, a SACEM és az AEEDRM által létrehozott SDRM felel az engedélyezési jog gyakorlásáért. Ennek megfelelően a CPI rendelkezéseit részletesen nem elemizzük, csak a magyar szerzői jogi törvény előírásaira térünk ki.

A jogot az Szjt. is rögzíti, egyes formáinak gyakorlását pedig kifejezetten a kötelező közös jogkezelés körébe utalja. Ennek érdekessége, hogy korábban kényszerengedélyként került a törvényben megfogalmazásra, a nemzetközi szerzői jognak való megfelelés indokolta a törvényt módosítást, a mechanikai többszörözési jog korlátozására ugyanis a zeneművek körében maga a BUE teremti meg a lehetőséget.¹¹⁰ Az egyezmény kommentárja alapján ez azzal jár, hogy a részes felek kényszerengedélyeket vezethetnek be, amelyre vonatkozó feltételek a személyhez fűződő jogok védelmére vonatkozó kifejezett utalástól eltekintve, megegyeznek azokkal, amelyeket a sugárzás és a vezetékes továbbközvetítés kapcsán elemeztünk.¹¹¹

Általános értelemben véve a mechanikai többszörözés alá tartozik az anyagi hordozón való rögzítés mint engedélyköteles felhasználás. Az elnevezés arra utal, hogy a művek „természetes” előadási módjától, az élő előadástól eltérően itt egy gép (a korábbi magyar szerzői jogi terminológia szerint mechanikai előadás céljára szolgáló készülékek) segítségével valósulhat meg a műélvezet.¹¹² A kifejezés utal azonban arra is, hogy a művek nem hangfelvételekkel való többszörözése is szükségképpen valamilyen műszaki megoldás segítségével valósul meg.

Az Szjt. terminológiájában a 19. §-ban foglalt felhasználási cselekményeket értjük mechanikai többszörözés alatt. A szakasz akként rendelkezik, hogy a zeneszerzők és a szövegírók a már nyilvánosságra hozott nem színpadi zeneműveknek és zeneszövegeknek, valamint az ilyen színpadi zeneművekből vett részleteknek hangfelvételen való újabb többszörözésére és példányonkénti terjesztésére vonatkozó jogukat csak közös jogkezelő szervezetük útján érvényesíthetik, díjukról csak a felosztás időpontját követő hatállyal, a rájuk jutó összeg erejéig mondhatnak le [19. § (1) bek.]. A mechanikai jog tehát, az egyes vagyoni jogok kölcsönhatá-

110 BUE 13. cikk (1) bek.: „Zenemű szerzőjének és szövegírójának a zenemű – adott esetben szöveggel történő – hangfelvételének engedélyezésére vonatkozó kizárólagos jogával kapcsolatban az Unióhoz tartozó országok mindegyike az adott országot illetően fenntartásokkal élhet és feltételeket szabhat, ha a szövegíró már engedélyezte a szövegnek a zeneművel történő felvételét; de minden ilyen természetű fenntartás és feltétel szigorúan azokra az országokra korlátozódik, amelyek azokat megszüntették, és semmiképpen sem sérthetik a szerzőnek azt a jogát, hogy – békés megegyezés hiányában – az illetékes hatóság által megállapított méltányos díjazásban részesüljön.”

111 MASOUYÉ (1978) 91–92.

112 GYERTYÁNFY (2014) 166.

sa, egymásra épülése miatt a többszörözést és a terjesztést is összefoglalóan jelenti. Közvetlen tárgyát pedig a „kisjogos” zeneművek képezik – az ezekre vonatkozó joggyakorlás hagyományosan egyébként is a közös jogkezelés körébe tartozik.

A mechanikai jog tartalmának meghatározásakor figyelemmel kell lenni a konkrét felhasználási cselekményre. Ez különösen azért fontos, mert a magyar szerzői jogi törvény eredeti, 1999-ben elfogadott szövege koncepciójában a hatályos változathoz képest eltérő felfogást tükrözött. Emellett a jog gyakorlása kapcsán az átdolgozás és a többszörözés elhatárolása is kiemelten jelentős. A 2008. évi CXII. törvénnyel megállapított hatályos szabályok szerint, amelyekben a jog tartalmát illetően a Kjkt. sem változtatott,¹¹³ a kötelező közös jogkezelés a következő művekre és jogokra terjed ki: a nem színpadi zeneművek és zeneszövegek, illetve a színpadi zeneművekből vett részleteknek a hangfelvételen való újabb többszörözése és példányonkénti terjesztése. *A contrario* értelmezéssel belátható, hogy színpadi zeneművek teljes egészükben csak a jogosulttal kötött egyedi felhasználási szerződés alapján többszörözhetők, azok nem tartoznak a kötelező közös jogkezelés körébe. A nemzetközi gyakorlat szerint a színpadi zenemű egy-egy felvonása vagy ún. keresztmetszete már nem tekinthető részletnek a mechanikai többszörözési jog gyakorlása tekintetében.¹¹⁴

A korábbi szöveg szerint viszont idetartozott a kisjogos művek digitális hordozón terjesztett multimédia műben, videofelvételen és elektronikus adatbázisban való újabb többszörözése és példányonkénti terjesztése is.¹¹⁵ A filmalkotások tekintetében pedig vitatott volt az Szt. 19. § alkalmazásának lehetősége, vagyis olyan felhasználási módokra is kiterjedt a korlátozás, amelyekre vonatkozóan nem található a BUE-ben felhatalmazás.¹¹⁶ A magyar törvény tehát nem felelt meg a nemzetközi szerzői jogból eredő kötelezettségeknek. A törvény miniszteri indokolása hangsúlyozza, hogy a módosítás ennek a csorbának a kiköszörülését szolgálja, mivel a szerzői jogok korlátozása csak abban a körben lehetséges, amelyben a nemzetközi normák arra lehetőséget biztosítanak. A hivatkozott SZJSZT szakvélemény is megerősíti, hogy arra sincsen mód többek között, hogy a zeneműveket és zeneszövegeket audiovizuális műben (tehát nem hangfelvételenként) rögzítve, a többszörözés jogára vonatkozóan a nemzeti jogalkotó feltételeket határozzon meg, ugyanis az ilyen feltételek nem felelnek meg a BUE előírásainak.¹¹⁷ A hangfelvétel fogalma tágran értelmezendő, abba a klasszikus bakelit lemezen, kazettán kívül a CD és a DVD is beletartozik, de a *flash* memória típusú hordozókra (pendrive, memóriakártya), illetve a zenegépekben való rögzítésre is kiterjed. Soha nem tartozhat viszont ide

113 A Szt. 19. §-át a Kjkt. elfogadása miatt módosítani kellett, de ez a közös jogkezelés gyakorlati megvalósítását érintette. Sem a vagyoni jog egyes elemeire, sem a gyakorlásának egyébként közös jogkezelés alá utalására nem vonatkozott a módosítás.

114 GYERTYÁNFY (2014) 167.

115 A korábbi szöveg a következő volt: „19. § (1) A hangfelvétel-előállító, valamint a multimédia mű létrehozója és az elektronikus adatbázis összeállítója követelheti, hogy a már nyilvánosságra hozott nem színpadi zeneműveknek és zeneszövegeknek, valamint az ilyen színpadi zeneművekből vett részleteknek hangfelvételen, videofelvételen, digitális hordozón terjesztett multimédia műben vagy elektronikus adatbázisban való újabb többszörözését és példányonkénti terjesztését megfelelő díjazás ellenében számára is engedélyezzék. A felhasználási szerződést az irodalmi és a zenei művekkel kapcsolatos szerzői jogok közös kezelését végző szervezettel kell megkötöni. (2) Az átdolgozási jogra és e jog gyakorlására az (1) bekezdésben foglalt rendelkezés nem alkalmazható.”

116 Az értelmezést alátámasztja az SZJSZT 01/2009/1. számú szakvéleménye.

117 A „régí” 19. § értelmezése kapcsán egyébként a szakértő tesztlet arra az álláspontra helyezkedett, hogy a nem színpadi zenemű digitális hordozón rögzített multimédia műben való újabb többszörözése, függetlenül attól, hogy az a filmmel együtt, vagy attól elkülönítve történik, az Szt. 19. § (1) bekezdése szerint az Artisjus közös jogkezelésébe tartozik. Ez az értelmezés ugyan megfelelt a szakasz korábbi szövegének, azonban, mint láttuk, ütközött a BUE előírásaival. Lásd SZJSZT 15/08. sz. szakvéleménye.

a zenemű kottában történő megjelenési formája.¹¹⁸ A módosítást követően tehát az új szöveg már összhangban áll a nemzetközi egyezményrel tekintettel arra, hogy csak a fent meghatározott művek többszörözésére (és példányonkénti terjesztésére) ír elő közös jogkezelési kötelezettséget.

Fontos körülmény, hogy a mechanikai többszörözés nyilvánosságra hozott művekre terjed ki. Ebből a szempontból megtévesztő lehet a szövegben szereplő „újabb” kitétel, hiszen a nyilvánosságra hozatal nemcsak a hanglez első kiadásával valósulhat meg, hanem például nyilvános élő előadás vagy online felületen megvalósuló nyilvánossághoz közvetítéssel is. Ilyen esetekben pedig már a nyilvánosságra hozatalt követő első rögzítés, illetve hangfelvétel-kiadás is a közös jogkezelő szervezetek engedélyezési joga körébe tartozik.¹¹⁹

A törvény leszögezi, hogy az átdolgozási jogra és annak gyakorlására a kötelező közös jogkezelés keretében történő joggyakorlás nem alkalmazható [Szt. 19. § (2) bek.]. Ez azt jelenti, hogy az újabb felvétel engedélyezése akkor történik ilyen „egyszerűsített módon” a közös jogkezelő szervezetek közreműködésével, ha az újabb hangfelvétel megegyezik az eredetivel. Amennyiben ez nem így történik, az eredeti szerző engedélyét kell kérni a felvétel elkészítéséhez.

A többszörözés vagy átdolgozás volt a témája annak a jogesetnek is, amely a Fővárosi Bíróság elé került. A bírói fórum (az SZJSZT szakvéleményének teljes elfogadásával) megállapította, hogy nem minősül átdolgozásnak, vagyis ily módon engedélyköteles felhasználásnak a dalszöveg és a dallam kisebb megváltoztatása (a szöveg egy sorának értelmet nem befolyásoló megváltoztatása, a zenemű tempójának kismértékű változtatása, az instrumentális szóló rész lerövidítése a struktúra megváltoztatása nélkül, illetve a bevezető és lezáró részben bevezetett változtatás). Ezek a változtatások nem érték el azt az egyéni-eredeti jelleget, amely miatt azok a mű egészéhez való alkotó hozzájáruláshoz lennének tekinthetők.¹²⁰ A többszörözési jog gyakorlása tekintetében tehát a konkrét esetben az Szt. 19. § (1) bekezdése volt alkalmazandó.¹²¹

b) A reprográfia útján megvalósuló többszörözés

A többszörözési jog keretében a reprográfiai többszörözéssel kapcsolatban vezethető be még egyébként kötelező közös jogkezelés. Ez a felhasználás jellemzőire vezethető vissza, hiszen sok esetben egyrészt tömeges (vagyis a közös jogkezelés körébe könnyedén beilleszthető), másrészt aránylag egyszerűen ellenőrizhető és követhető, professzionális felhasználók által megvalósított felhasználásokról van szó. A jog jellemzőinek további feltárásához mindenképp nélkülözhetetlen a reprográfia fogalmának tisztázása.

ba) A reprográfia fogalma

Reprográfia alatt a köznyelvben alapvetően a fénymásolást értjük. A fogalom pontos meghatározása azonban a digitális technológiák elterjedésének köszönhetően közel sem ennyire

118 GYERTYÁNFY (2014) 167.

119 Uo., 166–167.

120 Fővárosi Bíróság P.22419/2006/25.; SZJSZT 18/2010.

121 Az eljárás még a korábban hatályos verzió alkalmazásával folyt le, ez azonban az átdolgozást érintő kérdés tekintetében nem releváns.

egyértelmű. A CPI L. 122-10 cikkének (2) bekezdése így fogalmaz: „Reprográfia alatt értjük a papírra vagy ehhez sorolható hordozóra fotómechanikai vagy ezzel azonos hatással bíró eljárással készített másolatokat, amelyek közvetlen olvasást tesznek lehetővé.”¹²² A fogalomnak tehát két meghatározó eleme van: az egyik a többszörözés anyagi hordozón való manifesztálódásának követelménye, és a hordozó fizikai jellemzőinek meghatározása, a másik a többszörözéshez használt eljárás technikai megvalósulása. A reprográfia alapvetően analóg hordozóra, papírra való többszörözést jelent. A digitális forradalom azonban ebben a kérdésben is változást hozott, felvetve pl. a szkennelés pontos szerzői jogi minősítésének kérdését. Emiatt mindkét jellemzőt két szempontból, analóg és digitális vonatkozásban is elemezzük.

A papír vagy ehhez hasonló hordozó követelményének megfogalmazásánál úgy tűnik, hogy a francia törvény a többszörözés eredményeképpen létrejött másolatra helyezi a hangsúlyt azáltal, hogy a másolatnak a tartalom közvetlen olvasását kell lehetővé tennie. Az ehhez vezető fotómechanikai vagy más, azonos hatással bíró eljárási mód gyakorlatilag közömbös. Fontos viszont, hogy a másolásnak papírra vagy más hasonló hordozóra kell történnie. Épp emiatt kerül ki a digitális hordozóra történő másolás a reprográfiával történő többszörözés hatálya alól – és nyer szabályozást a klasszikus magáncélú másolás keretében.¹²³ Ez a két körülmény együttesen eredményezi azt, hogy elsősorban szöveges művek (pl. a szép- és szakirodalmi művek, a nyomtatott sajtóban megjelenő újságcikkek), illetve kottában megjelenő zeneművek képezhetik a reprográfia tárgyát. A közös jogkezelés szempontjából ezeknek az alapvető besorolásoknak jelentőségük van, Franciaországban eltérő közös jogkezelő szervezet foglalkozik az egyes jogok kezelésével.

A bírói gyakorlat nem ad útmutatást azzal kapcsolatban, hogy papír vagy ehhez sorolható hordozó alatt mit kell érteni.¹²⁴ A papírhoz hasonló hordozók körébe általában a vásznat és a különböző fóliákat szokták sorolni, amelyek alkalmasak arra, hogy képeket vagy ábrákat megjelenítsenek rajtuk. Nem tartoznak azonban ide a digitális hordozók, valamint az olyan többszörözések, amelyeknél az olvashatóság közvetett, mivel számítógépen keresztül történik a megjelenítés, továbbá a bírói gyakorlat alapján az sem, ha egy dal szövege karaoke előadás keretében egy képernyőn kivetítésre kerül.¹²⁵ Bár ebben az esetben is többszörözésről van szó, igen érdekes érv alapján zárta ki a francia bíróság a reprográfiával történő többszörözés alkalmazását: úgy ítélte meg, hogy ebben az esetben az érzékelhetővé tétel csak közvetett, ugyanis nem az olvasás a dalszöveg megjelenítésének célja, hanem annak emberi hang segítségével való többszörözése.

A VG Wort ügyben is hasonló konklúziót vont le az EUB, amikor kimondta, hogy az InfoSoc-irányelv 5. cikk (2) bekezdés a) pontja tárgyi hatálya alól ki kell venni valamennyi nem analóg másolásra alkalmas hordozót, azaz főleg a digitálisakat.¹²⁶ Sharpston főtanács-

122 CPI L. 122-10. cikk: „La reprographie s’entend de la reproduction sous forme de copie sur papier ou support assimilé par une technique photographique ou d’effet équivalent permettant une lecture directe.”

123 Nem véletlen, hogy a 3D nyomtatást is az üres hordozóra történő magáncélú másolással hozzák összefüggésbe. Erről l. részletesen COURTOIS (2013) 71–80.

124 Érdemes felhívni a figyelmet egy nem érdemi eltérésre az InfoSoc-irányelv és a CPI szóhasználata között. Az előbbi ugyanis a „*papier ou support similaire*” (az irányelv hivatalos magyar fordítása: papír vagy hasonló hordozó), míg utóbbi a „*papier ou support assimilé*” (papír vagy ehhez sorolható hordozó) kifejezést használja. André Lucas hívja fel a figyelmet arra, hogy az irányelv szóhasználata szerencsésebb, mivel lényegében nem a papírhoz való besorolhatóságról, hanem a papírhoz való hasonlatosságról van szó. Lásd LUCAS (2010b) 10. pont.

125 CA Paris, 13e ch. 28 avril 2000, RIDA janv. 2001, 303. Comm. com. électr. 2001. comm. 36 note C. Caron.

126 A VG Wort ügyben hozott ítélet, 67. pont.

nok megfogalmazásában ahhoz, hogy a többszörözésre szolgáló hordozó a papírhoz hasonló legyen, a hordozófelületnek meg kell tudnia jelenítenie az emberi érzékszervek általi észlelésre és értelmezésre alkalmas fizikai ábrázolást, és azon az ábrázolásnak ténylegesen meg is kell jelennie.¹²⁷ A CPI szövegében szereplő közvetlen olvashatóság is voltaképpen nem más, mint ennek a követelménynek a megtestesülése.

A hordozó meghatározásánál élénkebb vitákat generált az, hogy mi tekinthető fotómechanikai vagy azzal azonos hatású eljárásnak. Ez utóbbi éppen a technológiai fejlődés következtében bekövetkező változásokra rugalmasan alkalmazható törvény elfogadásának szempontját érvényesítve került a szövegbe.¹²⁸ A törvény parlamenti előkészítése során pl. a faxot reprográfiának minősítették, mivel ennek lényege éppen abban áll, hogy másolatot hozzanak létre egy távoli eszközön.

A jogalkotó láthatóan igyekezett technológiásemleges meghatározást alkalmazni, amely a felhasznált eljárástól, illetve annak egyes részfolyamataitól független. Erre utal az is, hogy bár a törvényjavaslat eredeti szövegében az „azonnali olvashatóság” szerepelt kritériumként, az elfogadott szövegbe végül „közvetlen olvashatóság” került bele. Az új technológiák elterjedése ebben az esetben is jelentős hatást gyakorolt a jogi kategóriák értelmezésére. Arról kell ugyanis dönteni, hogy vajon reprográfiához hasonló eljárásnak csak a papírról papírra történő többszörözések tekinthetők, vagy esetleg ide tartozhat a folyamatban a digitális utat is felhasználó többszörözés is.

A digitális többszörözések kapcsán két eset között lehet különbséget tenni attól függően, hogy a többszörözött példány milyen módon került rögzítésre. Ennek megfelelően az egyik eset az eleve digitális formában létrejött anyagok analóg többszörözése, a másik pedig az analóg forrás digitalizálása, majd a digitalizált fájl analóg többszörözése. Az eleve digitális forrásból történő többszörözés már a honatyákat is foglalkoztatta a törvény elfogadásakor, a Nemzetgyűlés és a Szenátus ugyanis ellentétes álláspontot képviselt abban a kérdésben, hogy egy adatbázisból nyomtatás útján való többszörözést reprográfiának lehet-e tekinteni.

Amennyiben azt a nézetet követjük, hogy a másolatnak ugyanúgy kell kinéznie, mint az eredeti műnek, vagyis csak a faksimile elfogadható, akkor az eleve digitális formában lévő műről történő többszörözés nem tekinthető reprográfiának. A papírra többszörözött (tipikusan kinyomtatott) dokumentum kinézete ugyanis valószínűleg el fog térni attól, ahogyan az a monitoron megjelenik – már pusztán a papír véges fizikai kiterjedése miatt is, ami a dokumentum tördelését teszi szükségessé. A képernyőn ugyanis (természetesen programtól függően) ezek általában folyó szöveggént jeleníthetők meg, oldaljelölés nélkül, ahol az előrehaladás a szövegben lapozás helyett a görgetősáv segítségével történik.¹²⁹ A CFC is ezt az értelmezést tekinti irányadónak a honlapján közzétett tájékoztató szerint.¹³⁰

A kérdést a VG Wort ügyben eljáró Sharpston főtanácsnok is vizsgálta. Egészen pontosan azzal is foglalkozott indítványában, hogy vajon az eleve digitális forrásokból készült másolat a reprográfiai többszörözés fogalma alá tartozhat-e (pl. honlapról letöltött tartalom vagy egy e-mailhez csatolt fájl). Hasonló a probléma abban az esetben is, ha az analóg forrás úgy

127 A VG Wort ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány, 63. pont.

128 BÉCOURT (1995a) 59, 36. bekezdés.

129 Gondoljunk pl. egy híroldal megjelenésére. Az egyes jogi adatbázisokban elérhető tudományos cikkek is ehhez hasonló módon olvashatók, amennyiben a szöveget nem konvertáljuk át valamely más program által kezelendő fájlra.

130 <http://www.cfcopies.com/lexique/r>.

kerül digitalizálásra, például valamely OCR szoftver¹³¹ segítségével, hogy a kimenet nem az eredeti forrás faksimiléje.¹³² A főtanácsnok az InfoSoc-irányelv 5. cikk (5) bekezdésében meghatározott háromlépcsős teszt értelmezésével járta körül a kérdést. Abból eredően, hogy az irányelvben kivételként lett meghatározva a reprográfiával való többszörözés, annak szoros értelmet kell tulajdonítani. Mivel a CPI-ben hangsúlyozottan nem kivételről van szó, a főtanácsnok érvelését csak ezzel a szükségszerű megkülönböztetéssel együtt érdemes elemezni. Mindenesetre Sharpston főtanácsnok szerint a fotómechanikai szó az analóg eredeti optikai vagy ahhoz hasonló bevitelét igényli. „Azzal érvelni, hogy a »hasonló hatású« fordulat mindössze azt jelenti, hogy »amelynek eredménye hasonló ahhoz, mint amelyet a fotómechanikai eljárás hozott volna létre«, a »fotómechanikai« szó jelentéstartalmának teljes figyelmen kívül hagyásával lenne egyenértékű, ugyanis bármely papírra vagy hasonló hordozófelületre végzett többszörözés »hasonlóként« írható le a fotómechanikai eljárással végzetthez.”¹³³ Vagyis a főtanácsnok is elsősorban a technológiai sajátosságokon alapuló érvelést tekintette irányadónak.

Az Európai Unió Bírósága szerencsére nem kötötte magát szorosan a főtanácsnok által leírtakhoz, ugyanis azzal kezdte álláspontjának kifejtését, hogy „az ügy irataiban semmi nem utal arra, hogy az a kérdés, hogy adott esetben milyen jellegűnek kell lennie annak az eredeti példánynak, amelyről a másolatot készítik, releváns az alapeljárásbeli jogvita elbírálása szempontjából. E tekintetben tehát nem szükséges határozni.”¹³⁴ Az ítélet így hát korántsem egyértelmű e tekintetben,¹³⁵ és nem feltétlenül segíti az általunk feltett kérdés megválaszolását.

André Lucas álláspontja szerint inkább egy tágabb definíciót kellene elfogadni a fotómechanikai eljáráshoz hasonló eljárások értelmezése kapcsán. Szerinte a szerzői jognak a technológiai semlegesség alapelvét kellene figyelembe venni, és a rendelkezés egészét vizsgálni a végtelenségig folytatható viták helyett arról, hogy mi tekinthető „fotómechanikai eljáráshoz hasonló eljárásnak.”¹³⁶ Ez annál is lényegesebb, mivel a digitális másolatok egyre inkább felváltják a hagyományos papír alapúakat – különösen az oktatásban.¹³⁷ Lucas annak ellenére ezen az állásponton van, hogy a CPI szövege ebben a tekintetben mintha szűkebb lenne az InfoSoc-irányelvénel, az ugyanis kifejezetten a fotómechanikai eljárással azonos hatású eljárásról rendelkezik. Bár tény, hogy mivel nem kivételről van szó, a bíróságok némileg szabadabban értelmezhetnék a fordulatot. A CFC viszont, mint ahogyan már fent említésre került, önkorlátozást alkalmaz, és nem tekinti ilyennek az eleve digitális forrásból származó többszörözéseket.

Némileg eltérő a helyzet a digitalizálást követően megvalósuló többszörözések tekintetében. Úgy tűnik, hogy mind a főtanácsnok, mind a Bíróság hasonló álláspontot képvisel a VG Wort ügyben, amely egyébként nem tér el a CFC és a jogirodalom értelmezésétől sem. A legfőbb szempont ebben az esetben annak vizsgálata, hogy többszörözés során megvalósuló egyes részfolyamatok mennyire tekinthetők egységessnek. Az Európai Unió Bírósága a többszörözés eredményére helyezte a hangsúlyt kifejezetten kiemelve, hogy

---

131 Az OCR az angol „*optical character recognition*” kifejezés (magyarra fordítva optikai karakterfelismerés) rövidítése. Lényege, hogy az analóg eredeti forrást oly módon digitalizálja, hogy ezt követően a szöveg számítógéppel könnyen feldolgozható legyen.

132 A VG Wort ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány, 65. pont.

133 Uo., 69. pont.

134 A VG Wort ügyben hozott ítélet, 63. pont.

135 LUCAS (2010b) 11. pont.

136 Uo.

137 DIRINGER (2011) 309.

[a]mennyiben ez az eredmény biztosított, a műveletek száma vagy a szóban forgó többszörözés folyamata során alkalmazott módszer vagy módszerek jellege kevésbé számít, már amennyiben ezen egységes folyamat nem elkülöníthető különböző elemei és szakaszai ugyanazon személy felügyelete mellett valósulnak meg, és közülük mindegyik a műnek vagy más, jogi védelem alatt álló teljesítménynek papírra vagy ahhoz hasonló hordozóra történő másolására irányul.¹³⁸

Sharpston főtanácsnok azt is kiemelte, hogy a szkennel és a nyomtató együttesen alkalmazva nagyjából ugyanazt a funkciót tölti be, mint a fénymásoló.¹³⁹ Vagyis analóg eredetiből digitális úton megvalósuló többszörözés esetében az eljárás három szakaszra tagolódik: egy beviteli szakaszra, amely állhat az eredeti analóg kép optikai beviteléből vagy az eredeti digitális kép nem optikai eljárással történő létrehozásából. A közbenső szakasz magában foglalhat egy vagy több tárolási, átviteli vagy módosító műveletet, akár analóg, akár digitális formában. Végül, a kimeneti szakasz a látható, analóg formában történő képmegjelenítés.¹⁴⁰

A többszörözésnek az eljárás egésze tekintetében kell a fotómechanikai eljáráshoz hasonlónak lennie.¹⁴¹ Vagyis analóg másolatot kell eredményeznie végeredményben oly módon, hogy a folyamat egészét ugyanaz a személy végezze el vagy egyetlen műveletből álljon.¹⁴² Tehát például elfogadható az, ha a beszkenelt dokumentumot a számítógép memóriájában eltárolják, és így nyomtatják ki. De az már nem tartozik ide, ha a beszkenelt dokumentumot feltöltik egy honlapra, majd azt egy másik személy letölti, és ezt követően kerül sor a nyomtatásra.¹⁴³ A nyomtatást megelőző szkennelés önmagában is többszörözésnek minősül, viszont nem tekinthető reprográfiának. Amennyiben viszont az előzetes digitalizálás elengedhetetlen ahhoz, hogy papír alapú másolatot kapjunk, ennek a folyamatnak egy közbenső lépcsője, a digitalizálás is a reprográfia részeként értékelhető.¹⁴⁴

A digitális többszörözés kérdése a francia bírói gyakorlatban a sajtófigyelés, lapszemle (*panorama de presse*) kapcsán vetődött fel különös érdeklődéssel. Ilyen tevékenység alatt azt értjük, amikor egy adott témát feldolgozó különböző sajtóorgánumban megjelent cikkeket teljes terjedelmükben, vagy azok részleteit teszik elérhetővé. Célja, hogy a külső források segítségével az adott iparágról, az egyes termékekről vagy a versenyről nyújtson ismereteket.¹⁴⁵ Ezt általában különböző szervezetek készítik dolgozóik számára belső felhasználás céljára. Eredetileg fénymásolással készültek, és mint ilyenek, a reprográfiával történő többszörözés hatálya alá tartoztak. A technológiai fejlődés következtében viszont újabban már ezek is intraneten/interneten keresztül érhetőek el. A bírói gyakorlatban felvetődött kérdés tehát az volt, hogy az ilyen felhasználások vajon továbbra is a reprográfiával megvalósuló többszörözés körében értékelendők-e.

A Vecteur Plus gazdasági társaság ilyen sajtófigyelő szolgáltatást nyújtott ügyfeleinek: az előzetesen digitalizált cikkeket a felhasználóik részére úgy tették elérhetővé, hogy azokat ki-nyomtathatták, vagy a számítógép képernyőjén olvashatták. A társaság két szerződést kötött a

138 A VG Wort ügyben hozott ítélet 70. pontja.

139 A VG Wort ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány, 55. pont.

140 Uo., 57. pont.

141 Uo., 69. pont.

142 Uo., 74. pont.

143 A VG Wort ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány, 71–72. pontok.

144 DIRINGER (2011) 309.

145 A meghatározást l. a CFC honlapján: <http://www.cfcopies.com/lexique/p>.

CFC-vel, egyet a kötelező közös jogkezelés alá tartozó reprográfiai többszörözések jogosítása érdekében, egyet pedig a digitális lapszemle-szolgáltatás nyújtására vonatkozóan (ez utóbbi a jogosultak önkéntes elhatározásán alapuló jogkezelés alá tartozott). A felperes társaság, az SPQR kereseti kérelme arra irányult, hogy a bíróság állapítsa meg, hogy a Vecteur Plus által végzett felhasználási cselekmény nem tartozik a reprográfiával történő többszörözés körébe. A bíróság nem a ténylegesen megvalósuló részfolyamatokat, hanem a CFC felhasználási szerződését elemezte, mivel az csak az eredetivel megegyező másolatok készítését tette lehetővé. Mivel a sajtófigyelés keretében létrejött többszörözött példányok nem ilyenek voltak, a Vecteur Plus megsértette a vonatkozó szerződéses kikötést.¹⁴⁶ Vagyis a bíróság akként foglalt állást, hogy a cikkek digitalizálása önmagában is engedélyköteles felhasználási cselekmény lett volna.

bb) A reprográfia útján megvalósuló többszörözés joga

A jogalkotó nem kivételként, hanem a szerzőt megillető kizárólagos jogként rendelkezett a reprográfiával való többszörözésről. Nem új jogot hozott azonban létre a törvény, inkább a többszörözési jog egyik nevesített eseteként emelte ki külön a reprográfiai többszörözés jogát. Mivel az oktatási intézmények tekinthetők az egyik legjellemzőbb felhasználónak, vizsgálni érdemes a kizárólagos jog természete mellett az összefüggéseit a szerzői jogi kivételekkel is – különös tekintettel az oktatási célúakra.

A reprográfia útján való többszörözés jogként való meghatározásának több fontos következménye van. Az egyik természetesen az, hogy a felhasználások fejében a jogosultat nem az InfoSoc-irányelvben is említett „méltányos díjazás” (*compensation équitabile*) illeti meg – aminek célja, hogy a jogosultat az engedélyezési jog gyakorlásának hiányából fakadó hátrányt ellentételezze¹⁴⁷ –, hanem a felhasználás engedélyezése fejében jár jogdíj. Negatív oldalról megközelítve a kérdést, a jog természete egyben azt is magában hordozza, hogy a jogosult bizonyos felhasználásokat megtilthat.¹⁴⁸ A gyakorlatban ez ott mutatható ki leginkább, hogy bár bár elvben az engedélyezés teljes művek többszörözésére is vonatkozhatna, a közös jogkezelő szervezetek meghatározott oldalszámra korlátozott engedélyeket adnak. Az egyetemeken számszerűsített engedélyekben pl. kifejezetten szerepel a teljes művek másolását tiltó kitétel.¹⁴⁹

André Lucas kritikával illeti ezt a gyakorlatot. Álláspontja szerint ez az InfoSoc-irányelvben vázolt szerzői jogi kivételben vagy korlátozásban megtestesülő felfogásban lehetne vállalható, a kizárólagos engedélyezési jog gyakorlása esetén azonban semmi nem igazolja ezt a megkülönböztetést.¹⁵⁰ Lucas viszont nem veszi figyelembe azt, hogy a reprográfiai többszörözés a műveknek mindenképpen csak másodlagos felhasználása lehet. Olyan tömeges jellegű felhasználások esetén, mint amilyen az egyetemeken valósul meg, a mennyiségi korlátozás célja éppen a művek elsődleges piacának védelmében keresendő. A törvényben semmi nem zárja ki azt, hogy adott esetben a CFC teljes művek többszörözésére is engedélyt adjon. Sőt, az

146 TGI Paris 3ème chambre du 30 juin 2004.

147 Lásd VG Wort ügy. A hátrány fogalmáról részletesen: HAJDÚ (2014a) 53–60.

148 LUCAS (2010b) 13. pont.

149 CFC szerződés 3.4. pont, <http://www.cfcopies.com/images/stories/pdf/Utilisateurs/Copies-pedagogiques-papier-et-numeriques/Etablissements-d-enseignement/Enseignement-superieur/Universite/Photocopie/Contrat-sup-univ.pdf>.

150 LUCAS (2010b) 13. pont.

olyan könyvek esetében, amelyeket a kiadó már nem árusít (*livres épuisés*), az ilyen egyedi és a mű teljes terjedelmére vonatkozó engedélyezés lehetősége *expressis verbis* szerepel a szerződésben.¹⁵¹ Másik fontos eleme a kizárólagos jognak, hogy egészen addig, amíg a többszörözés ilyen módon történő engedélyezésére vonatkozó jog át nem száll a közös jogkezelő szervezetre, addig azt a szerző gyakorolhatja. Ez elvben azt is jelenti, hogy másnak – jellemzően a kiadónak – átengedheti.

A többszörözés jogával kapcsolatban több kivétel alkalmazása is felvetődhet, amelyek így értelemszerűen összeütközésbe kerülhetnek a reprográfia kapcsán megállapított kizárólagos joggal. A kivételként meghatározott esetekben ugyanis engedélykérés nem szükséges. Éppen ezért érdemes megvizsgálni azt, hogy a CPI-ben található listában fellelhető-e olyan rendelkezés, amely a reprográfiai többszörözésre vonatkozó engedélykérés alóli kivételt határoz meg. Ez különösen amiatt fontos, mert a reprográfia útján történő felhasználások jelentős része oktatási intézményekben történik. Ezenkívül az egyéb magáncélú, illetve a sajtó számára biztosított kivételek is fontosak lehetnek ebből a szempontból. Az oktatáshoz nem köthető kivételek köréből egyértelműen a magáncélú másolatot kell(ene) kiemelni a felhasználási cselekmény hasonlóságai miatt. Erre a kötet magáncélú másolattal kapcsolatos fejezetében térünk ki külön,¹⁵² e helyütt azt ismételjük csak meg, hogy a hang- vagy videofelvétel rögzítésére alkalmas hordozóra történő másolás az egyik legfontosabb elhatárolási ismérv a két fogalom között. Tárgyát tekintve tehát ez képezi a tágabb kategóriát, a szabályozás viszont egyéb pontokon jelentősen szűkebb, és sokkal inkább eltérő jellemzőket mutat.

A fentebb már részletesen tárgyalt sajtófigyelés miatt is ide kívánczodik a sajtó részére biztosított kivételhez (*revue de presse*) kötődő elemzés.¹⁵³ Az idézéshez hasonlóan ebben az esetben is meg kell jelölni a szerző nevét és a forrás pontos helyét. A kivétel fogalma a törvényben nem meghatározott, a Semmitőszék megfogalmazásában viszont a célja egy adott téma vagy esemény különböző újságírók által készített, egymással összekapcsolt, összehasonlított bemutatása.¹⁵⁴ Vagyis a kivétel lényege röviden abban ragadható meg, hogy a különböző vélemények párhuzamba állításával az olvasókban gondolatokat ébresszenek. Éppen emiatt az értelmező, véleményformáló jelleg miatt több ez a kivétel a szövegek pusztá egymás mellé másolásánál, és igazolja a sajtó számára biztosított lehetőség létjogosultságát.¹⁵⁵

Az oktatási intézmények a reprográfiával történő többszörözés egyik legnagyobb felhasználói. Mivel az oktatási célú kivétel alkalmazási feltételei meglehetősen szigorúak, ezért az oktatás keretében a felhasználásokat a többi kivétel szűrőjén keresztül is érdemes megvizsgálni. Így pl. az idézés és elemzés (*analyses et courtes citations*)¹⁵⁶ reprográfiához fűződő kapcsolata első pillantásra távolinak tűnhet, ám az oktatásban betöltött szerepe miatt fontos ennek is a vizsgálata. A kivételek alkalmazására kevés lehetősége nyílik a pedagógusnak,

151 CFC-szerződés 3.4. pont.

152 Lásd a II. rész 2. fejezetét.

153 CPI L. 122-5. cikk 3° b) pont: „[Lorsque l’oeuvre a été divulguée, l’auteur ne peut interdire] Sous réserve que soient indiqués clairement le nom de l’auteur et la source: Les revues de presse.”

154 Cass. crim., 30 janv. 1978 : D. 1979, 583, note J. Le Calvez; Gaz. Pal. 1978, 2, 466; RTD com. 1979, 456, obs. A. Françon.

155 LUCAS (2010a) 64. pont.

156 CPI L. 122-5. cikk 3° a) pont „[Lorsque l’oeuvre a été divulguée, l’auteur ne peut interdire] Sous réserve que soient indiqués clairement le nom de l’auteur et la source: Les analyses et courtes citations justifiées par le caractère critique, polémique, pédagogique, scientifique ou d’information de l’oeuvre à laquelle elles sont incorporées.”

mivel az idézés megköveteli az idézett szöveg inkorporálását a másodlagos műben.¹⁵⁷ Az iskolai oktatás keretén belül pedig kérdéses a másodlagos mű létrejötte, vagyis, hogy a tanórán elhangzottak, illetve az oktató által ehhez készített segédanyagok egyéni, eredeti jellegüknél fogva megfelelnek-e a szerzői jogi oltalom kritériumainak. Vagyis az oktatás keretében a reprográfiai többszörözés jogával összefüggésben a kivétel alkalmazhatósága kérdéses, amely megerősíti a kizárólagos engedélyezési jog kötelező közös jogkezelő szervezetek általi gyakorlásának indokoltságát.

Az oktatási célú kivétel (*exception pédagogique*) a többszörözés (és emellett az előadás) engedélyezése alól vesz ki bizonyos felhasználásokat,¹⁵⁸ így érdemes megvizsgálni a reprográfiai többszörözéssel való összefüggéseit. A kivétel mindenekelőtt csak a művek egy speciális csoportjára, az oktatás céljára készült művekre, valamint a kották részleteire, illetve célja is meghatározott: kizárólag az oktatási és kutatási tevékenység keretében (amely alól a játékok vagy szabadidős tevékenységek ki vannak zárva), a tananyag illusztrálása céljából engedélyezett a felhasználás. Ennek logikus folyamánya az a további megszorítás, amely a közönséget érinti, ennek ugyanis jórészt diákokból, egyetemi hallgatókból, oktatókból és kutatókból kell állnia. A reprográfiai többszörözéssel való kapcsolatát maga a kivételt beiktató rendelkezés határozza meg. A CPI vonatkozó cikke ugyanis amellett, hogy az alkalmazás köréből kizár minden kereskedelmi célú felhasználást, díjfizetéshez köti a kivételt, ez a díjazás azonban nem lehet sérelmes a reprográfiai többszörözés jogának átengedésére. Vagyis összegét mindenképpen annak fényében lenne érdemes meghatározni, hogy az oktatási intézmények már a nem kedvezményezett felhasználás esetében jogdíj fizetésére kötelezettek. A feltételes mód használata ebben az esetben indokolt, hiszen a két rendelkezés közötti átfedés indokolhatja azt, hogy míg az audiovizuális és zenei művek esetében a díjazás összege megállapításra került, addig a szöveges (irodalmi) művek tekintetében ez elmaradt.¹⁵⁹

Egy másik jelenségre is fel kell hívni a figyelmet a reprográfiai többszörözés engedélyezési jogként történő meghatározása és a kivételek között. Az InfoSoc-irányelv 5. cikk (2) bek. a) pontja ugyanis lehetővé teszi a tagállamok számára a reprográfiai többszörözés kizárólagos joga alóli kivételek és korlátozások bevezetését – a kották kivételével. Vagyis ez azt jelenti, hogy azokban a tagállamokban, ahol a reprográfiai többszörözés jogára vonatkozó díjigényt vezetett be a jogalkotó,¹⁶⁰ a kották esetében az engedélyezési jogot fenn kell tartani, és a

157 LUCAS (2010a) 62. pont.

158 CPI L. 122-5. cikk 3° e) pont: „[Lorsque l’oeuvre a été divulguée, l’auteur ne peut interdire] Sous réserve que soient indiqués clairement le nom de l’auteur et la source: La représentation ou la reproduction d’extraits d’oeuvres, sous réserve des oeuvres conçues à des fins pédagogiques et des partitions de musique, à des fins exclusives d’illustration dans le cadre de l’enseignement et de la recherche, y compris pour l’élaboration et la diffusion de sujets d’examens ou de concours organisés dans la prolongation des enseignements à l’exclusion de toute activité ludique ou récréative, dès lors que cette représentation ou cette reproduction est destinée, notamment au moyen d’un espace numérique de travail, à un public composé majoritairement d’élèves, d’étudiants, d’enseignants ou de chercheurs directement concernés par l’acte d’enseignement, de formation ou l’activité de recherche nécessitant cette représentation ou cette reproduction, qu’elle ne fait l’objet d’aucune publication ou diffusion à un tiers au public ainsi constitué, que l’utilisation de cette représentation ou cette reproduction ne donne lieu à aucune exploitation commerciale et qu’elle est compensée par une rémunération négociée sur une base forfaitaire sans préjudice de la cession du droit de reproduction par reprographie mentionnée à l’article L. 122-10.”

159 LUCAS (2010a) 73. pont.

160 Így pl. Magyarországon is az uniós jognak való megfelelés indokolta, hogy a kotta reprográfiai többszörözése visszakerüljön az engedélyezési jog körébe. GYENGE (2010) 217–222.

kották többszörözése egyébként az InfoSoc-irányelv 5. cikk (2) bek. b) pontjának hatálya alá tartozó magáncélú másolás keretei között sem lehetséges.¹⁶¹ Franciaországban viszont, mivel a jogalkotó különbségtétel nélkül minden műtípus vonatkozásában a vagyoni jogot engedélyezési jogként kezeli, a kották reprográfiai többszörözésére is alkalmazandók mind a kizárólagos jog fennállásával, mind pedig annak gyakorlásával kapcsolatban elmondottak.

1.2.2. A mechanikai és a reprográfia útján megvalósuló többszörözés engedélyezési jogának gyakorlása

a) Az engedélyezési jog gyakorlásának átengedése

A jog gyakorlásának átengedése a közös jogkezelő szervezetre két eltérő megoldással történhet. Az Sztj. hatályos verziója szakított a törvény szövegének korábbi megfogalmazásával, így egy koherens, konzekvens rendszerrel állunk szemben. Ettől eltérően a CPI a vezetőkes továbbközvetítés jogához képest is másképpen fogalmazza meg a jog átszállását. Nem kötelező tagságról beszél ugyanis, hanem a jog kötelező átszállásáról.

aa) A „klasszikus” törvényi fordulat alkalmazása

Az Sztj. 2009. február 1. napját megelőző szövege jellegében a kényszerengedélyhez hasonló megoldással élt a mechanikai többszörözési jog gyakorlása tekintetében. A törvényt módosítás viszont ezt megváltoztatva a kötelező közös jogkezeléssel vette egy tekintet alá a jog gyakorlását. Az Sztj. 19. § (1) bekezdésének szövege a törvényt módosítás előtt az alábbi volt:

[a] hangfelvétel-előállító, valamint a multimédia mű létrehozója és az elektronikus adatbázis összeállítója követelheti, hogy a már nyilvánosságra hozott nem színpadi zeneműveknek és zeneszövegeknek, valamint az ilyen színpadi zeneművekből vett részleteknek hangfelvételen, videofelvételen, digitális hordozón terjesztett multimédia műben vagy elektronikus adatbázisban való újabb többszörözését és példányonkénti terjesztését megfelelő díjazás ellenében számára is engedélyezzék. A felhasználási szerződést az irodalmi és a zenei művekkel kapcsolatos szerzői jogok közös kezelését végző szervezettel kell megkötni.

A módosítást megelőző szöveg azért tekinthető kényszerengedélynek, mert arról rendelkezett, hogy a hangfelvétel-előállítók követelhetnék, hogy a többszörözést és a példányonkénti terjesztést számukra is engedélyezzék. Ahogyan az SZJSZT vonatkozó szakvéleménye is kiemeli, a BUE-nek való megfelelés szempontjából az lényegében mindegy, hogy kényszerengedélyként, vagy kötelező közös jogkezelésként kerül-e bevezetésre. A nemzetközi egyezmény ugyanis általában a feltételek bevezetéséről rendelkezik. A módosításnak tehát inkább abból a szempontból van jelentősége, hogy ennek köszönhetően a szerzői jog eszközrendszerétől idegen megoldás helyett egy abba jobban illeszkedő eszközt vezetett be a jogalkotó.

161 A C-572/13. sz. Reprobél-ügyben 2015. november 12-én hozott ítélet 51–53. pontjai.

A jelenleg hatályos szöveg a korábitól eltérően a többi jog esetében is bevett fordulatot használja, vagyis arról rendelkezik, hogy a jogosultak jogukat csak közös jogkezelő szervezet útján érvényesíthetik, és a díjukról csak a felosztást követő hatállyal, a rájuk jutó összeg erejéig mondhatnak le. Ily módon nem tapasztalható eltérés a többi, közös jogkezelést előíró rendelkezéshez képest. Az Sztj. legújabb, a Kjkt. hatályba lépése miatt szükséges módosítása eltörölte a szövegből annak előírását, hogy a jog gyakorlását a szerzőket tömörítő szervezet, az Artisjus végzi. Vagyis a jogosítást az erre a tevékenységre reprezentatív közös jogkezelőként engedélyt szerzett közös jogkezelő szervezet (a gyakorlatban ez továbbra is az Artisjust jelenti) végzi.

ab) A vagyoni jog átszállása a közös jogkezelő szervezetre

A jog gyakorlásának közös jogkezelés alá vonása a különböző intézményi (elsősorban oktatási) felhasználások tömeges jellege miatt is szükségesszerű volt. Mint a fentiekben bemutatásra került, a szerzői jogi kivételek *per definitionem* kevésbé alkalmasak ezeknek a felhasználásoknak a rendezésére, a jogosultak pedig a felhasználások tömeges jellege miatt nem képesek hatékonyan engedélyezni a reprográfia útján történő többszörözést. A reprográfiai engedélyezés jogának gyakorlását két közös jogkezelő szervezet végzi Franciaországban. A zeneművek többszörözése tekintetében a SEAM kapott erre felhatalmazást, míg az összes többi műfajú mű esetében a CFC végzi a jogosítást. Érdekes módon – talán abból eredően, hogy nem az uniós jog implementációjának következménye a törvényi rendelkezés – nem a műholdas sugárzásról szóló irányelv szóhasználata jellemző a törvényre, vagyis nem azt mondja a CPI, hogy a jogosult jogát csak közös jogkezelő szervezeten keresztül gyakorolhatja, hanem a vagyoni jog gyakorlásának törvényi átszállásáról rendelkezik.¹⁶²

Az engedélyezési jog a törvény erejénél fogva, a jogosult szándékától függetlenül kerül át a közös jogkezelő szervezethez – vagyis automatikus, kizárólagos és nem önkéntes (*automatique, exclusive et forcé*)¹⁶³ –, a jogirodalom ezt az aktust „törvényi átszállásnak” (*cession légale*) nevezi, amely bizonyos nézőpont szerint nem más, mint egy kötelező szerződés (*contrat forcé*).¹⁶⁴ A lényeg azonban abban áll, hogy az átszállás következtében a közös jogkezelő szervezet lesz az, amelyik a kizárólagos jogot gyakorolhatja, ennek megfelelően a szerzői jogok megsértése (*contrefaçon*) ellen is felléphet.¹⁶⁵

A megjelenés aktusa (*publication*) az, amely az átszállást keletkezteti.¹⁶⁶ Kógens szabályról van szó, ugyanis az átruházás kiterjed minden kiadott műre, függetlenül a kiadás időpontjától és az ezzel ellentétes szerződéses kikötésektől.¹⁶⁷ A *publication* viszont egyike a jogtudomány

162 CPI L. 122-10. cikk (1) bek.: „La publication d’une oeuvre emporte cession du droit de reproduction par reprographie à une société régie par le titre II du livre III et agréée à cet effet par le ministre chargé de la culture. Les sociétés agréées peuvent seules conclure toute convention avec les utilisateurs aux fins de gestion du droit ainsi cédé, sous réserve, pour les stipulations autorisant les copies aux fins de vente, de location, de publicité ou de promotion, de l’accord de l’auteur ou de ses ayants droit.”

163 DERIEUX (1995) 28.

164 CARON (2013a) 284.

165 TGI Paris, 11 mai 2000, RIDA avril 2001 n° 188, 379.

166 CPI L. 122-10. cikk (1) bek.: „La publication d’une oeuvre emporte cession du droit de reproduction par reprographie.”

167 CPI L. 122-10. cikk (4) bek.: „Nonobstant toute stipulation contraire, les dispositions du présent article s’appliquent à toutes les oeuvres protégées quelle que soit la date de leur publication.”

legbizonytalanabb, legnehezebben meghatározható fogalmainak, mert jelentése több faktor vizsgálatától függ.¹⁶⁸ Etimológiailag a kifejezés az ötletek, hírek, művek stb. nyilvánosság számára elérhetővé tételét jelenti, később alakult át a hordozó (könyv, újság stb.) megjelenítésére.¹⁶⁹ Törvényi és bírói gyakorlatban meghatározott értelmezés hiányában a jogtudomány egymástól jelentősen eltérő értelmet tulajdonít neki.

A fogalom jogi értelmének tisztázása érdekében mindenekelőtt vissza kell kanyarodni a BUE 3. cikk (3) bekezdésére, amely úgy rendelkezik, hogy „[m]egjelent művek» alatt a szerző hozzájárulásával kiadott művek értendők, bármi legyen is a műpéldányok előállítás módja, feltéve, hogy ezeket – a mű jellegének figyelembevételével – oly módon bocsátották a közönség rendelkezésére, hogy kielégítsék annak ésszerű szükségleteit.”¹⁷⁰ Vagyis a BUE a kiadás aktusához kapcsolja a mű megjelenését. Ezzel szemben Lucas szerint tágan kell értelmezni a fogalmat, és már a mű nyilvánosságra hozatala is publikálásnak számít. Ezt azzal támasztja alá, hogy a törvény elfogadásakor a kultúráért felelős miniszter ténykérdésként (*fait matériel*) hivatkozott a megjelenés aktusára.¹⁷¹

A CFC viszont ennél lényegesen szűkebb fogalmat használ, jobban közelítve a BUE definíciójához, megerősítve, hogy a nem megjelent művekre az engedély nem vonatkozik. A nem megjelent művekről példálózó felsorolást is tartalmaz, kifejezetten a felsőoktatási szférában előforduló művekre fókuszálva, így ide tartoznak a doktori disszertációk, a szakdolgozatok és a „szürke irodalomba” tartozó egyéb dokumentumok.¹⁷² Vagyis gyakorlatilag a CFC is a kiadó általi kiadást tekinti az átszállást keletkeztető ténynek. A jogirodalomban fellelhető más álláspont is ehhez a szűkebb meghatározáshoz csatlakozik. Ez ugyanis úgy foglal állást, hogy a megjelenést a köznapiság értelmében kell használni, ami a könyvek és sajtótermékek nyilvánosságához juttatásának közvetett módját jelöli a nyomtatott kiadás útján.¹⁷³

A megjelenés időpontjának pontos meghatározása amiatt is fontos, mivel ezt megelőzően a reprográfiával történő többszörözés joga is a szerzőhöz tartozik, vagyis ő szabadon rendelkezhet vele. *A contrario* értelmezéssel ez azt is jelenti, hogy szabadon átengedheti – tipikusan a kiadónak. Ez a tény két tekintetben juthat fontos szerephez. Az egyik, hogy a korlátozások esetén ki engedélyezi a kereskedelmi célú felhasználásokat, a törvény ugyanis a szerzőt vagy jogutódját említi. Emellett a jogdíjak felosztásánál juthat fontos szerephez a jog előzetes átengedése: nem mindegy ugyanis, hogy a CFC-ben a szerzőket, vagy a kiadókat tömörítő szervezetek képviselik a jogosultak érdekeit.¹⁷⁴ A kiadás helye viszont közömbös: mind a Franciaországban, mind a külföldön kiadott művek tekintetében a CFC és a SEAM végzi a jogosítást. Az utóbbi kategória kapcsán ennek lehetőségét a közös jogkezelő szervezetek közötti együttműködés teremti meg.

A többszörözési jog azonban csak bizonyos korlátokkal száll át a közös jogkezelő szervezetre, vagyis egyes esetekben a szervezet engedélyezési joga nem teljes. A CPI két ilyen esetet

168 DERIEUX (2010a).

169 BARRAUD (2012) 11. bekezdés.

170 BUE 3. cikk (3) bek.: „Par « œuvres publiées », il faut entendre les œuvres éditées avec le consentement de leurs auteurs, quel que soit le mode de fabrication des exemplaires, pourvu que la mise à disposition de ces derniers ait été telle qu'elle satisfasse les besoins raisonnables du public, compte tenu de la nature de l'œuvre.”

171 LUCAS (2010b) 22. pont.

172 CFC-szerződés 3.1. pont.

173 BÉCOURT (1995a) 59, 40. bekezdés.

174 VERCKEN (2005) 52.

nevesít, mindkettőt az ún. kereskedelmi célú felhasználások körében. A törvényi rendelkezés értelmében ugyanis a szerzők és jogutódaik számára fenn van tartva az a jog, hogy jóváhagyják a közös jogkezelő által kötött olyan szerződéseket, amelyek a többszörözést adásvétel, bérlet, hirdetés vagy reklámozás céljából engedélyezik.¹⁷⁵ Ezenkívül a szerzőt és jogutódját megilleti az a jog is, hogy többszörözzék a művet szintén adásvétel, bérlet, hirdetés vagy reklámozás céljából.¹⁷⁶ A rendelkezést érthető módon alapvetően az indokolja, hogy a többszörözött példányok kereskedelmi hasznosítása ne jelentsen konkurenciát a művek elsődleges felhasználásával szemben. Ugyanis míg az oktatási intézmények keretében történő felhasználások az intézménynek plusz bevételt nem jelentenek, az így keletkezett másolatok az oktatási tevékenységet egészítik ki, addig a kereskedelmi célú felhasználások már közvetlenül hátrányosak lehetnek a jogosultak számára. A jogalkotó éppen ezért építette be egyfajta fékként a rendszerbe a jogosult külön engedélyezési jogát az ilyen felhasználások esetén.

Mint látható, a két rendelkezés eltérően lett megfogalmazva a CPI-ben. A joggyakorlatban és a jogirodalomban is felvetődött a cikk értelmezése kapcsán az a kérdés, hogy ezek a rendelkezések (azaz leginkább az első helyen említett külön jóváhagyáshoz kötött engedélyekről szóló fordulat) csak a jog gyakorlása elé állítanak-e korlátot, vagy maga a jog sem száll át a közös jogkezelő szervezetre.¹⁷⁷ A jogirodalomban az egyik tábor szerint a törvényt úgy kell értelmezni, hogy az a szerző és a közös jogkezelő szervezet közös engedélyezését írja elő.¹⁷⁸ Ugyan a közös jogkezelő szervezet az, amelyik a szerződést megkötöti a felhasználóval, de ehhez a szerző külön jóváhagyása is szükséges. Ez azonban nem jelentheti a közös jogkezelő szervezet megkerülését. Más szóval nem lehet közvetlenül a szerzőtől engedélyt kérni a felhasználásra. Éppen emiatt a jóváhagyást nem a felhasználónak kell külön beszereznie, hanem a közös jogkezelő szervezetnek. A kötelező közös jogkezelés bevezetése ugyanis éppen azt eredményezi, hogy az egyéni engedélyezés lehetősége ki van zárva.¹⁷⁹

Az elmélet pártolói szerint voltaképpen a reprográfiával történő többszörözés joga három különböző engedélyezési rezsimnek lehet alávetve a felhasználás típusától függően. Szó lehet egyéni felhasználásokról, amelyek a jogosult egyedi engedélyezését feltételezik (ezek adott esetben minősülhetnek szerzői jogi kivételnek is); a nem kereskedelmi jellegű, de közös célú felhasználások,¹⁸⁰ amelyek tisztán közös jogkezelés alá tartoznak (az oktatási intézményekben megvalósult felhasználások); illetve a kereskedelmi és közös célú felhasználások, amelyeket bár szintén közös jogkezelés alá vont a jogalkotó, a szerző külön jóváhagyásához kötöttek.¹⁸¹

Az ezzel ellentétes vélemények¹⁸² szerint viszont a kereskedelmi célú reprográfiával történő engedélyezés nem is képezi részét a közös jogkezelő szervezetre átszálló jogoknak. Ez

175 CPI L. 122-10. cikk (1) bek.: „Les sociétés agréées peuvent seules conclure toute convention avec les utilisateurs aux fins de gestion du droit ainsi cédé, sous réserve, pour les stipulations autorisant les copies aux fins de vente, de location, de publicité ou de promotion, de l'accord de l'auteur ou de ses ayants droits.”

176 CPI L. 122-10. cikk (3) bek.: „Les dispositions du premier alinéa ne font pas obstacle au droit de l'auteur ou de ses ayants droit de réaliser des copies aux fins de vente, de location, de publicité ou de promotion.”

177 Ez utóbbi állásponthez l. pl. BOIRON (2004) 18–22.

178 LUCAS (2010b) 35. pont; BOIRON (2004) 21.

179 DIRINGER (2011) 304.

180 A cél kiemelése a magáncélú másolattól való elhatárolás miatt szükséges. A több személy közös műélvezetét szolgáló, közös célra megvalósított többszörözések ugyanis nem tartoznak a magáncélú másolat kivételének hatálya alá. Erről l. részletesen a II. rész 2. fejezetét.

181 LUCAS (2010b) 36. pont.

182 CARON (2013a) 245; VERCKEN (2005) 50–51.

azt eredményezi, hogy a felhasználóknak ezekben az esetekben közvetlenül a szerzőtől vagy annak jogutódjától egyedi engedélyt kell kérniük. Mivel a reprográfiával való többszörözés jogának gyakorlását a kiadói szerződésben a szerző általában átruházta a kiadóra, éppen ezért ez azt jelenti, hogy a kiadótól kell a felhasználási engedélyt megszerezni. Ez számukra sokkal előnyösebb megoldás, mivel egyrészt a felhasználási feltételeket maguk határozhatják meg, nem pedig a közös jogkezelő szervezeten keresztül, másrészt az engedély fejében járó jogdíjat sem a felosztási szabályzat alapján kell a szerzővel megosztaniuk, hanem a kiadói szerződésben megkötött feltételek szerint. Nem ok nélküli tehát a kiadóknak az törekvése, hogy a rendelkezés értelmét ebbe a második irányba tolják el.

A felhasználók szempontjából viszont ez mindenképpen kedvezőtlenebb helyzet a közös jogkezelő általi joggyakorláshoz képest, mivel a tervezett felhasználás függvényében kell az engedélyért vagy a közös jogkezelő szervezethez, vagy a jogosulthoz fordulniuk. Illetve nincs meg az az előnyük sem, hogy a közös jogkezelő szervezet repertoárjába tartozó valamennyi művet használhassák – ami a törvényi átszállás értelmében valamennyi kiadott mű, legyen az francia vagy külföldi. Vagyis elveszni látszik az az előny, amit a közös jogkezelés biztosítani tud, nevezetesen az egyszerűbb jogosítás. Ez a második felfogás tehát nem tesz különbséget a közös jogkezelésen belül olyan esetek között, amelyhez a jogosult külön hozzájárulása kellene. Az általános többszörözési jogból kiharított reprográfiai többszörözéshez való jogot tovább aprózva, a kereskedelmi célú felhasználásokat kiveszi a közös jogkezelés hatálya alól. Ez azt is előrevetíti ugyanakkor, hogy mivel a jogosult egyéni engedélyezése a főszabály, ezért azokat az eseteket, amikre a közös jogkezelés kiterjedhet, szűken kell értelmezni.

A jogirodalomban felvetődött kérdésre a bírói gyakorlat részletes választ adott. A CFC ugyanis eleinte az elsőként bemutatott álláspontot képviselte, és rendszeresen kötött kereskedelmi célú felhasználási szerződéseket is. A kiadók viszont igyekeztek érvényt szerezni az ő érdekeikhez közelebb álló értelmezésnek, ezért rendre bíróság elé vitték az ilyen felhasználási szerződések alapján megvalósult felhasználásokat. Már egy 2004-es ítéletben megállapításra került, hogy a kereskedelmi hasznosítás engedélyezésének joga a kiadóktól nem szállt át a CFC-re.¹⁸³ A Prisma Presse nevű kiadó gondozásában jelent meg két olyan magazin is, amely egyébként megtalálható a Chambre de commerce et d'industrie de région Paris – Île-de-France (CCIP) honlapján elérhető adatbázisban. A felhasználók a kiválasztott cikkekről teljes terjedelmű másolatot kérhettek egy meghatározott összeg fizetése ellenében. Mikor azonban a Prisma Presse belépett a CFC-be, kikötötte, hogy a közös jogkezeléssel csak a nem kereskedelmi célú reprográfiai többszörözések érintettek. Emiatt az első- és másodfokú bíróság is elmarasztalta a CCIP-t. Mivel a CCIP és a CFC úgy érvelt, hogy a másolatok elkészítése a dokumentációs szolgáltatáshoz képest csak kiegészítő, járulékos szolgáltatás volt, ezért azt nem is lehet a CPI szerinti kereskedelmi cél fogalma alá vonni.¹⁸⁴

Egy újabb ügy tényállása szerint David Forest ügyvéd eljárást indított az Inist Diffusion ellen, mivel az az interneten az ő engedélye nélkül tette közzé több cikkét is.¹⁸⁵ Az Inist

183 CA Paris 24 mars 2004.

184 Azt mellékesen érdemes megjegyezni, hogy a bíróság nem foglalkozott annak kérdésével, hogy egyáltalán lehet-e Prisma Presse-t a szerzői jogok jogosultjának tekinteni. Egy nem kellően meggyőző érveléssel „œuvre collectivenek” minősítette a magazinokat annak érdekében, hogy közvetlenül a kiadót lehessen jogosultnak tekinteni. Erről l. részletesen BOIRON (2004) 20–22.

185 Az elsőfokú bíróság ítéletét l. TGI Paris 3e ch, 2e sect., 9 juillet 2010; a másodfokú ítélet: CA Paris 2e ch 27 mai 2011; a Semmítőszék döntése: C.cass. civ. 1re, 11 décembre 2013.

Diffusion beavatkozóként perbe hívta a CFC-t is, mivel a közös jogkezelőtől engedélyt kapott a cikkek reprográfia útján történő többszörözésre. Az Inist Diffusion szerződést kötött a Chapitre.com céggel, amely így az interneten darabonként 19,50 euró áron árulta a kérdéses cikkeket, az Inist pedig 13,87 eurós egységáron. Az ügyben nem merült fel kérdésként, hogy a szóban forgó tevékenység kereskedelmi célú felhasználásnak minősül-e, mivel ezt egyik fél sem kérdőjelezte meg. A Tribunal de Grande Instance (TGI) a törvényi rendelkezés célját úgy foglalta össze, hogy ebben a jogalkotó meg akarta különböztetni az ingyenes fénymásolást a visszterhestől. Az ügyben tehát a cikkek adásvételéről volt szó, mivel a többszörözés nem valamilyen másik tevékenység kiegészítő felhasználásaként szolgált, és a társaság egységáron tette ezeket elérhetővé a felhasználók számára.¹⁸⁶

Más álláspont szerint viszont a jog eleve nem kerül át a közös jogkezelő szervezetéhez, mivel a szerző egyedül dönthet a kereskedelmi célú felhasználások engedélyezéséről. Mind a TGI, mind a másodfokon eljáró Cour d'appel de Paris ezt az álláspontot erősítette meg. A Cour d'appel egyenesen úgy fogalmazott, hogy a CPI L.122-10. cikke, „a reprográfia útján történő többszörözés jogának törvényi átszállásáról rendelkezik egy közös jogkezelő társaság javára, és lerontja a szerző engedélyezésének főszabályát, szoros értelmezést követel.”¹⁸⁷ Majd tovább folytatta annak kiemelésével, hogy a fent említett jog nem tartozik a törvényi átszállás körébe.¹⁸⁸ A másodfokú ítélet megsemmisítése érdekében a CFC és az Inist Diffusion a Semmítőszékhez fordult. Beadványukban továbbra is amellet érveltek, hogy a reprográfiai többszörözéshez való jog a maga teljességében szállt át, és emiatt a jogosult engedélyét nem is kellett volna kérni a kérdéses cselekményhez. Ez egyben ahhoz is vezetett volna, hogy a jogosult jóváhagyása alakszerűséghez nem kötött, ezért a felhasználás jogszerű volt. Mivel a joggal nem a szerző rendelkezik, ezért nem is indíthat szerzői jogok megsértése miatt eljárást az Inist Diffusion ellen. A jóváhagyás kérésének elmulasztása miatt egyedül a CFC-vel szemben léphetne fel.

A Semmítőszék azonban megerősítette, hogy a másodfokú bíróság a törvényi rendelkezés pontos alkalmazásával döntött az ügyben, vagyis az Inist Diffusion a per tárgyát képező cikkek többszörözésével és eladásra kínálásával megsértette David Forest vagyoni jogát. Több kommentátor véleménye szerint a Semmítőszék által megerősített álláspont a helyes,¹⁸⁹ vagyis a jog egyáltalán nem szállt át a közös jogkezelő szervezetre. Ez egyben azt is jelenti, hogy a CFC nem köthet erre irányuló szerződéseket – kivéve persze, ha a jogosult a jogot önkéntes közös jogkezelésbe adta, ami a fenti indokok miatt nem tűnik életszerűnek. A korábban megkötött szerződések kapcsán viszont ez a megoldás problémás, azok a felhasználók ugyanis, akiknek a CFC korábbi gyakorlata alapján adott engedélyt, tarthatnak attól, hogy a jogosult (tipikusan a kiadó) szerzői jogok megsértése miatt fellép ellenük. (A jogirodalom azt is felveti, hogy ezek a felhasználók a CFC-től követelhetnék a megfizetett jogdíj visszatérítését azon az alapon, hogy a szervezet nem volt jogosult az engedélyek kiadására.)¹⁹⁰

186 A fenti logika alapján az ítélet egyik kommentátora azt is felvetette, hogy az egyetemek és könyvtárak tevékenysége, amelyek dokumentációs szolgáltatást nyújtanak és a fénymásolatok előállításának költségének fedezésére szednek be díjat a felhasználóktól, nem minősül kereskedelmnek, így módon nem kell hozzá a jogosult külön engedélye. Lásd SPITZ (2010) 20.

187 „Qu'en effet, cet article L 122-10 qui organise une cession légale du droit de reproduction par reprographie au bénéfice d'une société collective et déroge au principe de l'autorisation de l'auteur requiert une stricte interprétation.”

188 „[L]e droit de reproduction commerciale par reprographie est exclu du périmètre de la cession légale.”

189 POLLAUD-DULIAN (2014) 115; CASTETS-RENARD (2014).

190 VERCKEN (2005) 51.

A második kivétel kapcsán bírói gyakorlat egyelőre nem ismert. Nem is valószínű, hogy ezzel kapcsolatos eset kerül a bíróságok elé, mivel itt nincs olyan harmadik fél (mint az előző fordulat esetében a kiadó), akinek jogi érdeke fűződne az esetleg jogosulatlan felhasználások miatti fellépésre. A rendelkezés indokoltsága vitathatatlanul abban áll, hogy a jogosult maga is készíthessen másolatokat, és azokat felhasználhassa, mivel ezek a felhasználások, még ha kereskedelmi célból kerül is rájuk sor, nem állítanak konkurenciát az elsődleges művel szemben, vagy ha mégis, ez a jogosult elhatározásán alapul, az ő mérlegelésének következménye, illetve az általa meghatározott feltételek szerint valósul meg.

Érdekes azonban a bekezdés megfogalmazásában, hogy a másolatok tényleges elkészítésére vonatkozik. Az engedélykérésre nem utal a törvényszöveg, amiből arra is lehet következtetni, pláne elfogadva az átszállás egységességének elvét, hogy ezeket a felhasználásokat is engedélyeztetni kellene a közös jogkezelővel. Ez az értelmezés azonban nem férne össze a szabály rendeltetésével, illetve életszerűtlen is lenne, hogy a szerző a saját művének reprográfiai úton való többszörözéséhez engedélyt kérjen a CFC-től. Ráadásul a bírói gyakorlat alapján a más általi kereskedelmi felhasználás sem kötött a CFC engedélyéhez.

b) A joggyakorlás módja

A joggyakorlás módjával kapcsolatos kérdések tárgyalásánál az engedélyezési jog gyakorlásának kérdésére kell külön kitérni, hiszen eltérések mutatkozhatnak a vezetékes továbbközvetítési jog fentebb kifejtett gyakorlásához képest. Ezt követően a jogdíjak beszedése és felosztása is tárgyalást érdemel, mivel a francia közös jogkezelő szervezetek különös figyelmet fordítanak ezek felhasználással arányos kezelésére. Mindkét esetben a mechanikai jogot és a reprográfiai többszörözés jogát elkülönülten elemezzük. Erre az eltérő nemzeti jog alkalmazásán túl a jog és a felhasználás eltérő jellemzői miatt is szükség van.

ba) Az engedélyezési jog gyakorlása

Az engedélyezési jog gyakorlását szintén a két jog külön-külön történő elemzésével mutatjuk be. A mechanikai jogok körébe, mint láttuk, a többszörözés és a terjesztés tartozik. Mivel azonban két külön vagyoni jog gyakorlásáról van szó, az engedélyezés általában egy közös szerződéssel, de mindkét jog említésével valósul meg. Kiegészítő szabályként hivatkozni kell az Szjt. 47. § (4) bekezdésére is, amely arról rendelkezik, hogy kétség esetén a többszörözésre vonatkozó engedély kiterjed a többszörözött műpéldányok terjesztésére is. Az Artisjus jogdíjközleménye egyébként a fentiekkel összhangban azt tartalmazza, hogy a felhasználó a terjesztésre akkor szerez engedélyt, ha az egyes felhasználási módokkal kapcsolatban a jogdíjközlemény utal a terjesztésre vagy kiadásra.¹⁹¹ Az engedélyt a jogdíj megfizetésével szerzi meg a felhasználó.¹⁹²

191 Az Artisjus Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület közleménye a hangfelvételen többszörözött, illetve filmalkotásokba foglalt, videón vagy DVD-n többszörözött zeneművekre megállapított mechanikai jogdíjakról, II.4.2. pont (http://kjk.sztjh.gov.hu/sites/default/files/artisjus_m16.pdf).

192 Uo. II.4.1. pont.

Azzal kapcsolatban, hogy mely hordozóra történik a többszörözés, szintén külön szerződéses kikötést kell beiktatni, ugyanis a többszörözésre adott engedély csak kifejezett kikötés esetén ad a felhasználónak jogot arra, hogy a művet kép- vagy hangfelvételen rögzítse, illetve hogy azt számítógéppel vagy elektronikus adathordozóra másolja [Szt. 47. § (2) bek.]. A jogdíj mértékének meghatározását a jogdíjközlemény hordozónkénti bontásban, részletesen tartalmazza.

Az engedélyezés gyakorlására egyébként két mód terjedt el. Az egyik, az Artisjus által is főszabályként alkalmazott megoldás szerint a jogokat előre, hangfelvételenként és meghatározott példányszámban történő többszörözésre kell megszerezni. A jogdíjközlemény azt is kifejezetten rögzíti, hogy a jogdíjminimumot abban az esetben is meg kell fizetni, ha a többszörözött példányok terjesztése ingyenesen történik.¹⁹³

A másik lehetséges mód az ún. BIEM-IFPI típusú megállapodás, amely az utólagos elszámolást teszi lehetővé negyedévenként, speciális, szigorú feltételek mellett. Az Artisjus ezt olyan felhasználóval szemben adja meg, amelynek jogdíjtartozása nincs; a felhasználó huzamosabb ideje jogszerű hangfelvétel-, illetve filmkiadási gyakorlatot folytat; folyamatosan nagy számú hangfelvételt, illetve filmet tartalmazó kiadványt hoz forgalomba; a felhasználási szerződésben meghatározott mértékű, a jogdíj megfizetését biztosító óvadékot nyújt; és az ilyen típusú felhasználási szerződés megkötését a felhasználás sajátos körülményei vagy a felhasználás és ennek folytán a felhasználó által fizetendő jogdíj jelentős mértéke lehetővé és indokoltá teszi.¹⁹⁴

Az engedélyezési jog gyakorlásánál külön ki kell térni a szerzői kiadás jogintézményére is, amely lényegében lehetővé teszi a „kilépést” a jogosult számára a mechanikai többszörözés keretében annak ellenére, hogy alapvetően kilépést nem engedő, kötelező közös jogkezelésről van szó. Az idézőjel használata azért indokolt, mert ebben az esetben nem olyan kilépési jogról esik szó, mint amelyet a III. rész 1. fejezetében tárgyalunk majd, a törvény ugyanis nem úgy fogalmaz, hogy a jogosult kiléphet a közös jogkezelés alól. A lehetőséget a szerzői kiadás intézménye teremti meg a számára, amely saját felhasználás, azaz a szerző és a felhasználó szerzői jogi értelemben vett összeolvadása, konfúziója. Amennyiben ugyanis úgy dönt, hogy saját maga, hangfelvétel-előállító közreműködése nélkül kívánja a műveit többszörözni, és a többszörözött példányokat terjeszteni, nem kell a felhasználáshoz előzetesen engedélyt kérnie, sem jogdíjat fizetnie.¹⁹⁵ Erre lehetőséget az Szt. vagyoni jogokra vonatkozó általános rendelkezése biztosít, amely elsősorban a szerző számára garantálja a felhasználást.¹⁹⁶ Vagyis, előrebocsátva az összehasonlítással leszűrhető konklúziót, a szerzői kiadás esetében a szerző maga használja fel a művet, ezzel egyúttal harmadik személyeket gyakorlatilag kizár a felhasználásból (az adott mű adott hordozóra adott példányszámban történő többszörözése egyszeri cselekmény, így erre párhuzamos, nem kizárólagos felhasználási engedély nem szerzhető). Ezzel szemben a kilépést biztosító többi közös jogkezelési eset kapcsán a kilépéssel a szerző a felhasználás engedélyezésének a jogát gyakorolja egyedileg.

A közös jogkezelés kötelező jellegét támasztja alá a Fővárosi Ítéltábla egy döntése is, amely kimondja, hogy a már nyilvánosságra hozott zenemű ismételt többszörözése esetén nincs le-

193 Uo. II.1. pont.

194 Uo. II.8.1. pont.

195 Ez nyilvánvalóan egyben azt is jelenti, hogy a befolyt jogdíjakból sem részesedik a szerző.

196 Szt. 16. § (1) bek. 1. fordulat: „A szerzői jogi védelem alapján a szerzőnek kizárólagos joga van a mű egészének vagy valamely azonosítható részének anyagi formában és nem anyagi formában történő bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére.”

hetőség egyedi szerződéskötésre a hangfelvételt-előállító és a szerző között, mert a többszörözés jogával kapcsolatos, ún. zenei mechanikai jogok esetében a felhasználáshoz az engedélyt a közös jogkezelő szervezet, az Artisjus adja meg, és a közös jogkezelő szervezet gondoskodik a szerzőket megillető díjak kifizetéséről is. Az Sztj. 19. §-a csakis a szerzői jogosultak a közös jogkezelő szervezeten keresztül teljesíthető szerződéskötési kötelezettségét írja elő, ha a mű egyszer már nyilvánosságra került, és azt bármely felhasználó többszörözni kívánna. Ilyen kényszerengedély esetén tehát jogdíjat a kiadó közvetlenül nem fizet, azt a szerző az Artisjuson keresztül kapja meg.¹⁹⁷

A szerzői kiadásról egyébként a szerző bejelentési kötelezettséggel tartozik.¹⁹⁸ Erre alapvetően a szerző érdekében kerül sor, ugyanis a szerző által bejelentett példányszámban ezeket a hangfelvételeket is ellátják a jogosítás meglétét igazoló hologramos címkével. Másodsorban pedig ez a bejelentett példányszám szolgál az üreshordozó díj felosztásához.¹⁹⁹

A francia törvény szövege egyértelművé teszi, hogy engedélyezési jog gyakorlásáról van szó, ugyanis úgy fogalmaz, hogy a szerződéseket a közös jogkezelő szervezet köti meg a felhasználókkal. Ez egyrészt jelenti a jogdíj mértékének és a felhasználás egyéb feltételeinek a meghatározását, másrészt pedig azt is, hogy felléphet a jog érvényesítése érdekében.

A reprográfiai (jogdíjak mértékének meghatározására általában négy lehetséges metódust szoktak megkülönböztetni. Alapját képezheti a többszörözésre használt eszköz (ez az ún. készülék-díj); az egy évben készített másolatok számával arányosan megállapított ún. üzemeltetői díj; az iskolák tanulóinak vagy a cégek alkalmazottainak száma; illetve a fenti három módszer valamely kombinációja.²⁰⁰ Franciaország alapvetően a harmadik opciót követi, míg Magyarország egyébként a készülékek utáni díjkivetést alkalmazza.²⁰¹

A CFC által a honlapon elérhetővé tett formaszervezők elemzéséből több dolog is ki tűnik. Egyfelől az engedélyek nem teszik lehetővé a felhasználó számára teljes könyv vagy folyóirat lemásolását: könyv esetében a másolás általában annak 10%-ára, folyóirat esetében pedig 20%-ára korlátozódik. A szerződés mellékletében található listán szereplő művekre pedig az engedély egyáltalán nem terjed ki. A szerző személyhez fűződő jogainak védelme érdekében a szerződések kifejezetten rendelkeznek arról, hogy a másolt műnek az eredeti mű bibliográfiai adatait fel kell tüntetnie. A személyhez fűződő jogok sérelme miatt a jogosult kérésére egyébként a CFC meg is tilthatja bizonyos művek többszörözését.²⁰² A felhasználónak ezenkívül fel kell tüntetnie a másolaton vagy az ahhoz csatolt dokumentumon, hogy az a CFC engedélyével készült, és az eredeti mű nem többszörözhető a CFC engedélye nélkül.

A jogdíj meghatározása bizonyos esetekben történhet átalánydíjként is. Ebből *a contrario* értelmezéssel következik az, hogy egyéb esetekben a jogdíj mértékének meghatározásakor érvényes törvényi rendelkezést kell figyelembe venni: vagyis a felhasználás mértékéhez kell elsősorban igazodnia.²⁰³ Átalánydíjat akkor lehet megszabni a reprográfiával történő többszörözés

197 Fővárosi Ítélet tábla 8.Pf.21.470/2011/4.

198 Az Sztj. 16. § (7) bekezdése is előírja, hogy a törvény eltérő rendelkezése hiányában a felhasználó köteles a szerzőt vagy jogutódját, illetve a közös jogkezelő szervezetet a felhasználás módjáról és mértékéről tájékoztatni.

199 GYERTYÁNFY (2014) 168. Az üreshordozó-díjak felosztásáról I. részletesen a II. rész 2. fejezetét.

200 GUIBAULT (2003).

201 A magyar díjrendszert I. részletesen a II. rész 2. fejezetében.

202 CFC-szerződés, 3.2. pont.

203 A felhasználás mértékéhez igazodó arányos, illetve az átalánydíj jellegű árképzésről I. részletesen ALLAYAEYS (2007) 269–278.

esetében, amikor (1) az arányos díjazás számításának alapjának meghatározása gyakorlati nehézségekbe ütközik; (2) a díjazás arányosságának ellenőrzése nem kivitelezhető; (3) a kiszámítás módja és ellenőrzése meghaladná az arányos díjazás alkalmazásával elérhető összeget.

Minden egyes felhasználást azok azonosíthatósága végett be kell jelenteni a közös jogkezelő szervezetnek. Ez a gyakorlatban egy táblázatot jelent, amit egyetemekkel kötött szerződések esetén az oktatók töltenek ki, amelyben a fénymásolt mű pontos bibliográfiai adatai szerepelnek annak megjelölésével, hogy hány oldal került fénymásolásra a műből és azt hány egyetemi hallgató számára készítették.

bb) A jogdíjak beszedése és felosztása

2013-ban több mint 31 millió euróról kellett a CFC-nek rendelkeznie. Ebből a kezelési költségek (az összeg 8,08%-a) levonása után a könyvszektorban érdekelték között felosztott összeg majdnem 22 millió eurót tett ki.²⁰⁴ A fennmaradó, nagyjából 6 millió euró a sajtótermékek jogosultjait illeti meg.²⁰⁵ A törvény a jogdíjak felosztására vonatkozóan nem tartalmaz semmilyen elvet, azt a közös jogkezelő szervezetek maguk alakítják ki.²⁰⁶ A jogdíj meghatározásakor a közös jogkezelő szervezet igyekszik minél széleskörűbben érvényesíteni a reprográfia sajátos jellemzőiből adódó különbségeket. Ennek megfelelően a CFC igazgatóságában egyenlő arányban képviseltetik magukat a szerzők és szerzők érdekeit képviselő szervezetet, valamint a könyv- és a sajtótermék-kiadók. Ezután kerülnek felállításra azok a bizottságok, amelyek a felosztási szabályzatra is javaslatot tesznek.

A kiadvány (könyv vagy sajtótermék) fajtája, többek között illusztráltságának mértéke és ára a jogdíjak meghatározásában jelentős szerepet játszik. A felosztási szabályzatban meghatározott kategóriák szerint a jogdíjakat a szöveges és az illusztrált részek szerint külön osztják meg a szerzők és a kiadók között, eltérő kulcsok alapján. A felosztási szabályzat a széles olvasóközönsséggel bíró, nagy példányszámú művek esetében (pl. az általános irodalomként meghatározott kategória) egyenlő arányú felosztásról rendelkezik. A kockázatosabb, a kiadó részéről nagyobb anyagi ráfordítást igénylő, szűkebb körű olvasóközönsséghez eljutó művek esetében pedig ez az egyensúly a kiadó javára billen el (pl. iskolai könyvekben a befolyt jogdíjak 70%-át kapja a kiadó, 500 darabnál kevesebb példányszámú természettudományos vagy orvosi könyvek esetében pedig már 90%-ot).²⁰⁷ Ezek az arányok egyben tükrözik a másolás gyakoriságát az egyes kategóriákon belül: míg a szépirodalomnál ez relatíve ritka, addig a szakirodalom esetében jóval elterjedtebb. Azoknak a könyveknek az esetében, amelyeket a kiadó már nem forgalmaz, a felosztás aránya szintén egyenlő a szerző és a kiadó között.

Mivel egyedileg azonosítható módon történik a felhasználások monitorozása és feldolgozása, a másolt oldalak összesített számának meghatározását követően a kezelési költségekkel csökkentett összegek kerülnek felosztásra. A mérhető felhasználásokhoz igazodó jogdíjmérték a kizárólagos jogok esetében alapvető fontosságú, de az EUB joggyakorlata alapján az

204 Répartition des redevances auteurs – éditeurs: Livres (2013),

<http://www.cfcopies.com/images/stories/pdf/Auteurs-Editeur/Photocopie/Notice-repartition-Livre.pdf>, 1.

205 Répartition des redevances auteurs – éditeurs: Presse (2013), <http://www.cfcopies.com/images/stories/pdf/Auteurs-Editeur/Photocopie/Notice-repartition-Presses.pdf>, 1.

206 CPI L. 122-12.

207 Répartition des redevances auteurs – éditeurs: Livres (2013) 20.

átalánydíjaknak is a tényleges felhasználásokhoz kell igazodniuk. Az EUB ezért az InfoSoc-irányelv 5. cikk (2) bek. a) pontjával ellentétben állónak találta olyan tagállami rendszerek létezését, amelyben a díj összegét kizárólag azon sebesség függvényében határozzák meg, amellyel a készülék műszaki értelemben a többszörözés elvégzésére képes.²⁰⁸

A könyvekben szereplő képek arányának megállapításához reprezentatív mintának elemzésével határoztak meg értékeket. Egyes kategóriák esetében viszont ezt az arányt könyvenként felül kell vizsgálni, amennyiben a jogdíj mértéke a 300 eurót meghaladja. Könyvek esetében a jogdíjat a kiadónak utalja a CFC,²⁰⁹ amely azt folyósítja a szerzőnek. A szöveges műneknél azt tekintik szerzőnek, akivel a kiadó szerződéses kapcsolatban áll. A képek szerzője tekintetében többféle változat áll fenn, attól függően, hogy az illusztrációt kifejezetten a kiadó rendelte-e meg, vagy már eleve létező művet használtak erre a célra, vagy pedig egyik kategóriába sem illik bele az eset. Ez utóbbi két kategória fennállása esetén a szerzőket képviselő közös jogkezelő társaságok kapják meg a jogdíjat, és fizetik ki a jogosultak részére. Amennyiben a kiadó jogutód nélkül megszűnt, a jogdíj teljes összegét közvetlenül a szerzőnek utalja a CFC. A CFC-nek egyébként joga van ellenőrizni, hogy a kiadók kifizették-e a szerzőknek a nekik járó összeget, szükség esetén ezt bírósági úton is érvényesítheti. A sajtótermékek esetében is ezek az elvek alkalmazandók – azzal a fontos különbséggel, hogy a képek gyakoribb használata miatt a befolyt jogdíjakat nem egyenlő arányban osztják meg a képek és a szöveg szerzői (illetve a kiadó) között.

Egyes esetekben a másolt mű nem azonosítható be pontosan: ezt a fénymásoló-üzletekben és az egyes könyvtárakban végzett másolatok jelentik. Ezenkívül azok az összegek is idetartoznak, amelyeket a CFC-vel együttműködésben álló külföldi közös jogkezelő szervezetek azonosítás nélkül küldenek. Ezek az összegek egyenlő arányban, de eltérő módszer alapján kerülnek felosztásra a szerzők és a kiadók között. Előbbiek közvetlenül a CFC-től nem kapnak ezen a jogcímen semmit, ugyanis a nem azonosítható jogdíjakat a szerzőket képviselő közös jogkezelő szervezetnek utalják, ezek aztán saját szervezeti, működési és felosztási szabályzatuk szerint intézkedik a jogdíjak kifizetéséről.²¹⁰ A könyvkiadók kollégiumának döntése értelmében pedig a ténylegesen azonosítható jogdíjak arányában kerülnek felosztásra a nem beazonosítható jogdíjak, amennyiben azok összege meghaladja a 150 eurót.

A mechanikai jogdíjak beszedése és felosztása kapcsán az Artisjus legújabb gyakorlata szerint a ténylegesen értékesített hangfelvételek mennyiségéről adatszolgáltatást kér. Ennek legfőbb indoka abban rejlik, hogy a mechanikai jogdíjak felhasználásának adatai számítanak olyan jogdíjak vagy díjigények becslésének alapjául, amelynek pontos elszámolása és nyomon követhetősége nehézséget okoz – tipikusan ez az üres hordozó díjat és a gépzenei jogdíjakat jelenti. A felhasználási szerződések éppen ezért kiegészülnek a felhasználás ellenőrzésére vonatkozó rendelkezésekkel, amely alapján az Artisjus nyomon követheti a felhasználások tényleges mértékét.²¹¹

208 A C-572/13. sz. Repobel-ügyben 2015. november 12-én hozott ítélet 77. pontja.

209 A közös jogkezelő szervezet a kiadónak fizet, mert a kiadói szerződésben a többszörözés jogát a szerző a kiadóra ruházza, viszont a kiadó és a szerző közötti szerződést felülírja a felosztási szabályzat, akármi is van a szerződésekben; ehhez l. VERCKEN (2005) 52–53.

210 LUCAS (2010b) 32. pont.

211 Lásd <https://www.artisjus.hu/felhasznaloknak/hangfelvetel-kiadas/nyomtatvany-10/>.

2. A kizárólagos jog díjigényre korlátozása révén bevezetett közös jogkezelés

Több okra is visszavehető (legalábbis jórészt angolszász *copyright* nézőpontból)²¹² a kizárólagos jogok díjigénnyé való leszorításának elvetése. Ebből a szempontból hasonló a kontinentális szerzői jogi rezsimhez, vagyis a díjigények a kizárólagos joghoz képest másodlagosak, és ezek alátámasztására hasonló érveket szokás felhozni. A szakirodalom egyrészt érvként hozza fel ezeknek a merevségét: a jogalkotó által meghatározott díjak és feltételek nehézségesen, lassan változtathatók, nem követik megfelelően a technológiai változásokat,²¹³ ráadásul gazdasági szempontból nem elenyésző mértékű tranzakciós költségeket is generálnak.²¹⁴ Ezenkívül a méltányos díjazás fogalma kapcsolódik a szellemi tulajdonvédelem körében roszszul csengő kényszerengedély fogalmához.²¹⁵ Vagyis a jogosultat így nemcsak attól a jogától fosztják meg, hogy a felhasználás feltételeit megszabja, hanem attól is, hogy meghatározza, kinek akar felhasználási jogot engedni.²¹⁶

A törvényi engedélyek mindezek ellenére a kontinentális szerzői jog nem elhanyagolható részét képezik, hiszen úgy biztosítanak díjazást a jogosultaknak, hogy közben a felhasználók számára is széles mozgásteret nyújtanak. Az engedélyezési jog megvonása miatt viszont értelemszerűen mind a francia, mind a magyar szerzői jogban kivételes eszközként kerülnek meghatározásra, amelynek az alkalmazását külön garanciákkal kell biztosítani. A törvényi engedélyek és a törvény által előírt közös jogkezelés között egyébként több összefüggés is felfedezhető. Ez arra vezethető vissza, hogy mindkettő hasonló problémára kíván válasszal szolgálni, ez pedig elsősorban a felhasználások tömegessége. Nem véletlen tehát, hogy a törvényi engedélyhez egyébként közös jogkezelés is kapcsolódik.

A legekleatásabb példája ennek a magáncélú többszörözés, amely több országban (így Magyarországon is) magában foglalja mind a reprográfiai többszörözést, mind az üres hordozóra történő egyéb többszörözési cselekményeket. Ahogyan láttuk, Franciaországban a jogalkotó a két másolási cselekményt eltérő rezsim alá helyezte, így mielőtt rátérnénk az üres hordozóra történő magáncélú többszörözés kérdéseire, az eltérő megközelítési mód indokait vesszük górcső alá.

2.1. Hasonló probléma, eltérő megoldás

A két elképzelés, a kizárólagos jog díjigénnyé szorítása, illetve ennek érintetlenül hagyásával a közös jogkezelés elrendelése közötti különbséget kiválóan példázza a reprográfiai többször-

---

212 A hivatkozott két tanulmány közül Annette Kuré kifejezetten az Egyesült Államokbeli *copyright* ellenvetéseit sorolja fel. Amerikai szerzői jogásként, Jane Ginsburg álláspontja is ezt a felfogást tükrözi. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a kontinentális szerzői jogászok minden kritika nélkül elfogadnák a díjigényekre korlátozott kizárólagos jogot, talán csak álláspontjuk nem annyira sarkos ebben a kérdésben. Ez ugyanis alkalmas arra, hogy megfelelő átmenetet képezzen a teljesen ingyenes felhasználások és a szerző kizárólagos rendelkezési joga alá tartozó felhasználások között.

213 GINSBURG (2009).

214 KUR (2008) 12.

215 Uo., 11–12.

216 GINSBURG (2009).

rőzés és a magáncélú másolat közötti különbség. Ez amiatt is különösen érdekes, mivel azon túl, hogy jellegében hasonló a felhasználási cselekmény (mindkét esetben többszörözésről van szó, bár eltérő hordozóra), a felhasználás körülményei is hasonlóak. (Magyarországon pl. mindkét eset szerzői jogi korlátként került meghatározásra, a díjfizetés sémája is hasonlóságot mutat.) Mindkét esetben a felhasználások tömegessége, az egyedi engedélyezési jog gyakorlásának szinte lehetetlen volta indokolja a kollektív jogkezelést. Ehhez kapcsolódik az is, hogy az 1957. évi francia szerzői jogi törvény nem kínált adekvát megoldást a fénymásolás és magnetofon elterjedésére, vagyis szükségszerű volt az ehhez kötődő reformok bevezetése.²¹⁷ Csak amíg ez az egyik esetben az engedélyezési jog fenntartásával, addig a másik esetben annak megszüntetésével járt. Az összefüggések feltárása érdekében először röviden vázoljuk a többszörözési jog korlátozásának szerzői jogi lehetőségeit, majd összefoglaljuk a két megközelítési mód közötti különbségeket.

2.1.1. Eltérő megközelítési módok

A magáncélú másolattal kapcsolatban elképzelhető eltérő megközelítési módok eltérő jogi szabályozáshoz vezetnek. Ez a különbség mindamelllett objektív indokokkal is alátámasztható, hiszen a reprográfiával és egyéb módon megvalósított többszörözés más-más jellemzőkkel írható le.

a) A felhasználás jellemzői

A magáncélú másolatra (értve ez alatt kifejezetten az audiovizuális másolatokat) tekintettel fizetett díj az 1960-as évek Németországának újítása, és egyben egyik legszemléletesebb példája a szerzői jog és a technológia összefonódásának.²¹⁸ A hangfelvételek többszörözésére alkalmas magnetofonok háztartásokban való elterjedése gyökeresen átalakította a korábbi felhasználási szokásokat. Ezek segítségével már nemcsak stúdió-körülmények között vált lehetővé a hangfelvételek előállítását, illetve ezek másolását, hanem az otthonában bárki felvételeket készíthetett. Az ekkoriban már hosszú ideje létező német közös jogkezelő szervezet, a GEMA²¹⁹ igazgatója, Erich Schulze látta meg ebben a gyakorlatban a hangfelvételek forgalma visszaesésének csökkenését, az ő ötlete volt a másolatkészítést lehetővé tevő készülékekre jogdíjat kell kivetni, és ily módon kell kompenzálni a szerzői jogi jogosultakat a kieső bevételek miatt.²²⁰

Vagyis a díj bevezetése voltaképpen nem más, mint reakció egy nem elhanyagolható méretet öltött társadalmi jelenségre. A magáncélú másolat kivételként való definiálása viszont már korábban megvalósult: a francia bírói gyakorlatban a 19. század során kimunkált elvek²²¹ pl. már az 1957. évi francia szerzői jogi törvényben megerősítést nyertek. Ez jórészt a másolatok csekély számának volt köszönhető, ugyanis a másolatok megvalósítására gyakorlatilag csak

217 KEREVER (1974) 56–57.

218 Erről a jelenségről részletesen l. MEZEI (2012a) 197–208.

219 Gesellschaft für musikalische Aufführungs- und mechanische Vervielfältigungsrechte.

220 HUGENHOLTZ (2012) 182. A német szerzői jogi törvény volt a világon az első, amely bevezette a magáncélú másolásra tekintettel fizetett díjat (1965-ben).

221 RENOARD (1839) 42.

kézzel, jelentős befektetett emberi munka árán volt lehetőség (főként a nyomtatásban megjelent művek esetén).²²² A magánszféra védelme is indokolja a magánfelhasználások külön kezelését, valamint azt, hogy ezek ne képezzék az engedélyezési jog tárgyát.

A többszörözést lehetővé tevő eszközöknek a háztartásokban való elterjedése a jogosultak oldalán viszont nyilvánvaló bevételkiesést generált, a másolatok számának növekedése ugyanis hatással volt a művek elsődleges felhasználására is. Másfelől viszont a jogalkotó továbbra is figyelemmel kívánt lenni ezeknek a felhasználásoknak a privát jellegére. A kialakított konstrukció²²³ (amelyet egyébként Magyarországon az elsők között vezettek be 1982-ben, szakmai berkekben jelentős nemzetközi elismerést aratva ezzel)²²⁴ alkalmas arra, hogy a két érdek közötti egyensúlyt helyreállítsa. A felhasználók mentesülnek az egyedi engedélykérésről (és jogdíjfizetésről), a jogosultak pedig túriák a műveik bizonyos felhasználását, aminek fejében a felhasználók/ esetleg mások a használt eszközök (legyen az a többszörözés elkészítéséhez szükséges eszköz, vagy az a hordozó, amire a többszörözés történik) után meghatározott díjat fizetnek.

Kezdetben nem volt egyértelmű a díjazás szerzői jogi jellege. Franciaországban 1976-ban egy járulék jellegű díj bevezetése vetődött fel,²²⁵ amellyel a hangfelvevő eszközöket terhelték volna. Az ebből befolyt összegből pedig egy nemzeti zenei pénztár felállítását tervezték. Ez azzal járt volna együtt, hogy közérdekű célként fogták volna fel a magáncélú másolatra tekintettel fizetett díjakat, és a közös jogkezelő szervezetek megkerülésével az állam felelt volna a szétosztásukért. Amennyiben viszont adó jellegű díjazásként definiáljuk a beszedett összegeket, az egyben a kifejezetten a magáncélú másolásra való tekintettel beszedett szerzői jogi jellegű díjazást, és így a közös jogkezelőknek ezzel kapcsolatban kifejtett tevékenységét zárna ki.²²⁶

A reprográfia és az audiovizuális másolatok közötti különbség, bár első ránézésre hasonló cselekményekről van szó, gyakorlatilag ezen a ponton kezdett nyilvánvalóvá válni. A magánszférába be nem avatkozó szerzői jogi szabályozásnak ugyanis két módja képzelhető el: vagy a másolást lehetővé tevő eszközre kivetett díj, vagy pedig a másolatokat rögzítő hordozóra kivetett díj formájában.²²⁷ A reprográfia kapcsán, mivel a papír felhasználása nyilvánvalóan sokrétű, ez előbbi megoldás nyert elfogadást, míg az egyéb másolatok tekintetében némi bizonytalanságot követően a hordozóra kivetett díjazás vált általánosan elfogadottá és alkalmazottá.

A reprográfiai többszörözés ráadásul sokáig többnyire nem a háztartásokban valósult meg (a mai napig léteznek fénymásolószalonok), az ilyen tevékenységgel foglalkozó vállalkozások nyomom követése pedig nem vetette fel a magánszféra sérelmének kérdését. Másrészt

222 Megjegyzendő, hogy az ilyen „klasszikus” módon megvalósuló többszörözési cselekmények (tehát pl. egy vers kézírással történő lemásolása) ma is ingyenes, függetlenül attól, hogy a jogalkotó időközben a magáncélú másolás díjfizetéssel történő kompenzációjáról döntött.

223 Az Európai Unió tagállamainak többségében létezik ilyen rendszer, Dél-Amerika és Afrika egyes államaiban, valamint Japánban is megtalálható, az európainál sokkal korlátozottabb keretek között Kanadában és az Amerikai Egyesült Államokban is működik. Lásd WIPO (2013) 3.

224 MOINET (1987) 13–18.

225 Az eredeti javaslat az ún. *taxe parafiscale* adójogi kategóriába sorolta volna ezt a díjat. Ennek jellegzetessége, hogy egy meghatározott jogi személy gazdasági vagy szociális érdekében lehet beszedni. 2001-ben viszont a jogalkotó hatályon kívül helyezte a *taxe parafiscale* beszedéséről rendelkező jogszabályhelyet. (Loi organique n° 2001-692 du 1er août relative aux lois de finance). LAMARQUE–NÉGRIN–AYRAULT (2014) 80–86.

226 LAPOUSTERLE (2009) 122.

227 Időbe telt, mire letisztult, hogy ezt a jelenséget a szerzői jog berkein belül érdemes kezelni. Kezdetben ugyanis leginkább valamilyen adó jellegű, állam által beszedett és felhasznált díjként tekintettek a készülékekre és hordozókra kivetett díjakra.

a fénymásolással megvalósuló többszörözést sok esetben intézmények végzik, a többszörözés nem védett műveket is érint,²²⁸ illetve sok esetben szakmai célokra szolgál. Emiatt nem meglepő, hogy a francia jogalkotó (több más nemzeti jogalkotóhoz hasonlóan) a reprográfia útján megvalósuló többszörözés kizárólagos engedélyezési jogként történő definiálása mellett foglalt állást.²²⁹ Az engedélyezési jog fenntartása ráadásul valószínűleg hatékonyabb közös jogkezelést eredményez, mint a magáncélú másolat kivételének kompenzálása a reprográfiai többszörözések esetében, hiszen a jogdíj mértéke is a felek közötti tárgyalás eredményét tükrözi, illetve az üres hordozó díjakkal szemben fennálló társadalmi ellenérzés is csekélyebb mértékben jellemzi.

A két felhasználási mód összefüggéseit a Reprobel-ügyben nyilvánosságra hozott főtanácsnoki indítvány is illusztrálja,²³⁰ egyben az InfoSoc-irányelvben meghatározott két kivétel kapcsolatát is körüljárja.²³¹ Az alapügy a multifunkcionális készülékeket (nyomtató, fénymásoló, szkennert) Belgiumba importáló Hewlett-Pakard és a reprográfiai díjak beszedéséért felelős belga közös jogkezelő szervezet, a Reprobel között áll fenn, az előbbi cég ugyanis sérelmezi a reprográfiai díjak megfizetését a szóban forgó készülékek után. Ilyen körülmények között az alapügyben eljáró belga bíróság (Cour d'appel de Bruxelles) előzetes döntéshozatali eljárást kezdeményezett az InfoSoc-irányelv értelmezésére. Az ügyben eljáró Villalón főtanácsnok vizsgálta az InfoSoc-irányelv 5. cikk (2) bek. a) és b) pontjai, vagyis a magáncélú másolat és a reprográfiai többszörözés egymáshoz való viszonyát, tekintettel arra, hogy ezen multifunkciós készülékek segítségével végzett többszörözési cselekmények (kifejezetten a szkennelési funkció miatt) adott esetben mindkét tényállás keretei közé beilleszthetők.

Az irányelv eltérő szempontokat határoz meg a két kivétel vagy korlátozás bevezethetőségével kapcsolatban,²³² a magáncélú használat a reprográfiai többszörözésről szóló 5. cikk (2) bek. a) pontjában nem szerepel. A felvetődő kérdés tehát, hogy a tágabb személyi körrel bíró reprográfiai többszörözés esetében a díjazás megállapítása során a tagállamoknak figyelembe kell-e venniük a magáncélú használatot, vagy sem.²³³ A főtanácsnok arra a következtetésre jut, hogy bár a tagállamokat ilyen irányú kötelezettség nem terheli, lehetőségük van a reprográfiai díj megállapításánál a természetes személyek által magáncélra végrehajtott többszörözés korrekciójára.²³⁴ A főtanácsnoki indítvány az irányelvből levezeti a felhasználási módok eltérő jellegét, és jóváhagyja azokat a megoldásokat, amelyek a díjazás megállapítása során eltérő szempontokat alkalmaznak, nem véve figyelembe a reprográfiai többszörözés esetén a magáncélú felhasználásokat. Tehát ebben a körben a tagállamok mozgásteret két szinten jelentkezik. Egyrészt dönthetnek úgy, hogy nem ültetik át a reprográfiai és/vagy a magáncélú másolat InfoSoc-irányelvben megfogalmazott kivételét vagy korlátozását, másrészt a reprográfiai többszörözés esetében nincsenek kötve az irányelv 5. cikk (2) bek. b) pontjában meghatározott magáncélú felhasználás követelményéhez.

---

228 DAVIES–HUNG (1993) 8.

229 Az ennek kapcsán bevezetett speciális közös jogkezelési rendszerről a II. rész 1. fejezetében írtunk bővebben.

230 A C-572/13. sz. Reprobel-ügyben 2015. június 11-én nyilvánosságra hozott főtanácsnoki indítvány.

231 CARON (2016a).

232 A Reprobel-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány, 41. pont.

233 Uo., 34. pont.

234 Uo., 52–53. pontok.

b) Az eltérő szabályozásból adódó különbségek

Mint láttuk, Magyarországon mindkét felhasználási mód azonos elbírálás alá esik, és díjfizetéssel ellentételezett törvényi engedélyként került meghatározásra. Így a szabályozás különbségeire kifejezetten a díj és az ehhez kapcsolt közös jogkezelés elemzésénél térünk ki. A CPI viszont teljesen más megoldást követ: a reprográfiai többszörözéstől eltérő helyen taglalja a magáncélú többszörözést, amely a kivételeket felsoroló L. 122-5. cikkben található. Ez alapján a nyilvánosságra hozott mű esetében a szerző nem tilthatja meg „a másolatokat vagy többszörözéseket, amelyek kizárólag a másolást végző személy magáncélú használatára, és nem pedig közösségi használatra szolgálnak.”²³⁵

Az ehhez köthető díjazásról szóló rendelkezés viszont nem ebben a cikkben, hanem ettől eltérő helyen található meg a törvényben.²³⁶ A CPI hatályos, a 2011. december 20-i törvénnyel módosított szövege úgy fogalmaz, hogy a hang- és videofelvételben foglalt művek szerzői és előadóművészei, valamint a hang- és videofelvételek előállítói díjazásban részesülnek ezeknek a műveknek a CPI-ben meghatározott feltételek szerint jogszerű forrásból származó többszörözése tekintetében. A törvényi rendelkezés (2) bekezdése értelmében a díj az egyéb hordozón rögzített művek szerzőit és kiadóit is megilleti, amennyiben a többszörözés szintén a fenti feltételek szerint jogszerű forrásból, digitális hordozóra történik.²³⁷ Ez alól a szabály alól a képzőművészeti alkotásokról készült másolatok, illetve a szoftverekről és adatbázisokról készült másolatok bizonyos esetei képeznek kivételt. A képzőművészeti alkotások esetében a többszörözés nem tartozik a magáncélú másolat kivételének hatálya alá, amennyiben a másolat az eredetivel megegyező célra készült (vagyis tulajdonképpen a sorozatban készült művek). Az elektronikus adatbázisokról készült másolatok minden esetben ki vannak véve a magáncélú másolat hatálya alól, a szoftverek esetében pedig csak az irányelv²³⁸ által is engedett biztonsági másolat tartozik ide.²³⁹

Érdemes kitérni arra is, hogy a felhasználás szerzői jogi természete nem csak az engedélyezési jog és a kivétel koordinátarendszerében helyezhető el. Létezik olyan vélemény is, amely a

235 CPI L. 122-5. cikk: „Lorsque l’oeuvre a été divulguée l’auteur ne peut interdire (...) les copies ou reproductions réalisées à partir d’une source licite et strictement réservées à l’usage privé du copiste et non destinées à une utilisation collective.”

236 A DADVSI-törvény elfogadásáig egyébként ez volt az egyetlen olyan kivétel, amelyet a jogalkotó díjfizetési kötelezettséggel párosított.

237 CPI L. 311-1. cikk: „Les auteurs et les artistes-interprètes des oeuvres fixées sur phonogrammes ou vidéogrammes, ainsi que les producteurs de ces phonogrammes ou vidéogrammes, ont droit à une rémunération au titre de la reproduction desdites oeuvres, réalisée à partir d’une source licite dans les conditions mentionnées au 2° de l’article L. 122-5 et au 2° de l’article L. 211-3. Cette rémunération est également due aux auteurs et aux éditeurs des oeuvres fixées sur tout autre support, au titre de leur reproduction réalisée à partir d’une source licite, dans les conditions prévues au 2° de l’article L. 122-5, sur un support d’enregistrement numérique.”

238 Szoftver-irányelv 5. cikk (2) bek.

239 CPI L. 122-5. cikk 2°: „Les copies ou reproductions réalisées à partir d’une source licite et strictement réservées à l’usage privé du copiste et non destinées à une utilisation collective, à l’exception des copies des oeuvres d’art destinées à être utilisées pour des fins identiques à celles pour lesquelles l’oeuvre originale a été créée et des copies d’un logiciel autres que la copie de sauvegarde établie dans les conditions prévues au II de l’article L. 122-6-1 ainsi que des copies ou des reproductions d’une base de données électronique.” A szoftverekről készült biztonsági másolat miatt felvetődik az a kérdés, hogy a szoftverek esetében a jogosultak részesedhetnek-e a magáncélú másolatra tekintettel fizetett díjból. Binctin elfogadja ennek az alkalmazásnak a lehetőségét. BINCTIN (2013) 20. pont.

francia jogirodalomban a magáncélú többszörözést egyáltalán nem tekinti a szerzői jog hatálya alá tartozó cselekménynek. A CPI a többszörözés kapcsán is megköveteli, hogy az a mű nyilvánossághoz juttatását szolgálja.²⁴⁰ A magáncélú többszörözés esetében viszont, nevéből adódóan, a felhasználás egy kiaknázatlan másolatot eredményez, amely nem jut el a közönséghez, emiatt teljesen szabad, a szerzői jog által fogalmilag le sem fedett felhasználást (nem a magyar törvény értelmében vett kifejezéssel élve) eredményez. Ez kizárja azt is, hogy a felhasználónak alanyi joga legyen a másolat elkészítésére.²⁴¹ Ilyen értelemben inkább a közkinccsé vált szerzői művek felhasználásával mutat rokon vonásokat a magáncélú többszörözés.

E helyütt kell felhívni arra is a figyelmet, hogy az InfoSoc-irányelv, bár lehetővé teszi a többszörözés jogának korlátozását mind az üres hordozóra készített másolatok esetében, mind a reprográfiai többszörözés tekintetében, a magáncélt csak ez előbbi esetben teszi a korlátozás bevezetésének feltételévé. Ez egyben azt is jelenti, hogy a természetes személyektől eltérő felhasználók, illetve a természetes személyek által nem magáncélra vagy kereskedelmi célra végzett többszörözések kizárólag a reprográfiai kivétel hatálya alá tartozhatnak²⁴² – már amennyiben a tagállam ezt bevezette.

Az általánosan elfogadott vélemény, és egyébként az InfoSoc-irányelv által követett megoldás is az, amely szerzői jogi korlátozásként tekint a magáncélú többszörözésre.²⁴³ Ebből a különbségtételből fakad az, hogy a reprográfiai többszörözés esetén a francia megoldás alapján elvileg az InfoSoc-irányelvben foglalt háromlépcsős teszt alkalmazása nem merül fel, hiszen nem kivétel formájában került meghatározásra a felhasználás. A magáncélú másolat kapcsán viszont ennek vizsgálata nélkülözhetetlen, hiszen ez az egyik klasszikus példája a jogok leszorításának. Ebből az eltérésből erednek egyébként a magáncélú másolatra tekintettel fizetett díjaknak azok a jellegzetességei is, amelyek a kötetben ismertetésre kerülnek.

A korlátozással összefüggésben, illetve a francia szerzői jogban a reprográfiától eltérő megközelítési mód miatt merülhet fel az a kérdés is, hogy a magáncélú másolat keletkezett-e a felhasználók oldalán alanyi jogot a másolat készítésére. A szakirodalomban az az álláspont kristályosodott ki, hogy ilyen alanyi jogról nem beszélhetünk,²⁴⁴ a magáncélú másolat megmarad a szerzői jog díjfizetési kötelezettséggel ellentételezett korlátozásának.

2.1.2. A többszörözési jog korlátozása és a háromlépcsős teszt

A szerzői jog dogmatikai szempontú elemzésének egyik leghangsúlyosabb terepe a háromlépcsős teszt analízise – a jogirodalomban az első felbukkanása óta kiemelt szerepet játszik, nem véletlenül. A teszt alkalmas ugyanis arra, hogy a szerzői jogi korlátozások kereteit kijelölve, a különböző érdekek közötti egyensúly szerepét megtartsa. A magáncélú másolattal (illetve tágabban ideértve a reprográfiai többszörözés kapcsán bevezetett kötelező közös jogkezelést) összefüggésben történő értelmezése napjainkban különösen a fájlcsere miatt vált hangsúlyossá, de ettől függetlenül is, szerepe a különböző jogforrásokban való megjelenése miatt lényeges kérdéseket vet fel.

240 CPI L. 122-3. cikk: „La reproduction consiste dans la fixation matérielle de l’oeuvre par tous procédés qui permettent de la communiquer au public d’une manière indirecte.”

241 GAUDRAT-SARDAIN (2005) 10.

242 Reprobél-ügy 2015. november 12-én hozott ítélet, 34. pont.

243 InfoSoc-irányelv 5. cikk (2) bek. b) pont.

244 GAUDRAT-SARDAIN (2005) 10.

a) A háromlépcsős teszt a különböző szintű jogforrásokban

A háromlépcsős tesztet a többszörözés jogára vonatkozóan a BUE vezette be először az 1967-es stockholmi felülvizsgálat során. A szöveget több-kevesebb módosítással a BUE-t követő nemzetközi szerzői jogi egyezmények is átvették. A nemzeti szerzői jogokba az InfoSoc-irányelv közvetítésével került, amelynek köszönhetően az általa betöltött szerep is módosult. A teszt, mint látni fogjuk, eltérő szövegváltozatokkal jelenik meg a különböző jogforrásokban, a vizsgált nemzeti jogokban nem is feltétlenül három lépcsőből áll. Emiatt külön fontosnak tarjuk egymás mellé rendezni az egyes szövegváltozatokat. E helyütt pusztán felhívjuk a figyelmet az egyes feltételek elhagyására, illetve betoldására, illetve a szóhasználatbeli különbségekre – a teszt egyes elemeinek elemzésére ezt követően kerül majd sor.

A BUE-ban található eredeti szöveg szerint „[a]z Unióhoz tartozó országok törvényhozó szervei jogosultak arra, hogy különleges esetekben lehetővé tegyék az említett művek többszörösítését, feltéve, hogy az ilyen többszörösítés nem sérelmes a mű rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit.”²⁴⁵

Az InfoSoc-irányelv visszautal az 5. cikkben foglalt kivételek és korlátozások listájára, amikor kimondja, hogy ezek, az (1), (2), (3) és (4) bekezdésekben foglalt kivételek és korlátozások kizárólag olyan különös esetekben alkalmazhatók, amelyek nem sérelmesek a mű vagy más, védelem alatt álló teljesítmény rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsítják a jogosult jogos érdekeit.²⁴⁶ A CPI megfogalmazásában az L. 122-5. cikkben szereplő kivételek nem lehetnek sérelmesek a mű rendes felhasználására és indokolatlanul nem károsíthatják a szerző jogos érdekeit.²⁴⁷ A teszt tehát ebben az esetben csak két lépcsőre csökkent, a különleges esetekre való hivatkozás helyett a jogalkotó az alkalmazási körét az L. 122-5. cikkben meghatározott kivételek listájára szűkítette.

Az Szt. a tesztnek egy, a korábbiaktól eltérő szövegváltozatát tartalmazza. A törvény szövege szerint „[a] felhasználás a szabad felhasználásra vonatkozó rendelkezések alapján is csak annyiban megengedett, illetve díjtalan, amennyiben nem sérelmes a mű rendes felhasználására és indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit, továbbá amennyiben megfelel a tisztesség követelményeinek és nem irányul a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra” [33. § (2) bek]. A magyar törvény tehát az első lépcső klasszikus megfogalmazását elhagyva és két új feltételt támasztva, négylépcsőssé bővítette a feltételt. Bár önmagában a teszt szövegezésétől, más szövegváltozataitól ez a követelmény idegen, kifejeződik benne a szerzői és a polgári jog szoros összekapcsolódása, annak megerősítése, hogy a polgári jog a szerzői jog anyajoga. Ez ugyanis a Ptk.-ban szereplő elvnek a megismétlése a szerzői jogi törvényben.²⁴⁸ Másrészt a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő cél értelmezhető akként is, hogy ez a feltétel lefedi a különleges esetek fogalmát.

A teszt szerepe a különböző jogforrásokba történő inkorporációja során többrétegű változáson esett át. Ez érinti azt, hogy mely jogosultságok kapcsán lehet a tesztet alkalmazni, és

245 BUE 9. cikk (2) bek.

246 InfoSoc-irányelv 5. cikk (5) bek.

247 CPI L. 122-5. cikk: „Les exceptions énumérées par le présent article ne peuvent porter atteinte à l'exploitation normale de l'oeuvre ni causer un préjudice injustifié aux intérêts légitimes de l'auteur.”

248 Az új Ptk. 1:3. §-a rendelkezik a jóhiszeműség és a tisztesség követelményéről. Ennek értelmében a jogok gyakorlása és a kötelezettségek teljesítése során a felek a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megfelelően kötelesek eljárni.

azt is, hogy csak a jogalkotót, vagy *ad absurdum* a jogalkalmazót is kötik-e a rendelkezései. A BUE eredetileg csak a többszörözés jogára vonatkozóan írta elő a háromlépcsős teszt alkalmazását. A teszt tehát ebben az értelemben speciális korlátozás, hiszen nem terjed ki a BUE-ben biztosított többi jogra, vagyis az ezekre vonatkozó korlátozásokat a BUE értelmében nem kell alávetni a tesztnek. A többszörözés jogára vonatkozó különös korlátozások esetében viszont érvényesül a *lex specialis derogat legi generali elv*, vagyis ezek a háromlépcsős tesztől függetlenül, attól elkülönülten alkalmazandók.²⁴⁹

A TRIPS-megállapodás volt az, amely felismerte, hogy a teszt alkalmas a szellemi tulajdonjogok korlátozásának általános mércéjévé válni, így annak alkalmazását kiterjesztette valamennyi szerzői vagyoni jogra.²⁵⁰ Az átfogó jelleg abban mutatkozik meg, hogy ehhez hasonló rendelkezést kell alkalmazni a szerzői joghoz kapcsolódó jogok, valamint a szabadalmi és a védjegyoltalom korlátozására is. A nemzetközi szerződések értelmezésének általános elvei segítségül hívásával a BUE és a TRIPS Egyezmény viszonyából viszont az a következtetés vonható le, hogy szándéka ellenére, a TRIPS-megállapodásban található teszt „érdemi funkciót csak a bérleti jogra vonatkozó korlátozások tekintetében tud betölteni,”²⁵¹ hiszen a BUE-hoz képest ez jelenti a szerzőknek biztosított kizárólagos jogok bővülését.

A WCT a TRIPS-megállapodáshoz hasonlóan inkorporálja a BUE rendelkezéseit, és maga is bevezeti a háromlépcsős tesztet.²⁵² Mércéül az újonnan garantált kizárólagos jog, a nyilvánosság számára lehívásra történő hozzáférhetővé tétel tekintetében szolgál. Leszögezi viszont azt, hogy a BUE-ban található speciális korlátozások is csak annyiban megengedettek, amennyiben megfelelnek a 10. cikk (2) bekezdésének, vagyis különleges esetekre vonatkoznak, nem sérelmesek a mű rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsítják a szerző jogos érdekeit. Rögzítették viszont azt is a cikkhez fűzött közös nyilatkozatban, hogy a BUE korlátozásai alkalmazásának terjedelmét a WCT nem korlátozza és nem terjeszti ki.

Vagyis ebből Gyenge Anikó megfogalmazásában az a következtetés vonható le, hogy

a háromlépcsős teszt a közvetlen alapja a BUE szerint a *többszörözés*, a TRIPS-megállapodás szerint a *bérlet*, és a WCT szerint a *lehívásra történő hozzáférhetővé tétel* jogának a közösségi és a belső jogban megjelenő korlátozásainak. Ugyanakkor a többi, (kizárólag) a BUE-ban nevesített korlátozás tekintetében csak olyan közvetett, értelmező funkciót tud betölteni, hogy a BUE-ban meghatározott feltételek teljesülése egyben a háromlépcsős tesztnek való megfelelést is jelent. Ebből az is adódik, hogy a többi jog tekintetében csak a BUE-ban meghatározott keretekben van csak lehetőség a korlátozásra, annak meghaladására nincs nemzetközi jogi alap.²⁵³

Az InfoSoc-irányelv élezte ki azt a dilemmát, amely arra vonatkozik, hogy a tesztet a bíróságoknak alkalmazniuk kell-e az egyes ügyek eldöntésénél. Azzal, hogy az irányelv szövegé-

249 GYENGE (2006) 173.

250 TRIPS Egyezmény 13. cikk. Magyarországon kihirdette az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény és mellékleteinek kihirdetéséről szóló 1998. évi IX. törvény.

251 GYENGE (2006) 174.

252 WCT 10. cikk. Magyarországon kihirdette a Szellemi Tulajdon Világszervezete 1996. december 20-án, Genfben aláírt Szerzői Jogi Szerződésének, valamint Előadásokról és Hangfelvételekről szóló Szerződésének kihirdetéséről szóló 2004. évi XLIX. tv.

253 GYENGE (2006) 175.

ben is megjelenik, lehetőséget ad az EUB-nak az értelmezésére, viszont a tagállami bíróságok számára is alkalmazandóvá válik az implementáció miatt.²⁵⁴ Amennyiben azt az értelmezést fogadjuk el, hogy a teszt csak a jogalkotót köti, ezzel elzárjuk a bíróságok elől annak lehetőségét, hogy az adott egyedi esetben ezt alkalmazzák. Vagyis a feladatuk csak annak vizsgálatára korlátozódik, hogy a történeti tényállásban megvalósult felhasználási cselekmény megfelel-e a jogszabályban foglalt korlátozás szövegének. Azzal viszont már nem kell foglalkozniuk, hogy ez egyébként megfelel-e a háromlépcsős tesztnek. A Semmítűszék ezen az elméleti megfontoláson lépett túl, amikor a háromlépcsős tesztet akkor értelmezte, amikor az még nem került a CPI-be belefoglalásra.²⁵⁵ A második lehetőség ezzel ellentétben viszont azt is jelenti, hogy a teszt tulajdonképpen a jogalkotó által biztosítotton túli többletelemet tartalmaz, vagyis a konkrét felhasználási cselekménynek még a háromlépcsős teszt előírásainak is meg kell felelnie. Vagyis a vita azt is jelenti, hogy absztrakt, vagy konkrét mérceként kell-e a tesztet figyelembe venni.²⁵⁶

Az InfoSoc-irányelv általi inkorporáció egyrészt azzal a következménnyel jár, hogy az EUB értelmezheti a tesztet. A Bíróság értelmezése az adott ügyben eljáró tagállami bíróságot köti. Emellett viszont az uniós jognak való megfelelés miatt ezt mind a többi tagállami bíróság, mind a nemzeti jogalkotók figyelembe szokták venni az ítélkezési gyakorlatukban, illetve a jogalkotás során. Amint azonban a teszt a belső jogba is átültetésre kerül, ez azt is jelenti, hogy a bíró által kikényszeríthető szűrő válik belőle. Általánosítva tehát a feltételeket, az a következtetés vonható le, hogy a szerzői jogi korlátozásoknak (1) különleges esetekre kell vonatkozniuk; (2) nem lehetnek sérelmesek a mű rendes felhasználására és (3) indokolatlanul nem károsíthatják a szerző jogos érdekeit. A teszt értelmezését ezek kritériumok mentén végezzük el.

b) A teszt értelmezése

A teszt értelmezése során autentikus forrásként figyelembe kell venni az egyes bírói (szakértői) fórumok által hozott döntéseket (szakvéleményeket). Mivel ezek száma nem jelentős, a jogtudományban elfogadott értelmezési keretek szintézise is fontos szerephez jut. Hasonlóan, a teszt eltérő szerepe miatt érdemes különválasztani az eltérő szintű jogforrások értelmezése kapcsán született koncepciókkal – elismerve ugyanakkor azt, hogy ezek egymással szoros kölcsönhatásban állnak.

ba) A teszt értelmezése nemzetközi és uniós szinten

Mivel nemzetközi és uniós szinten is alapvetően a jogalkotó számára ír elő kötelezettséget a szerzői jogi korlátozások bevezetésének módjával kapcsolatban, érdemes ezeket összevontan, egy csoportban tárgyalni. Az egyetlen olyan eset, amelyben a teszt nemzetközi szinten került

254 A téma szempontjából nem bír jelentőséggel, emiatt nem térünk ki külön az irányelvek közvetlen hatályának és alkalmazhatóságának kérdésére.

255 Lásd a Mulholland Drive ügyet, Civ. 1re, 28 février 2006, Studio Canal et Sté Universal Pictures et al. c/ UFC Que Choisir et Perquin, dit „Mulholland Drive”, n° 05-15.824.

256 DUSOLIER (2007) 438.

értelmezésre, a TRIPS-megállapodásban foglalt szövegváltozattal kapcsolatos, a Világkereskedelmi Szervezet Amerikai Egyesült Államok, illetve az Európai Közösségek és tagállamai közötti vitarendezési eljárás volt.²⁵⁷ Ennélfogva a jogtudományban kialakult értelmezési elveket is érdemes figyelembe venni a teszt egyes elemeinek vizsgálata során.

A nemzetközi szakirodalomban két álláspont található. Az egyik a tesztet a nevéből adódóan lépcsőfokokként kívánja elemezni, vagyis amellet foglal állást, hogy sorrendben haladva, amennyiben valamely feltétel nem teljesül, a felhasználás már biztosan nem tekinthető kedvezményezettnek, emiatt a további tényezők vizsgálata már nem is indokolt. Ennek megfelelően a „különleges esetek” jelentése két aspektusból vizsgálva ragadható meg. Egyrészt a kérdéses felhasználásnak célhoz kötöttnek kell lennie, másrészt ennek a célnak a közérdek, vagy más méltányolható körülmény által igazolhatónak kell lennie. Bármely értelmezést is fogadjuk el, az világos, hogy a kifejezés célja a korlátozások keretek közé szorítása. Ha ugyanis ez a feltétel nem teljesül, és a korlátozás egy egész felhasználási módot venne ki a szerző rendelkezési joga alól, az ütközne a háromlépcsős teszt követelményeibe.²⁵⁸

Ez a korlátok közé szorítás kiválóan megmutatkozik a reprográfiai többszörözés engedélyezési jogának kötelező közös jogkezelés keretében történő gyakorlása kapcsán elemzett francia megoldásban. Mint láttuk, a vagyoni jog a jogalkotó, és a bírói gyakorlat által kellően szűkre szabott, hiszen csak bizonyos paramétereknek megfelelő többszörözési cselekmények tartozhatnak ebbe a körbe, és a digitális másolatok pl. (a hordozó eltérő jellege miatt) nem tartoznak ide. A különleges eset fogalmának fennállása tehát első lépcsőként mindenképpen alátámasztható, mivel jól körülhatárolt felhasználási módról van szó, amely a művek másodlagos felhasználását érinti azzal a céllal, hogy a szerzők vagyoni jogainak kizárólagosságát a lehető legteljesebb mértékig megtartsa.

A második lépcső, a mű rendes felhasználása tiszteletben tartásának követelménye egyrészt magában foglal egy empirikus elemet. Vagyis a szóban forgó korlátozás sérelmes a mű rendes felhasználására, ha olyan helyzetet eredményez, amely aláássa a jogosult lehetőségét a mű kiaknázására, a szerző általi felhasználással párhuzamos, azzal versengő felhasználási módot eredményez,²⁵⁹ azaz hátrányosan befolyásolja a műtípus összfelhasználásán belül jelentősnek tekinthető tényleges vagy potenciális bevételi forrásokat. Másrészt viszont ez normatív szinten is értelmezhető, amely abban nyilvánul meg, hogy minden olyan felhasználás engedélyezését fenn kell tartani, amely a szerző számára gazdasági vagy gyakorlati jelentőséggel bírhat.²⁶⁰ Ez különösen az új technológiák szempontjából bír jelentőséggel. A normatív megközelítés figyelembevételével ugyanis ezek rövid idő alatt versenytársaivá válhatnak a korábbi felhasználási módoknak, vagyis azon túl, hogy ezeknek is engedélyköteles felhasználásoknak kell maradniuk, kifejezetten erre vonatkozó korlátozás bevezetése úgy tűnik, nem megengedett.

A rendes felhasználás kapcsán rá kell világítani arra is, hogy mára több esetben az online felhasználások is a művek rendes felhasználásának számítanak elterjedtségük miatt. Az olyan felhasználások esetében viszont, amelyek még jelenleg ritkák, elszórta fordulnak elő, megkérdőjelezhető a rendes felhasználásba ütközés. A reprográfiai többszörözés szintén iskolapéldája a rendes felhasználás követelményének betartására. Egyrészt azért, mert az engedélyezési

257 WTO Panel DS160 – United States Section 110(5) Copyright Act.

258 FICSOR (2002) 284.

259 Uo., 285.

260 GYENGE (2006) 177.

jog fenntartásával a szerző továbbra is ura marad a mű felhasználásának. Másrészt pedig, mivel másodlagos felhasználási módról van szó, a reprográfiai többszörözés közös jogkezelés alá utalása nem érinti a szerzőnek azt a jogát, hogy a mű elsődleges felhasználására kiadói szerződést kössön.

A harmadik lépcső a szerző jogos érdekeinek indokolatlan károsításának tilalmát tartalmazza. A korlátozások bevezetése önmagában károsítja a szerző érdekeit, a harmadik lépcső célja tehát egy olyan mérce felállítása, amely alatt ez elfogadható. A szerző jogos érdeke ahhoz fűződik, hogy az őt megillető jogokat annak teljességében tudja gyakorolni. Az ehhez kapcsolódó indokolatlanság pedig közvetlenül kapcsolódik a korlátozás bevezetésének céljához, vagyis az ahhoz szükséges mértékig lehet megengedett. Fontos, hogy a kizárólagos jog díjigénnyé szorítása nem jelenti automatikusan azt, hogy a felhasználás megfeleljen a háromlépcsős tesztnek. A díjfizetési kötelezettség előírása mindössze a harmadik lépcső kapcsán vizsgálendő, vagyis amennyiben az első két feltétel teljesül, ez igazolhatja, hogy a szerző jogos érdekei indokolatlanul nem sérülnek.²⁶¹ A közös jogkezelésről pedig a fenti két lépcső elemzését követően megállapítható, hogy nem a szerző jogos érdekeinek indokolatlan károsítását jelenti, hanem éppen ellenkezőleg, azt biztosítja, hogy a szerző ezeket a minél hatékonyabb módon tudja gyakorolni. A felhasználások tömegessége és a felhasználók professzionális mivolta miatt ugyanis ezeknek az engedélyezésére a közös jogkezelő szervezet általi joggyakorlás sokkal inkább megfelel, mint egyébként az egyéni jogkezelés, hiszen így kedvezőbb feltételekkel tudnak megállapodni a felhasználásokról.

A másik álláspont ezzel szemben annak ad hangot, hogy a teszt rugalmasabb értelmezése alkalmasabbá tenné azt a digitális forradalom által nyújtott kihívások kezelésére. Egy jogtudói csoport, szakítva a klasszikus értelmezéssel, amellet érvel, hogy a tesztet nyitott kapuként egységesen és összességében, nem pedig elemekre bontva kell alkalmazni. A csoport „Müncheneri Nyilatkozat”²⁶² címmel fejtette ki erre vonatkozó részletes álláspontját. A kezdeményezés egyik leghangosabb támogatója, Martin Senftleben még a teszt átfogalmazására is adott javaslatot. A professzor az alábbi szövegváltozatot javasolja az InfoSoc-irányelvbe beépíteni: „Azokban a különleges esetekben, amelyek az (1), (2), (3) és (4) bekezdésekben felsorolt kivételekhez és korlátozásokhoz hasonlóak, további olyan kivételek és korlátozások lehetnek azonosíthatók, amelyek nem sérelmesek a mű vagy más, védelem alatt álló teljesítmény rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsítják a jogosult jogos érdekeit.”²⁶³ A módosítás célja az lenne, hogy a kívánatosnak tartott szélesebb mozgásteret biztosítsa.

A nyilatkozatot számos kritika érte, Ficsor Mihály pl. azt kifogásolja, hogy a követendőnek tartott flexibilis értelmezés nem, hogy megoldaná, hanem súlyosbítaná a digitalizáció szerzői jogra gyakorolt hatásából eredő problémákat.²⁶⁴ Gyenge Anikó az általános kritikai észrevételek megfogalmazásán túl részletesen levezeti, hogy a nyilatkozat jegyzői által meghatározott szempontok a jelenlegi értelmezési keretek között is helytállóak, kivéve a lépcsők sorrendiségének megváltoztatásával kapcsolatosat. Erre viszont a fennálló nemzetközi szerződések értelmezésére irányadó szabályok szerint jelenleg nincs lehetőség.²⁶⁵

261 FICSOR (2002) 288.

262 GEIGER–HILTY–GRIFFITHS–SUTHERSANEN (2010).

263 SENFTLEBEN (2012) 71.

264 FICSOR (2012a) 55–62.

265 GYENGE (2010) 88–89.

Az Európai Unió Bírósága a nemzetközi vitarendezési fórumoknál jóval aktívabb, eddig 15 ügyben²⁶⁶ hivatkozott az indokolásában az InfoSoc-irányelv 5. cikk (5) bekezdésére.²⁶⁷ Ezek közül elsősorban az ACI Adam ügyet tárgyaljuk, mert a magáncélú többszörözés kapcsán ebben az ügyben került elő hangsúlyozottan a háromlépcsős teszt értelmezése. Mindenekelőtt azonban érdemes áttekinteni az irányelv szabályozási mechanizmusát.

Az InfoSoc-irányelv horizontális harmonizációt biztosít a szerzői jog területén – legalábbis ami az érintett vagyoni jogokat illeti.²⁶⁸ Ennek keretében a vagyoni jogok határait megvonó szerzői jogi kivételek és korlátozások listáját is átfogóan kívánja szabályozni, elismerve egyúttal a tagállamok lehetőségét arra, hogy ezeket a szabályokat saját nemzeti jogrendszerüknek megfelelően ültessék át. Ennek eredménye egy lényegében tagállami szinten divergáló kivétel- és korlátozáslista lett. A nem kellően pontosan meghatározott feltételek ugyanis nem csak bináris skálán biztosítanak a tagállamok számára választási lehetőséget – az egyes kivételek implementálásán túl a kivételek tartalmának meghatározásánál is viszonylag nagy szabadságot kaptak a nemzeti parlamentek. Emiatt a tagállamok az általuk jelentősnek ítélt, vagy a jogi hagyományaikba beilleszthető kivételeket ültették át nemzeti jogukba,²⁶⁹ egyes esetekben nem szimplán az irányelv szövegének szó szerinti átvételével, hanem annak értelmezésével.²⁷⁰

A lista – egy nagyon szűk kiskapu kivételével – gyakorlatilag zárt, ami azzal jár együtt, hogy a felsoroltakon túl más kivételt nemzeti jogukba nem vezethetnek be, a már meglévőket pedig ennek megfelelően kellett a tagállamoknak felülvizsgálni.²⁷¹ A kivételek viszont egyfelől csak az InfoSoc-irányelvben foglalt vagyoni jogok tekintetében alkalmazandók, a többi vagyoni jogra vonatkozóan itt nem kerültek szabályozásra, másrészt csak egy kivétel²⁷² kötelezően átültetendő, a többiből a tagállamok szabadon válogathatnak. A kivételek és korlátozások ilyen módon történő meghatározása miatt az irányelvvel kapcsolatban több helyen fogalmaztak meg kritikát. A harmonizáció jellegéből adódóan a szerzői jog nélkülözhetetlen

---

266 Az ügyek a következők: a C-360/13. sz. Public Relations Consultants Association ügyben 2014. június 5-én hozott ítélet; a C-117/13. sz. Ulmer-ügyben 2014. szeptember 11-én hozott ítélet; a C-463/12. sz. Copydan Båndkopi ügyben 2015. március 5-én hozott ítélet; a C-435/12. sz. ACI Adam ügyben 2014. április 10-én hozott ítélet; a C-351/12. sz. OSA-ügyben 2014. február 27-én hozott ítélet; a C-457/11. sz. VG Wort ügyben 2013. június 27-én hozott ítélet; a C-510/10. sz. DR és TV2 Danmark ügyben 2012. április 26-án hozott ítélet; a C-302/10. sz. Infopaq International ügyben 2012. január 17-én hozott végzés; a C-277/10. sz. Luksan-ügyben 2012. február 9-én hozott ítélet; a C-145/10. sz. Painer-ügyben 2011. december 11-én hozott ítélet; a C-462/09. sz. Opus-ügyben 2011. június 16-án hozott ítélet; a C-467/08. sz. Padawan-ügyben 2010. október 21-én hozott ítélet; a C-403/08. sz. Football Association Premier League és társai ügyben 2011. október 4-én hozott ítélet; a C-5/08. sz. Infopaq International ügyben 2009. július 16-án hozott ítélet; a C-479/04. sz. Laserdisken-ügyben 2006. szeptember 12-én hozott ítélet.

267 Ezek közül azonban szelektálni kell. Egyfelől nem mindegyik ítélet az 5. cikk (2) bek. a) vagy b) pontjával kapcsolatos, másfelől nem mindegyikben a konkrét cikk értelmezéséről volt szó. Néhány esetben csak támogató érvként jelenik meg az 5. cikk (5) bekezdése. A Painer-ügyben pl. hiába merült fel a cikk alkalmazása, a Bíróság azt nem lépcsőnként levezette, hanem általánosságban utalt az alapügy körülményeinek egyes elemeire, amelyek azok összefüggéseiben nem feleltek meg az InfoSoc-irányelv 5. cikk (3) bek. c) pontjának. Lásd a C-145/10. sz. Painer-ügyben 2011. december 1-jén hozott ítélet 110–116. pontjait.

268 POLLAUD-DULIAN (2002) 7.

269 Az irányelv átültetésével kapcsolatban l. különösen GUIBAULT–WESTKAMP–RIEBER–MOHN–HUGENHOLTZ (2007); WESTKAMP (2007); a legújabb elemzést pedig l. TRIAILLE–DUSOLLIER–DEPREUW–HUBIN–COPPENS–DE FRANCOUEN (2013).

270 GUIBAULT (2010) 56.

271 LEHMANN (2003) 525.

272 InfoSoc-irányelv 5. cikk (1) bek.

elemé lenne a határainak pontos megvonása.²⁷³ Ráadásul ez a katalógus a harmonizáció helyett ráirányította a figyelmet a kivételek és korlátozások tagállami szabályainak nagyfokú eltéréseire,²⁷⁴ ami miatt az irányelvvel kapcsolatban elmondható, hogy a preambulumban megfogalmazott jogbiztonság helyett inkább bizonytalanságot eredményezett.²⁷⁵

Ezen feltételek mellett a Bíróság a háromlépcsős teszt szerepéről megállapította, hogy az InfoSoc-irányelv 5. cikk (5) bekezdése nem új kivételt vagy korlátozást állapít meg, hanem az irányelvben foglalt ilyen rendelkezések terjedelmének pontosítására korlátozódik.²⁷⁶ Majd az ACI Adam ügyben amellett érvelt, hogy a háromlépcsős teszt nem határozza meg az 5. cikk (2) bekezdésben foglalt kivételek és korlátozások tartalmát, csupán azok tagállamok általi alkalmazására irányul.²⁷⁷ Vagyis olybá tűnik, hogy a Bíróság akként foglalt állást, hogy az 5. cikk (5) bekezdés a tagállami jogalkotók számára ír elő kötelezettséget. Talán erre is visszavezethető, hogy a testület általában igyekszik kerülni a részletes értelmezést, de helyenként fogódzót ad az egyes szempontok mérlegeléséhez. Másfelől viszont a Bíróság azt is megállapította, hogy amennyiben az 5. cikk (1) bekezdésében foglalt feltételek teljesülnek, a felhasználás megfelel a mű rendes felhasználásának, és indokolatlanul nem sérti a szerző jogos érdekeit sem.²⁷⁸ Vagyis, legalábbis az időleges többszörözés tekintetében úgy tűnik, hogy a Bíróság eleve azt feltételezte, hogy a korlátozás megszővegezése kapcsán az uniós jogalkotó tiszteletben tartotta a háromlépcsős teszt minden elemét.²⁷⁹

Ennek megismétlése azért bír relevanciával, mert az EUB az InfoSoc-irányelv 5. cikk (5) bekezdésének és az 5. cikk (2) bekezdés b) pontjának együttes értelmezésekor nem foglalkozott az első lépcsővel, vagyis azzal, hogy a kivételeknek és korlátozásoknak különleges esetekre kell vonatkozniuk. Erre pedig egy lehetséges magyarázattal szolgálhat az az értelmezés, mely szerint ez a taxatív lista önmagában tartalmazza ezeket a különleges eseteket, vagyis az első lépcső eleve más értelmet kap az InfoSoc-irányelvben, mint a többi nemzetközi dokumentumban.²⁸⁰ A Bíróság viszont ennek elfogadásával arra a következtetésre jutna, hogy az irányelvben szereplő háromlépcsős teszt bizonyos eleme (vagyis az első lépcső) jogalkotói (és itt kifejezetten az uniós jogalkotót kell érteni) kötelezettséget ír elő, nevezetesen azt, hogy taxatív jelleggel határozza meg azokat az eseteket, amelyeket kivételnek vagy korlátozásnak tekint. Ezzel szemben viszont a másik két lépcső már a jogértelmezés kereteit jelöli ki. Nem szerencsés ez az értelmezés, ugyanis még bizonytalanabbá teszi a teszt alkalmazásának módszereit, összemossa azt, hogy a jogalkalmazóval vagy a jogalkotóval szembeni kötelezettséget állít.²⁸¹

273 DREIER (2010) 52.

274 BÉNABOU (2010) 19. bekezdés.

275 HUGENHOLTZ (2000) 501.

276 A C-351/12. sz. OSA-ügyben 2014. február 27-én hozott ítélet 40. pontja.

277 A C-435/12. sz. ACI Adam ügyben 2014. április 10-én hozott ítélet 25. pontja.

278 A C-302/10. sz. Infopaq International ügyben 2012. január 17-én hozott végzés 56. pontja.

279 Megjegyzést érdemel, hogy egyébként a tagállamok is szűkíthetik a kivételek szabályait. Lásd ezzel kapcsolatban a C-117/13. sz. Eugen Ulmer ügyben 2014. szeptember 11-én hozott ítéletet.

280 SIRINELLI (2007) 48–49. Vagyis ez azt is jelentheti, hogy amíg a nemzetközi szerzői jog a nemzeti jogalkotó számára támasztott jól körülhatárolt szempontokat a kivételek bevezetésénél, addig lehet, hogy az irányelv nyomán ez a szabadság a nemzeti jogalkotóról a bíró kezébe háramlik. Sirinelli elveti ennek a lehetőségét, mivel ez az értelmezés a flexibilis bírói jogalkalmazás eredményeképpen gyengítené a jogbiztonságot.

281 Az Eugen Ulmer ítéletben ugyan csak érintőlegesen vetődött fel az 5. cikk (5) bekezdésének alkalmazása. Mindössze annyiban vizsgálta a kérdést a Bíróság, hogy a német jogalkotó a háromlépcsős teszt előírásainak megfelelő figyelembe vételével ültette-e át az irányelvet. Lásd a C-117/13. sz. Eugen Ulmer ügyben 2014. szeptember 11-én hozott ítélet 48. pontja.

Helyesebb lett volna annak elemzése, hogy vajon konkrétan a magáncélú másolattal kapcsolatban az irányelvben megfogalmazott kritériumok olyanok-e, amelyek különleges helyzetre tekintik alkalmazandónak a kérdéses rendelkezést. Más szóval azt kellett volna megvizsgálni az EUB-nak, hogy „kellően korlátozott, szűk, világos kereteket szab-e a felhasználók engedély nélküli magatartásai számára.”²⁸² Maga a Bíróság is alátámasztja egyébként azt, hogy mindhárom lépcsőt alkalmazni kell a kivételek és korlátozások esetében, ugyanis kifejti, hogy az irányelv 5. cikk (5) bekezdése csupán arra szorítkozik, hogy rögzítse az irányelv 5. cikk (2) bekezdésében meghatározott, a többszörözés joga alóli kivételek és e jog korlátozásai alkalmazásának feltételeit, így többek között azt is, hogy különleges esetre kell vonatkozniuk.²⁸³ Ráadásul ezt az értelmezést alkalmazza további olyan döntéseiben is, amelyekben felmerült az 5. cikk (5) bekezdésének alkalmazása, vagyis a különleges esetet az alapügy történeti tényállásának fényében, a meghatározott kivételek és korlátozásokkal összefüggésben értelmezi.²⁸⁴

A második lépcső a rendes felhasználás sérelmének kizárását írja elő. Az ítélet 39. pontja az alábbiak szerint érvel a rendes felhasználás sérelmének kapcsán: „annak elismerése, hogy e többszörözésre sor kerülhet jogellenes forrásból, elősegíti a hamis, illetve hamisított művek terjesztését, szükségszerűen csökkentve ezáltal a védelem alatt álló művek értékesítési mennyiségét, illetve a védelem alatt álló művekkel kapcsolatos jogi ügyleteket, és ekképpen sérelmesek azok rendes felhasználására.” A bírói fórum tehát jól láthatóan egyfajta szűkítő aspektusból elemezte a második lépcsőt, azt a rendes felhasználás belső piaci összefüggéseire konkretizálva. Bár tény, hogy ez összecseng az irányelv harmonizációs céljával, szükséges lett volna az állítás részletesebb megvilágítása.

Az EUB nem tér ki arra, hogy hogyan kell értelmezni a hamis vagy hamisított művek terjesztése fordulatot.²⁸⁵ Erre két lehetséges alternatíva képzelhető el, amelyek közötti választás a Bíróság részéről további kifejtést tett volna indokolttá: a „többszöröző személy általi továbbadás, illetve a jogellenes tartalmat felkínáló személy további jövőbeli jogsértéseinek az iránya.”²⁸⁶ Az első verzió nyilvánvalóan túllép a magáncélú másolat keretein, ugyanis nem a többszörözési cselekményre, hanem a másolat ezt követően megvalósuló terjesztésére helyezi a hangsúlyt azt implikálva, hogy ez utóbbi cselekmény az, amely elsősorban ellentétes a háromlépcsős teszttel.²⁸⁷ A második verzióban pedig a terjesztés a „jogellenes források” mint kínálati oldal megerősödésére utal. Ebben az esetben sem csupán a magáncélú többszörözés, hanem az annak alapjául szolgáló engedély nélküli felhasználás (terjesztés vagy nyilvánosság-hoz közvetítés) az, amely nem felel meg a második lépcsőnek.²⁸⁸

---

282 MEZEI-HAJDÚ (2014) 41.

283 ACI Adam ítélet, 25. pont.

284 A Public Relations Association Agency ügyben pl. a következő érvelés olvasható: „e tekintetben emlékeztetni kell először is arra, hogy mivel a képernyőn készült és a gyorsítótárban tárolt másolatok csak a weboldalak megtekintése céljából készültek, különös esetnek tekinthetők.” A C-360/13. sz. Public Relations Association Agency ügyben 2014. június 5-én hozott ítélet 55. pontja.

285 Az indokolás másik hibája, hogy a jogellenes forrás tekintetében sem nyújt eligazítást. Ennek részletes kifejtésére viszont nem e helyütt, hanem jelen fejezet 2. pontjában térünk ki, a magáncélú többszörözés fogalmi elemeinek konkrét vizsgálatakor.

286 MEZEI-HAJDÚ (2014) 41.

287 Az Sztj. egyébként (két kivételtől eltekintve, ahol a szabad felhasználás magát a terjesztési jogot érinti) kifejezetten a szerző engedélyéhez köti a szabad felhasználások keretében többszörözött példányok terjesztését (40. §).

288 MEZEI-HAJDÚ (2014) 41.

A Bíróság azáltal, hogy ily módon kitágította a magáncélú másolat értelmezési kereteit, szembe ment a háromlépcsős teszt kívánalmaival. Ez az értelmezés (bármelyiket is fogadjuk el a kettő közül helyesnek), ugyanis már nem biztos, hogy megfelel az első lépcsőnek. A két felhasználási cselekmény egybekapcsolása nem felel meg a különleges eset fogalmának sem abban az esetben, ha ez alatt az irányelv konkrét listáját értjük, sem pedig akkor, ha egyébként külön értelmezés tárgyává tesszük. Másrészt pedig a rendes felhasználás fogalmába is beleért olyan járulékos cselekményeket, amelyek nem az engedélymentes felhasználói magatartás körében értékelendők. Ezzel a Bíróság gyakorlatilag amellet foglalt állást, hogy az engedélyhez nem kötött felhasználás a cselekményeket azok összefüggéseiben és dinamikájában vizsgálva *ab ovo* sérelmes a művek rendes felhasználására. Ez az értelmezés pedig kérdésessé teszi a korlátozásrendszer legitimitását, illetve azt, hogy a háromlépcsős teszt adekvát eszköz-e annak keretek közé szorítására.

A Bíróság a harmadik lépcső értelmezését sem fejtette ki bőven. Mindössze arra utalt, hogy az alapügyben szereplő holland szabályozás „a szerzői jog jogosultjának indokolatlan károsulását eredményezheti.”²⁸⁹ Ez abból adódik, hogy a jogosultnak nem kell túrnie a jogainak a magáncélú másolatra vonatkozó kifejezett korlátozáson túlmenő megsértését.²⁹⁰ Vagyis a Bíróság arra hivatkozik, hogy „a korlátozások és kivételek szigorú értelmezésének követelménye nem teszi lehetővé kiterjesztő módon, széleskörűen a másolatkészítést, így ugyanis a szerzői jogosultak nem gyakorolhatnak kizárólagos engedélyezési jogukat.”²⁹¹ Ennek vizsgálatára viszont álláspontunk szerint sokkal inkább az első lépcső keretében lett volna alkalma a bíróságnak. E helyütt inkább arra kellett volna hangsúlyt helyezni – összhangban a szakirodalomnak a harmadik lépcsőre vonatkozó értelmezésével – hogy a magáncélú többszörözésre tekintettel díjazás jár a jogosultaknak.²⁹² Az pedig külön hiányossá teszi az érvelést, hogy az EUB nem támasztja alá kellően a jogosultak jogos érdekeinek sérelmét, mindössze rögzíti ennek lehetőségét bekövetkezését.

bb) A teszt értelmezése nemzeti szinten

A CPI, mint láttuk, nem is tartalmazza az első lépcsőfokot abból a megfontolásból, hogy a kódexben eleve felsorolásra kerülnek azok a különleges esetek, amelyek maguk a korlátozások. Ez egyben a teszt értelmezésének többféle lehetőségét is felveti. Az egyik álláspont szerint a háromlépcsős teszt az egyes kivételeknél támasztott feltételeken túli többtelemet tartalmaz, és a díjazás megfizetése nem jelenti azt, hogy a felhasználó egyébként jogszerűen jár-e el, ha ezek nem teljesülnek. Ez az értelmezés tehát konkrét felhasználási cselekmények mércéjéül teszi meg a háromlépcsős tesztet, jogbizonytalanságot teremtve ezzel a felhasználók számára: mivel az esetek megítélése a bíróság mérlegelésétől függ, az eltérő értelmezési lehetőségek miatt nem lehetnek biztosak abban, hogy jogszerűen járnak el. Ráadásul ez a felhasználások gazdasági, közgazdaságtani szempontú elemeit tekinti elsődlegesnek annak megítélésénél,

289 ACI Adam ítélet, 40. pont.

290 Uo. 31. pont.

291 MEZEI-HAJDÚ (2014) 42.

292 A Stichting de Thuiskopie ügyben ezzel ellentétesen a díjazás bevezetését az EUB egyértelműen a harmadik feltétellel összefüggésben értelmezi. A C-462/09. sz. Stichting de Thuiskopie ügyben 2011. június 16-án hozott ítélet 21–22. pontjai.

hogy a felhasználási cselekmény sértette-e a szerző jogos érdekeit. A másik értelmezés szerint viszont a jogalkotó által kivételként felsorolt esetek eleve beleillenek a háromlépcsős teszt keretei közé, vagyis a bírónak nem kell esetről esetre vizsgálnia a feltételek meglétét. A teszt ebben az esetben általános mércéül szolgál.²⁹³

Az Sztj. 33. § (2) bekezdését következetesen alkalmazó egyedi bírósági döntés egyelőre még nem született. A Debreceni Ítéltábla egy eseti döntésében hivatkozott a kérdéses rendelkezésre, azonban nem elemezte azt részletesen. Mindössze azt szögezte le, hogy a műszaki fejlődés révén a magáncélú másolás olyan mértékben elterjedt, ami bizonyíthatóan csökkenti a papír alapon többszörözhető művek, könyvek, folyóiratok eladhatóságát, ami jövedelemkiesést, azaz károsodást jelent a szerzői jogosultaknak. Erre tekintettel került bevezetésre a reprográfiai díj jogintézménye is.²⁹⁴

Az SZJSZT-nek is volt alkalma értelmezni a tesztet, kifejezetten a magáncélú másolatok esetében a többszörözés forrásával kapcsolatban. Ennek megfelelően az első lépcső kapcsán az eljáró tanács is leszögezi, hogy a magáncélú másolat kivétele nem önmagában tekinthető különleges esetnek, hanem elsősorban a másolás jellege és célja transzformálhatja ezeket ilyen esetekké.²⁹⁵ Másrészt viszont az eljáró tanács megismételte, hogy a különleges esetnek általános társadalmi, jogpolitikai indokok kell alapulnia.²⁹⁶ Mivel a lépcsőfokokat a maguk sorrendjében kell értelmezni, elméletileg nem lenne szükség arra, hogy az eljáró tanács a többi lépcsőt is megvizsgálja, az elemzés teljességének érdekében azonban ezt mégis megteszi, bár az elemzés e téren kétségkívül lényegretörőbb, mint az első lépcső esetében. A magyar törvény kiegészítő jellegű feltételei kapcsán a szakirodalom rámutat arra, hogy azok következnek az első lépcső tartalmi oldalából, valamint a harmadik lépcső értékorientált jellegéből.²⁹⁷

A teszt értelmezése kapcsán tehát, bármilyen szinten is tesszük ezt meg, levonható az a következtetés, hogy az abszolút érvényű, generálisan alkalmazható szempontokat a szakirodalom igyekszik megadni. A bírói gyakorlat viszont a tesztet a konkrét történeti tényállásra vonatkoztatva értelmezi. A két módszer között párbeszéd zajlik, a szakirodalomban megállapított szempontok hatnak a jogalkalmazói értelmezésre, a jogtudósok pedig az egyedi esetekből következtetve próbálnak általános megállapításokat tenni. Ahogyan maga a teszt szövege, úgy az értelmezése is eltéréseket mutathat egyébként a szabályozás szintjétől függően.

2.2. A magáncélú többszörözésre tekintettel fennálló díjigény közös jogkezelése

A háromlépcsős teszt gyakorlati alkalmazásának legszemléletesebb példája a magáncélú többszörözéssel kapcsolatos korlátozás. A magyar szerzői jog ezt törvényi engedélyként ismeri, tekintettel arra, hogy bár a 35. § (1) bekezdése a magáncélú többszörözésről mint szabad felhasználási esetről rendelkezik, a 20. § (üres hordozó díj) és 21. § (reprográfiai díj) díjfizetést rendel a felhasználáshoz. A díjfizetési kötelezettséget viszont a jogalkotó nem közvetlenül a felhasználóra, hanem bizonyos meghatározott hordozók forgalmazóira, illetve készülékek

293 Az értelmezési keretekről I. BÉNABOU (2007) 427–428.

294 Debreceni Ítéltábla Pf.I.20.220/2010/4.

295 SZJSZT 17/2006. 35. pont.

296 Uo. 31. pont.

297 Uo. 39. pont.

üzemeltetőire telepíti. Az egyedi felhasználások azonosíthatatlansága miatt átalányrendszer dolgozott ki a jogalkotó, amely az Alkotmánybíróság megfogalmazásában érdekiegyensúlyozó, érdekösszeegyeztető funkcióval bír a felhasználók és a szerzők között. Az átalányjellegből következik az is, hogy esetenként ugyan sérelmes lehet, ezen funkció miatt összességében ésszerű és elfogadható megoldás.²⁹⁸

Franciaországban is – legalábbis az üreshordozó díjak, vagyis a „klasszikus” magáncélú másolat tekintetében – a magyarhoz hasonló megoldást léptettek életbe. Sőt, a magáncélú többszörözés különleges helyzetét kiválóan példázza, hogy 1985-ös bevezetésétől a DADVSI-törvény elfogadásáig ez volt az egyetlen díjfizetéssel egybekötött korlátozás.²⁹⁹ A fennálló szisztéma tesztjét – egyebek mellett a háromlépcsős tesztnek való megfelelést is – viszont az EUB végezte el, amelynek eredményeként több törésvonal is keletkezett az eddigi rezsimben. A magáncélú másolat fogalmi elemeinek bemutatását követően a díjigény gyakorlására vonatkozó közös jogkezelés ismertetése következik, ebbe a körbe bevonva a magyar reprográfiai többszörözésre vonatkozó közös jogkezelést is.

2.2.1. A magáncélú többszörözés fogalmi elemei

A francia jogirodalom három kumulatív feltételben foglalja össze a magáncélú másolat CPI-ben található követelményeit.³⁰⁰ A másolatnak jogszerű forrásból kell származnia (*la copie doit être réalisée à partir d'une source licite*); magán, és nem közösségi használatra kell szolgálnia (*la copie doit être destinée à l'usage privé et non à une utilisation collective*); valamint a felhasználónak a másolást végző személynek kell lennie (*l'usage privé doit être celui du copiste*).³⁰¹ A magyar törvény is ehhez hasonló módon írja körül a szabad felhasználásként meghatározott többszörözéssel szemben támasztott követelményeket. Az Szjt. 35. § (1) bekezdésének első mondata jelöli ki a legfontosabb kritériumokat, amelyekre vonatkozó pontosítást tartalmaz a szakasz többi része. Ennek megfelelően tehát „természetes személy magáncélra a műről másolatot készíthet, ha az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja.”

Az InfoSoc-irányelv 5. cikk (2) bekezdés b) pontja csak a kifejezés legelemibb fogalmi elemeire nézve tartalmaz követelményeket. Ennek ellenére logikusan adódik az a kérdés, hogy ha az ehhez kapcsolt méltányos díjazás az uniós jog önálló fogalmát képezi az EUB szerint (annak ellenére, hogy néhány tagállam egyébként nem ültette át a vonatkozó irányelvi rendelkezést), akkor a magáncélú többszörözés is az-e.³⁰² Ebbe az irányba mutató lépést jelent az ACI Adam döntés a többszörözés forrásának jogszerűsége követelményének kimondásával. Az irányelv ugyanis mindössze azt tartalmazza, hogy a magáncélú másolatra tekintettel

298 124/B/2004. AB határozat III.2.1. pont.

299 Loi n° 2006-961 du 1 août 2006 relative au droit d'auteur et aux droits voisins dans la société de l'information.

300 A szerzői jog körében a kódex az alábbi megfogalmazással él az L. 122-5. cikk 2° pontjában: „les copies ou reproductions réalisées à partir d'une source licite et strictement réservées à l'usage privé du copiste et non destinées à une utilisation collective.” A szomszédos jogi jogosultak esetében a magáncélú másolatról a törvény külön rendelkezik, a feltételek azonban nem térnek el a szerzőt érintő magáncélú másolat körében meghatározottaktól. CPI L. 211-3. cikk 2°: „Les reproductions réalisées à partir d'une source licite, strictement réservées à l'usage privé de la personne qui les réalise et non destinées à une utilisation collective.”

301 CARRE (2015) 305.

302 LUCAS (2011) 93.

bevezethető kivétel vagy korlátozás a természetes személy által, bármely hordozóra történő másolást jelentheti. A felhasználás célja pedig kereskedelmi célt közvetve sem szolgáló magáncél lehet.

Ahhoz, hogy szintetizálni tudjuk mind az uniós jog, mind pedig a nemzeti szerzői jogok megoldásait, három értelmezési keret vizsgálata tűnik indokoltnak: a többszörözést végző személy, a többszörözés célja és forrása. Hangsúlyozottan utalunk arra is, hogy a magyar megoldás sajátosságai miatt a reprográfia útján megvalósuló többszörözést is ezen keretek között tárgyaljuk.

a) A többszörözést végző személy

Az InfoSoc-irányelv világosan kimondja, hogy a többszörözést végző személy csak természetes személy lehet. Emiatt kellett a magyar szerzői jogi törvényt is módosítani,³⁰³ korábban ugyanis, a német és osztrák megoldáshoz hasonlóan, jogi személyek is végezhetek saját célra többszörözést.³⁰⁴ Ez pedig egyben azt is jelenti, hogy a haszonszerzési célból gazdasági tevékenységet nem végző jogi személyek, mint az alapítványok vagy egyesületek, eleve ki vannak zárva a magáncélú másolat kedvezménye alól.

Az Szjt. hatályos szövege tehát az irányelvnek megfelelően rögzíti a természetes személy követelményét, és a számítógépen, illetve elektronikus adathordozóra való másolás tekintetében speciális megszorítást is tartalmaz. Nem minősül ugyanis szabad felhasználásnak, ha a műről más személlyel készítettnek másolatot számítógépen vagy elektronikus adathordozóra [Szjt. 35. § (3) bek.]. A megszorítás független attól, hogy ez a megbízott természetes, vagy jogi személy-e – akár egy barát, könyvtár, de adott esetben erre specializálódott vállalkozás lehet.³⁰⁵ A szabad felhasználás alóli kizárásuk voltaképpen arra vezethető vissza, hogy ezek a másolatok az eredeti példányokkal képesek versenyezni a piacon.³⁰⁶ A törvény viszont azt nem zárja ki, hogy magáncélú másolat keretében más személlyel analóg másolatot készítsen a felhasználó. Nem szabad azonban megfedkezni arról sem, hogy az Szjt. egyébként bizonyos, meghatározott körben jogi személyek számára is biztosítja a szabad másolás kedvezményét,³⁰⁷ amelyet az üres hordozó díj egyébként lefed.³⁰⁸

303 A 2003. évi CII. törvény hatálybalépése előtt az Szjt. 35. § (4) bekezdése a következő rendelkezést tartalmazta: „A célnak megfelelő módon és mértékig saját célra, valamint – vállalkozási tevékenységen kívüli – belső intézményi célra is készíthető másolat, ha az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja, és a) tudományos kutatáshoz szükséges; b) saját példányról archiválásként tudományos célra vagy a nyilvános könyvtári ellátás céljára készül, vagy c) megjelent mű kisebb részéről, illetve újság- vagy folyóiratcikkéről készül.”

304 A terminológiai szabatosság, illetve a két esetkör elhatárolására való tekintettel ezt saját célú többszörözésként ismeri a szakirodalom. MEZEI (2006); MEZEI (2007).

305 A Magyar folyóiratok tartalomjegyzékének kereshető adatbázisa (MATARKA) biztosít olyan szolgáltatást, amelyben a kiválasztott cikket digitalizálva (szkennelve) fizikai hordozón elküldik a felhasználónak.

306 GYERTYÁNFY (2014) 254.

307 Szjt. 35. § (4), (5) és (7) bek. bizonyos szervezetek (nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtárak, iskolai oktatás célját szolgáló intézmények, muzeális intézmények, levéltár, közgyűjteménynek minősülő kép-, illetve hangarchívum) saját célú másolatai, az oktatási célú másolás, és a műsorszolgáltatók ún. efemer rögzítései kapcsán, valamint az Szjt. 35. § (8) bek., amely a 20–21. §-ok előírásait (azaz a díjfizetést) ebben az esetben is alkalmazandónak rendeli el.

308 Ez a gyakorlat nem ütközik semmilyen uniós irányelvi rendelkezésbe, viszont külön tanulmányt érdemelne annak megválaszolása, hogy az EUB joggyakorlata mennyiben alkalmazandó e tekintetben.

A CPI nem tartalmazza kifejezetten a természetes személyre való utalás kritériumát, sőt, a másolást végző személy (*copiste*) meghatározására nézve sem tartalmaz rendelkezést. A jogtudományra és a bírói gyakorlatra hárul tehát a fogalom tartalommal való megtöltése. A legpragmatikusabb meghatározás értelmében *copiste* az, aki a másolatot előállítja. Ez azt jelenti, hogy a másolást a másolatot használó természetes személynek magának kell elvégeznie,³⁰⁹ vagyis nem tartozik a kivétel alá az a helyzet, amikor más személy (barát, családtag, vagy esetleg egy másoló cég) készíti a másolatot a természetes személy részére. Ahogyan az sem tekinthető másolónak, aki egy más által üzemeltetett digitális felvevőrendszert használ a többszörözés elvégzéséhez.³¹⁰ Ez tehát gyakorlatilag azt eredményezi, hogy a másolást végző személynek mind a másolás tárgyát képező szerzői mű, mind pedig a másolást végző technikai eszköz felett rendelkeznie kell.³¹¹

Emellett a megfogalmazás utalhat arra, hogy kézzel készített másolatról van szó. Ebben a tekintetben viszont álláspontunk szerint szükségtelen különbséget tenni kézzel, vagy géppel készült, illetve analóg, vagy digitális másolatról.³¹² Érdekes módon Henri Desbois az 1970-es évek végén született átfogó szerzői jogi kézikönyvében még akként érvel, hogy a magnetofonok által készített másolatok (vagyis a hagyományosan a magáncélú másolat körében értékelt felhasználási cselekmények) nem felelnek meg ezeknek a kritériumoknak. A törvény ugyanis a másoló személyes közreműködését igényli a másolat elkészítésénél, amely szerinte a készülék által készített másolat esetében hiányzik. A jogtudós ezen kívül hivatkozik a képzőművészeti alkotások esetében meglévő kivételre is, ugyanis a Desbois szerint a másolat célja ilyen esetekben is megegyezik az eredetivel, vagyis nem lehet szó magáncélú másolatról. Harmadrészt a hangfelvételekről készített másolatok esetén a többszörözés nem a szerzői művekre, hanem az előadóművészi teljesítményekre vonatkozik, a kivétel pedig szöveg vagy kotta többszörözésére vonatkozik elsősorban. Ezek nem férnek össze a kivétel szoros értelmezésére vonatkozó általános alapelvvel, amelyből az a következtetés vonható le, hogy a magnetofonok által készített magáncélú másolás nem tartozik a törvényi kivétel hatálya alá.³¹³ Desbois is elismeri azonban, hogy nem lehet a háztartásokban megvalósuló összes többszörözést nyomon követni, és egyesével engedélyeztetni, ő azonban, jobb híján, a felvevő készülékekre vagy a magnószalagokra kivetett, majd a szerzők között szétosztott adó bevezetését javasolta.³¹⁴

b) A többszörözés célja

A felhasználást átfogóan „magáncélú másolat” (*copie privée*) névvel illetjük, amely a többszörözési cselekmény célhoz kötöttségét feltételezi. Az InfoSoc-irányelv ezzel összefüggésben azt

309 BERTRAND (2002) 62.

310 TGI Paris, ord.réf. 6 août 2008, RIDA 2008, n° 217, 343, 247, obs. Sirinelli, Propr. intell. 2008, n29, 427 obs. JM Bruguière.

311 LATREILLE (2004) 403.

312 LUCAS–LUCAS–LUCAS–SCHLOETTER (2012) 357. CA Paris, 4ch 22 avr. 2005, RIDA 1/2006, 374, JCP G 2005, II, 10126, note Geiger, Comm. com. électr. 2005, comm 98, note Caron, Propr. intell. 2005, 340, obs. A. Lucas et Sirinelli.

313 DESBOIS (1978) 311.

314 Uo. 312.

a követelményt tartalmazza, hogy a felhasználás közvetve sem szolgálhat kereskedelmi célt. A tagállami szerzői jogok viszont pontosították ennek a fogalmát.

A magyar törvény kettős követelményt támaszt a másolás céljával kapcsolatban. Egyrészt az InfoSoc-irányelvben foglalthoz hasonlóan a követelményt oly módon fogalmazza meg, hogy a másolat jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja. Ezt már korábban, a régi Sztj. is tartalmazta,³¹⁵ és általánosan vonatkozik a 35. §-ban foglalt szabad felhasználási esetkörökre (tehát nem csak a magáncélú többszörözésre). A kritérium azt jelenti, hogy a másolásnak közvetlen gazdasági célja nem lehet. Az Sztj. ezenkívül tartalmazza a „magáncél” követelményét is, ami konkretizálja a nem gazdasági célú felhasználások fogalmát. Ennek megfelelően a magáncél „átfogja a magán és személyes felhasználási másolást, mindazt, ami a saját vagy a széles ismeretségi kör műélvezetét szolgálja. A további közvetett cél – tanulás, oktatás, szórakozás stb. – közömbös.”³¹⁶ Nem értünk egyet a *Nagykommentár* szerzőinek álláspontjával azzal kapcsolatban, hogy a magáncélú többszörözésnek a széles ismeretségi kör javára kellene szolgálnia. Ez ugyanis egy olyan tág felhasználói kört jelent, amely azon túl, hogy sérelmes lehet a mű rendes felhasználására, nem felel meg a kivételek szűk értelmezésére vonatkozó általános alapelvnek. Egyetértünk viszont azzal, hogy a további közvetett cél (pl. tanulás, oktatás) közömbös, de csak abban az esetben, ha ez jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja. Tehát nem tartozhat ide az az eset, ha pl. ellenszolgáltatás fejében, iskolarendszeren kívüli korrepetálás körében történik a másolás.³¹⁷

A CPI plusz követelményként rögzíti, hogy a másolás közösségi célt nem szolgálhat, csak a másoló magáncélját. Ez már a kivétel első, 1957. évi törvénybe iktatásánál fontos szerepet játszott. A közösségi célok kizárása, amely egy újabb szűkítés a szűkítésen belül, arra az indokra vezethető vissza, hogy a szerzői jogi törvény elfogadása előtt a magánjellegű összejövetelek a nyilvános előadás szempontjából problémákat szültek. A jogalkotó tehát ebből a példából kiindulva attól félt, hogy kifejezett kikötés nélkül elharapóznának egy egyesület, vagy kör által, a tagok javára végzett többszörözések, amelyek ily módon szerzői jogi kivételnek minősülnek.³¹⁸ A magáncél viszont többféle indokot is magában foglalhat, közöttük akár vitatható módon a másoló szakmai céljainak elősegítését szolgáló célokat is. Antoine Latreille szerint a másolás pontos célja indifferens, szolgálhat a másoló szórakozására, de tanulás céljára, szakma gyakorlására is.³¹⁹ A francia bírói gyakorlatban található viszont olyan ítélet, amely kifejezetten azt mondja ki, hogy a szakmai célú használat keretében végzett többszörözés a jogosultak engedélyéhez kötött.³²⁰

A magán és a közösségi cél elhatárolása tekintetében irányadó lehet a többszörözött példányszám, így pl. a kérdéses mű egy fejezetének nagyjából tíz példányban való többszörözése ez utóbbi célt valószínűsíti.³²¹ A közösségi használatra a példányszám alapján való következtetést viszont fenntartással kell kezelni. Elképzelhető ugyanis, hogy egyetlen példány több-

315 A szerzői jogról szóló 1969. évi III. tv. 18. § (1) bek.

316 GYERTYÁNFY (2014) 253.

317 Az oktatási célú szabad felhasználásról az Sztj. 35. § (5). bek. rendelkezik, az iskolai oktatás céljának fogalmát pedig az Sztj. 33. § (4) bek. határozza meg.

318 DESBOIS (1978) 306–307.

319 LATREILLE (2004) 403.

320 Civ. 1re 20 janv. 1969; Gaz. Pal. 1969. 1. 217.

321 Paris, 8. oct. 1982, RIDA janv. 1983, 138. RTD Com. 1983. 434 obs. Françon.

szörözése sem felel meg a magáncélú másolat követelményének, amennyiben az nem a másoló saját használatára, hanem harmadik személy használatára történik; illetve 2-3 példány is illeszkedhet a törvényi tényállásba, ha a másoló azt különböző hordozókon tárolja.³²²

A bírói gyakorlatban az alakult ki, hogy a nyilvános előadás jogánál ismert kivételhez hasonlóan, a szűk családi körben,³²³ esetleg barátok körében³²⁴ történő műélvezet még beleillik a magáncélú többszörözés keretei közé, annak ellenére, hogy a jogirodalom egy része ennek lehetőségét elutasította.³²⁵ Ebbe a körbe viszont már nem férnek bele egy társaság részvényesei,³²⁶ ahogyan az sem, ha a másolást végző személy harmadik személyeknek adja kölcsön a másolatokat, mivel így felhagy a másolat feletti rendelkezési jogával, vagyis az a továbbiakban már nem saját használatra szolgál.³²⁷ Olyan ítélet is ismert, amely a magáncélú felhasználás kereteinek túllépése miatt állapított meg jogsértést abban az esetben, amikor a felhasználó az internetre feltöltötte a másolatot.³²⁸

c) A többszörözés forrása

A többszörözés forrása az egyik legvitatottabb kérdése a magáncélú másolásnak. Az analóg világban is problémaként vetődhetett fel, meghatározódását viszont egyértelműen a fájlcserelés térhódításának köszönhetjük. A 2000-es évek elején indult egy olyan diskurzus, amelynek központi kérdése annak megvilágítása volt, hogy vajon a nem jogszerű forrásból származó többszörözés beleillik-e a korlátozás kedvezményes rezsimjébe. Az irányelv tág mozgásteret biztosító szabálya egyébként azzal az eredménnyel járt, hogy eltérően ültették át a tagállami jogokba,³²⁹ ideértve azt is, hogy egyes nemzeti jogokban már az átültetés során feltételül szabták a többszörözés forrásának jogszerűségét.³³⁰

A többszörözés forrása jogszerűségének kérdésére alapvetően elfogadott válasz egy jogi maxima segítségével könnyen levezethető. A *nemo plus iuris* elv szerint ugyanis a jogtalanra jogosat alapítani nem lehet.³³¹ A bírói jogértelmezésben fellelhető ezzel kapcsolatos bizonyta-

322 BENSAMOUN (2008) 249–250.

323 Paris, 4e ch., 22 avr. 2005, et Paris 4e ch. 4 avr. 2007.

324 Montpellier, 3e ch corr. 10 mars 2005 SACEM c/ Aurélien D: JCP G 2005, II, 10078, note Caron; JCP E 2005, no 1216, § 4, obs. Pignatari; JCP E 2006, no 1195, § 8, obs. Vivant; D. 2005, jurispr., 1294, note Kessler; D. 2005, pan., 1488, obs. Sirinelli; Propr. intell. 2005, no 15, 165, obs. Sirinelli; RLDI 2005 mars, no 86, 21, obs. Costes; Rev. Lamy dr. aff. avr. 2005, no 5086, obs. Costes; Légipresse 2005, no 222, III, 120, note Wekstein; Comm. com. élect. 2005, comm. 77, note Caron.

325 POLLAUD-DULIAN (2012) 89.

326 Paris, 4e ch., 1er oct. 1990, D. 1990. IR. 235; RIDA 1991, n 149, 206, obs. Kéréver. Ezzel ellentétes következtetésre jutott viszont a bíróság abban az esetben, amikor kutatók egymás közötti belső hálózatán közzétett másolatokat a magáncélú másolat körébe utalt. TGI Paris, réf. 10 juin 1997; D. Affaires 1997. 1156; D. 1998, 621 note Edelman; JCP 1997 II. 22974, obs. Olivier; Expertises, août 1997, 283.

327 Cass. crim., 4 janv. 1991 : JurisData n° 1991-003606.

328 A bíróság tehát érdekes módon nem azzal érvelt, hogy a lehívásra történő nyilvánosságához közvetítés jogát sértette meg a felhasználó (sőt, leszögezte, hogy sugárzást a felhasználó nem valósított meg), hanem azt mondta, hogy a felhasználás túllépte a magáncél kereteit. TGI Paris, réf., 5 mai 1997, Queneau; RIDA oct. 1997. 265; JCP 1997. II. 22906, note Olivier; Expertises, juin-juill. 1997. 219.

329 WESTKAMP (2007) 17.

330 Ilyen tagállam Németország, Finnország, Svédország, Olaszország, Portugália és Spanyolország.

331 MEZEI (2012b) 168–169.

lanságokat az okozza, hogy a jogszabályszovegek több esetben ezt nem támasztják kifejezett feltételként a magáncélú másolás elé. Erre alapozva mondta ki a Semmítőszék a Mulholland Drive ügyben, hogy a kivétel a forrás jogszerűségétől függetlenül ítélandó meg.³³² Ezzel szemben a Semmítőszék büntető kollégiuma már kifejezetten a forrás jogszerűségének szükségessége mellett foglalt állást.³³³ A vita végére a CPI 2011. évi módosítása³³⁴ tett pontot, a törvényszöveg részévé téve a forrás jogszerűségének követelményét. Korábban ugyanis az irányelvet átültető DADVSI-törvény megfogalmazása nem volt eléggé pontos, ami miatt a kivételek körébe lehetett vonni olyan felhasználási cselekményeket is (tipikusan a fájlcserelés körében megvalósuló cselekményeket), amelyek egyébként a kizárólagos engedélyezési jog alá esnének.³³⁵ Az új rendelkezés alapján viszont nem teljesen egyértelmű, hogy ez a követelmény az összes szerzői jogi kivételre vonatkozik-e, vagy csak a magáncélú többszörözésre. A cikk rendszertani értelmezése ugyan ezt a második felvetést támogatja, más álláspont szerint viszont nem teljesen elvetendő ennek alkalmazása a többi kivételre sem.³³⁶

Az SZJSZT fentebb már idézett szakvéleményében a jogellenes forrás kapcsán leszögezte, hogy a többszörözés ilyen eredetének megengedése ellentmondana a különleges eset feltételeinek.³³⁷ Más jogirodalmi források viszont ezeket a másolatokat is a magáncélú másolat körében kívánják elhelyezni.³³⁸ E felfogás mögött két indok húzódik meg. Az egyik a kialakított díjfizetési rendszer egységessége megtartásának az igénye. Praktikus okokból egyszerűbb (még ha dogmatikailag nem is feltétlenül helyes) az összes természetes személy általi magáncélból megvalósuló felhasználást egy kalap alá venni. A másik az egyéni felhasználók védelmének jogpolitikai indoka, hiszen ilyen módon csak művet a nyilvánosság számára elérhetővé tévő személy sértené meg a szerzői jogokat (és kapcsolódhat a cselekményhez szankció), a műről másolatot készítő személy viszont nem.

Az Európai Unió szintjén is úgy tűnik, nyugvópontra kerül a kérdés az ACI Adam ítélet után. Az EUB kifejtette ugyanis, hogy „ha a tagállamoknak joga volna eldönteni, hogy elfogadjak-e olyan jogszabályt, amely lehetővé teszi, hogy a magáncélú többszörözésre jogellenes forrásból is sor kerülhessen, ez egyértelműen a belső piac megfelelő működésének veszélyeztetését eredményezné.”³³⁹ Ezzel a Bíróság egyértelműen a szorosabb szerzői jogi harmonizáció felé igyekszik terelni a tagállamokat, hiszen ez implicit módon azt is jelenti, hogy a magáncélú többszörözés is az „uniós jog önálló fogalma”.³⁴⁰ Az EUB viszont mintha vonakodna végigjárni a megkezdett ösvényt, és a magáncélú másolat fogalmával kapcsolatos harmonizációs törekvéseket szorosabbá tenni. A Copydan Bándkopi ügyben, bár a nemzeti bíróság kifejezetten rákérdezett a jogellenes forrásból megvalósuló többszörözés értékelésére, az EUB az ACI Adam ítéletben foglaltakon túli magyarázattal nem szolgált, mindössze azt pontosította, hogy jogellenes forrásként azt tekinti, amely műveket a jogosultak engedélye

332 Civ. 1re, 28 février 2006, Studio Canal et Sté Universal Pictures et al. c/ UFC Que Choisir et Perquin, dit „Mulholland Drive”, n° 05-15.824

333 Arrêt du 30 mai 2006.

334 Loi n° 2011-1898 du 20 décembre 2011 relative à la rémunération pour copie privée.

335 DESURMONT (2006) 177.

336 LUCAS (2012) 238–239.

337 SZJSZT 17/2006. 36. pont.

338 GYERTYÁNFY–FALUDI–KABAI–SZINGER–TÓTH (2005) 130.

339 ACI Adam ítélet, 35. pont.

340 Az EUB ezt eredetileg a Padawan-döntésben a magáncélú többszörözésre tekintettel fizetett méltányos díjazásról mondta ki. Részletes elemzését l. a következő (2.) pontban.

nélkül bocsátottak a nyilvánosság rendelkezésére.³⁴¹ A főtanácsnoki véleményből az tűnt ki, hogy mivel a kérdést előterjesztő bíróság nem pontosította, mit ért „jogellenes forrás” alatt, a kérdésre nem adható válasz.³⁴²

Viszont a Bíróság adós maradt annak meghatározásával, hogy mit ért „jogellenes forrás” alatt, az alapügy tényállásában ugyanis semmi ilyen konkrét forrás nem szerepelt. Az alapügy felperese is azt kifogásolta, hogy a holland szerzői jogi törvény nem tett különbséget az üreshordozó-díj megfizetése kapcsán a többszörözés forrása szerint. A jogellenesség viszont a magáncélú többszörözéssel összefüggésben nem általános, hanem konkrét kategória, amely nagyban függ a nemzeti jogszabályok által biztosított keretektől is. Jogellenes forrásból származhat a többszörözés akkor, ha az a jogosult engedélye nélkül került terjesztésre vagy nyilvánossághoz közvetítésre. De előfordulhat olyan eset is, amikor a többszörözés csak a másoló tulajdonában lévő műpéldány esetén lehetséges, olyankor viszont nem, amikor az csak a birtokában van. A jogellenesség tehát a törvény ilyen irányú rendelkezése esetén megállapítható lenne pl. egy baráttól kölcsönkapott CD lemásolása esetén is. Ez a kérdés felvetődött a Copydan-ügyben is. A Bíróság úgy ítélte meg, hogy a kérdés nem képezi az uniós harmonizáció tárgyát, mivel a díjazás meghatározásának módjára terjed ki. A tagállamoknak tehát megmarad a mozgásteret az erre vonatkozó szabályozás kialakítására.³⁴³ A francia jogirodalom is jogszerű forrásként tekint erre az esetre, mivel a magáncélú másolat megvalósulhat a mű feletti időleges rendelkezési jog (pl. bérlet vagy haszonkölcsön) gyakorlásával; a lényeg, hogy a forrásmű a jogosultak engedélyével váljon hozzáférhetővé.³⁴⁴ A felhasználás jogszerűségét a szerződéses kapcsolat, illetve az ennek fejében történő díjfizetés alapozza meg.³⁴⁵

2.2.2. A közös jogkezelés működése

Az InfoSoc-irányelv átültetése mindkét vizsgált tagállamban hasonló módon valósult meg, hiszen az egyedi másolatok beazonosításának nehézsége, illetve egy fenntartható díjfizetési rendszer miatt átalánydíjrendszert vezettek be. Az EUB folyamatosan csiszolódo joggyakorlata miatt viszont a tagállamok egyre több, a harmonizációból fakadó szempontot kötelesek figyelembe venni a díjrendszer fenntartása során.³⁴⁶ Mindezek miatt szükségesnek tartjuk a korábbi elemzési keretek megtartását, és az átalányrendszereknek az uniós jog fényében való elemzését. Erre annál is inkább igény mutatkozik, mivel Franciaország a Padawan-döntést követően jelentősen módosította a díjfizetés korábbi rendszerét.

A díjfizetési rendszer nagyfokú hasonlósága (vagyis a díj fizetésére mindkét tagállamban a gyártó vagy a forgalmazó köteles)³⁴⁷ mellett természetesen eltérések is adódnak, amelyek nem

341 Copydan Båndkopi ítélet, 75–79. pontok.

342 A Copydan Båndkopi ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány, 81–85. pontok. Hasonló kritika az ACI Adam üggyel kapcsolatban a Bíróság szemére is vethető. Erről l. részletesen MEZEI–HAJDÚ (2014) 32–47.

343 A C-463/12. sz. Copydan Båndkopi ügyben 2015. március 5-én hozott ítélet 79. pontja, valamint 80–91. pontjai.

344 LATREILLE (2010) 8.

345 LATREILLE (2004) 403.

346 Erről l. pl. CARON (2013b) 23–24.

347 Sztj. 20. § (2) bek.; CPI L. 311-4. cikk (1) bek.: „La rémunération prévue à l'article L.311-3 est versée par le fabricant, l'importateur, ou la personne qui réalise des acquisitions intracommunautaires, au sens du 3o du I de l'article 256 bis du code général des impôts, de supports d'enregistrements utilisables pour la reproduction à usage privé d'oeuvres, lors de la mise en circulation en France de ces supports.”

kizárólag a díjjal terhelt hordozók körét vagy a díj pontos mértékét érintik. A közös jogkezelés szempontjából ugyanis sokkal inkább jelentősége van annak, hogy Magyarországon maguk a közös jogkezelők azok, amelyek a díjat a jogdíjközleményben megállapítják. Ezzel szemben Franciaországban ezt egy külön bizottság végzi, amelynek elnöke az állam egy képviselője, tagjai pedig felerészben a jogosultak képviselőiben, negyed részben a gyártók vagy forgalmazók képviselőiben, negyed részben pedig a fogyasztók képviselőiben járnak el.³⁴⁸

A magyarnál jelentősebb állami részvétel, illetve a külön bizottság felállítása a díjat eltávolítja a közös jogkezelés általános elveitől, és egyfajta hatósági árhoz teszi hasonlatossá. Ez egyrészt aláhúzza a kizárólagos jogok gyakorlása körében, illetve a szerzői jogi korlátozások ellentételezése kapcsán fennálló különbséget, egyúttal viszont némileg megfosztja a díjat szerzői jogi jellegétől. A díj beszédésével és felosztásával pedig (a jogosultak nevében) a közös jogkezelő szervezeteket bízza meg a törvény.³⁴⁹ E helyütt kell utalni arra is, hogy Magyarországon az üreshordozó díjak is jogdíjközlemények, tehát az elfogadásukkal kapcsolatban korábban ismertetett szabályozás ezekre is vonatkozik, illetve általános szerződési feltételként funkcionálnak (hiszen a díj fizetésére kötelezettek tekintetében alkalmazza őket a szervezet) annak ellenére, hogy nem felhasználási szerződések (és így az ezekre vonatkozó általános szabályok alkalmazására nem is kerülhet sor).

A közös jogkezelés működése körében szólni kell a felhasználás ellentételezéseként fizetett díjról, tekintettel arra, hogy az InfoSoc-irányelv a korlátozás bevezetését mind az audiovizuális, mind a reprográfiai úton megvalósuló többszörözés tekintetében „méltányos díjazás” megfizetéséhez köti.³⁵⁰ A díj beszédése és felosztása során alkalmazott elveket is célszerű megvizsgálni, különös tekintettel arra, hogy a díjazás egy része általában közvetett módon, kulturális és szociális támogatások révén jut el a jogosultakhoz.

a) A felhasználásért fizetendő díj

A felhasználásért fizetendő díj célja, hogy a felhasználás tömeges jellegére tekintettel visszaállítsa a szerzők és felhasználók között megbomlott egyensúlyt. A szerzői jogi szabad felhasználással vagy kivétellel összekapcsolva a díjazás bevezetése tehát tulajdonképpen szűkíti a teljesen szabad, díjtalan magáncélú másolási eseteket, amelyeket az Szjt. 35. § (1) bekezdése szabályoz,³⁵¹ illetve amelyek vonatkozásában a CPI L. 122-5. cikke alkalmazható. A magyar Alkotmánybíróság „Üreskazetta-határozatában” megállapította, hogy a díjazás annak általánjellege miatt esetenként sérelmes lehet ugyan, érdekkiegyenlítő funkciója folytán azonban összességében ésszerű és elfogadható megoldás.³⁵²

---

348 CPI L. 311-6. cikk (1) bek.: „Les types de support, les taux de rémunération et les modalités de versement de celle-ci sont déterminés par une commission présidée par un représentant de l'État et composée, en outre, pour moitié, de personnes désignées par les organisations représentant les bénéficiaires du droit à rémunération, pour un quart, de personnes désignées par les organisations représentant les fabricants ou importateurs des supports mentionnés au premier alinéa du précédent article et, pour un quart, de personnes désignées par les organisations représentant des consommateurs.”

349 CPI L. 311-6. cikk (1) bek.: „La rémunération prévue à l'article L. 311-1 est perçue pour le compte des ayants droit par un ou plusieurs organismes mentionnés au titre II du présent livre.”

350 InfoSoc-irányelv, 5. cikk (2) bek. a) és b) pontok.

351 GYERTYÁNFY (2014) 170.

352 124/B/2004. AB végzés, 2.1. pont.

Ebből a megfontolásból rendelkezett az uniós jogalkotó is a korlátozás mellé bevezetendő „méltányos díjazásról”. Ez azzal is járt az EUB értelmezésében, hogy ha a felhasználási cselekmény maga nem is, de a díjazás az „uniós jog önálló fogalma”, vagyis a tagállamokban egységesen értelmezendő. Ez amellet, hogy nem elhanyagolható kérdéseket vet fel a tagállami és az uniós terminológia összeegyeztethetőségéről, a díj megfizetése és meghatározásának egyéb szempontjai kapcsán is újabb elemekkel gazdagította a fennálló tagállami rendszerekkel kapcsolatos elvárásokat.

aa) Terminológiai problémák

Az EUB a Padawan-döntésben leszögezte, hogy a „méltányos díjazás” az uniós jog önálló fogalma, amelyet azokban a tagállamokban, amelyek átültették az irányelv ezen rendelkezését, egységesen kell értelmezni. Az átültetés fakultatív jellege és a szándékos minimumharmonizáció miatt viszont a fogalom tartalmi elemei nem meghatározottak (vagyis tagállami hatáskörben van a másolatok elkészítésére alkalmas eszközök és hordozók megállapítása, illetve a hátrány mértéke, az esetleges minimális hátrány fogalmának bevezetése vagy elvetése, a díj mértéke és meghatározásának módja),³⁵³ ami nehezíti az egységes értelmezés kialakítását.³⁵⁴ Az EUB emellett kiemelte, hogy a tagállamok maguk határozhatják meg a méltányos díjazás formáját, finanszírozásának módozatait, beszedését, valamint mértékét,³⁵⁵ ami a harmonizáció ellen hat.

Az egységes terminológia kialakítását az a tényező is veszélyezteti, hogy a tagállamokban más-más elnevezést használtak az irányelv átültetése előtt már létező díjazás megnevezésére. Az elnevezés sokszor tükrözi a méltányos díjazás tagállami felfogásának egyes jellemzőit, vagyis leginkább azt, hogy mely elemek alapozzák meg a díjazás indokoltságát. Az elnevezés kapcsán kialakult nehézségek arra vezethetők vissza, hogy a tagállamokkal eltérő névvel és e mögött részben eltérő koncepcióval illetik a méltányos díjazást, így a kifejezések tartalma bizonyos fókig elmosódik, ezek egymásnak való megfeleltethetősége kérdésessé válhat.

Az InfoSoc-irányelv által tágran megvont nemzeti mozgástér, illetve az EUB hezitálása az egységes kritériumrendszer felállításával kapcsolatban szembekerül a Bíróságnak az InfoSoc-irányelv értelmezése kapcsán eddig zsinórmértékül szolgáló két alapkövetelményével, nevezetesen azzal, hogy a szerzői jogi szabályok konzisztenciáját és a belső piac működését megtartsa. Sőt, szembekerül magával a Padawan-ügyben alkalmazott érvelési módszerrel is. Annak alátámasztására ugyanis, hogy a méltányos díjazás fogalma az uniós jog önálló fogalma, a Bíróság felhossa, hogy ellentétes lenne az irányelvvel annak olyan értelmezése, amely lehetővé teszi a tagállamok számára, hogy a méltányos díjazás fogalmát mint alapvető elemet magában foglaló kivétel bevezetése esetén ennek paramétereit szabadon, inkoherens és harmonizációt nélkülöző módon, tagállamonként eltérően határozzák meg.³⁵⁶ Vagyis a tagállamok számára biztosított széles lehetőség mellőzésével tulajdonképpen a Bíróság a minél kiterjedtebb egységesítés irányába törekedne, igyekszik befoltozni az InfoSoc-irányelv hiányosságait, ám

353 KRETSCHMER (2011) 10. Frissebb összehasonlító elemzés az egyes jogdíjrendszerekről: WIPO (2013).

354 POLLAUD-DULIAN (2010) 2. bekezdés.

355 Padawan-ítélet, 37. pont.

356 Uo. 36. pont; ACI Adam ítélet, 49. pont.

egyúttal fél ingoványos talajra tévedni a tagállami jogok különbségei miatt.³⁵⁷ Ez a megfogalmazás kicsit olyan, mint a népmesei fordulat: a testület hozott is ajándékot, meg nem is. A népmesével ellentétben viszont, ahol az okos lány remekül megoldotta a feladványt, az EUB ezzel saját maga számára állított csapdát, amennyiben az ezt követő döntéseiben tartózkodik a pontosabb fogalmi elemek meghatározásától.

Az eltérő mértékű díjazás bevezetése belső piacon aránytalanságokat eredményezhet. Például Szlovákia és Magyarország viszonylatában az előbbi által alkalmazott feltűnően alacsony díjak³⁵⁸ miatt felvetődik az a kérdés, hogy a szlovák díjak ilyen meghatározása vajon megfelel-e a méltányos díjazás követelményének, amellet persze, hogy a felhasználók árérzékenységét kihasználva az olcsóbb szlovák hordozók vásárlását ösztönzi. Ez a bizonytalansági tényező vezetett el egyébként az Opus-ügyben hozott előzetes döntéshez is. A Németországban bejegyzett cég ugyanis sem a székhelye szerinti tagállamban, sem pedig Hollandiában nem fizetett díjat, kihasználva a tagállami jogszabályok hézagait, illetve a közös jogkezelő szervezetek koordinációja közötti hiányt. Miután viszont a Bíróság kijelentette, hogy a díjat a felhasználó lakóhelye szerinti tagállamban mindenképpen meg kell fizetni, az Opus a további bonyodalmak elkerülése végett röviddel az ítélet meghozatalát követően bejelentette, hogy holland felhasználók számára ezentúl nem értékesít üres hordozókat.³⁵⁹

A Padawan-ügyben a bíróság objektív kritériumot állapított meg a díjfizetés alapjául, mivel az üres hordozók magáncélú másolat elkészítésére való pusztán alkalmassága jogdíjfizetést keletkeztet.³⁶⁰ Ebből következően tehát nem kell vizsgálni azt, hogy a hordozókat ténylegesen magáncélú másolásra használták-e: mindegy, hogy saját művek, közkinccsé vált művek, jogellenes vagy jogszerű forrásból származó művek többszörözése történik meg a hordozón.³⁶¹ A Bíróság tulajdonképpen igazolta az átalánydíjak alkalmazhatóságát. Ez „[m]űködését tekintve, egyfajta kötelező felelősségbiztosításhoz hasonlítható, ahol bizonyos eszköz vásárlói, használói azért (a ténylegesen nem biztos, hogy bekövetkező) lehetőségért fizetnek, hogy a megvásárolt eszköz révén szerzői jogi védelem alatt álló művet fognak felhasználni.”³⁶²

Ez a gondolkodásmód nem idegen a szerzői jog logikájától, ugyanis maga a felhasználási engedély is a felhasználás lehetőségét hordozza magában. Ennek megfelelően a tagállamok a számukra biztosított rendkívül széles mérlegelési jogkörön belül szabadon határozhatják meg azt, hogy a hordozóknak mely körét terhelik jogdíjfizetéssel. A felhasználási módok miatti különbségtétel azonban nem feltétlenül áll összhangban az átalánydíj-rendszerrel. Sőt, ily módon előrevetíthető, hogy a felhasználók egyéb esetekben is hivatkozni fognak a díj megfizetésének megkülönböztetés-mentes mivoltára, szétszabdalva így a tagállamok többségében fennálló rendszert.³⁶³ Az első ilyen esetre nem is kellett sokáig várni. Az ACI Adam ügy jelentősége azért is nagy, mert a Bíróság az átalánydíjak alkalmazásának megtörése mellett érvelt a többszörözés forrása szerinti distinkció bevezetésével.

357 LUCAS-SCHLOETTER (2015) 15.

358 A Visegrad Investments tanulmányában közölt táblázat alapján 2012-ben egy DVD-R 0,75 euróban megállapított egységára mellett a díj mértéke Szlovákiában 0,03 euró, míg Magyarországon 0,51 euró volt. Lásd VISEGRAD INVESTMENTS (2013) 78.

359 VAN LOON (2011) 854.

360 BONADIO-CANTORE (2011) 262.

361 CARON (2011b), 6. bekezdés.

362 FODOR (2009) 81.

363 MINERO (2011) 469.

A tagállamokban kialakult szóhasználat (és a mögötte meghúzódó tartalom) gátját képezi annak, hogy a méltányos díjazás uniós jogi fogalma egy az egyben megfeleltethető legyen valamely nemzeti rezsimnek. A Padawan-döntésben a főtanácsnok is utalt arra, hogy a spanyol szerzői jog részét képezte „*remuneración*” elnevezéssel a magáncélú másolat fejében fizetendő ellentételezés, amelyet az irányelv átültetését követően, annak szóhasználatát átvéve, „*compensación*” kifejezéssel illettek. A két kifejezés egymás mellett létezését mi sem bizonyítja jobban annál, hogy a francia szerzői jogi terminológia is a „*rémunération*”³⁶⁴ megnevezést használja (*rémunération pour copie privée*), illetve ez a nemzetközi szerzői jog bevett szóhasználat is.³⁶⁵

Az irányelv ettől eltérő fogalomalkotása tehát értelmezhető akként, hogy ez az önálló uniós szerzői jogi terminológia kialakítása érdekében tett megkülönböztetés, amely hűen tükrözi, hogy egy speciális uniós jogi jogintézményről van szó. A „*compensation*” kifejezés ugyanis kompromisszumos megoldásként – a kontinentális szerzői jogi hagyományokkal rendelkező tagállamok és az Egyesült Királyság és Írország között a méltányos díjazás kérdésében meglévő ellentét feloldása érdekében – került elfogadásra.³⁶⁶ Ezt támasztja alá az az EUB által helyesen értelmezett körülmény is, hogy az irányelv szóban forgó rendelkezése a tagállami jogokra kifejezett utalást nem tartalmaz.

Az EUB érvelését csak látszólag erősíti a SENA-üggyel vont párhuzam,³⁶⁷ mivel ebben az ügyben az irányelvben szereplő, magyar nyelvre szintén „méltányos díjazásként” fordított „*rémunération équitable*” kifejezésről került megállapításra, hogy az uniós jog önálló fogalmát képezi.³⁶⁸ Így viszont az igényel további tisztázást, hogy hasonló értelemben használt két fogalom között, amelyek mindkettlen az uniós jog önálló fogalmai, milyen különbségek fedezhetőek fel. Ezt az ellentétet látszólag feloldja a Bíróság Luksan-ügyben hozott döntése. Kimondta ugyanis, hogy a szóhasználatbeli eltérés ellenére a „*rémunération*” kifejezéssel illetett díjazás célja is abban áll, hogy ellentételezést biztosítson a szerzők számára, mivel ez is a nekik okozott hátrány esetén kerül alkalmazásra.³⁶⁹ Álláspontja szerint ráadásul az InfoSoc-irányelv elfogadásakor az uniós jogalkotó megtartotta a szellemi tulajdon védelmének korábbi irányelvekben kidolgozott különböző fogalmait, amennyiben nem rendelkezett kifejezetten eltérően.³⁷⁰

Ilyen kifejezett eltérést nem találunk a szövegben, ám az a körülmény, hogy a kontinentális és angolszász típusú szerzői jogi rendszerrel bíró országok nem tekintették kölcsönösen elfogadható kifejezésnek a korábban bevett „*rémunération*”,³⁷¹ a két fogalom közötti egyenlőség-

364 A kifejezés első jelentése általános értelemben minden, pénzben vagy hasonló módon meghatározott szolgáltatás, amelyet egy munka vagy egy szolgáltatás ellenértékéeként adnak. CORNU (2007) 799, „*Rémunération*”. Mivel a szerzői jog esetében nincsen szó munkáról, hanem pusztán a mű felhasználásának ellenértékéről, Binctin szerint helyesebb lenne a díjat „*redevance pour copie privée*” kifejezéssel illetni. BINCTIN (2013). A magyarra leginkább „járadék” szóval fordítható „*redevance*” kifejezés viszont egyik értelmében adójogi kategóriaként használatos, bár az általánosabb fogalom minden, bizonyos időszakonként rendszeresen fizetendő díjat magában foglal. CORNU (2007) 777–778, „*Redevance*”.

365 BUE 11*bis* cikk (2) bek. és 13. cikk (1) bek.

366 VON LEWINSKI – WALTER (2010) 1028.

367 A C-245/00. sz. SENA-ügyben 2003. február 6-án hozott ítélet.

368 Egyébként mérhető felhasználáshoz kötött, szomszédos jog nyilvánosságához közvetítési szomszédos jogi díjigényről van szó.

369 Luksan-ítélet, 103. pont.

370 Uo. 104. pont.

371 VON LEWINSKI – WALTER (2010) 1028.

jel megkérdőjelezéséhez vezet. Másrészt az irányelv elfogadásakor az olasz „*compenso*” szóval jelölték a „méltányos díjazást”, és ezt fordították angolra és franciára is a „*compensation*” szóval, ami viszont nem feleltethető meg az olasz kártérítési terminológiában bevett „*compensazione*” fogalmának.³⁷² Ez is arra utal, hogy az uniós jogalkotó egy teljesen új fogalmat kívánt bevezetni. A terminológia szempontjából fontos elhatárolás, hogy szabatosan a magyar nyelvben is „díjnak”, nem pedig „jogdíjnak” kell hívni a díjazást. Ennek oka abban áll, hogy a jogdíj alapvetően a kizárólagos jog gyakorlásából ered, míg a díj arra utal, hogy a kizárólagos jog díjjé lett leszorítva.

ab) A jogosultaknak okozott hátrány

A díj egyik központi kérdésköre, hogy mire tekintettel kell megfizetni, mi alapozza meg a beszedését. Az EUB és a tagállami gyakorlat ebben a kérdésben is (nem meglepő módon) jelentős eltéréseket mutat.³⁷³ A magyar bírói gyakorlatban a díj 1982-ben történő bevezetése³⁷⁴ óta gyakorlatilag állandósult az a joggyakorlat, amely a díjazást a tényleges felhasználástól függetlenül, a felhasználás lehetőségének megteremtéséhez köti,³⁷⁵ a hordozó fizetésére kötelezett forgalomba hozó ugyanis nem minősül szerzői jogilag releváns felhasználónak,³⁷⁶ vagyis a magyar joggyakorlatban elismerték a díj átalány jellegét. Mint már említettük, az Alkotmánybíróság a díj érdekkiegyensúlyozó szerepét hangsúlyozta, nem került viszont elemzésre az, hogy a jogosultaknak milyen módon okozott hátrányt kompenzál a díj. Az érdekkiegyensúlyozó szerep egyébként a törvényi engedély lényegét takarja. A jogosultak nem gyakorolhatják a kizárólagos engedélyezési jogukat, cserébe viszont anyagi ellentételezésben részesülnek.

Hasonlóképpen, a francia bírósági gyakorlatban is kimondták, hogy a díjazás megfizetéséhez elegendő, ha az üres hordozó hang- vagy videofelvételek magáncélú többszörözésére alkalmas.³⁷⁷ Vagyis a francia bírói gyakorlat sem követel meg valamilyen ténylegesen bekövetkező, a jogosultak által elszenvedett sérelmet. A díjfizetés egy ennél absztraktabb konstrukció eredménye. Éppen ez az absztrakt törvényi felhatalmazás az, amely miatt kizárt a beszedett díjak jogalap nélküli gazdagodásként való minősítése.³⁷⁸

A francia Államtanács viszont egy kevésbé elvont elméleti álláspontot képvisel. Meglátása szerint a díjnak az a célja, hogy a jogosultak által elszenvedett bevételkiesést pótolja.³⁷⁹ Első ízben ez az Államtanács egy 2008-as határozatában jelent meg, amelyben kimondta, hogy a magáncélú másolatra tekintettel fizetett díjazás a „szerzőt megillető jogok kiaknázásának kü-

372 LUCAS-SCHLOETTER (2013a) 598.

373 A hátrány fogalmáról az EUB szóhasználatában l. BÉNABOU (2011) 95–100.

374 15/1982 (IX. 20.) MM rendelet.

375 BH 1992.756.

376 BH 1993.158.

377 Crim. 18 décembre 2001. D. 2002. AJ 646, *Légipresse* 2002 n° 190, III, 62, CCE 2002, n° 37, note Caron, RIDA avr. 2002, 377, obs. Kérever.

378 TGI Paris, 17 janvier 1990. RIDA, avr. 1990, 231.

379 Ezzel párhuzamba állítható egy rendes bírósági ítélet, amely megállapította, hogy a díj megfizetése nem eredményez jogalap nélküli gazdagodást, hiszen ez a törvény előírásaiból ered. TGI Paris, 1re ch., 1re sect, 17 janv. 1990: *JurisData* no 1990-046766; RIDA 1990 no 144, 231; JCP G 1990, I, 4378, obs. B. Edelman.

lönleges módja” (*une modalité particulière d’exploitation des droits des auteurs*).³⁸⁰ Ezzel némileg ellentétben áll annak egyidejű kimondása, hogy a díjazás célja a bevételkiesés pótlása. Vagyis mintha az Államtanács is azt sugallná, hogy valamely hátrány kompenzálásáról van szó,³⁸¹ ezzel megelőlegezve az EUB sokat vitatott megállapításait.

A Bíróság a Padawan-döntésben a jogosultnak okozott hátrányhoz mint egyetlen körülményhez kapcsolta a díj megállapítását. Az EUB az irányelv (35) preambulumbekzdésétől eltért, ez ugyanis az „esetleges kárt” a díjazás mértékének egyik, de nem kizárólagos szempontjaként határozta meg, míg az EUB az „okozott hátrányt” az egyetlen vizsgálendő szempontként tüntette fel. Bár a későbbi döntésekben a kár fogalmának meghatározása kicsit pontosabbá vált, továbbra is elégtelenül meghatározott fogalomról van szó, mivel többféle értelem tulajdonítható neki.

Ennek elemzéséhez az irányelv és az ítéletek szövegének különböző nyelvi változatait érdemes megvizsgálni. Összevetve ugyanis az általunk értett magyar, francia és angol nyelvű fordításokat, a magyarra „kárként”, „hátrányként”, sőt, „sérelemként” fordított fogalmak mindkét idegen nyelven azonos kifejezéssel szerepelnek: az esetleges kár fogalma franciául *préjudice potentiel*, angolul *possible harm*, a szerzőknek okozott hátrányé pedig *préjudice causé*, illetve *harm caused*. Az eltérő szóhasználatból pedig eltérő értelmezések fakadnak, ami szűkítően megnehezíti a fogalom EUB által megkívánt egységes értelmezését.

A francia jogirodalomban a „méltányos díjazást” a kár fogalmához kötik, ebben az értelmezésben a célja a kár megtérítése.³⁸² A helyes értelmezéshez azonban a kártérítési terminológiától eltérő kontextusba kell helyezni a „méltányos díjazás” fogalmának elemzését, különösen, ha elfogadjuk, hogy a jogsértő forrás kizárja a díjigényt. A Padawan-ügyben a főtanácsnok kiemelte, hogy a „méltányos díjazásnak” nem célja a jogosultak kártalanítása a művek és szomszédos jogi teljesítmények tiltott többszörözésével összefüggő illegális cselekmények miatt.³⁸³ Hasonló álláspontra helyezkedett a magyar Alkotmánybíróság is. Az „üres kazetta jogdíjat” vizsgáló határozatában az AB akként fogalmazott, hogy „nem egy jogellenesen okozott kár kompenzálását célzó kártérítésről, hanem jogszerűen okozott vagyoni hátrány kiegyenlítéséről van szó.”³⁸⁴

Az angolszász jogirodalomban viszont fellelhető olyan álláspont, amely a *harm* fogalmának bizonytalanságára, nehéz meghatározhatóságára utal.³⁸⁵ A magyar nyelvű változatban szereplő „hátrány” mibenléte sem határozható meg egyértelműen. Ha a kártérítési terminológiát vesszük alapul, akkor elmaradt haszonként vagy ténylegesen bekövetkezett kárként lehetne definiálni. Amennyiben a szerzői jog oldaláról közelítjük meg a problémát, akkor a „hátrány” abban áll, hogy a jogosult nem gyakorolhatja kizárólagos engedélyezési jogát olyan mértékben, mint amilyen mértékben a magáncélú másolat helyettesíti az egyéb kultúra fogyasztásából megszerezhető jövedelmet. Gazdasági szempontú megközelítésben pedig a jogosultak oldalán az eredeti példányok megvásárlásának hiányában keletkező jövedelem kiesését is a „hátrány” fogalma alá kell vonni.

Az EUB tehát szűkítő jogértelmezéssel egy bizonytalan fogalomhoz mint egyetlen kritériumhoz rendelte a „méltányos díjazás” megfizetésének szükségességét annak ellenére, hogy

380 Conseil d’État Arrêt du 11 juillet 2008.

381 CARRE (2015) 310.

382 MARINO (2010) 23. bek.; BINCTIN (2011) 4. pont.

383 A C-467/08. sz. Padawan-ügyben Verica Trstenjak 2010. május 11-én ismertetett indítványa, 78. pont.

384 124/B/2004. (IX. 11.) AB határozat; ABH 2007, 1601, 1605.

385 KARAPAPA (2013) 131.

az irányelv 35. preambulumbekzdése ezt alkalmazható, nem pedig alkalmazandó szempontként említi. A szakirodalomban ismert olyan álláspont, mely szerint az EUB ezzel *contra legem* jogértelmezést alkalmazott, mivel az irányelv nem írja elő a „méltányos díjazás” ilyen szűken vett értelmezését.³⁸⁶ A Copydán-ügyben már láthatók annak a jelei, hogy a Bíróság finomítani kíván álláspontján, hiszen a korábbi formula helyett a méltányos díjazásnak a hátrányhoz kötődéséről beszél.³⁸⁷ Ez a tendencia örvendetes, hiszen a kompenzációs, hátrány megtérítésén alapuló jelleg felveti a díj kulturális és szociális célokra történő felhasználásának indokolatlanságát – amit egyébként az EUB összeegyeztethetőnek talált az irányelvvel. Amennyiben ugyanis a díj célja valamely hátrány kiegyenlítése,³⁸⁸ azzal nehezen egyeztethető össze a kölcsönös szolidaritásvállaláson, kultúrátámogatáson alapuló pályázati rendszer, amely a díj egy részének felhasználását jellemzi.³⁸⁹

Ehelyütt ismét utalni kell a VG Wort ügyben a kivételek és korlátozások kapcsán elmondottakra. Ebből ugyanis világosan az a következtetés vonható le, hogy a jogosultat azért éri sérelem, mert nem gyakorolhatja a kizárólagos engedélyezési jogból fakadó jogait. A Bíróság tehát a magáncélú többszörözés kapcsán ebben a későbbi döntésben egyértelműen a szerzői jogi értelmezés mellett tette le a voksát.

A hátrány fogalmának további pontosítása az ACI Adam ügyben történt meg annak megvizsgálásával, hogy a jogellenes forrásból származó művek után a méltányos díjazás beszédhető-e. Már a Padawan-ügyben is utalt arra a főtanácsnok, hogy a méltányos díjazás nem szolgálhat a jogellenes forrásból származó másolatok utáni kompenzációra,³⁹⁰ a Bíróság ekkor azonban még érdemben nem tárgyalta ezt a szenitív kérdést. A tagállamok ebben a kérdésben sem képviseltek egységes álláspontot az irányelv átültetésénél, és mindössze hét tagállam nevesítette külön a forrás jogszerűségének követelményét.³⁹¹ Hollandia ezzel szemben pl. a magáncélú másolat szélesebb körű, nem jogszerű forrásból történő alkalmazását követelte meg, jórészt praktikussági, illetve gazdasági szempontok miatt. Más tagállamokban, ahogyan Magyarországon is, kifejezett törvényi rendelkezés hiányában egyéb jogelvek segítségével hívásával vezethető le magáncélú másolás esetén a jogszerű forrás követelménye. A magyar szerzői jog vonatkozásában irányadónak tekinthető SZJSZT 17/2006. számú szakvélemény a háromlépcsős teszt részletes elemzése után kategorikusan elutasítja, hogy a többszörözésre jogszerűtlen forrásból is sor kerülhessen.³⁹² A díjmérték újrakalkulálásához az Sztj. 92/H. § (4) bekezdésének előírása alapján felmérés készült, amely tartalmazott a hátrány mértékére vonatkozó becslést is, amely a díjszint csökkentését eredményezte.

Mind a főtanácsnok, mind a Bíróság utalt arra az ACI Adam ügyben, hogy a hátrány megtérítésénél a jogszerű forrás dilemmájának feloldása csak a háromlépcsős teszttel összefüggésben lehetséges. Ez azért is különösen érdekes, mert felveti annak az értelmezésnek a

386 LUCAS-SCHLOETTER (2013a) 598.

387 Copydan Båndkopi ügy, 21. pont: „A fentiekre tekintettel a méltányos díjazásnak, valamint ebből eredően az alapjául szolgáló rendszernek és a méltányos díjazás mértékének a magáncélú másolatok készítése folytán a jogosultakat ért hátrányhoz kell kötődnie.”

388 Ezzel összhangban áll, hogy a közös jogkezelő szervezetek a díjak felosztása során igyekeznek minél inkább a tényleges felhasználási szokásokat tükröző becslési módszereket alkalmazni.

389 LUCAS (2012) 232–233.

390 A Padawan-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány, 78. pont.

391 WESTKAMP (2007) 20.

392 SZJSZT 17/2006.

lehetőségét, mely szerint a hátrány voltaképpen megfeleltethető a háromlépcsős teszt harmadik lépcsőjében található „jogosult jogos érdeke” fordulatnak.³⁹³ Villalón főtanácsnok az ACI Adam ügyben kijelentette, hogy az irányelvet akként kell értelmezni, hogy a magáncélú másolat kivétele csak a szerzői vagy szomszédos jogi védelem alatt álló művek vagy teljesítmények jogszerű forrásból történő többszörözésére vonatkozik.³⁹⁴ Kifejtette azt is, hogy a magáncélú másolat után járó díjazás jelenlegi koncepciója nem alkalmas a „jogosultnak abból következő elmaradt hasznának megfelelő kompenzálására, hogy műveiket és védelem alatt álló teljesítményeiket erőteljesen terjesztik az interneten, ezzel megsértve kizárólagos többszörözési, nyilvánosságához közvetítési, illetve terjesztési jogukat.”³⁹⁵

A Bíróság az ACI Adam döntésben leszögezte, hogy a jogosultak engedélyezési jogának megszűnése nem jár azzal, hogy el kellene viselniük jogaik magáncélú másolatok készítését követő megsértését,³⁹⁶ vagyis a nem jogszerű forrásból származó másolás megengedése a szerzői jog jogosultjának indokolatlan károsulását eredményezheti.³⁹⁷ A Bíróság végkövetkeztetése, hogy a magáncélú másolat jogintézménye nem vonatkozik azokra az esetekre, amikor a többszörözésre nem jogszerű forrásból kerül sor.³⁹⁸ Ezek tehát nem érthetők bele a jogosultnak okozott hátrány fogalmába, vagyis a méltányos díjazás meghatározásánál sem lehet őket figyelembe venni.

ac) A díj megfizetője

Az EUB által is jóváhagyott tagállami díjrendszer egyik legfontosabb jellemzője, hogy szétválik a díj fizetésére ténylegesen kötelezett, ám a jogosultaknak hátrányt nem okozó, valamint a díj gazdasági terhet viselő, a magáncélú többszörözést megvalósító személy. Mivel azonban a Bíróság ezen túlmenően is különbséget tett az egyes felhasználási módok között, több szinten is törést alakított ki ezen az egyébként hatékonyan működő szisztémán.

Nem vitás, hogy a jogosultaknak hátrányt okozó személy a magáncélú másolást elvégző természetes személy. Ő ugyanis az, aki a magáncélú többszörözés felhasználási cselekményét elvégzi. A Bíróság rámutatott azonban arra is, hogy ezeknek a személyeknek az egyedi beazonosítása nehézséget jelenthet, illetve az általuk okozott hátrány mértéke egyedileg minimális.³⁹⁹ Vagyis praktikus okokból az EUB jóváhagyta olyan tagállami rendszerek létezését, ahol a díj beszedésére kötelezett személy az üres hordozók gyártója vagy forgalmazója abban az esetben, amennyiben a díj mértékét továbbháríthatja a végső felhasználó természetes személyre.⁴⁰⁰

A gyakorlatban a tagállamok kizárólag ezt a megoldást választva ültették át az irányelvet,⁴⁰¹ hiszen ez biztosítja a költséghatékony kompenzációt, amely lehetővé teszi azt is, hogy

393 LUCAS-SCHLOETTER (2015) 25.

394 A C-435/12. sz. ACI Adam-ügyben Pedro Cruz Villalón főtanácsnok 2014. január 9-én ismertetett indítvány, 79. pont.

395 Az ACI Adam ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány, 76. pont.

396 ACI Adam ítélet, 31. pont.

397 Uo., 40. pont.

398 Uo., 41. pont.

399 Padawan-ítélet, 46. pont.

400 Uo. 50. pont.

401 WESTKAMP 2007.

végző soron a felhasználók viselik a terhet.⁴⁰² Nem meglepő módon a magyar és a francia törvény is hasonló megfogalmazással él a díj fizetésére kötelezett meghatározásánál: a CPI a gyártóra, az importőrre, vagy arra a személyre telepíti a fizetési kötelezettséget, aki az általános adótörvénykönyv alapján közösségen belüli vásárlást valósít meg, a hordozók Franciaországban történő forgalomba hozatala után fizetik meg a díjat.⁴⁰³ Az Szjt. megoldása alapján, a díjat az üres kép- és hanghordozó gyártója, külföldi gyártás esetén pedig a jogszabály szerint vám fizetésére kötelezett személy, vagy – vámfizetési kötelezettség hiányában – egyetemlegesen a hordozót az országba behozó személy és az azt belföldön először forgalomba hozó személy köteles megfizetni [20. § (2) bek.]. A CPI 2011. évi módosítása egyértelművé tette, hogy bár a díj fizetését a fent meghatározott személyi körre terheli, annak tényleges viselője a felhasználást megvalósító természetes személy, a fogyasztó, akinek a javára tájékoztatási kötelezettséget ír elő a kódex. Ennek értelmében az adott hordozót terhelő díj mértékét, illetve a díjról és annak céljáról szóló tájékoztatást a vásárló tudomására kell hozni az értékesítéskor.⁴⁰⁴ A rendelkezés kettős célt szolgál: a felhasználók általános felvilágosításán és a szerzői jogi tudatosság fejlesztésén túl a szakmai szervezetek számára jelzéssel bír arról, hogy a díj alól megfizetése alóli mentesítést kérjenek, vagy visszaigényeljék a már megfizetett díjat.⁴⁰⁵

Nem ez az egyetlen módja azonban a jogosultaknak járó díjazás megfizetésének. Spanyolország a Padawan-döntést követően teljes mértékben átalakította díjrendszerét, így ezt 2012-től a központi költségvetésből finanszírozták⁴⁰⁶ (hasonló a helyzet egyébként Finnországban és Norvégiában is). Az EUB-nak már lehetősége volt ezt a spanyol megoldást is vizsgálni egy újabb ítéletében. Közös jogkezelő szervezetek ugyanis közigazgatási bíróság előtt a spanyol rendelet megsemmisítése iránt indítottak pert, két okra hivatkozva. Az egyik, hogy az EUB által kialakított állandó esetjog és értelmezési gyakorlat megköveteli, hogy a méltányos díjazást a jogosultaknak hátrányt okozó természetes személyek viseljék, a spanyol rendelet értelmében viszont ez az adófizetők összességét terheli, különbségtétel nélkül arra, hogy egyébként magáncélú másolás elvégzésére képesek-e. A másik érvük pedig abban állt, hogy ily módon a szabályozás nem biztosítja a díjazás méltányos jellegét.⁴⁰⁷ Az EUB nem zárta ki teljességgel egy ilyen megoldás összeegyeztethetőségét az uniós joggal,⁴⁰⁸ azonban a Padawan-ügyben és az esetjogban pontosított kritériumoknak az ilyen megoldásoknak is meg kell felelniük, tekintettel arra, hogy a méltányos díjazás az uniós jog önálló fogalma.⁴⁰⁹

---

402 Az átalánydíj jellegen kívül egy másik érv is felhozható amellelt, hogy az egyéni felhasználók miért nem igényelhetik (igényelhetnék) vissza az üres hordozó árába beépített összeget. A díj fizetésére ugyanis nem ők a kötelezettek, hanem a gyártó vagy forgalmazó, éppen emiatt a törvény alapján ők lehetnének jogosultak a visszatérítésre. Ennek megengedése viszont, hogy tekintettel a nem szerzői jogi célú felhasználásra, ők is visszaigényelhetnék a megfizetett összeget, aláásná a teljes, korábban felépített díjfizetési mechanizmust.

403 CPI L. 311-4. cikk: „La rémunération prévue à l'article L. 311-3 est versée par le fabricant, l'importateur ou la personne qui réalise des acquisitions intracommunautaires, au sens du 3° du I de l'article 256bis du code général des impôts, de supports d'enregistrement utilisables pour la reproduction à usage privé d'oeuvres, lors de la mise en circulation en France de ces supports.”

404 CPI L. 311-4-1. cikk.

405 BINCTIN (2013) 50. pont.

406 PARDO–LUCAS-SCHLOETTER (2013) 468.

407 A C-470/14. sz. új EGEDA-ügyben 2016. június 9-én hozott ítélet 13. pontja.

408 Uo., 24. pont.

409 Uo., 37–38. pontok.

A spanyol rendelet emiatt nem felel meg az uniós jognak: a beszedett díjazás nem meghatározott kiadásokhoz van hozzárendelve, így akként kell tekinteni, hogy azt az adózók összessége, ideérve a jogi személyeket is, fizeti meg. Másrészt pedig úgy tűnik, hogy nincsen olyan előzetes vagy utólagos mechanizmus, amely lehetővé tenné a jogi személyek számára a díjfizetés alóli mentesítést vagy a megfizetett díj visszatérítést.⁴¹⁰ A Bíróság tehát jóllehet a konkrét ügyben azt állapította meg, hogy a spanyol rendelet nem felel meg az uniós jognak, nem zárta ki annak a lehetőségét, hogy egy ilyen tagállami megoldás – amennyiben elég kreatív ahhoz, hogy a költségvetési szempontokat és az EUB által meghatározott kritériumokat egyszerre tartsa tiszteletben – egyébként átmenjen a szűrőjén. Olyan rendszer viszont, amelyben a végfelhasználók közvetlenül fizetik meg a díjat, a Bíróság által említett okok miatt gyakorlatilag kivitelezhetetlennek tűnik.

A minimális hátrány szerepének körüljárása azért is lényeges, mert mint láttuk, a fogalom nem csak a hátrányt okozó személy, hanem a használt hordozó szempontjából is vizsgálható. Ebben a kontextusban merül fel az a kérdés, hogy a méltányos díjazásnak az egyes eszközök által konkrétan okozott hátrányt kell-e kompenzálnia, vagy a rendszer egészének kell a kompenzációt megvalósítania. Az Európa-szerte változatos hordozókra kivetett különböző mértékű díjak a szakirodalomban ismert álláspont szerint ez utóbbi értelmezés elfogadása felé mutatnak.⁴¹¹ Véleményünk szerint a minimális hátrány fogalmának általánosságban az üres hordozókra való vonatkoztatása is ezt az értelmezést támasztja alá. Ez nem zárja ki azt, hogy egyes esetekben bizonyos jogosultakra levetítve meghatározott hordozóra történő másolás ne haladhatná meg a minimális hátrány mértékét. A jelenlegi átalánydíj-rendszer lényege viszont nem az egyedi érdeksérelmek ellentételezésén, hanem egy osztársadalmilag jelentős jelenség rendszerszintű kompenzálásán alapszik, vagyis figyelmen kívül marad az, hogy az adott felhasználó által adott hordozóra végzett többszörözés ténylegesen mekkora hátrányt okoz a jogosultaknak.

Bár azt is elismerte a Bíróság, hogy az egyedi felhasználók nehezen beazonosíthatók, a díjfizetés alapjául szolgáló egyik kritériumot mégis valamilyen módon a természetes személyek azonosításához köti. Pontosításra került ugyanis, hogy a hátrány ott keletkezik, ahol az azt okozó természetes személy lakóhellyel rendelkezik.⁴¹² Vagyis a belső piacot érintő kérdések esetében annak a tagállamnak keletkezik eredménykötelme arra, hogy a díjat a jogosultak számára biztosítsa, amelyekben a természetes személy lakóhelye található. Ennek a tételnek a határokon átívelő kereskedelmi ügyletek vonatkozásában van relevanciája. Fontos kérdés ugyanis, hogy hogyan hozható közös platformra a belső piac működése a szerzői jog territorialitásából adódó díjfizetési mechanizmusokkal. Ezt nehezíti az a körülmény, hogy a tagállamok nem koherensen ültették át az irányelvet, illetve néhány tagállam egyáltalán nem is vezette be a magáncélú másolatra vonatkozó rendelkezéseket.

A díjakra vonatkozó eddigi joggyakorlatban ez egy olyan kérdés, amelyben a főtanácsnok álláspontja és a Bíróság véleménye markánsan eltér egymástól. Az Opus-ügyben eljáró Jääskinen főtanácsnok a Bíróságénál pragmatikusabb megközelítéssel érvelt, hangsúlyozva a tagállamokon átívelő kereskedelmi ügyletek követéséből és az irányelv implementálásának különbözőségeiből fakadó nehézségeket. A főtanácsnok ugyanis kategorikusan kijelentette

410 Uo., 39–40. pontok.

411 VISEGRAD INVESTMENTS (2013) 63.

412 Opus-ítélet, 35. pont.

azt, hogy „véleménye szerint a 2001/29 irányelv nem követeli meg, hogy a különböző tagállamokat érintő *valamennyi* távollévők között kötött szerződés esetén méltányos díjazást kelljen fizetni, különösen, mivel ezek olyan tagállamok vevőit is célozhatják, amelyek nem engedélyezik a magáncélú többszörözést.”⁴¹³ Álláspontja szerint a díjigény következetes érvényesítése a belső piac torzulásával járna, ugyanis gyakorlati nehézségeket okoz minden olyan vállalkozás azonosítása, amelyek külföldi vevőknek értékesít üres adathordozókat, a vállalkozások között éppen ezért csak önkényes megkülönböztetést lehetne tenni a jogdíjfizetés szempontjából.⁴¹⁴ Azt is hangsúlyozza, hogy több tényezőnek köszönhetően (nyelvi akadályok, magasabb szállítási költségek stb.) a fogyasztók csak korlátozott számú esetben fognak más tagállamban székhellyel rendelkező vállalkozásoktól vásárolni.⁴¹⁵ Ezeknek a minimális összegeknek a beszedése pedig szintén gyakorlati nehézségekbe ütközik.⁴¹⁶

A főtanácsnok tehát amellett érvelt, hogy valamely másik tagállamban székhellyel rendelkező vállalkozás csak akkor köteles a méltányos díjazás megfizetésére, ha kifejezetten a kérdést előterjesztő bíróság tagállamában élő fogyasztókat céloz meg.⁴¹⁷ A Bíróság ezzel elmentéses álláspontot képviselve azon az elven van, hogy a felhasználók és a jogosultak érdekei közötti egyensúlyt azt feltételezi, hogy a díjat minden felhasználási cselekmény után meg kell fizetni.⁴¹⁸ Vagyis a Bíróság elutasítja az on-line webáruházak tevékenységi területük szerinti megkülönböztetését. A kérdés tisztázásához tartozik annak meghatározása, hogy a hátrány bekövetkezésének helye a felhasználó lakóhelye, vagyis a méltányos díjazás megfizetését ennek a tagállamnak kell biztosítania.

Ez az érvelés a joghatósági kérdéseket rendező 1215/2012 rendelet elveire épül,⁴¹⁹ azonban a szerzői jogi logikát nem feltétlenül tükrözi. Ez utóbbi ugyanis a felhasználás-díjfizetés értékpárján alapszik, ami alapesetben független a felhasználó lakóhelyétől. Való igaz, hogy az esetek többségében a felhasználó lakóhelye a felhasználás helyével azonos, illetve ennek köszönhetően azonosíthatók be azok az esetek, amelyekben a kereskedő tevékenysége nem kizárólag a székhelye szerinti tagállam területén értékesít üres hordozókat. Mindez azonban csak az on-line kereskedelem esetén érvényesül maradéktalanul. A belső piaci négy szabadság egyike, a személyek szabad áramlása azonban (igaz, feltehetőleg nem számottevő mértékben)

413 A C-462/09. sz. Opus-ügyben N. Jääskinen főtanácsnok 2011. március 10-én ismertetett indítványa, 46. pont.

414 Uo., 47. pont.

415 Uo., 48. pont.

416 Uo., 48. pont.

417 Uo., 51. pont.

418 Franciaországban érdekesen épült fel hasonló tényállás alapján a különböző szintű bíróságok érvelése. Az elsőfokú bíróság ugyanis akként foglalt állást, hogy a külföldön letelepedett, webshopot üzemeltető kereskedő köteles tájékoztatni a francia végfelhasználót arról, hogy a termék végső árát a fogyasztó által megfizetendő díjjal növelten kell érteni. (T. com. Bobigny, 15 septembre 2005, CCE 2005, n° 168, note Caron). Fellebbezés folytán a másodfokú bíróság ehhez képest azt mondta ki, hogy a kereskedő nem köteles sem a díj megfizetésére, sem pedig a felhasználó tájékoztatására. (CA Paris, 22 mars 2007, CCE 2007, n° 70, note Caron). Ezt a döntést viszont a Semmítőszék megsemmisítette, érvelését a tájékoztatási kötelezettség meglétére, vagy hiányára élezve ki. A Semmítőszék álláspontja szerint a másodfokú bíróság nem megfelelő következtetésre jutott, amikor kimondta, hogy a francia fogyasztók tájékoztatásának hiánya nem hibás annak megállapításával együtt, hogy a díj hatással van a termék végső árára, amiről a fogyasztót egyébként tájékoztatni kell (Civ 1re 27 novembre 2008, Propr. intell, 2009, n° 31, 170, obs. Bruguière).

419 Az Európai Parlament és a Tanács 1215/2012/EU rendelete (2012. december 12.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról.

csorbítja ennek az alapelvnek a teljes érvényesülését, ugyanis a fogyasztó lakóhelye és egyben a felhasználás helye a hagyományos, személyesen történő kereskedelmi ügyletek esetében eltérhet a vásárlás helye szerinti tagállamtól. Ezekben az esetekben a szállítási cím alapján sem következtethetünk erre az eltérésre, így pedig a díj nem a fogyasztó lakóhelye szerinti tagállamban kerül megfizetésre.

Tehát a Bíróság által az on-line környezetre értelmezett, távollévők között kötött kereskedelmi ügyletek esetében alkalmazott alapelv az offline térben sérül. Ezeknek az eseteknek egy részében a felhasználás helye szerinti logika sem érvényesül, amennyiben a vásárlás és a szerzői jogilag releváns felhasználás más tagállamban történik. A lényeg viszont e pontatlanságok mellett is abban áll, hogy a díjat valamelyik tagállamban mindenképpen meg kell fizetni. A Bíróság kategorikusan kijelentette, hogy abban az esetben, ha a díj nem került megfizetésre egyik tagállamban sem, a hatóságoknak, különösen a nemzeti bíróságoknak a feladata a nemzeti jogszabály olyan értelmezése, hogy a díjat meg lehessen fizetni.⁴²⁰

Emellett viszont megoldást kell találni arra az esetre is, ha a kereskedő a díjat megfizette a székhelye szerinti tagállamban, azonban a Bíróság logikája szerint a végfelhasználó lakóhelye szerinti tagállam is ennek megfizetésére kötelezi. A kettős díjfizetés ugyanazért a felhasználási cselekményért nem fér össze sem a szerzői jog, sem pedig a belső piac működésének logikájával. Az Amazon-ügy jelentősége ennek a kérdésnek a tisztázásában áll, azonban már Jääskinen főtanácsnok is kiemelte ezt a problémát az Opus-ügyben, rögzítve, hogy „egy vállalkozás nem kötelezhető a méltányos díjazás megfizetésére, ha azt valamely másik tagállamban már megfizette.”⁴²¹ Ez a javaslat szintén beleilleszkedik a főtanácsnok pragmatikusabb megközelítésébe, amely a díjak beszédésének és felosztásának minél egyszerűbb mechanizmusát tartja szem előtt. Ez az érvelés ugyanis figyelmen kívül hagyja, hogy az üres hordozók megvásárlásának a helye nem feltétlenül esik egybe a fogyasztó lakóhelyével vagy a felhasználás helyével.

A Bíróság Amazon-ügyben adott válasza – bizonyos követelmények kielégítése mellett – jóváhagyja a díjak visszatérítésének rendszerét, ami a gyakorlatban a közös jogkezelő szervezetek közötti szorosabb koordináció igényét teremti meg.⁴²² A döntés elfogadhatónak tartja a díjfizetés természetes személyek és vállalkozások közötti különbségtétel nélküli előírását, ha az adott tagállam rendelkezik a díj visszatérítéséről. Ennek azonban több feltételnek is meg kell felelnie: gyakorlati nehézségeknek kell indokolniuk a méltányos díjazás finanszírozásának ilyen rendszerét, a visszatérítéshez való jognak ténylegesnek kell lennie és a tagállam nem teheti túl nehezzé a díj megtérítését.⁴²³

ad) A szakmai és magán célú felhasználások szétválasztása

A Bíróság Padawan-ügyben adott értelmezése alapján a díj megfizetése csak abban az esetben írható elő, ha az ténylegesen magáncélú másolatokhoz kötődik. Az irányelv értelmezéséből

420 Opus-ítélet, 39. pont.

421 Az Opus-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány, 55. pont.

422 Ismert olyan lengyel bírósági döntés, amely azt állapította meg, hogy a magáncélú többszörözésre tekintettel előírt lengyel jogdíjat (üreshordozó- és reprográfiai jogdíj) nem kell megfizetni abban az esetben, ha egy hasonló jogdíj azonos javak tekintetében már megfizetésre került egy másik EU-tagállamban. Lásd KOLICZY-ANTAS (2012) 732–737.

423 Amazon-ítélet, 31–33. pontok.

az következik, hogy a méltányos díjazás csak a magáncélú másolat kivételének ellentételezése. Ennek két következménye lett: az egyik, hogy el kell választani a természetes személyek által, magáncélú másolat készítésére szolgáló felhasználásokat a vállalkozások és egyéb szakmai szervezetek által végzett egyéb felhasználási módoktól. Ezt a szempontot egyébként a Reprobél-ítélet alapján a méltányos díjazás tekintetében a reprográfiai többszörözés kapcsán is érvényesíteni kell.⁴²⁴

A másik felvetődő probléma pedig ennek fordítottja, vagyis az a kérdés, hogy amennyiben magánszemélyek magáncélú többszörözéstől eltérő célra használják az üres hordozókat, abban az esetben kell-e díjat fizetni. Árnyalva a kérdést, ide tartozik annak meghatározása, hogy a természetes személy által jogellenes forrásból végzett többszörözési cselekmény után a díj beszedhető-e. Ez a két megkülönböztetés, különösen pedig a természetes személyek által végzett felhasználási cselekmények közötti különbségtétel átrendezheti a tagállamok többségében alkalmazott átalánydíjra épülő rendszert.

A Bíróság vállalkozások és természetes személyek általi felhasználását érintő, dogmatikailag helytálló különbségtétele pragmatikus szempontból problémákat okozhat. A különbségtétel ugyanis az irányelv szövegének egyszerű nyelvtani-logikai értelmezéséből adódik, mivel a magáncélú másolás kedvezményezettjeként az irányelv egyértelműen a természetes személyeket jelöli meg.⁴²⁵ Kérdéses, hogy milyen módon lehet elkülöníteni egymástól az egyes felhasználói köröket és az egyes felhasználási módokat.

Erre nézve többféle megoldási lehetőség is kínálkozik, attól is függően, hogy a kereskedelmi láncolat mely pontján álló személyt kívánjuk mentesíteni. Erre példaként szolgálhat a Copydan Bándkopi ügy. Az ügy tanulsága szerint Dánia két pilléren álló rendszert állított fel, amely rendelkezik az előzetes mentesítésről, valamint az utólagos visszatérítéshez való jogról. A dán jogalkotó által felállított rendszer érdekessége az előzetes döntéshozatalra terjesztett kérdésekből kiindulva, hogy az előzetes mentesítés akkor lehetséges, ha a szakmai szervezet a Copydan által vezetett nyilvántartásban szerepel.⁴²⁶ Sajnos a főtanácsnok arra hivatkozva, hogy az előzetes döntéshozatalra utaló határozat nem tartalmaz konkrét és pontos utasítást a mentesítés körülményeire, vagy a részletszabályokra vonatkozóan, ezeknek a körülményeknek a mérlegelését a tagállami bíróságra hagyta.⁴²⁷

A díjak utólagos visszatérítése kapcsán fentebb már említést tettünk az Amazon-ügyről, ismertettük ennek feltételeit. Megjegyzendő az is, hogy a magyar szerzői jogi törvényben erre vonatkozó kifejezett rendelkezést nem találunk, az Artisjus díjszabását mégis módosította a Padawan-döntésben foglalt elvnek megfelelően. Ebben ugyanis az áll, hogy az üres hordozó díj megfizetése alól mentesülhet az annak fizetésére kötelezett személy, ha hitelt érdemlően igazolja, hogy a mentesíteni kívánt üres hordozó nem kerül a szabad felhasználás keretében az Szjt. által másolat készítésére feljogosított személy birtokába, és azt nyilvánvalóan és kizárólag az Szjt.-ben szabad felhasználással nyilvánított másolatkészítéstől eltérő célra használják.⁴²⁸ Amennyiben pedig a jogosult jogsértés miatti igényt érvényesít, és a jogsértéssel elért gazda-

424 Reprobél-ítélet, 42. pont.

425 A német gyakorlat megengedte a nem természetes személyek általi többszörözést bizonyos esetekben. Erről l. MEZEI (2007).

426 A Copydan Bándkopi ügyben előterjesztett 6. kérdés.

427 A Copydan Bándkopi ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány, 109–112. pontok.

428 Az Artisjus Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület közleménye a magáncélú másolásokról tekintettel megállapított üres hang- és képhordozó jogdíjakról (Ü15), 3.3.1. pont.

godás visszatérítését követeli, vagy pedig egyébként a polgári jog szabályai szerint kártérítési igénnyel lép fel, a gazdagodás vagy kártérítés mértéke megállapításánál figyelembe kell venni a megfizetett üreshordozó díj mértékét [94. § (11. bek.)].

Nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy a törvényi rendelkezések értelmében bizonyos, jellemzően vállalkozások által megvalósított felhasználások eleve nem tartoztak a díjfizetés hatálya alá. A mentesítés alapja az az indok, hogy a hordozók bizonyos használata teljesen bizonyosan magáncélú másolattól eltérő használatot jelent. Az Sztj.-ben ez két eset: egyrészt az export céljából történő forgalomba hozatal,⁴²⁹ másrészt a kizárólag olyan készülékekhez (pl. stúdióberendezéshez, diktafonhoz) használható kép- és hanghordozók, amelyeket rendeltetésszerű felhasználás esetén nem használnak művek, előadóművészi teljesítmények, illetve hangfelvételek másolatainak magáncélú készítésére [20. § (3) bek.]. Az Artisjus díjszabása ezeket a rendelkezéseket egészíti ki.

A CPI a megfizetett díj visszatérítéséről rendelkezett már a Padawan-döntés előtt is, ezt a szakaszt azonban a kódex 2011. évi módosítása jelentősen érintette. Az új elemet az általános visszatérítési jog bevezetése jelentette azokban az esetekben, ahol a magáncélú felhasználás nem vélelmezhető. Ezt a kódex akként írja körül, hogy nem jár díjazás akkor, ha a hordozókat szakmai célokból szerzik be, és a felhasználás körülményei alapján a magáncélú felhasználás nem vélelmezhető.⁴³⁰ Megmaradt az eredeti szövegezés, amely arról rendelkezett, hogy a törvényben felsorolt személyi kör visszaigényelheti a díjat,⁴³¹ amennyiben az saját felhasználásra vagy előállításra szolgál.⁴³² Az érintett szervezetek a hang- vagy videofelvétel-előállítók és azok, akik ezek számára a hang- és videofelvételek többszörözését végzik.

A rendelkezés indoka nyilvánvaló: az eredeti felvételek előállításához is szükség van üres hordozókra. Hasonló okok miatt került a törvénybe 2001-ben a digitális hordozókon kiadott művek kiadói javára fenntartott kivétel is.⁴³³ Elkerülendő, hogy egyszerre legyenek a díj jogosultjai és megfizetésére kötelezettek is, a törvény a megfizetett díj részükre történő visszatérítéséről rendelkezik.⁴³⁴ A rádió- és televíziószervezetek (*entreprises de communication audiovisuelle*) szintén visszaigényelhetik a díjat.⁴³⁵ Bár ők is kapcsolódó jogi jogosultak, mint látni fogjuk, a díj felosztásában nem részesednek, a jogalkotó ezt a hiányosságot a részükre nyújtott mentességgel kívánta pótolni.⁴³⁶ Harmadrészt a korábbi rendelkezések is mentességet biztosítottak azoknak a jogi személyeknek vagy szervezeteknek, amelyek szerepelnek a kultúráért felelős miniszter által összeállított listán, és amelyek a hordozókat a látásban vagy hallásban sérült személyek segítésére használják.⁴³⁷

429 Jellemzően ebben az esetben az export helye szerinti állam, amennyiben ismeri az üreshordozó-díjat, az országba behozó személyt díj fizetésére fogja kötelezni.

430 CPI L. 311-8. cikk II. pont: „La rémunération pour copie privée n'est pas due non plus pour les supports d'enregistrement acquis notamment à des fins professionnelles dont les conditions d'utilisation ne permettent pas de présumer un usage à des fins de copie privée.”

431 Megjegyzendő, hogy a gyakorlati szempontok figyelembevételének igénye miatt a bizottság az esetek többségében nem az utólagos visszatérítését, hanem a díj meg nem fizetésének részletszabályait rendezte (Décision n° 1).

432 CPI. L. 311-8. cikk: „La rémunération pour copie privée donne lieu à remboursement lorsque le support d'enregistrement est acquis pour leur propre usage ou production par...”

433 CPI L. 311-8. cikk 2° és 2° bis cikkek: „Les producteurs de phonogrammes ou de vidéogrammes et les personnes qui assurent pour le compte des producteurs de phonogrammes ou de vidéogrammes, la reproduction de ceux-ci; les éditeurs d'oeuvres publiées sur des supports numériques.”

434 BINCTIN (2013) 52. pont.

435 CPI L. 311-8. cikk 1°: „les entreprises de communication audiovisuelle”.

436 BINCTIN (2013) 52. pont.

437 CPI L. 311-8. cikk 3°: „les personnes morales ou organismes, dont la liste est arrêtée par le ministre chargé de la culture, qui utilisent les supports d'enregistrement à des fins d'aide aux handicapés visuels ou auditifs.”

A természetes személy szempontjából történő különbségtétel tulajdonképpen két további alesetet ölel fel. Az egyik az, amikor a természetes személy bizonyíthatóan magáncélú másolástól eltérő célra használja a hordozókat. A másik pedig, amikor bár többszörözési cselekmény történik, az nem jogszerű forrásból származik. Az első eset azt a választási lehetőséget járja körül, hogy a díj átalánydíj jellegű-e, vagy konkrét felhasználásokhoz kötött. A másik probléma is ezzel függ össze – szlogenszerűen megfogalmazva annak a kérdésnek a tisztázása tartozik ide, hogy vajon a díjfizetés legalizálja-e a jogellenes forrásból történő többszörözést, tipikusan a fájlcserét.

Az első esetben kérdés, hogy a természetes személy felhasználó visszakaphatja-e a befizetett díjat a felhasznált *pendrive* után,⁴³⁸ amennyiben azt pl. a nyaraláson saját maga által készített fotók tárolására használja. Éppen ezzel példálózva szokták hevesen támadni a díjrendszert,⁴³⁹ a köztudatban ez valamiféle büntetesként, sarcként terjedt el. Akik kicsit képletesebben érvelnek, azok azt mondják, hogy az átalánydíj olyan, mintha vennének egy mozijegyet és utána mégsem mennének el megnézni a filmet. Azt azonban ezek az érvek figyelmen kívül hagyják, hogy a magánjogi gondolkodásmódtól sem idegen a hasonló logikára épülő konstrukciók megalkotása: gondoljunk itt pl. a gépjármű felelősség-biztosításra, vagy a különböző hálózatos szolgáltatók díjaira. Ráadásul az egyes felhasználások követése is szinte lehetetlen lenne, tekintettel arra, hogy azoknak a hordozóknak, amelyekre a díjfizetési kötelezettség kiterjed, jelentős része újraírható. Emiatt nem zárható ki annak a lehetősége, hogy a saját tartalmak törlését követően magáncélú másolatok elkészítésére használják az adott hordozót.

Álláspontunk szerint a Padawan-döntés érvelése ezt a különbségtételt kizárja, mivel az EUB nem a másolatok tényleges elkészítéséhez, hanem az adathordozók másolat készítésére való pusztán alkalmasságához mint megdönthetetlen vélelemhez kötötte a díjfizetést. Ezt az értelmezést támasztja alá az SGAE-üggyel vont párhuzam is. Ennek az ügynek ugyanis az volt a lényege, hogy nyilvános felhasználás valósul-e meg azzal, ha a hotel fenntartója a szállodaszobában televíziókészüléket helyez el, és azon keresztül különböző televízió- és rádióműsorokat érzékelhet a kereskedelmi szálláshely igénybe vevője.⁴⁴⁰ Az EUB igenlő választ adott a kérdésre kifejtve, hogy „a nyilvánosságához közvetítés fennállásához elegendő, ha a művet úgy bocsátják a közönség rendelkezésére, hogy annak tagjai ahhoz hozzá tudjanak férni. Ebből adódóan, a Rafael és az Írország által állítottakkal ellentétben, e tekintetben nem meghatározó, hogy azok a vendégek, akik nem kapcsolták be a televíziókészüléket, nem férhettek hozzá a művekhez.”⁴⁴¹

Vagyis az EUB joggyakorlatában nem példa nélküli, hogy a szerzői műhöz vagy szomszédos jogi teljesítményhez való hozzáférés lehetősége keletkezteti a díjfizetési kötelezettséget. Ezt a logikát fordította át az EUB a Padawan-ügyben releváns felhasználási cselekményre, és vonta le azt a következtetést, hogy az adathordozók magáncélú másolat elkészítésére való pusztán alkalmassága megalapozza a díjfizetést. A szerzői jog alapelve ráadásul éppen az, hogy

438 Spanyolországban találunk erre példát: Sentencia del Juzgado de Primera Instancia n° 7 de Alcalá de Henares, juicio verbal número 726/2004, valamint Sentencia de la Audiencia Provincial de Málaga, Rollo 267/2006.

439 A francia jogirodalomban már jóval a Padawan-döntés előttől olvashatunk olyan véleményt, amely szerint az átalánydíj alkalmazása esetén hiányzik a jogalap, amennyiben a díj a hordozóknak magáncélú másolattól eltérő célokra történő felhasználása után is jár. GITTON (2001) 64.

440 FALUDI–GRAD-GYENGE (2012) 80.

441 SGAE-ítélet, 43. pont.

a jogosultat megillető díjat/jogdíjat a felhasználási engedély megadásáért cserébe kell megfizetni, függetlenül a felhasználás tényleges megvalósulásától. Ez utóbbi a díj mértékének meghatározásánál bírhat jelentőséggel.

Az üreshordozó-díj tehát a tagállami rendszerekben abból a feltevésből táplálkozik, hogy a hordozót elsősorban magáncélú többszörözésre használják. Az egyedi felhasználások követése egyrészt nehézkes lenne a hordozók fizikai tulajdonságai miatt, másrészt indokolatlan beavatkozást jelentene a felhasználó magánszférájába. Továbbá a Bíróság azon tétele, miszerint minimális hátrány nem keletkeztet díjfizetési kötelezettséget, visszafelé is igaz lehet. Az egyes hordozók árában ugyanis a díj nem feltétlenül jelent akkora összeget, amely miatt érdemes lenne egy adminisztratív procedúrának alávetnie magát a pénzt visszaigényelni kívánó felhasználónak. Az átalánydíjak alkalmazása természetesen nem zárja ki annak lehetőségét, hogy egy reprezentatív felmérést követően a díjak mértékének meghatározásánál figyelembe vegyék a magáncélú másolattól eltérő felhasználások mértékét.⁴⁴²

Az ACI Adam ügyben ez a problémakör szofisztikáltabban jelenik meg annak érzékelésével, hogy a méltányos díjazás megfizetésénél a forrás jogszerűségét figyelembe kell venni. A francia jogirodalomban már a 2011-es törvénymódosítás előtt is úgy érveltek, hogy a forrás jogszerűségének kérdése a díjazás mértékének meghatározására nem jelent befolyásoló tényezőt, azt ugyanis eleve csak a jogszerű másolatok után kalkulálva kell kiszámítani. Ilyen módon tehát nem lehet azt mondani, hogy a díjazás megfizetése önmagában jogszerűvé tenné az illegális forrásból származó többszörözéseket.⁴⁴³

Ebben a tekintetben is fel kell hívni a Szerzői Jogi Szakértő Testület már idézett szakvéleményét. A Testület részletesen levezeti, hogy annak ellenére, hogy a jogellenes forrásból származó többszörözés a háromlépcsős teszt követelményeivel ütközik, megengedhető a díjak átalánydíjként való meghatározása és kiterjesztése ezekre a felhasználási módokra is. Részletesen megvizsgálva a díjigények arányos csökkentésének lehetőségeit, az eljáró tanács azt a következtetést vonta le, hogy ezek alkalmazása szükségtelen. Ugyanis ily módon a jogszerűtlenül eljáró felhasználók nem kerülnének kedvezőbb helyzetbe, mint azok, akik jogszerű forrásból végzik a többszörözést. A díj megfizetése azonban nem legalizálná a kalózkodást, mivel a szerzői jogi jogosultak kárigényüket továbbra is érvényesíthetnék azzal a megkötéssel, hogy a befizetett díj összegét ebbe bele kellene számítani.⁴⁴⁴

Az ACI Adam ügyben a Bíróság ezzel ellentétes álláspontra helyezkedett. Azzal érvelt, hogy amennyiben a díjigény nem kerül csökkentésre a jogellenes forrásból származó többszörözések arányában, valamennyi felhasználó szükségképpen hátrányosan van érintve. Ily módon ugyanis a jogszerűen eljáró felhasználó is hozzájárul a jogellenes másolatok által okozott kár megtérítéséhez.⁴⁴⁵ Ez pedig nem felel meg a méltányos díjazásban részesülő szerzők, valamint a felhasználók jogai és érdekei között megteremtendő megfelelő egyensúly feltételének.⁴⁴⁶

A teljesség kedvéért megemlítendő, hogy a főtanácsnok is ugyanerre a konklúzióra jutott, bár eltérő érvek alapján. Ő ugyanis arra helyezte a hangsúlyt, hogy annak megengedése a tagállamok számára, hogy szabadon dönthessenek arról, hogy a nem jogszerű forrásból száрма-

442 A tabletek esetében ez az egyedi azonosítás már megvalósult.

443 GAUBIAC (2008) 23. pont.

444 SZJSZT 17/2006. szakvélemény, 60. pont.

445 Uo. 56. pont.

446 ACI Adam ítélet, 57. pont.

zó többszörözések után is beszedjék a jogdíjat, ellentétes lenne az InfoSoc-irányelv általános harmonizációs törekvéseivel. Ráadásul ez egy *sui generis* díj létrehozását jelentené a jogellenes forrásból történő többszörözések tekintetében.⁴⁴⁷ Villalón főtanácsnok is azt az álláspontot képviselte, hogy a díj megfizetése közvetetten jogszerűvé teszi a művek és védelem alatt álló teljesítmények rendes felhasználásának súlyos megsértését.⁴⁴⁸

Ezzel a tétellel ellentmondani látszik a Bíróság Amazon-ügyben kifejtett álláspontja, mivel ebben igazolásra került a tagállamok azon elismert joga, hogy a díjrendszer felállításakor megdönthető vélelmeket állapítsanak meg.⁴⁴⁹ Vagyis a Bíróság továbbra is elismerte az átalánydíjak alkalmazhatóságát, azonban azt csak megdönthető vélelmek mentén hagyta jóvá. Ebből következik az is, hogy a forrás jogszerűségének kérdéskörén kívül a magáncélú másolattól eltérő célok esetén is megkérdőjelezhető a díj megfizetése, ami a jelenlegi átalánydíj-rendszer elaprózódásához vezethet.⁴⁵⁰

ae) A díjazás meghatározásánál alkalmazandó egyéb szempontok

Az InfoSoc-irányelv 5. cikk (2) bekezdés b) pontja alapján a méltányos díjazás meghatározásánál a műszaki intézkedések alkalmazását figyelembe kell venni, ezen túlmenően viszont az irányelv nem tartalmaz konkrét rendelkezést a díjazás meghatározásának szempontjairól. Ezt bővíti ki a (35) preambulumbekkezdés annyival, hogy a jogosultat ért esetleges kár is figyelembe vehető, vagyis az InfoSoc-irányelvből két kritérium vezethető le. Az EUB ez utóbbi fogalommal a „jogosultaknak okozott hátrány” elnevezéssel rendkívül részletesen foglalkozott, ez válik a tagállami jogokban a díjazás alapjainak egyik kritériumává (ebbe természetesen beletartozik a forrás jogszerűségének a dilemmája is, amelyről fentebb már részletesen szóltunk).

A tagállami jogokban ez eltérően körvonalazódik, ugyanis a nemzeti jogalkotó sokszor egyéb szempontokat is figyelembe vett a díjazás meghatározásánál. A francia szerzői jogban (és egyébként a magyarban is) pl. alapelv a felhasználással elért bevétellel arányos díjazás,⁴⁵¹ ezért külön ki kell emelni, amikor ettől eltérően, átalányjelleggel állapítható meg a szerzőt megillető anyagi kompenzáció mértéke. A magáncélú másolatra tekintettel fizetett díj ilyennek tekinthető, hiszen maga a CPI rendelkezik *expressis verbis* ezeknek a szabályoknak az alkalmazásáról.⁴⁵² Ennek egyértelművé tétele a díjazás mértékének meghatározását végző bizottság eljárása során alkalmazott elvek miatt szükséges.

A hatásos műszaki intézkedések kapcsán viszont az uniós harmonizáció miatt érdemes az InfoSoc-irányelv rendelkezéseiből kiindulni. A műszaki intézkedések definíciója az

447 Az ACI Adam ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány, 82. pont.

448 Uo. 83. pont.

449 Amazon-ítélet, 43. pont.

450 Itt ismét utalni kell arra, hogy az Szjt. a reprográfiai és az üreshordozó-díjakat nemcsak a magáncélú másolatok esetében írja elő, hanem a több más, a törvényben szabad felhasználásként biztosított többszörözési cselekmény kapcsán is [Szjt. 35. § (8) bek.].

451 CPI L. 131-4. cikk (1) bek.: „La cession par l’auteur de ses droits sur son oeuvre peut être totale ou partielle. Elle doit comporter au profit de l’auteur la participation proportionnelle aux recettes provenant de la vente ou de l’exploitation.” Az Szjt. 16. § (4) alapján: „Ha e törvény másképp nem rendelkezik, a szerzőt a mű felhasználására adott engedély fejében díjazás illeti meg, amelynek – eltérő megállapodás hiányában – a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel kell arányban állnia. A díjazásról a jogosult csak kifejezett nyilatkozattal mondhat le.”

452 CPI L. 311-3. cikk : „La rémunération pour copie privée est, dans les conditions ci-après définies, évaluée selon le mode forfaitaire prévu au deuxième alinéa de l’article L.131-4.”

irányelv 6. cikk (3) bekezdésében olvasható, amely minden olyan technológiát, eszközt vagy alkatrészt jelent, amely rendes működés során alapvetően arra szolgál, hogy a művek és más, jogi védelem alatt álló teljesítmények tekintetében megelőzze, illetve megakadályozza a jogszabályban meghatározott jogosultak által nem engedélyezett cselekményeket. A műszaki intézkedés akkor minősül „hatásosnak”, ha a jogi védelem alatt álló mű vagy más teljesítmény felhasználását a jogosult valamely hozzáférés-ellenőrzési vagy védelmet nyújtó eljárással – így pl. kódolással, titkosítással vagy a mű vagy más teljesítmény egyéb átalakításával – vagy olyan másolatkészítést ellenőrző mechanizmus útján ellenőrzi, amely a védelem célját megvalósítja.

Az EUB-nak elsősorban a VG Wort ügy kapcsán nyílt alkalma megvizsgálni a hatásos műszaki intézkedéseknek a díj meghatározásában betöltött szerepét. Ezt alapvetően két szintre elkülönítve tette meg: a méltányos díjazáshoz való jog fennállásával kapcsolatban, majd pedig a díjazás mértékével kapcsolatban tett megállapításokat. Figyelemmel ezen eszközök alkalmazásának önkéntes jellegére a Bíróság úgy érvelt, hogy alkalmazásuk hiánya nem vonhatja maguk után a méltányos díjazásra való igény megszűnését.⁴⁵³ A tagállam azonban a méltányos díjazás konkrét szintjét függővé teheti ezeknek az eszközöknek az alkalmazásától annak érdekében, hogy elősegítse ezek használatát a jogosultak körében.⁴⁵⁴

Az ACI Adam ügy ezt az elvet gyakorlatilag nem fejlesztette tovább, hiszen mindössze azt állapította meg, hogy a többszörözés forrásával kapcsolatos nemzeti jogszabály irányelvvel való összeegyeztethetőségének vizsgálata független attól, hogy nem létezik olyan hatásos műszaki intézkedés, amellyel az ilyen többszörözések ellen küzdeni lehetne.⁴⁵⁵ A Copydan Båndkopi ügyben a kérdés ismét felvetődött, ám a főtanácsnok a VG Wort ügyben tett megkülönböztetés megismétlésén kívül egyéb érdemi választ nem adott.⁴⁵⁶

Konkrét irányelvi rendelkezés hiányában a tagállamok viszonylag széles mozgástérrel bírnak a díjazással terhelt hordozók meghatározására. Ebben változást az EUB joggyakorlata sem hozott, hiszen a Bíróság tartózkodott attól, hogy ezzel kapcsolatban állást foglaljon. Sőt, a méltányos díjazás meghatározásának módját kifejezetten tagállami hatáskörbe utalta. Így általában kiterjednek az elavult, mára már alig használt hordozókra (audiokazetta), az egyszer írható optikai lemezekre (CD-R, DVD-R), az újraírható üres hordozókra (CD-RW, háttértárolók), set-top-boxokra, üreshordozó kapacitással rendelkező eszközökre (pl. tablet) és telefonokra,⁴⁵⁷ egyes esetekben a számítógépekbe beépített merevlemezre is.⁴⁵⁸ Európában a legszélesebb tarifarendszert Franciaország vezette be,⁴⁵⁹ amely kiterjed a CD-ken és DVD-ken túl többek között a televíziókészülékekbe épített memórián át a *pendrive*-okra és az okostelefonokba integrált memóriára is.⁴⁶⁰

Az olyan digitális adathordozók viszont aggályosak voltak az átalánydíj szempontjából, amelyek fő funkciója nem a magáncélú másolatok elkészítése, de erre a célra is alkalmasak,

453 VG Wort ítélet, 57. pont.

454 Uo. 58. pont.

455 ACI Adam ítélet, 45–46. pontok.

456 A Copydan Båndkopi ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány, 79. pont.

457 Az Artisjus a közelmúltban terjesztette ki a díjfizetést a tabletekre is, amelyet a felhasználók erőteljesen kritizáltak. A francia bizottság 13. és 14. számú döntéseivel terjesztette ki a díjfizetési kötelezettséget a tabletekre is (Décision n° 13 du 12 janvier 2011, Décision n° 14 du 9 février 2012).

458 VISEGRAD INVESTMENTS (2013) 19–27.

459 Uo. 27.

460 Ezek részletes felsorolását l. BINCTIN (2013) 74. pont.

mint az okostelefonokban megtalálható memóriakártyák.⁴⁶¹ Körültekintő mérlegelést igényelt annak eldöntése, hogy az ilyen eszközök után is fennálljon-e a díjfizetési kötelezettség. Bizonyos tagállamok ezekre is kiterjesztették a díjat a felhasználási szokásokra való tekintettel, ugyanis a felhasználók egy része ezeket az eszközöket magáncélú többszörözésre is használja. Ráadásul a Padawan-ügyben kimunkált formula alapján ezekre a hordozókra is kiterjeszhető a díjfizetés, mivel másolatkészítésre *alkalmasak*. A Copydan Båndkopi-ügyben felvetődött a különbségtétel kérdése arra való hivatkozással, hogy ezen eszközök elsődleges vagy legfontosabb célja mégsem a többszörözésben rejlik. Az EUB viszont következetesen elutasítja a hordozó funkciója szerinti megkülönböztetést, megerősítve azt, hogy önmagában a hordozó magáncélú másolatra való alkalmassága keletkezteti a díjfizetési kötelezettséget. A hordozó többfunkciós jellege ezek alapján a díj mértékének meghatározásánál jöhet számításba.⁴⁶²

A vonatkozó előzetes döntéshozatali eljárásokban született ítéletek figyelembe vételével a Kúria is hasonló következtetésre jutott. Az eljárás tárgyát itt is a mobiltelefonokba épített memóriakártyák képezték, amellyel kapcsolatban a bírói fórum azt a megállapítást tette, hogy „köztudomás szerint is megállapítható, hogy a mobiltelefonokba integrált tárolóegység – egyéb funkciók mellett – alkalmas zenei és képfájlok rögzítésére, azaz az Szjt. 20. §-a alá eső olyan hordozó eszköz, amelyre a törvényi díjfizetési kötelezettség kiterjed.”⁴⁶³ Az ilyen eszközök után kivetendő díj meghatározása viszont körültekintést igényel.

Az Államtanács a magáncélú másolatra tekintettel fizetendő díj megállapítására felállított francia bizottság több olyan határozatát is megsemmisítette, amelyben többfunkciós hordozókra vagy multimédia eszközökre kívánta kiterjeszteni a díjfizetési kötelezettséget.⁴⁶⁴ A második megsemmisített döntés kifejezetten a memóriakártyákra, *pendrive*-okra és a külső merevlemezekre kívánta a díjat kiterjeszteni. Az Államtanács álláspontja szerint a bizottság csak az eszközök tárolókapacitását vette figyelembe a díj mértékének megállapításakor, de azt nem, hogy ezeket milyen arányban használják jogszerű és jogellenes forrásból történő többszörözésekre. Ez utóbbiak ugyanis nem képezhetnék a díj alapját, ennek következtében pedig a bizottság nem a jogszabályoknak megfelelően járt el.⁴⁶⁵ A bizottság 2008-ban hozott határozatában

461 KARAPAPA (2011) 256.

462 A C-463/12. sz. Copydan Båndkopi ügyben 2015. március 5-én hozott ítélet 68–73. pontjai.

463 Kúria Pf.IV.21.272/2012/7. Hasonlóan Fővárosi Bíróság P.20.497/2008/18.

464 Az első ilyen határozatot 2006-ban hozta a bizottság (Décision n° 7 du 20 juillet 2006). Ennek megsemmisítéséről rendelkezik az Államtanács határozata (CE 10e et 9e ss-sect. réunies, 11 juillet 2008, Synd. de l'industrie des matériels audiovisuels électroniques c/ Sorecop et Copie France: Propr. intell. 2008, no 29, 428, obs. A. Lucas). A döntés kommentárját l. BINCTIN (2008) étude 21.

465 Décision n° 8 du 9 juillet 2007. Az Államtanács megsemmisítést kimondó határozata CE, 10e et 9e ss-sect. 17 déc. 2010, no 310195: JurisData no 2010-024376, Comm. com. électr. 2011, chron. 9, obs. P. Tafferau; Comm. com. électr. 2012, chron. 4, obs. X. Daverat. Kommentárját l. STROWEL (2009) 56. Hasonló indokolás alapján került megsemmisítésre a bizottság 9. és 10. számú döntése is (Décision no 9 du 11 décembre 2007, Décision no 10 du 27 février 2008), amelyek a multimédia hordozókra és a mobiltelefonokba integrált memóriakártyákra kívánták a díjat kiterjeszteni. CE 10e et 9e ss-sect, 17 déc. 2010, n° 314308, Comm. com. électr. 2011, chron. 9, obs. P. Tafferau; Comm. com. électr. 2012, chron 4, obs. X Daverat. A 10. számú döntés megsemmisítéséről pedig l. CE et 9e ss-sect, 17 déc. 2010, n° 315832, Comm. com. électr. 2011, chron. 9, obs. P. Tafferau; Comm. com. électr. 2012, chron. 4, obs. X. Daverat. A 8. és 10. számú döntés megsemmisítését követően perek sorozata indult a rendes bíróságok előtt annak megállapítására, hogy a Copie France jogellenesen járt el a megsemmisített döntések alapján kivetett jogdíjak beszedésekor. A bíróság ítéletében kötelezte a közös jogkezelő szervezetet a már megfizetett díjak visszafizetésére (TGI Paris, 3e ch., 1er sect. 15 mai 2012, Propr. intell. 2012, n° 44, 338, obs. A Lucas; RLDI, août/sept 2012, 28. obs. L Costes).

figyelembe vette az Államtanács korábbi érveit, és a jogellenes forrásból származó másolatok kizárásával állapította meg a díjak mértékét a multifunkcionális hordozók tekintetében. Ez a döntés viszont a Padawan-ügy miatt került megsemmisítésre: az Államtanács álláspontja szerint figyelembe kellett volna venni a szakmai és magáncélú felhasználások elkülönítését a díj megállapításakor.⁴⁶⁶ Azért, hogy feloldásra kerüljön a bizottság gyakorlata, valamint az Államtanács és az EUB ítélezési gyakorlata között feszülő ellentét, a jogalkotó törvényt fogadott el a magáncélú másolatra tekintettel fizetett díjak meghatározásáról,⁴⁶⁷ amelyben (mint fentebb már utaltunk rá) több korábban vitatott probléma végére is pontot tett.

A díjszabások bírósági felülvizsgálatával történő megsemmisítésével kapcsolatban felmerült egy fontos gyakorlati aspektus is: nevezetesen az, hogy a megsemmisítést megelőzően megfizetett jogdíjak visszakövetelhetők-e. Az ilyen tömeges igények elkerülésére érdekében az Államtanács díjszabást megsemmisítő döntése nem visszaható hatályú, azaz a díjszabás csak a döntésben megjelölt időponttól *ex nunc* alkalmazandó. Ez alól általában kivételt képeznek a döntés időpontját megelőzően a díjfizetés jogosságát egyébként vitató bírósági eljárások, amelyekben szintén alkalmazni kell az Államtanács döntését. Márpedig a memóriakártyákat illetően indult ilyen bírósági eljárás, a Sony ugyanis keresetet indított a Copie France ellen, mivel állítása szerint a közös jogkezelő jogtalanul szedett be a cégtől üreshordozó-díjat. Az eljárás évekig elhúzódott, és mindeközben az Államtanács, mint fent láttuk, meg is semmisítette a szóban forgó díjszabást, amelynek értelmében tehát a Sony jogszerűen követelhetne volna az általa megfizetett díjak visszatérítését. Csakhogy a Semmitőszék jogerős döntése ezzel ellentétes álláspontot képvisel el annak kimondásával, hogy a díjszabás megsemmisítését megelőzően indított eljárásokban a rendes bíróságokra tartozik annak mérlegelése, hogy a magáncélú másolatra tekintettel fizetett üreshordozó-díjak visszatérítéséről rendelkezzen, az Államtanács díjszabást megsemmisítő döntése nem alkalmazandó automatikusan.⁴⁶⁸

A Semmitőszék erre a következtetésre lényegében az EUB joggyakorlatára és a magáncélú másolat és a hozzá kapcsolódó díjazás elválaszthatatlanságára támaszkodva jutott. Érvelésének eleme ugyanis az, hogy a francia rendszernek illeszkednie kell az uniós harmonizációból eredő követelményeknek, amely előírja a jogosultak számára a méltányos díjazás megfizetését. Vagyis a díjszabás megsemmisítése nem foszthatja meg a jogosultakat a nekik járó díjazástól, a fizetendő díj mértékének megállapítása pedig az ügyben eljáró rendes bíróságra tartozik, a jogosultak által elszenvedett hátrány figyelembe vételével. A díjazás megállapításának így kettős módja jött létre, a közöttük lévő kapcsolat további tisztázást igényel. Egyelőre ugyanis nem világos, hogy a jogosult fordulhat-e közvetlenül a bírósághoz a díj megállapítása miatt olyan esetekben, amikor egyébként a díjszabást az Államtanács nem semmisítette meg,⁴⁶⁹ pl. mondjuk újabb hordozó díjfizetéssel terhelése érdekében.

A hordozókkal kapcsolatos legújabb megválaszolandó kérdés egyébként a felhőalapú szolgáltatások (*cloud computing*) azon részszolgáltatásának díjjal terhelése, amely az ügyfél (a

466 Décision no 11 du 17 décembre 2008. Az Államtanács rendkívül széles körben kommentált határozata CE 9e et 10e ss-sect., 17 juin 2011 n° 324816, Propr. intell. 2011, n° 41, 401. obs. A. Lucas; D. 2012, 2836, P. Sirinelli; RTDE 2011, 888, obs. D. Ritleng; LPA 16 nov. 2011, n° 228, 5, note A. Troianiello; Gaz. Pal. 27 oct. 2011, jurispr., 3072, note L. Marino; Comm. com. électr. 2012, chron. 9, obs. P. Tafforeau; Comm. com. électr. 2012, chron. 4, obs. X. Daverat.

467 Loi n° 2011-1898 du 20 décembre 2011 relative à la rémunération pour copie privée. A törvény átmeneti rendelkezéseit az Alkotmánytanács nem találta jogellenesnek, ezzel szemben viszont másik cikkét igen.

468 Cass. 1re civ. 17 mars 2016, n° 15-10.895.

469 CARON (2016b).

szolgáltatás igénybevevője) által a számára dedikált tároló felületre másolt, csak az ügyfél számára hozzáférhető, más szerzői jogával védett, egyébként a díj hatálya alá tartozó mű/ teljesítményfajta esetében vetődik fel. Ez a problémafelvetés alkalmas a magáncélú másolatra tekintettel fizetett díjak kérdésének újragondolására. Ugyanis a technológia, vagyis önmagában a szolgáltatás nem jelent hordozót, amelyre tekintettel jelenleg a díjfizetés történik, hanem általában a mögötte fellelhető szerverparkokat kívánják a díjfizetéssel terhelni. Másrészt viszont ugyanahhoz a szolgáltatáshoz, a felhőben lévő tartalmakhoz több olyan eszköz csatlakoztatható akár egy időben, amelyre tekintettel jelenleg is fennállhat a díjfizetési kötelezettség (számítógép, mobiltelefon, tablet stb.). Nem marginális vizsgálódási szempontról van azonban szó, ugyanis a technológiai fejlődés a mobilinternet-hálózatok sávszélességének rohamos fejlődésével és az ennek vételére alkalmas készülékek egyre népszerűbbé válásával bizonyos típusú adathordozók teljes eltűnését vázolja fel.

A másik nehézséget a felhasználási célok elkülönítése adja. Az érvelés értelmezéséből az következik, hogy azok az eszközök, amelyeket kizárólag nem természetes személyek magáncélú másolattól eltérő célra használnak fel, nem tartoznak a „méltányos díjazás” hatálya alá. Egy ilyen alapvető különbségtételt a magyar szerzői jogi törvény is ismer, ugyanis a díjfizetés nem terjed ki a kizárólag olyan készülékhez (pl. stúdióberendezéshez, diktafonhoz) használható kép- és hanghordozókra, amelyeket rendeltetésszerű felhasználás esetén nem használnak művek, előadóművészi teljesítmények, illetve hangfelvételek másolatainak magáncélú készítésére [Szjt. 20. § (3) bek.].

Az adathordozók többsége (pl. a CD és a DVD) azonban tipikusan olyan, amelyet természetes személyek magáncélú többszörözésre, illetve vállalkozások és egyéb szakmai szervezetek ettől eltérő célra egyaránt használhatnak. A *cloud computing*gel kapcsolatban is felvetődhet ugyanez az érv, hiszen számos cég tért át a vállalati adatok ilyen módon való tárolására, még bizonytalanabbá téve a szolgáltatás magáncélú másolásra tekintettel fizetendő díjak körébe vonásával kapcsolatos lehetőségeket. Gyakorlati problémákat vet fel a díj beszedése az ilyen adathordozók esetében. A Padawan-döntés ugyanis ezzel kapcsolatban kétfajta értelmezési lehetőséget veti fel: az egyik a vállalkozások és szakmai szervezetek teljes mentesítése függetlenül az adathordozó típusától. A másik lehetséges értelmezés pedig a díj mértékének meghatározásánál figyelembe venni azt, hogy egyes hordozók egyaránt szolgálhatnak természetes személyek magáncélú másolataira, valamint vállalkozások és szakmai szervezetek ettől eltérő célra való használatára.⁴⁷⁰ A francia közös jogkezelő szervezetek ez utóbbi értelmezést tették magukévá, kiadott közleményükben hangsúlyozva a CPI összhangját a Padawan-döntéssel.⁴⁷¹ Kérdés, hogy a jogosultak és a felhasználók érdekei közötti egyensúlyba belefér-e egy ilyen, a gyakorlatban könnyen kivitelezhető megoldás. A Bíróság úgy tűnik, hogy a szilárd dogmatikai alapokon nyugvó megoldások felé hajlik. A díjak mértékének egyszerű csökkentése pedig úgy tűnik, nem felel meg teljesen ennek a követelménynek, ugyanis továbbra sem teszi lehetővé az egzakt elhatárolást a természetes személyek és vállalkozások általi felhasználások között.

Ennek a különbségtételnek egyébként a jogosultak számára a leg súlyosabb lehetséges következménye nyilvánvalóan a kibúvó keresése a díj megfizetése alól. Amennyiben a vállalko-

470 DALEAU (2010) 3–4. bekezdések.

471 http://www.sacem.fr/cms/home/la-sacem/derniers-communques_2/usages-pro-supports-assujettis-oct2010

zás megveszi az adathordozót magáncélú másolattól eltérő használat céljából, a magáncélú másolatra tekintettel fizetett díjat nem kell megfizetnie. Ha viszont az adathordozót mégis természetes személy használja magáncélú másolat elkészítésére, a jogosultak elesnek az őket e címen megillető díjtól. Ez pedig ellentétes az irányelvben előírt „méltányos díjazás” követelményével, valamint a jogosultak és a felhasználók közötti érdekegyensúly megtartásának követelményével. Az EUB érvelésének következetes végiggondolásával tehát azt találjuk, hogy a Padawan-döntés rendelkezései egymással ellentétben állhatnak.

A reprográfiai díjak szempontjából ezen a ponton érdemes kitérni a multifunkciós (fénymásoló, nyomtató, szkennerek) helyzetére. A Repobel-ügyben Villalón főtanácsnok három feltételhez kötötte az átalánydíjak alkalmazhatóságát. Ezen szempontok és az ügy ismerete azért is különösen fontos, mivel a magyar reprográfiai díjrendszer is hasonló elven működik, tehát a díjat a készülékek forgalomba hozója vagy üzemeltetője fizeti. Egyrészt feltétlen kapcsolatnak kell fennállnia a reprográfiai berendezésekre kivetett átalánydíj és ezek védelem alatt álló művek többszörözésére való használata között.⁴⁷² Ez a kapcsolat vélelmezhető (mind a belga, mind egyébként a magyar díjrendszer tekintetében), hiszen a személyes vagy szakmai célokhoz kötött felhasználásokon kívül a készüléket védett művek többszörözésére is használják. Másodrészt az átalánydíjnak az arányosság kritériumának kell megfelelnie. Vagyis a jogosultaknak a többszörözéssel okozott potenciális hátrányhoz kell igazodnia a készülékek használatának, ennek megállapításához pedig objektív körülményeket kell figyelembe venni.⁴⁷³ Önmagában a fénymásolási sebesség nem biztos, hogy elegendő ennek megállapításához, több kritérium együttes vizsgálata szükséges. Harmadrészt pedig a díjazás visszatérítéséhez való jogot elemezte a főtanácsnok. Ezzel kapcsolatban megállapította, hogy az a korábbi ítélkezési gyakorlatban csak speciális esetekben szerepelt feltételként, amely nem terjeszthető ki automatikusan a reprográfiai többszörözés jogára. Vagyis ennek hiánya nem tekinthető a jogosultak és a felhasználók érdekei között fennálló méltányos egyensúlyt sértő körülménynek.⁴⁷⁴ Az EUB megállapította, hogy a fénymásolási sebesség mint műszaki kategória önmagában nem kielégítő jellemzője a „méltányos díjazás” megállapításának, ugyanis nem biztos, hogy a felhasználók teljes mértékben kihasználják a másolókapacitást.⁴⁷⁵

A magyar jogalkotó egyébként a reprográfiai díjak megállapítására és beszedésére nyilvánartartásba vett Magyar Reprográfiai Szövetség (RSZ) autonómiáját szokatlan módon szűkítette: a reprográfiai díjjal terhelendő készülékek körét kormányrendelet határozza meg, vagyis a közös jogkezelő szervezet nem dönthet szabadon, saját maga ezek megállapításáról⁴⁷⁶ emellett a „magyar szerzői jog történetében példa nélkül álló módon”⁴⁷⁷ a jogalkotó a szerzői jogi törvényben 2%-ban maximalizálta a megállapítható díj mértékét [Sztj 21. § (4) bek.].

b) A díjak felosztása

A díjak felosztása hasonló a korábban ismertetett felosztási metódushoz. Bármely testület is az, amely a díjak mértékét meghatározza, a beszedés és a felosztás mindkét esetben a közös jogkeze-

472 A Repobel-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány, 83. pont.

473 Uo., 87–90. pontok.

474 Uo., 96–97., 120–122. pontok.

475 Repobel-ítélet, 75–77. pontok.

476 158/2000. (IX. 13.) Korm. rendelet a reprográfiaira szolgáló készülékek körének meghatározásáról.

477 GYERTYÁNFY (2014) 181.

lő szervezeteket terheli. Ezek pedig igyekeznek a felhasználás tényleges arányaihoz igazodni, azt tükröző becslési módszerek alkalmazásával készpénzben átutalni a beszedett díjat a jogosultak részére. Ezenkívül viszont a kulturális és szociális célokra, a Kjkt. új szóhasználatával élve, közösségi célra felhasználható díjakra vonatkozó külön szabályok is figyelmet érdemelnek.

ba) A díjak felosztásának hagyományos sémája

Mind a CPI, mind az Szjt. meghatározza azt a jogosulti kört, amely részesedhet a beszedett díjakból, a részesedés arányának konkrét megállapításával. Ezek alapvetően a szerzőket jelentik, de az InfoSoc-irányelv újszerű megközelítésmódjával összhangban,⁴⁷⁸ illetve tekintettel az érdekkiegyensúlyozó szerepre, nem meglepő, hogy a kapcsolódó jogi jogosultaknak is jár a díjból. A kiadók (amik egyébként a művek felhasználói, szomszédos jogi jogosulti státusszal jelenleg nem rendelkeznek) támogatása viszont már túlmutat a szerzői jog hagyományos keretein,⁴⁷⁹ az ő felvételük ebbe a körbe tehát a kultúrpolitikai célkitűzések és a szerzői jog eszközrendszerének összefonódását példázza.

Magyarországon a törvényben rögzített arányok „egyrészt a 25 éves kialakult gyakorlatot, másrészt az egyes műkategóriák, teljesítmények másolásban előforduló statisztikai és műsor-elemzéssel megállapított gyakoriságát, részét tükrözik.”⁴⁸⁰ A törvény egyébként lehetőséget biztosít az eltérésre, az érintett közös jogkezelő szervezetek ugyanis a rögzített arányoktól minden év március 31. napjáig megkötött megállapodásukban eltérhetnek.⁴⁸¹

Hanghordozók esetében a zeneszerzőket és írókat a befolyt díjak kezelési költségek levonását követően megmaradt összegének 45%-a [Szjt. 20. § (4) bek.], képhordozók esetén 22% a filmalkotások mozgóképi alkotóit, 4% a képzőművészeket, az iparművészeket és a fotóművészeti alkotások szerzőit, 16% a filmírókat, 20% a zeneszerzőket és a zeneszövegírókat illeti meg [20. § (5) bek.]. A CPI is hasonló elven jár el, a törvényi részben rögzítve a beszedett díjaknak egyes jogosulti csoportok közötti felosztását. Hangfelvételekben foglalt művek magáncélú többszörözése után a szerzőknek 50%, az előadóművészeknek 25%, illetve a hangfelvétel-előállítóknak is 25% részesedést ír elő a befolyt díjakból. Videofelvételekben foglalt művek esetében a díj egyenlő arányban illeti meg a szerzőket, előadóművészeket, illetve a filmelőállítókat. Egyéb hordozókon rögzített művek esetében a díj fele-fele arányban illeti meg a szerzőket és kiadókat.⁴⁸²

478 A nemzetközi szerzői jogban az InfoSoc-irányelv 2. cikkében biztosított többszörözési jog az első, amely egy kalap alá veszi a szerzőket és a kapcsolódó jogi jogosultakat. SIRINELLI (2001) 82.

479 Ebben a körben a jogosultak között természetesen nem szerepelnek a szoftverekre vonatkozó vagyoni jogok jogosultjai. Az Alkotmánybíróság megfogalmazásában mivel a szoftver másolata (a biztonsági másolat Szjt.-ben biztosított kivételétől eltekintve) minden esetben jogellenes, amennyiben részesednének a díjakból, az a jogellenes többszörözés legalizálását eredményezné. 124/B/2004. AB határozat III.2.2. pont.

480 GYERTYÁNFY (2014) 173.

481 Szjt. 20. § (4)–(5) bek. Hasonló szabály vonatkozik a reprográfiai díjak törvényben rögzített küszöbértékének közös jogkezelő szervezetek általi módosítására is [Szjt. 21. § (7) bek.].

482 CPI L. 311-7. cikk: „La rémunération pour copie privée des phonogrammes bénéficie, pour moitié, aux auteurs au sens du présent code, pour un quart, aux artistes-interprètes et, pour un quart, aux producteurs. La rémunération pour copie privée des vidéogrammes bénéficie à parts égales aux auteurs au sens du présent code, aux artistes-interprètes et aux producteurs. La rémunération pour copie privée des oeuvres visées au second alinéa de l'article L. 311-1 bénéficie à parts égales aux auteurs et aux éditeurs.”

Mivel a magáncélú másolat alapvetően a szerzők számára biztosított kizárólagos jog gyakorlását lehetetleníti el, természetes, hogy általában nagyobb arányban őket illeti az ebből befolyt díj. Az InfoSoc-irányelv azonban előírja a díj méltányosságát is, amelynek értelmezésére két szinten lehet kísérletet tenni. A magunk részéről a méltányosságot a díj összegszerűségében látjuk indokoltnak, azaz álláspontunk szerint a díj mértéke nem lehet jelképes méretű ahhoz, hogy megfeleljen ennek a kritériumnak. A másik szint az egyes jogosulti csoportok közötti méltányosságot jelentheti. Ennek szoros értelmezése jelenik meg a francia törvény szövegében a videofelvételek (és az egyéb hordozókban foglalt művek) felosztásánál alkalmazandó kulcsok meghatározásánál, a kódex ugyanis azt a három jogosulti csoport (valamint a szerzők és a kiadók) között egyenlő arányban rendeli felosztani.⁴⁸³ Ebből a szempontból nézve tehát a jogalkotó egyenlőséget tesz az alkotói tevékenység, valamint az előadói és az annak háttéréként szolgáló befektetési tevékenység között.⁴⁸⁴

A magyar felosztási szabályok differenciálnak az egyes műtípusok szerzői között az egyes hordozótípusokon való előfordulásuk feltételezett aránya szerint. A francia kódex viszont ennél is tovább ment, hiszen egészen a CPI 2001. évi módosításáig⁴⁸⁵ csak a hang- és videofelvételben foglalt művek szerzőit illette meg a díjazás. Bár a többi hordozón foglalt művek szerzői javára a jogalkotó korrigálta ezt a mulasztást, a felosztási arányok így is a hang- és videofelvételek forgalmát tükrözik. Ehhez hozzá kell tenni azt is, hogy a CPI csak az első alkalommal Franciaországban vagy az Európai Unió tagállamában rögzített művek jogosultjainak biztosítja a díjazást, amennyiben a viszonyosságot nemzetközi egyezmény nem írja elő.⁴⁸⁶ Ennek hiányában tehát a külföldi (Európai Unión kívüli) jogosultak kirekesztődnek a francia felhasználások tekintetében járó díjból.

A jogosultak pontos meghatározásához tehát mindenekelőtt definiálni kell a hang- és videofelvétel (illetve a francia törvény alkalmazásában az egyéb hordozó) fogalmát. Ez nem csak a CPI szempontjából fontos, hiszen a magyar jogszabály is eltérő kulcsokat határoz meg a két külön hordozótípus esetében. Explicit definíciót egyik jogforrás sem tartalmaz, azonban a CPI-ből levezethető ennek tartalma. Hangfelvétel alatt hangok sorozatát (*séquence de son*),⁴⁸⁷ videofelvétel alatt pedig hangokkal ellátott vagy néma képek sorozatát (*séquence des images sonorisées ou non*)⁴⁸⁸ érti a törvény. Vagyis alapvetően a francia terminológia szerint, ahogyan egyébként azt a magyar felosztási arányok is tükrözik, elsősorban a zeneművek, illetve az audiovizuális művek (ideértve a filmalkotásokat is) szerzői (és szomszédos jogi jogosultjai) részesülhetnek a beszedett díjkból. A digitalizáció elterjedésének köszönhető az, hogy a CPI-be az egyéb hordozón foglalt művek szerzői (de a szomszédos jogi jogosultak

---

483 Lásd a CPI fent idézett L. 311-7. cikkét.

484 BINCTIN (2013) 34. pont.

485 Loi n° 2001-624 du 17 juillet 2001 portant diverses dispositions d'ordre social, éducatif et culturel.

486 CPI L. 311-2. cikk: „Sous réserve des conventions internationales, le droit à rémunération mentionné à l'article L. 214-1 et au premier alinéa de l'article L. 311-1 est réparti entre les auteurs, les artistes-interprètes, producteurs de phonogrammes ou de vidéogrammes pour les phonogrammes ou vidéogrammes fixés pour la première fois dans un État membre de la Communauté européenne.” Mivel a DADVSI-törvény elfogadásáig csak a Franciaországban rögzített művek szerzői részesülhettek a díjból, a CPI nem felelt meg az EK-szerződés diszkriminációtilalmat rögzítő cikkének. CHABERT (2004) 5. pont.

487 CPI L. 213-1. cikk: „Le producteur de phonogrammes est la personne, physique ou morale, qui a l'initiative et la responsabilité de la première fixation d'une séquence de son.”

488 CPI L. 215-1. cikk: „Le producteur de vidéogrammes est la personne, physique ou morale, qui a l'initiative et la responsabilité de la première fixation d'une séquence d'images sonorisée ou non.”

nem) is helyet kaptak a jogosultak között, ami biztosítja, hogy gyakorlatilag minden szerzőt díjra jogosultnak lehessen tekinteni. A törvény viszont egy megszorítást tartalmaz ezzel kapcsolatban, nevezetesen azt, hogy a díjazás csak akkor jár, ha a másolat elkészítése digitális hordozóra történik. A jogalkotó tehát az analóg másolatokat kizárta a törvény hatálya alól a hang- és videofelvételtől eltérő hordozón rögzített művek esetén.⁴⁸⁹

A szomszédos jogi jogosultak tekintetében a magyar törvény alapján hanghordozók esetében az előadóművészeket 30%, a hangfelvétel-előállítókat pedig 25% illeti meg [Szt. 20. § (4) bek.]. Képhordozók esetén 13% a filmelőállítónak, 25% az előadóművészeknek jár [20. § (5) bek.]. A rádió és a televízió a sugárzás céljára készített hangfelvétel miatt nem tekinthető a bekezdés hatálya alá tartozó hangfelvétel-előállítónak, hiszen „a díj a magáncélú másolatokra tekintettel jár, és a rádiót és a televíziót a magáncélú másolások miatt nem éri érdeksérellem.”⁴⁹⁰ A filmelőállítók, az alkotófolyamatban kapcsolódó jogi jogosultkénti elismerésük⁴⁹¹ mellett a filmszerzőktől mint eredeti jogosultaktól tipikusan átruházott jogok miatt szerepelnek listában.⁴⁹²

A reprográfiai díjak esetében nagyon hasonló felosztási sémáról beszélhetünk. A magyar jogszabály ugyanis, vélelmezve azoknak a műveknek a körét, amelyek érintettek lehetnek a többszörözéssel, meghatározza a felosztás küszöbértékeit. Az Szt. Kjkt. hatályba lépése előtt alkalmazandó szövege szerint a díjak 40%-a a kiadókat illette, a fennmaradó 60%-ot pedig a szerint kellett felosztani, hogy abból a szakirodalmi, tudományos művek szerzőit 25, a többi irodalmi mű szerzőit 25, a képzőművészeket és a fotóművészeket 10% illeti meg [21. § (6) bek.]. A közös jogkezelő szervezetek viszont a fénymásolási szokásokról készített felmérés eredményére tekintettel megállapodást kötöttek, amelyben eltértek a törvényben rögzített értékektől. Ez a megállapodás vezette be, hogy bár az EU-hoz csatlakozásunkat követően a kották magáncélú többszörözésének lehetősége megszűnt, így az Artisjus is lemondott az ezek után járó díjakról, a zeneszövegírók képviselőjében a felmérés eredményeire tekintettel, az említett szervezet fellépett a reprográfiai díj iránti igénytel.

A megállapodás szerinti felosztási kulcsokat kellett alkalmazni 2012-től kezdődően a következők szerint: a szak- és szépirodalmi szerzők és a könyvkiadók képviselőjére tekintettel a MASZRE kapta a díjak 77,7%-át. A vizuális művek képviselőjében a Hungartnak járt 13,5%, az időszaki lapok kiadói képviselőjére tekintettel a Reproprést a díjak 5,8%-a illette meg. A zeneszövegek, dalszövegek szerzőinek képviselőjében pedig az Artisjusnak járt a kezelési költségekkel csökkentett díjak 3%-a.⁴⁹³ Az Szt. eredeti szövege alapján csak a könyvként vagy folyóiratban megjelent művek kiadói szerepeltek a reprográfiai díj jogosultjai között. Ez azt a visszás helyzetet eredményezte, hogy a napilapban megjelent mű szerzője igen, kiadója

489 BINCTIN (2013) 18. pont.

490 LB Pf.IV.721/1984/9.

491 Szt. 1. § (8) bek.: „Az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók, a rádió- és a televízió-szervezetek, a filmelőállítók, valamint az adatbázis-előállítók teljesítményei az e törvényben meghatározott védelemben részesülnek.”

492 Az Szt. 106. § (1) bek.: „Ahol e törvény szerzőt említ, azon megfelelően érteni kell a szerző jogutódját, illetve a szerzői jog más jogosultját is.” Illetve Szt. 66. § (1)–(2) bek.: „A filmalkotás létrehozására kötött szerződés (a továbbiakban: megfilmesítési szerződés) alapján a szerző – kivéve a szöveges vagy a szöveg nélküli zenemű szerzőjét – ellenkező kikötés hiányában átruházza az előállítóra a filmalkotás felhasználására és a felhasználás engedélyezésére való jogot. A felhasználás engedélyezésére vonatkozó jog átruházása nem terjedhet ki a 20. §-ban, a 23. § (3) és (6) bekezdésében, valamint a 28. §-ban szabályozott vagyoni jogokra.”

493 Az RSZ és tagjai közötti megállapodás a reprográfiai díjak átadása tárgyában, 9. pont, http://www.reprografia.hu/doc/RSZ_tagok_megallapodas_110331.pdf.

viszont nem részesült reprográfiai díjban.⁴⁹⁴ Az Szjt. 2008-as módosítása ezt az ellentmondást feloldotta, törölve a kiadókra vonatkozó szűkítő feltételt.

A Kjkt. módosítása magával hozta az Szjt. reprográfiai díjakra vonatkozó szabályainak finomhangolását is annak érdekében, hogy az megfelelően mind az EUB Reprobél-ügyben adott értelmezésének, amely a kiadókat kizárja a reprográfiai díjból, illetve a KJK-irányelv tág jogosult fogalmának,⁴⁹⁵ amely ide érti azokat a szervezeteket is, amelyek a jogosultakkal fennálló megállapodás alapján részesednek a jogdíjbevételekből. A Kjkt. a fenti irányelvi definícióval összhangban határozza meg a „részesedésre jogosult” fogalmát (4. § 11. pont), illetve részletesen megállapítja a megállapodás megkötésére vonatkozó szabályokat. Az írásbeli szerződésben érvényesen a jogosultnak járó jogdíj legfeljebb 50%-át köthetik ki a részesedésre jogosult számára [12. § (2) bek.], illetve a kifejezett kikötés esetén a részesedésre jogosult a jogosultat megillető jogokat a közös jogkezelő szervezet alapszabályának és felosztási szabályának rendelkezései szerint gyakorolhatja [12. § (1) bek.]. A reprográfiai díjak esetében a törvény további megszorítást tartalmaz a szerződés megkötését illetően. A megállapodást a díjazásra jogosult szerzőket képviselő reprezentatív közös jogkezelő szervezetek és kiadókat tömörítő reprezentatív közös jogkezelő szervezetek köthetik meg, és a szerződés hatályba lépése az összes érintett közös jogkezelő döntéshozó szervének jóváhagyásától mint felfüggesztő feltételtől függ [12. § (3) bek.].

A reprográfiai díjak felosztása tehát a költségek, illetve a részesedésre jogosult kiadónak átadott összeg levonása utáni részét érinti a törvényben meghatározott felosztási kulcsok szerint: a szakirodalmi és tudományos művek szerzőit 42%, a többi irodalmi mű szerzőit szintén 42%, a képző- és fotóművészeket pedig 16% illeti meg, amelyet az érintett jogosultakat tömörítő közös jogkezelő szervezeteknek kell átutalni felosztás céljából [21. § (6) bek.]. Az érintett közös jogkezelő, illetve érdek-képviselői szervek évente március 31-ig megállapodhatnak a törvényben meghatározottól eltérő felosztási szabályok alkalmazásáról [21. § (7) bek.].

Franciaországban az egyéb hordozóban foglalt művek esetén a magáncélú másolatra tekintettel fizetett díjak körében, Magyarországon pedig korábban a reprográfiai díjak körében illette meg a kiadókat részesedés a beszedett díjkból annak ellenére, hogy nem részesülnek kapcsolódó jogi védelemben az ő teljesítményeik. A kiadók jogi státuszának rendezésére irányuló törekvés egyrészt azt mutatja, hogy talán nincsen messze az az idő, amikor a kiadók is a felhasználói pozícióból jogosulti pozícióba kerülnek,⁴⁹⁶ másrészt viszont álláspontunk szerint utal arra, hogy a díj nem pusztán szerzői jogi természetű, hanem a kultúrátámogatás egy eszköze is. Az üreshordozó- és reprográfiai díjban való részesedésüket egyébként az indokolja, hogy a kiadói szerződés alapján általában ők rendelkeznek a többszörözési jog gyakorlásával, viszont a reprográfiai díj jogosultjai között az InfoSoc-irányelv nem nevesíti őket – átfogóan jogosultakról beszél a reprográfiai díj kedvezményezettjeinek meghatározásakor.⁴⁹⁷

Vitatható tehát a díjból történő részesedésük, amelyet a Reprobél-ügyben előterjesztett előzetes döntéshozatali kérdés is megerősít. A főtanácsnok kifejtette, hogy a tagállamoknak lehetőségük van egy ilyen *sui generis* díjazás fenntartására, hiszen az irányelv csak a szerzői jogi jogosultaknak juttatandó méltányos díjazást teszi kötelezővé. Viszont ez a *sui generis* díjazás, amely a kiadónak

494 SZJSZT 21/07/1.

495 KJK-irányelv 3. cikk c) pont.

496 BINCTIN (2013) 23. pont. Erre utaló másik jel, hogy a közös jogkezelő szervezetekben is tagként részt vesznek, szavazati joggal rendelkeznek. Az uniós szerzői jogi reform kapcsán is rendre előkerül a kérdés tisztázása iránti igény.

497 InfoSoc-irányelv 5. cikk (2) bek. a) pont.

okozott hátrányt veszi figyelembe, nem hathat negatívan a szerzők számára előírt méltányos díjazásra.⁴⁹⁸ A főtanácsnok fontos további megállapítást tett annak kimondásával, hogy a kiadók nem hasonlítanak a szerzők javára létrehozott szociális és kulturális intézményekhez, és nem bizonyított, hogy a kiadók számára folyósított díjazás ténylegesen a szerzők javát szolgálja.⁴⁹⁹

A főtanácsnok által meghatározott feltételek viszont nem minden tekintetben kielégítőek. A kiadók szerződéses pozícióját gyengíti, pénzügyileg nehéz helyzetbe hozhatja őket, amennyiben a javukra beszedett díjakat nem értjük a méltányos díjazás körébe. A tagállamok számára fakultatív lehetőségként biztosított *sui generis* díjazás ugyanis egy biztos bevételi forrástól fosztaná meg őket anélkül, hogy azt kötelezően más módon helyettesítse.⁵⁰⁰ Ezen túl a főtanácsnok érvelése szerint megkérdőjelezhető mind a magyar, mind a francia gyakorlat. Nem biztos, hogy *sui generis* díjazásról van szó ugyanis, tekintettel arra, hogy mindkét jogszabály egységként kezeli a díjazást, vagyis a főtanácsnok álláspontjának elfogadása megkérdőjelezné, hogy a két vizsgált szerzői jog megfelel-e az uniós jognak. A főtanácsnok által javasolt *sui generis* díjazás bevezetése emellett olyan, mintha hallgatólagosan lehetőséget adna a tagállamok számára az InfoSoc-irányelvben nem foglalt, elsősorban kulturális célú szerzői jogi díjazás bevezetésére, vagyis mintha szomszédos jogi jogosultságokkal ruházná fel a kiadókat,⁵⁰¹ anélkül, hogy valós státuszukat tisztázná, és az ezzel járó jogi oltalmat számukra biztosítaná. A Bíróság ítéletében nem is fogadta el ennek a *sui generis* díjazásnak a létezését, hanem egyenesen leszögezte, hogy a kiadók nem szerepelnek az irányelvben foglalt díjazás jogosultjai között, amely miatt nem is részesülhetnek a díjból.⁵⁰²

Az üreshordozó-díjak felosztását a szerzők részére az Artisjus végzi, a felosztási szabályzatban meghatározott becslési módszer alapján (a szakzsargon ezt ráosztásnak nevezi), amely az egyedileg beazonosítható felhasználások adatait veszi alapul.⁵⁰³ A reprográfiai díjakat az RSZ utalja át a tagjainak, amelyek a saját felosztási szabályzataik alapján intézkednek a jogosultak javára történő felosztásról,⁵⁰⁴ szintén valamely más (jog)díjcsoporthoz tartozó adatait alapul véve.⁵⁰⁵

498 A Reprobel-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány, 140–141. pontok.

499 Uo. 130–131. pontok.

500 PIRIOU (2015).

501 European Copyright Society: Opinion on the Reference to the CJEU in Case C-572/13 Hewlett-Packard Belgium SPRL v. Reprobel SCRL (5 September 2015), http://www.create.ac.uk/wp-content/uploads/2014/03/Opinion-in-Case-C572_13-HP-Belgium-Reprobel-2015.pdf, 5.

502 Reprobel-ítélet, 47–49. pontok.

503 A felosztási szabályzatot, mint ahogyan korábban már volt szó róla, az egyesület legfőbb szerve (azaz maguk a szerzők) fogadja el. Álláspontunk szerint a kötet keretei között a felosztás technikai jellegű kérdéseinek ennél részletesebb ismertetésére nincsen szükség. Lásd ezzel kapcsolatban az Artisjus Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület Felosztási szabályzatának 8–9. részeit (http://www.artisjus.hu/wp-content/uploads/2015/06/felosztasi_szabalyzat_hatalyos.pdf), illetve közérthető magyarázattal az Artisjus Füzetek *Zenei jogdíjfelosztás – érthetően* című kötetét (<http://dalszerzo.hu/2015/05/06/zenei-jogdijfelosztas-erthetoen-megjelent/>). Érdekes összehasonlítási alapot nyújthat a francia közös jogkezelő szervezetek becslési módszere is. A felosztási szabályzatok alapján ugyanis eltérő felméréseket és játszási adatokat vesz figyelembe a SACEM, a SCAM, az ADAMI és a SPEDIDAM. Ez utóbbi sajátosan a díjat a hangfelvételben rögzített előadóművészi teljesítmények száma alapján, illetve az első hangfelvétel megjelenési ideje alapján kalkulált „rangidősségi” szorzó figyelembe vételével határozza meg. BINCTIN (2013) 35. pont.

504 Magyar Reprográfiai Szövetség Szervezeti és Működési Szabályzat (<http://www.reprografia.hu/doc/SZMSZ.pdf>).

505 Lásd Artisjus Felosztási Szabályzat 12. rész., MASZRE Felosztási Szabályzat ([http://vu2113.admin.databoss.hu/public/upload/files/Felosztasi%20Szabalyzat%202015\(2\).pdf](http://vu2113.admin.databoss.hu/public/upload/files/Felosztasi%20Szabalyzat%202015(2).pdf)), Hungart Felosztási Szabályzat, (<http://www.hungart.org/oldal.php?azon=46>), Repropress Folyóirat és Napilap Felosztási Szabályzat (http://pressjus.hu/Repropress_Folyoirat_Felosztasi_Szabalyzat.pdf), http://pressjus.hu/Repropress_Napilap_Felosztasi_Szabalyzat.pdf).

Franciaországban 2011-ig a közös jogkezelő szervezetek által erre a célra létrehozott SORECOP volt az, amely beszedte az üreshordozó-díjakat a hangfelvételek alapján, majd továbbutalta a tagjai felé,⁵⁰⁶ amelyek elvégzik a végső jogosultak közötti felosztást. A Copie France az a társaság volt, amely az audiovizuális művek tekintetében végzett hasonló tevékenységet: azaz beszedte a díjakat, valamint felosztás céljára továbbutalta a tagszervezeteknek.⁵⁰⁷ A közös jogkezelő szervezeteket felügyelő állandó bizottság ajánlása nyomán, mivel a bevételek nem igazolták a hang- és az audiovizuális másolatok megkülönböztetésének fenntartása jogosságát, illetve a szervezeti és személyzeti összefonódás miatt 2011-ben a két társaság egyesült. Ettől az időponttól kezdve tehát egyedül a Copie France az, amely a díjak kezelését végzi.⁵⁰⁸

Az üreshordozó-díjak felosztása Franciaországban külön eljárás szerint működik. Mivel gyakorlatilag lehetetlen meghatározni a felhasználás pontos arányait,⁵⁰⁹ a főszabály szerinti díjazás megállapítása komoly nehézségekbe ütközne, így indokolt az átalánydíj (*rémunération forfaitaire*) alkalmazása. Az üreshordozó-díj azonban ezekhez képest is eltérő jellemzőket mutat, mivel az átalánydíjak általában egy összegben kerülnek teljesítésre, ezek a díjak viszont rendszeresen visszatérő jelleggel.⁵¹⁰ A felosztás során az illetékes közös jogkezelő szervezetek ennek ellenére a lehető legteljesebb mértékben törekszenek az arányosságra, ami igazodik a magáncélú másolatok megvalósításának tényleges mutatóihoz.⁵¹¹ Éppen ezért a közös jogkezelő szervezetek felmérések adatait alapul véve becslési módszerekkel határozzák meg az egyes jogosultakra jutó díj mértékét.

Az EUB nemcsak a díjak megállapításával és beszedésével kapcsolatban tett fontos megállapításokat a bemutatott releváns előzetes döntéshozatali eljárások keretében, hanem a díjak felosztásával kapcsolatban is. A Luksan-ügyben az InfoSoc-irányelv 5. cikk (2) bekezdés b) pontjának szó szerinti és teleologikus értelmezése alapján kiemelte azt,⁵¹² hogy a díjakról nem lehet lemondani, sem pedig azt másik jogosultnak átengedni, a tagállamok pedig nem állíthatnak fel olyan vélelmet, amely alapján a filmalkotás főrendezője az őt megillető méltányos díjazáshoz való jogot a film előállítójára ruházta át, függetlenül attól, hogy ez a vélelem megdönthetetlen, vagy el lehet térni tőle.⁵¹³ Ez az értelmezés tehát nem teszi lehetővé a jogosult számára azt, hogy egy vagyoni jogosultságról szabadon rendelkezzen.⁵¹⁴

Bár az Szjt. 16. § (5) bekezdése lehetővé teszi a díjazásról való lemondást kifejezett nyilatkozattal, azt is hozzáteszi, hogy a törvény kizárhatja az ilyen díjazásról való lemondás jogát. Mind a 20. §, mind a 21. § esetében található rendelkezés a lemondás jogának korlátozásáról, de ez nem jelenti ennek kizárását. Ugyanis a jogosultak csak a felosztást követő hatállyal, a rájuk jutó összeg erejéig mondhatnak le.⁵¹⁵ Ennek rögzítése azon túl, hogy a jogosultak a nekik járó díj mértékének pontos ismeretében hozhassanak megalapozott döntést, amiatt

506 Az SDRM (amely a SACEM-et, az SACD-t és a SCA-t tömöríti), az SCPA (az SCPP-t és az SPPF-et fogja össze), az ADAMI és a SPEDIDAM.

507 Tagjai az SDRM, az ADAMI, a SPEDIDAM, a PROCIREP és a SCPA.

508 A Copie France saját infrastruktúrájának hiányában a technikai megvalósítást a SACEM végzi.

509 CPI L. 131-4. cikk 2° pont.

510 BINCTIN (2013) 31. pont.

511 CPI L. 311-6. cikk: „[La rémunération pour copie privée] est répartie entre les ayants droit par les organismes mentionnés à l’alinéa précédent, à raison des reproductions privées dont chaque oeuvre fait l’objet.”

512 POLLAUD-DULIAN (2012) 5. bekezdés.

513 Luksan-ítélet, 109. pont.

514 LE ROY (2012) 14. bekezdés.

515 Szjt. 20. § (7) bek. és 21. § (8) bek.

is kiemelkedően fontos, mivel a felosztás előtt a díjigényt a közös jogkezelő szervezet saját igényként érvényesíti, és azzal a felosztásig rendelkezik is.⁵¹⁶

A francia kódex a lemondással kapcsolatban nem tartalmaz rendelkezést – legalábbis a magáncélú másolatra tekintettel fizetett díjak esetében. A szerzői jogok átruházhatatlansága egyébként is kivételnek tekinthető,⁵¹⁷ és mivel a törvény hallgat a kérdésről, megalapozottnak tűnik annak a következtetésnek a levonása, hogy a díj ingyenesen másnak átengedhető.⁵¹⁸ Ez mindkét esetben, a magyar és a francia törvény esetében is összecseng azzal, hogy a díjazás jogosultjai nem kizárólag a szerzők, hanem a kapcsolódó jogi jogosultak is. Ez az a szempont, amit egyébként a Bíróság nem vett figyelembe a Luksan-ügyben – nevezetesen azt, hogy a jogosultak nemcsak a szerzők, hanem a kapcsolódó jogi jogosultak is lehetnek.

Az EUB megállapításának szigorú betartása felvetné egyébként annak a kérdését is, hogy vajon jogszerű-e a közös jogkezelő szervezetek megállapodása a törvényben rögzített küszöbökötől való eltérés esetén (amennyiben az a szerzők részére hátrányosabb) annak ellenére, hogy erre maga az Sztj. biztosít felhatalmazást. Maga az Sztj. egyébként a felosztási kulcsokról való megállapodást nem tekinti a díjról való lemondásnak [21. § (8) bek.]. Mivel az EUB a vélelmek alkalmazásáról rendelkezik, az eseti megállapodással megvalósuló lemondás továbbra is lehetséges marad. A magyar törvény rendelkezése tehát megfelel ennek a gyakorlatnak, hiszen az az utólagos, esetenkénti lemondást teszi lehetővé. A szerződéses viszonyokban általában gyengébb pozícióban lévő szerző és az előadóművész védelme érdekében viszont indokolt a Bíróság megállapításának megfelelően az, hogy a díjat ne lehessen előre, másik jogosulti csoport vagy felhasználó részére átengedni.

bb) A díj felhasználása közösségi célokra

A tagállamok egy részében bevett gyakorlat, hogy a magáncélú másolatra tekintettel fizetett díjak egy részét nem közvetlenül a jogosultak számára utalják, hanem kihasználva a közös jogkezelés kollektív jellegét, illetve azt, hogy nehezen egyediesíthető díjakról van szó, a jogosultak számára szociális és kulturális célok megvalósítására fordítják. A magyar törvényben is létezik erre vonatkozó gyakorlat (és egyébként létezett már korábban is), illetve a CPI is lehetővé teszi a közös jogkezelő társaságok számára, hogy az üreshordoz-díjak negyedét ilyen módon használják fel.⁵¹⁹ Az EUB is jóváhagyta a díjak közösségi célokra

516 Sztj. 88. § (2) bek. Hasonló szabály érvényesül egyébként a francia közös jogkezelő szervezetek esetében is, ugyanis ők is jogosultak bíróság előtt érvényesíteni azokat a jogokat, amelyeket az alapszabály szerint kezelnek. CPI L. 321-1. cikk (2) bek.: „Ces sociétés civiles régulièrement constituées ont qualité pour ester en justice pour la défense des droits dont elles ont statutairement la charge.” A közös jogkezelő szervezetek igényérvényesítési lehetőségeiről l. különösen TÓTH (2004) 309–329; BINCTIN (2009) II, 52; BRUGUIÈRE (2009) 1471.

517 A CPI a személyhez fűződő jogok (L. 121-1. cikk) és a *droit de suite* (L. 122-8. cikk) kapcsán rendelkezik a jogok jogok elidegeníthetlenségéről.

518 BINCTIN (2013) 13. pont.

519 CPI L. 321-9. cikk. A kulturális és szociális célra fordítható összegek alapját képezik még egyébként a reprográfiai jogdíjak, a kábeles továbbközvetítési jogdíjak, az előadóművészeknek és hangfelvétel-előállítóknak a hangfelvételek nyilvános előadása, illetve sugárzása, kábeles továbbközvetítése, valamint az ezekhez szükséges többszörözésére tekintettel fizetett jogdíjak, illetve az üreshordozó-díjak (vagyis gyakorlatilag a kötelező közös jogkezelésben lévő díjak) fel nem osztható része. A fel nem oszthatóság két okból eredhet: vagy nemzetközi egyezmények alkalmazásából (első ízben külföldön rögzített művek, amelyek esetében nincsen viszonzás), vagy abból, hogy a jogosult az elévülési időn belül nem azonosítható vagy nem lelhető fel. A francia szakirodalom ezeket a díjakat külön összefoglaló elnevezéssel „*irrépartissables*ként” hivatkozza, annak ellenére, hogy az üreshordozó-díjak egy része nem a feloszthatatlanságuk miatt, hanem a törvényi rendelkezés értelmében tartozik ebbe a kategóriába.

való felhasználásának gyakorlatát, kiemelve, hogy megfelel az InfoSoc-irányelvnek, ha a méltányos díjazást szociális és kulturális célokra fordítják, azonban ennek ténylegesen a jogosultak javára kell szólnia, és nem lehet diszkriminatív a díj ilyen célú felhasználása.⁵²⁰ A nem diszkriminatív kivétel ebben az esetben az uniós jogi terminológia szerinti értelmet hordozza, vagyis a tagállami szabályozás a nem állampolgárokat nem hozhatja kedvezőtlenebb helyzetbe, mint a tagállam saját állampolgárait. A Kjkt. reflektál is az EUB joggyakorlatára, hiszen a közösségi célú felhasználás kapcsán kimondja, hogy a közös jogkezelő szervezetnek biztosítania kell, hogy a felhasználás a jogosultak indokolatlan megkülönböztetése nélkül, tisztességes feltételek alapján részesüljenek az így felhasznált bevételekből, vagy az azokból finanszírozott szolgáltatásokból [43. § (2) bek.].

A magyar szerzői jogban az utóbbi néhány évben a díjaknak ilyen módon történő felhasználásának gyakorlata jelentős módosításokon esett át. Az Szjt. egyik legutóbbi módosítása során került be a törvénybe egy olyan előírás, amelynek értelmében a magáncélú többszörözésre tekintettel fizetett díjakból származó bevétel 25%-át a jogosultak érdekében kulturális célra kell felhasználni.⁵²¹ Ezt a bevételt a díjakat megállapító közös jogkezelő szervezet, vagyis az Artisjus a törvény értelmében köteles átadni az NKA-nak, amely azt a külön törvényben foglalt támogatási célokra használja fel.⁵²² Ebből az összegből indították útjára a Cseh Tamás Programot,⁵²³ amely meghívásos vagy nyílt pályázatok útján támogatja a könnyűzenei életet.⁵²⁴ A Kjkt. elfogadása sem változtatott ezen az újkeletű gyakorlaton, hiszen a Kjkt. 44–45. §-ai továbbra is rendelkeznek az üreshordozói és reprográfiai díjak egy részének, egészen pontosan 25%-ának NKA-hoz való továbbításáról. Emellett ráadásul a Kjkt. azt is bevezette, hogy a ki nem fizethető jogdíjak 90%-át is köteles a közös jogkezelő szervezet az NKA számára átadni.⁵²⁵

Vitatható a hatályos törvényi rendelkezés, amely egy magánjogi alapokon nyugvó díjazást állami intézmény kezelésébe helyez, az állami kultúrpolitika eszközévé téve ezeket az összegeket. A közös jogkezelés rendeltetésével, működési elveivel ugyanis leginkább az férne össze, ha a jogosultak a felosztási szabályzatban maguk rendelkezhetnek az ilyen célra fordítandó összeg felhasználásának konkrét módjáról. Ez a kollektivizáció az, amely a közös jogkezelés megkülönböztető jegyét adja az üzleti alapú jogkezeléshez képest, és jelenti egyben a jogintézmény lényegét.⁵²⁶

Vitathatatlan, hogy az összegekről való jogosulti döntéssel a befizetett díjak egy része a kultúra támogatásának eszközévé válik, hiszen önmagában a közös jogkezelő szervezetek által fenntartott programok alkalmasak a további alkotómunkák ösztönzésére. Ezen misszió miatt érdemes párhuzamot vonni a könyvtári haszonkölcsönzési díjakkal, hiszen az is tradicionálisan

520 Amazon-ítélet, 49–54. pontok.

521 Szjt. 2013. évi CLIX. törvénnyel megállapított 89. § (11a) bekezdése, amely a Kjkt. hatályba lépéséig volt alkalmazandó.

522 1993. évi XXIII. tv. a Nemzeti Kulturális Alapról.

523 A Nemzeti Kulturális Alap Bizottságának 25/2014. (III. 19.) számú határozata.

524 Az új törvényi szabályozás egyébként nem csak a magáncélú másolatra tekintettel fizetett díjakat érinti. A jogdíjak (az Artisjus esetében a nyilvános előadási jogdíjak) 10%-a kerülhet ilyen céllal elkülönítésre, amely összeg 70%-a felett szintén az NKA rendelkezik. Szjt. 89. § (10)–(11) bek.

525 Ezek azok a jogdíjak, amelyeket a közös jogkezelő szervezet a jogosult vagy a jogosult tartózkodási helyének ismeretlensége miatt a jogdíj beszedése szerinti év végét követő három éven belül sem tud kifizetni annak ellenére, hogy a jogosult felkutatása érdekében a törvényben előírt kötelezettségeinek eleget tett. Kjkt. 42. § (1) bek.

526 Lásd az I. rész 2. fejezetét a közös jogkezelés általános jellemzőiről.

hasonló célokat szolgálhat. Ott viszont a folyamat iránya ellentétes, mivel az állami költségvetésből fedezik a díj teljesítését. Ezzel ellentétben az üreshordozó-díjak kapcsán a közös jogkezelő egyesületek által beszedett és a kezelési költségekkel csökkentett magánjogi díj az, amelyet az állam használ fel. Ez szimbolikusan és retorikáját tekintve is veszélyeket rejt magában. A közös jogkezelő szervezetek ugyanis nem kevés energiát fektetnek abba, hogy hangsúlyozzák: nem adó megfizetéséről van szó a díjfizetési igény érvényesítése kapcsán. Az állami szerv bevonása a folyamatba viszont jelentősen visszavetheti a közös jogkezelők szerzői jogi tudatosság kiépítése terén elért eddigi teljesítményeit. Nem melleleg pedig az átláthatóságot is veszélyezteti, míg ugyanis az összegek felhasználására az egyesületek támogatási politikát kötelesek elfogadni, és azt honlapjukon nyilvánosságra hozni,⁵²⁷ addig az NKA-t ilyen kötelezettség nem terheli.

A fenti kritikai észrevételeken túl a hatályos megoldás az EUB által felállított kritériumainak nem felel meg. A Bíróság szerint a díj felhasználásának megkülönböztetés-mentesnek kell lennie. Nem felel meg tehát ennek a gyakorlatnak, amennyiben az NKA pályáztatási rendszerében csak magyar állampolgárok részesülhetnek kulturális vagy szociális támogatásban. A kizárólag a jogosultak javára történő felhasználás kitétele sem feltétlenül valósul meg, a program keretében már meghirdetett meghívásos pályázatok közül egyértelműen ettől eltérő célra szolgált a Design Terminál Nemzeti Kreatívipari Központban létrejövő Cseh Tamás Programiroda és honlap fenntartása.⁵²⁸ A jogosultak érdekében történő felhasználás azt követelné meg, hogy a program működtetéséhez szükséges infrastruktúra kiépítése egyéb forrásokból valósuljon meg.

Ennek a kritériumnak a megvalósulása egyébként akkor sem biztosított, ha a jogosultak döntése nyomán a közös jogkezelő szervezet az összegek szociális és kulturális célú felhasználására együttműködési megállapodást köt egy szakmai érdekképviseleti szervezettel. A Filmjus korábban megállapodást kötött az IRKA Irodalmi Filmszerzők Egyesületével a jogdíjak egy részének kulturális és szociális felhasználása céljára. A megállapodás értelmében a Filmjus a magáncélú másolatokra tekintettel beszedett díjak egy részét továbbutalta az IRKA-nak, ami ezért cserébe évente beszámoló készítésére volt köteles a pénzösszeg célnak megfelelő felhasználásáról. Mivel az IRKA a kapott összeg 80%-ot meghaladó részét saját működési költségeire fordította, a Filmjus rendkívüli felmondással megszüntette a szerződést.⁵²⁹ A Filmjus eljárása összecseng az EUB későbbi ítélkezési gyakorlatával, hiszen a befolyt díjaknak valamely szervezet működési költségeire való fordítása álláspontunk szerint nem tekinthető a jogosultak javára történő felhasználásnak.

A kulturális és szociális cél, vagy összefoglalóan közösségi cél, egyébként egyik jogszabályban sincsen konkrétan definiálva, emiatt többféle tevékenységet is takarhat. Tipikusan azonban a további alkotótevékenységet segítő, vagy a szociális helyzetük alapján rászoruló jogosultak pályázhatnak támogatásra.⁵³⁰ A CPI ráadásul konkrétabb felhasználási módokat ír elő, ugyanis az alkotás, az élő előadások terjesztése, illetve a művészek képzése céljára teszi le-

527 Sztj. 89. § (3) és (11) bekezdései.

528 A programiroda létrehozása különösen annak fényében érdekes, hogy az első éves beszámoló alapján a 2015. és a 2016. évre a program céljára 100–100 millió forint biztosított, és ugyanekkora összeg került feltüntetésre a programiroda létrehozása céljára is. Lásd a „Cseh Tamás Program első évének eredményei. Sajtótájékoztató”, http://online.nka.hu:81/NKA_belso/_temp/ckfinder/files/sajtoszoba/sajtanyag_150603.pdf.

529 Fővárosi Bíróság 29.P.24.337/2009/22.

530 A francia törvény alapvetően a kulturális célokról rendelkezik a szociális célok némileg háttérbe tolásával. Az R. 321-9. cikk szól a kírható pályázatokról.

hetővé a díjak felhasználását.⁵³¹ Az Államtanács egy döntése⁵³² segít pontosabban körülhatárolni ezeknek a fogalmaknak a tartalmát. A döntés értelmében a közös jogkezelő szervezetek ilyen irányú tevékenységének az alkotás támogatásával kell közvetlen kapcsolatban lenniük.

3. Konklúzió

A kötelező közös jogkezelés az esetek többségében a nemzetközi vagy uniós szerzői jog előírásainak megfelelően történik, sőt a vezetékes továbbközvetítési jog esetében maga a Múhold-irányelv írja elő ennek bevezetését. Bár a Múhold-irányelv nem teszi kötelezővé, Magyarországon a nem dramatikus zenei és irodalmi művek földfelszíni és azzal együttes műholdas sugárzása vagy vezetékes nyilvánossághoz közvetítésének szerzői engedélyezési jogai is kötelező közös jogkezelésben állnak. Ennek bevezetésének lehetősége viszont közvetlenül a BUE-ből ered. A reprográfiai többszöröségi jog kizárólagos engedélyezési jogának kötelező közös jogkezelésbe vonására viszont nincsen kifejezett nemzetközi jogi felhatalmazás, ez a háromlépcsős tesztből vezethető le általánosan. Ez aláhúzza annak igazolását, hogy a kötelező közös jogkezelés előírása a szerzői jog korlátozásának tekinthető, amelyre adott esetben a háromlépcsős teszt alkalmazandó.

Különösen a reprográfiai többszöröségi joga kapcsán mondható el, hogy a francia jogalkotó, illetve a bírói gyakorlat igyekszik ezeket a jogokat a lehető legszűkebben megvonni, ezáltal csak bizonyos meghatározott jogosulti kör bizonyos meghatározott joga tekintetében gyakorlandónak elrendelni. Ez tekinthető egyben úgy is, hogy a kizárólagos jogok közös jogkezelés alá utalása különleges esetre vonatkozik. De a közös jogkezelés alá rendelt vagyoni jogoknak ez a fajta szűken meghatározottsága a többi vizsgált engedélyezési jog tekintetében is megfigyelhető. A közös jogkezelés alá nem tartozó tényállások esetében pedig a szerző engedélyezési joga feléled: a francia jogesetek remekül példázzák, hogy a közös jogkezelő szervezetek engedélyezési joga valójában mennyire korlátozott. Ezek az esetek voltaképpen a műrendes felhasználásának megvalósítását teszik lehetővé. A tételt megfordítva, a reprográfiai többszöröségi jog esetében a tömeges felhasználások, a vezetékes továbbközvetítési jog körében pedig a felhasználások egyéb vizsgált jellemzői azt vetítik előre, hogy az egyéni joggyakorlás gyakorlatilag lehetetlen lenne.

A kizárólagos jog biztosításával, illetve a felhasználás mértékéhez igazodó jogdíj előírásával és a tényleges felhasználási adatokon alapuló felosztás segítségével pedig a szerzők jellemzően olyan mértékű bevételt érhetnek el, mint amelyet egyébként az egyéni joggyakorlás keretében érhettek volna el. Ez a jogdíjközlemények sajátos elfogadási rendjének ellenére Magyarországon is helytálló, tekintettel a közös jogkezelő szervezetek erősebb tárgyalási pozíciójára. A közös jogkezelés ezekben az esetekben tehát, bár a szerzői jog korlátjának tekinthető, mégis inkább a szerzők érdekében áll és az ő javukat szolgálja, bevezetésük pedig alapvetően illeszkedik a szerzői jog logikájába, megfelel az egyébként bevett jogosítási gyakorlatnak.

A szerzői jogok díjigénnyé szorításával kombinált közös jogkezelés hasonló jellemzőket mutat (bár tény, hogy ezekben az esetekben nem maga a közös jogkezelés jelenti a korlátot).

531 CPI L. 321-9. cikk: „Ces sociétés utilisent à des actions d'aide à la création, à la diffusion du spectacle vivant et à des actions de formation des artistes.”

532 CE 8 déc. 2000, n° 202076 et 203626, Assoc. „Protection des ayants droit”, JurisData n° 2000-061506; Comm. com. élect. 2001, comm. 15, obs. Caron.

A magáncélú másolatokra tekintettel beszédett üres hordozó és reprográfiai díjak esetében viszont a közös jogkezelés kötelező előírásán kívül más lehetőség a díj hatékony érvényesítésére nincsen. A korlátozás itt két szinten jelenik meg (legalábbis a magyar törvényben): korlátnak tekinthető a díjigénnyé változtatás ténye, és álláspontunk szerint a díjak egy részének állami szerv általi felhasználása (még ha az a jogosultak érdekében kulturális és szociális célra történik is) szintén korlátnak tekintendő. Ezen összegek felhasználása tekintetében ugyanis teljesen megszűnik a jogosultak rendelkezési joga.

A szerzői jog arra épül, hogy a jogosultaknak a kizárólagos jog minél szélesebb értelmezésével biztosítson minél több mozgásteret a művek felhasználásának engedélyezésére, ily módon a bevétel elérésére. A kivételek szoros értelmezése tehát nemcsak az *exceptio est strictissimae interpretationis* általános jogi maximából következik, hanem ez a másodlagos indok is meghúzódik mögöttük. Vagyis minél kevesebb teret engedünk a kivételek érvényesülésének, a kizárólagos jog annál inkább tud a maga teljességében megjelenni.⁵³³ A jogosultak kizárólagos jogának egyéni engedélyezés körében hagyására vonatkozó törekvést illusztrálta a vezetékes továbbkövetési és reprográfiai többszörözési jog.

Paradox módon viszont a magáncélú másolat tekintetében fizetett díjak azt példázzák, hogy a jogosultaknak nem feltétlenül kedvező az elv maradéktalan érvényesítése. A rendszer átalakításával, a kivétel lehető legszűkebb megvonásával ugyanis bevételtől estek el, ennek fejében viszont az engedélyezési jog gyakorlása a kivétellel nem érintett területeken továbbra is nehézségekbe ütközik. A felhasználások hasonló, általában tömeges jellege miatt megfontolandó lehet egy, a francia reprográfiai többszörözéshez hasonló kötelező közös jogkezelési rendszer bevezetése. Ennek előnye a jogosult engedélyezési jogának megtartásában, illetve a pontosabb nyomon követhetőség miatt a tényleges felhasználáshoz jobban igazodó jogdíj megállapításában állna.

III. A törvény által előírt közös jogkezelés mint a joggyakorlás egy meghatározott módja

A törvény által előírt közös jogkezelés bizonyos esetekben úgy tűnik, hogy sokkal inkább a joggyakorlást segítő módként, nem pedig korlátként értékelhető. A kizárólagos engedélyezési jogok esetében ilyenkor a nemzetközi és uniós dokumentumokban nem található utalás a joggyakorlás módjának állami meghatározhatóságára, vagy egyébként a közös jogkezelés előírására. A díjigényként meghatározható vagy meghatározott vagyoni jogok esetében pedig a klasszikus modelltől eltérő indokok vezetnek a közös jogkezelés előírására. A jogalkotó tehát elsősorban a jogkezelés hatékony működésének szempontját tartotta szem előtt ezeknek az eseteknek törvénybe iktatásakor. Éppen emiatt kell ezeket különös figyelemmel vizsgálni, előfordulhat ugyanis, hogy a hatékonyság mindenek felett álló figyelembe vétele eredményezi a szerzői jog korlátozását.

A közös jogkezelés hatékonyságát két oldalról lehet vizsgálni. A szerzők szempontjából ez akkor valósul meg, ha a felhasználási feltételek meghatározásában a lehető legteljesebb módon veszik ki a részüket, illetve a beszedett jogdíjakból a lehető legteljesebb mértékben részesednek. Ez természetesen összefügg a közös jogkezelő szervezetek átlátható működésével, illetve azzal is, hogy a kötegben történő jogkezelés miatt a szerzőknek el kell fogadniuk a díjazás kezelési költségekkel való csökkentését, valamint a felosztás során bizonyos fokú torzulást. A felhasználó szempontjából pedig a közös jogkezelés akkor hatékony, ha biztosítja, hogy a jogszerzés minél egyszerűbben és a lehető legszélesebb repertoárra terjedjen ki, illetve, ha lehetővé teszi, hogy a díjazást a felhasználók a lehető legkevesebb adminisztrációs teher elviselése mellett tudják megfizetni.

Ez utóbbi szempontnak a figyelembe vételével születtek meg a jogosultak kilépését lehetővé tevő, törvény által előírt közös jogkezelési esetek. Sokan éppen emiatt az *opt-out* miatt támadják ezeket a törvényi előírásokat, a szerzői jog alapelvének kifordítását látva bennük. A jogosult ugyanis, az önkéntes közös jogkezeléssel ellentétben, nem arról dönthet, hogy csatlakozni kíván-e a szervezethez, hanem éppen ellenkezőleg, nyilatkozhat arról, ha mégis inkább egyénileg szeretné az engedélyezési jogát gyakorolni (1. fejezet).

Más esetekben a közös jogkezelés díjigények gyakorlásához kapcsolódik. Ezek a díjigények viszont általában eleve ilyen módon lettek meghatározva, tehát egyfelől nem tekinthetők a szerzői jog korlátjának (hiszen nem egy engedélyezési jog speciális eseteként díjigényre való szorításaként meghatározott felhasználást jelentenek), másfelől közös jogkezelésbe utalásuk önmagában sem jelent korlátot. Ezt a megállapítást azzal a megszorítással tesszük, hogy a nemzetközi egyezményes, vagy uniós jogi alapon létező díjigény eleve nem minősül korlátozásnak. Természetesen a kérdéskör megközelíthető absztraktabban is: ebben az esetben minden, felhasználásnak minősülő magatartással szemben a kizárólagos jognál korlátosabb igény a szerzői jog korlátja. Az üreshordozó-díjakhoz képest eltérést mutatnak abban a tekintetben is, hogy a közös jogkezelésre nem csak a felhasználás tömeges jellege (vagy legalábbis ennek eltérő jellemzői) miatt van szükség. A szervezetek sokkal inkább közvetítő adminisztrátori szerepre vannak kárhóztatva, lévén, hogy a szerzői jogi törvények részletesen meghatározzák a díjazás mértékét és a felhasználási feltételeket, a közös jogkezelés célja pedig leginkább abban áll, hogy a felhasználók számára megkönnyítsék a díj megfizetését. (2. fejezet).

1. Az engedélyezési jog gyakorlása a kilépést engedő közös jogkezelés körében

A kilépést engedő közös jogkezelés a működési elve miatt egyfajta hibrid, átmeneti megoldást képez az egyéni és a kötelező kollektív jogkezelés között. Elsősorban a felhasználók számára segíti elő az engedély megszerzését, nekik ugyanis egyszerűbb egyetlen szervezettől ezt igényelni (egyablakos ügyintézés, *one stop-shop*), semmint valamennyi jogosultat felkutatni. A jogosult számára viszont megmarad annak a lehetősége, hogy dönthessen az egyéni joggyakorlás mellett. Emiatt tekinthető előnyös rendszernek: mindkét oldal számára igyekszik vállalható kompromisszumok mellett optimális jogosítási rendszert felállítani. Ez okozza viszont azt, hogy működésének kereteit aprólékosan kell meghatározni, fenntartva a hatékonyság és a szerzői jogok korlátozásának nem megengedhetősége közötti kényes egyensúlyt.

A kilépést engedő közös jogkezelésnek egy speciális megjelenési formája a kiterjesztett hatályú közös jogkezelés. A skandináv szerzői jogban bevezetett modell lényege, hogy a törvényi rendelkezés felhatalmazása alapján a KJK-szervezetek olyan felhasználási szerződéseket kötnek, amelyek a felhasználó számára engedélyt biztosítanak a szervezet által nem képviselt, de azonos műfajú mű felhasználására is.¹ Általánosabb értelemben véve viszont kiterjesztett hatályú közös jogkezelésnek tekinthető az a jogtechnikai megoldás, amelynek alapján a felhasználó azonos felhasználási feltételek mellett jogosult olyan művek használatára is engedélyt szerezni, amelyek jogosultja nem tagja, vagy egyébként nem adott képviselési megbízást a közös jogkezelő szervezetnek. Ez a megoldás teszi lehetővé, hogy a felhasználók az egész világrepertoárra szerezhessenek felhasználási jogosultságot. Kötelező közös jogkezelés esetében, mint láttuk, a jogkezelés természetszerűleg csak kiterjesztett hatályú lehet. Más esetekben viszont ez a kilépést engedő közös jogkezelés valamely nemzeti változatához kapcsolódik. A magyar jogalkotó is több jog gyakorlása kapcsán írja elő a joggyakorlásnak ezt a módját, éppen emiatt lényeges külön fejezetet szentelni a vizsgálatának.

A kilépést engedő közös jogkezelés másik lehetséges megjelenési formája, amikor a joggyakorlás nem rendelkezik kiterjesztett hatállyal. A felhasználók szempontjából ez a megoldás valamivel kedvezőtlenebb, mivel csak azzal az előnnyel jár, hogy nem kell felkutatniuk a jogosultat, hanem jó eséllyel közvetlenül a szervezettől szerezhettek engedélyt. Ilyen módon tehát hasonló megoldás alkalmas lehet a digitalizációval összefüggő egyes kérdések megoldására, egyebek mellett az árva művek engedélyezése is elképzelhető ilyen keretek között. Létező példa viszont Franciaországban a kereskedelmi forgalomban nem kapható könyvek digitalizálásának engedélyezése.

1.1. Kilépést engedő közös jogkezelés: félúton a kötelező közös jogkezelés és az egyéni joggyakorlás között

A kilépést engedő közös jogkezelés francia változata egy speciális szerzői jogi problémára adott válasz: a kereskedelmi forgalomban nem kapható könyvek digitalizálást elősegítő megoldás.² A vezetékes továbbközvetítési jog gyakorlásához hasonlóan nem az a célja, hogy a

1 RIIS-SCHOVSBO (2009–2010/) 471–495.

2 A francia megoldás elemzéséről magyar nyelven I. HAJDÚ (2013) 53–59; TARR (2013) 108–134.

tömeges felhasználások miatt nehézkessé váló engedélyszerzést megkönnyítse. Sokkal inkább olyan megoldást jelent, amelyben a közös jogkezelő szervezetnek egyfajta közvetítő szerepe van a felhasználók és a jogosultak között, ennek tudható be az is, hogy a kiterjesztett hatály nem képezi a konstrukció részét. Ennek elnevezésére egységes terminológia még nem alakult ki a francia szakirodalomban: egyesek egyszerűen kötelező közös jogkezelésként, mások kiterjesztett közös jogkezelésként hivatkoznak rá,³ de olvasható a vélelmezett közös jogkezelés fogalma is.⁴ A jogintézmény lényegét talán a vélelmezett közös jogkezelés adja vissza leginkább. Nem lehet szó ugyanis kötelező közös jogkezelésről a kilépés lehetősége miatt. A „kiterjesztett közös jogkezelés” elnevezés sem helytálló, mivel azonos műfajon belül csak a műveknek egy meghatározott részére terjed ki a joggyakorlási mód.

Az egységes terminológia kialakítása iránti igényt árnyalja az is, hogy a kereskedelmi forgalomban nem kapható könyvek francia modellje mellett⁵ Németország is kialakított egy ettől eltérő alapokon nyugvó megoldást. Ennek legfőbb eltérése a francia modellhez képest, hogy a felhasználást nem kereskedelmi alapon kívánja engedélyezni, hanem lényegében az Árva mű irányelvben meghatározott kedvezményezett kör számára biztosítja a felhasználást a közös jogkezelésen keresztül.⁶ A KJK-irányelv átültetésének részletes koncepciójában az SZTNH is egy, a német modellt alapul véve kialakított önálló közös jogkezelési eset bevezetésére tett javaslatot, amely végül a Kjkt.-ban nem kapott helyet.⁷

Ennek megfelelően mindenekelőtt a francia törvény tárgyi hatályának elemzésére kell kitérni, amely a kereskedelmi forgalomban nem kapható könyvek digitalizálásának engedélyezésére terjed ki. A közös jogkezelés gyakorlati megvalósítása kapcsán pedig ki kell emelni, hogy az eltérést mutat a többi francia megoldástól. Azon túl, hogy biztosítja a kilépés lehetőségét, a közös jogkezelési feladatokat megosztja a Bibliothèque Nationale de France (BNF) és a közös jogkezelést végző társaság között.

1.1.1. A közös jogkezelés tárgya: a kereskedelmi forgalomban nem kapható könyvek digitalizálása

A kötetet átszövik a szerzői jog és az új technológiák összefonódásával kapcsolatos kérdések. Nincsen ez másként a könyvdigitalizálás kapcsán sem, ugyanis ez is a meglévő szerzői jogi kategóriák új környezetben való alkalmazását teszi szükségessé. Ez tulajdonképpen nem jelent mást, mint a szerzői jog egyik legklasszikusabb fogalmának, az irodalmi műnek az adaptálását a modern környezetünkre.⁸ A digitalizálás elsődleges értelmében tág fogalom, hiszen ide tartoznak az eredendően digitális formában létrejött tartalmak, úgymint az e-könyvek és

3 PIRIOU (2012b) 4. bekezdés.

4 ÉMILE-ZOLA-PLACE (2012) 360.

5 Ezt követi egyébként Szlovákia is (2014. szeptember 12-i 283/2014. tv.).

6 Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala: Részletes koncepció a szerzői és szomszédos jogokra vonatkozó közös jogkezelésről és a zeneművek belső piacon történő online felhasználásának több területre kiterjedő hatályú engedélyezéséről szóló 2014/26/EU irányelv átültetéséhez megalkotandó magyar jogi szabályozás főbb tartalmi kérdéseivel kapcsolatban, 32–33, http://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/20150710_kjk_ire_reszletes_atultetesi_koncepcio_konzultacio_0.pdf.

7 Uo., 31–36. Ennek elemzéséről l. GRAD-GYENGE (2015) 121–128.

8 A szakirodalom az utóbbi időben széleskörűen foglalkozik a kérdéssel, l. pl. CASTEX, (2010) 84–92; DERIEUX (2010b) 80–101; CARRE (2005) 22–25; BRUGUIÈRE–FAUCHOUX (2011); SYNODINOU (2013) 220–227.

a hangoskönyvek. A fogalom azonban szűkíthető, amennyiben könyvdigitalizálás alatt csak a nyomtatott formában megjelent könyveknek a számítógép nyelvére való átültetését értjük.⁹ A továbbiakban könyvdigitalizálás alatt ezt a szűkebb fogalmat használjuk.

Franciaországban már 2005 óta napirenden van a könyvdigitalizálás kérdése, több jelentés is született a témában, körüljárva többek között a könyvtári könyvdigitalizálás és az e-könyvek jogi és piaci helyzetének kérdéseit.¹⁰ A közkinccsé vált művek digitalizálásában már példaértékű gyakorlattal is rendelkeznek: az országos könyvtár, a BNF végzi ezt a feladatot.¹¹ Nem csak az ilyen művek digitalizálása merült azonban fel. A Google könyvdigitalizálási gyakorlata ugyanis kiterjedt a még védelem alatt álló művek szkennelésére is.¹² Az Európai Unió tavaly elfogadott irányelve az árva művekről szintén tartalmaz rendelkezéseket¹³ a digitalizálásra nézve.¹⁴

Ezek a projektek irányították rá a figyelmet az irodalmi műveknek egy olyan „szürke zónájára”, amelynek digitalizálása eddig nehézségekbe ütközött. Olyan könyvekről van szó, amelyek még nem váltak közkinccsé, ám kereskedelmi forgalomban nem kaphatók, emiatt lassan a feledés homályába vesznek. Franciaországban ennek a nagyjából 500 ezer művet¹⁵ számláló kategóriának a digitalizálását érintő kérdésekről fogadtak el 2012-ben törvényt, amely a kereskedelmi forgalomban nem kapható XX. századi könyvek digitális felhasználása címet viseli.¹⁶

A jogalkotó által kínált megoldás, vagyis a kilépést engedő, nem kiterjesztett hatályú közös jogkezelés bevezetése lehetővé teszi a könyvek kereskedelmi alapon történő digitalizálását (hiszen a kiadókat erre törvényben kötelezni lehetetlen volna), amelyek így újra elérhetővé válnak a felhasználók számára, és újabb bevételi forrást jelentenek a szerzőknek.¹⁷

9 TÓSZEGI (2006).

10 Ezeket l. STASSE, François: Rapport au ministre de la culture et de la communication sur l'accès aux œuvres numériques conservées par les bibliothèques publiques, avril 2005 (<http://www.ladocumentationfrancaise.fr/rapports-publics/054000450/index.shtml>); PATION, Bruno: Rapport sur le livre numérique, 30 juin 2008, (<http://www.culture.gouv.fr/culture/actualites/conferen/albanel/rapportpatino.pdf>); TESSIER, Marc: Rapport sur la numérisation du patrimoine écrit, 12 janvier 2010 (<http://www.ladocumentationfrancaise.fr/rapports-publics/104000016/index.shtml>); GAILLARD, Yann: La politique du livre face au défi du numérique, 25 février 2010 (<http://www.senat.fr/rap/r09-338/r09-338.html>); ALBANEL, Christine: Pour un livre numérique créateur des valeurs, avril 2010 (<http://www.ladocumentationfrancaise.fr/rapports-publics/104000189/index.shtml>).

11 Ez az ún. Gallica-projekt, amelyet 1997-ben indítottak, és ma már több mint kétmillió dokumentumhoz nyújt hozzáférést (<http://gallica.bnf.fr/>). A világban számos ilyen kezdeményezés létezik, amelyek közül a legismertebb minden bizonnyal az amerikai kezdeményezésű, 1970-es években indított Gutenberg-projekt (<http://www.gutenberg.org/>). Az Európai Unió átfogó digitalizálási kezdeményezése, az Europeana (<http://www.europeana.eu/portal/>) is beleillik ebbe az irányvonalba. A könyvtári digitalizálásról l. pl. MEZEI Péter: *The painter, the one horn cow and ole Hank Wilson's back lot – The future of library digitization in the European Union and Hungary*. Kézirat.

12 Erről l. MEZEI (2011) 8–10; EFRONI–GEBERT (2011) 532.

13 Az Európai Parlament és a Tanács 2012/28/EU irányelve az árva művek egyes megengedett felhasználási módjairól, 6. cikk.

14 Franciaország egyébként 2014-ben felülvizsgálta a kiadói szerződésekre, így mind a papír alapú, mind a digitális kiadásokra vonatkozó szabályokat. Lásd Ordonnance n° 2014-1348 du 12 novembre 2014 modifiant les dispositions du code de la propriété intellectuelle relatives au contrat d'édition.

15 KHIARI, Bariza: Rapport fait au nom au nom de la commission de la culture, de l'éducation et de la communication sur la proposition de loi de M. Jacques Legendre relative à l'exploitation numérique des livres indisponibles du XXème siècle, rapport n° 151 du Sénat, 16 (Rapport du Sénat).

16 Loi n° 2012-287 du 1er mars 2012 relative à l'exploitation numérique des livres indisponibles du XXe siècle.

17 BRUGUIÈRE (2014) 11.

A rezsim vizsgálata előtt viszont a kereskedelmi forgalomban nem kapható könyv fogalmát indokolt elemezni.

Az új definíciót a CPI L. 134-1. cikkében találjuk: e fejezet értelmében kereskedelmi forgalomban nem kapható könyv minden olyan könyv, amelyet 2001. január 1-jét megelőzően Franciaországban adtak ki, a kiadó már kereskedelmi forgalomban nem forgalmazza, és jelenleg nem képezi sem nyomtatott, sem elektronikus kiadás tárgyát.¹⁸ Vagyis a kereskedelmi forgalomban nem kapható könyvként való minősítéshez a három fogalmi kritériumnak egyidejűleg teljesülnie kell. Mindenekelőtt a műnek könyvnek kell lennie, amelyet Franciaországban egy meghatározott időpont előtt adtak ki, és már nem kapható.

a) A könyv fogalma

Egyes szerzők véleménye szerint a jogalkotó nem szabatos kifejezést használt a törvény tárgyi hatályának meghatározásakor. A könyv ugyanis önmagában nem szerzői jogilag védett kategória, az pusztán a szerzői jog által védett mű hordozója. Ráadásul a könyv szerepel ugyan a szerzői művek felsorolása között,¹⁹ de sem a jogalkotó, sem a bírói gyakorlat nem adta a fogalom meghatározását.²⁰ Így a jogalkotó megsértette a CPI-nek a műnek a hordozójától való függetlenségét kimondó rendelkezését.²¹ Mások védelmzik a megfogalmazást, mivel megítélésük szerint a jogalkotó szándékának megfelelő szóhasználatról van szó, tudniillik a jogalkotó így egyértelműen leszűkítette a törvény tárgyi hatályát, nem kívánva azt kiterjeszteni bármilyen szerzői műre.²² A CPI rendelkezései között sem idegen a hordozóra történő utalás: a hangfelvétel és a videofelvétel is magát a hordozót jelenti.

Mindezek mellett a könyv és az e-könyv fogalma is más jogszabályokban meghatározott. Ezért egyik fogalom használata sem eredményez bizonytalanságot, nem ad lehetőséget eltérő értelmezésre. A könyv fogalma egyrészt megtalálható az általános fogalmi adóra vonatkozó szabályok között,²³ a legáltalánosabban használt fogalom azonban egy adóügyi leiratban található. E szerint a könyv olyan nyomtatott egység, amely akár el van látva illusztrációkkal, akár nem, egy vagy több szerző szellemi alkotását testesíti meg oktatás, a gondolatok és a kultúra terjesztése céljából.²⁴ A szenátusi jelentés is az adójogban meghatározott fogalmat tekinti a legtágabb és a leginkább alkalmazható fogalomnak.²⁵

E helyütt kell említést tenni a nyomtatott könyvhöz képest az e-könyv fogalmáról, amelyet az e-könyvek árának meghatározásáról szóló törvény első cikke tartalmaz. Visszatulva a nyomtatott könyv fogalmára, a meghatározás szerint az e-könyv olyan egy vagy több szerző által alkotott szellemi alkotás, amelyet akár digitális formában hoztak kereskedelmi forga-

18 CPI L. 134-1. cikk: „On entend par livre indisponible au sens du présent chapitre un livre publié en France avant le 1er janvier 2001 qui ne fait plus l’objet d’une diffusion commerciale par un éditeur et qui ne fait pas actuellement l’objet d’une publication sous une forme imprimée ou numérique.”

19 CPI L.112-2. cikk 1° pont.

20 MACREZ (2012) 4. bekezdés.

21 CPI L. 111-3. cikk.

22 PIRIOU (2012a) 6. bekezdés.

23 Code général des impôts L. 278 bis cikk.

24 Circulaire n° 82 du 12 mai 2005.

25 Rapport du Sénat, 26.

lomba és nyomtatva is kiadtak, akár a tartalma és felépítése miatt a kizárólag a digitális kiadásra jellemző elemek kivételével nyomtatásra alkalmas.²⁶ Az e-könyv fogalma tehát nincs elválasztva a nyomtatás tényétől, illetve a nyomtatott könyv fogalmától.

Más jellegű kérdéseket vet fel a kereskedelmi forgalomban nem kapható könyv fogalma és a törvény egyik deklarált célja között feszülő ellentét. A kulturális sokszínűség védelme ugyanis megkívánná, hogy a nyilvánosságra hozott, de ki nem adott művek (doktori disszertációk, szakdolgozatok, különböző jelentések) is digitalizálásra kerüljenek. A törvény rendelkezései azonban csak a kiadott, korábban kereskedelmi forgalomban kapható könyvekre alkalmazhatók.²⁷

b) A kiadás helye és ideje

A francia törvény hatálya alá azok a könyvek tartoznak, amelyeket Franciaországban adtak ki 2001. január 1. napját megelőzően. A kiadás helyével kapcsolatban a törvényt előkészítő francia szenátusi jelentés kiemelte, hogy a nem Franciaországban kiadott könyvek nem tartoznak a kereskedelmi forgalomban nem kapható könyvek fogalma alá. A francia nyelvre fordított, Franciaországban kiadott külföldi könyvek problémásak ebből a szempontból, ugyanis bár formálisan a rendelkezések hatálya alá tartoznának, csak a közös jogkezelő szervezetek nemzetközi együttműködésének megteremtése után lehetne a törvény hatályát ezekre is kiterjeszteni.²⁸

A kiadás idejének meghatározása a francia törvényben nem elég egyértelmű. A törvény címevel való összevetés alapján csak XX. századi könyvekről lehet szó, vagyis a kiadás idejeként az 1901. január 1. és 2000. december 31. közötti időintervallum jöhet szóba. Mindazonáltal a CPI-be beiktatott új fejezet már nem tartalmazza a XX. századi jelzőt, a fejezet mindösszesen „A kereskedelmi forgalomban nem kapható könyvekre vonatkozó rendelkezések” címet viseli. Ezek alapján akár a közkinccsé vált könyvek is minősülhetnének egyben kereskedelmi forgalomban nem kapható könyvnek. A jogalkotó szándéka szerint azonban egyértelműen csak a még védelem alatt álló művek képezik az új kategóriát.²⁹ Csupán a törvény végrehajtási rendelete utal arra, hogy a nyilvántartásból törölni kell azokat a könyveket, amelyek védelmi ideje már lejárt.³⁰

A kiadás időpontjaként egyébként 2001. január 1. napja azért lett meghatározva, mert a jogalkotó vélelmezte, hogy ettől az időponttól kezdve a kiadói szerződések részét képezik a digitális felhasználások engedélyezésére vonatkozó kikötések. Problémásak ebből a szempontból az 1957-es szerzői jogi törvény hatályba lépése előtt megkötött kiadói szerződések, ugyanis a bírói gyakorlat a digitális felhasználásokat ezekre a szerződésekre is kiterjesztette. 2005-ben került a Semmitőszék elé egy ügy,³¹ melyben a bíróság az 1793-as szerzői jogi törvény³² alapján 1907-ben és 1909-ben megkötött szerződéseket értelmezte. Ezekben a szerződésekben a szerző minden jogát átruházta a kiadóra. A bíróság előtt felmerülő egyik kérdés

26 Loi n° 2011-590 du 26 mai 2011 relative au prix du livre numérique, 1. cikk.

27 Ehhez l. ÉMILE-ZOLA-PLACE (2012) 357.

28 Rapport du Sénat, 24–25.

29 Rapport du Sénat, 18.

30 CPI R. 134-2 cikk.

31 Civ. 1re, du 25 mai 2005, 02-17305., ún. Colette-ügy.

32 Loi des 19 et 24 juillet 1793 relatif aux droit sde propriété des auteurs, compositeurs de musiques, peintres et dessinateurs.

az volt, hogy az 1793-as rendeletben nem érintett felhasználási módokra (nevezetesen audiovizuális és hangfelvételre történő felhasználások) vonatkozó jogok is átruházásra kerültek-e a kiadóra. A fellebbviteli bíróság álláspontja szerint a jogátruházás csak a szerződés megkötésének időpontjában előre látott vagy előre látható felhasználásokra vonatkozik. A Semmítészék viszont nem fogadta el ezt az érvelést, és a döntést megsemmisítette.³³

Egy idén tavasszal meghozott döntés megerősítette a korábbi álláspontot annak kimondásával, hogy egy 1946-ban kötött szerződés alapján is lehetőség van a digitalizálásra, mivel a jogok átruházása kiterjed a szerződés megkötésének időpontjában nem ismert felhasználási módokra is.³⁴ Vagyis ezeknek a műveknek a digitalizálása az eredeti kiadó által eddig is lehetséges volt annak ellenére, hogy 1992 óta a CPI részét képezi egy olyan rendelkezés, amely szerint a felhasználási szerződés megkötésének időpontjában előre nem látható, vagy már létező, de előre nem látott felhasználási módokra kötött szerződésnek kifejezettnak kell lennie, és a felhasználásból arányos díjazást kell kikötnie.³⁵ A megszilárdult bírói joggyakorlat alapján ugyanis a felhasználási szerződéseket a megkötésük időpontjában hatályban lévő törvény alapján kell elbírálni.³⁶

c) Kereskedelmi forgalomban nem kapható könyvek

Ez a feltétel két további, jellegében hasonló kritériumot foglal magában. Egyrészt szükséges, hogy a könyv kereskedelmi forgalomban már ne legyen kapható, másrészt sem hagyományos, sem elektronikus formában nem került újra kiadásra. A francia törvény nem tartalmaz eligazítást arra nézve, hogy mikor tekinthető egy könyv kereskedelmi forgalomban nem kaphatónak. Mekkora példányszám alapján lehet ezt kijelenteni? A fogalom csak a kiadó általi forgalmazásra vonatkozik? Bár a kérdések megválaszolását a Szenátus jelentése igyekszik megkönnyíteni,³⁷ a kiadói szerződésekkel kapcsolatos rendelkezések jelentősen árnyalják ezt a képet.

A kiadói szerződés fogalma alapján a kiadónak ún. hasznosítási kötelezettsége áll fenn, ami a mű kiadásában és terjesztésében áll.³⁸ Részletezve: ez a kötelezettség nem pusztán azt jelenti, hogy a művet az olvasóközönség számára elérhetővé kell tennie, hanem azt is, hogy a művet „gyümölcsöztetni” kell.³⁹ A törvényi megfogalmazás értelmében a kiadónak a mű állandó és folyamatos hasznosítását és kereskedelmi forgalomban való terjesztését kell biztosítania a szakmai szabályok alapján.⁴⁰ A kiadó ezt a hasznosítási kötelezettségét megszegi, ha a készlet kimerül. Ezt abban az esetben lehet megállapítani, ha a kiadóhoz érkezett két szállítási igény három hónapon belül nem kerül kielégítésre.⁴¹ Legsúlyosabb esetben ez a szerződés megszüntetéséhez vezet, de a bírói gyakorlat ettől enyhébb szankciókat is megállapított.⁴²

33 Az ügy kommentárját l. pl. CARON (2005).

34 Cass. crim., 12 mars 2013, n° 12-85.163, F-D, Alexis M. et les Éditions du Cerf: JurisData n° 2013-006702.

35 CPI L. 131-6. cikk. Ennek elemzését l. BRUGUIÈRE–FAUCHOUX (2011) 22–24. bekezdés.

36 CARON (2013c) 1. bekezdés.

37 Rapport du Sénat, 5.

38 CPI L. 132-1. cikk.

39 CPI L.132-12. cikk. VIVANT–BRUGUIÈRE (2012) 618.

40 CPI L. 132-12. cikk.

41 CPI L. 132-17. cikk.

42 VIVANT–BRUGUIÈRE (2012) 623.

A kiadók azért, hogy elkerüljék a szerződés megszűnését, általában tartanak raktáron az általuk kiadott könyvekből. Ismert azonban olyan álláspont is, amely szerint 25 darab az a példányszám, amely alatt a készlet kimerültnek tekinthető.⁴³

A kereskedelmi forgalomban nem kapható könyv definíciójából logikusan következne az, hogy a kiadó a hasznosítási kötelezettségének nem tett eleget, és a készlet kimerült. A CPI viszont elválasztja a készlet kimerülését a kereskedelmi forgalomban nem kaphatóság kritériumától. Egyértelműen kimondja ugyanis, hogy nem lehet a készlet kimerülésére hivatkozva szankciót érvényesíteni a kiadóval szemben abban az esetben, ha a könyvet a kereskedelmi forgalomban nem kapható könyvek nyilvántartásába veszik.⁴⁴ Hasonlóképpen, a kiadó nem mentheti ki magát a készlet kimerülése esetén alkalmazandó szankció alól, ha egyébként a kereskedelmi forgalomban nem kapható könyvek esetén alkalmazandó rezsिम rendelkezései-nek megfelelően bizonyítja azt, hogy a könyvet megfelelően hasznosítja.⁴⁵ Sajnos a törvényalkotó eléggé szűkszavú volt, és sem a pontos elhatárolási ismérveket nem állapította meg, sem a kereskedelmi forgalomban nem kaphatóság feltételeit nem tisztázta.

Az megállapítható, hogy a könyv hozzáférhetősége az antikvár kereskedelem csatornáin nem jelenti azt, hogy a könyv kereskedelmi forgalomban kapható. A jogirodalomban fellelhető olyan álláspont, amely szerint a nem kiadó által kiadott művekre sem vonatkozik az újonnan kialakított rezsिम, így pl. az egyetemi kiadások, magánkiadások is kívül esnek a kereskedelmi forgalomban nem kapható könyv meghatározásán.⁴⁶ A második kritérium, vagyis az, hogy a mű nem képezheti újabb kiadás tárgyát, pedig szóhasználata miatt nem egyértelmű, ugyanis a „*publication*” kifejezést használja. A fogalom meghatározásának nehézségeiről már szóltunk a reprográfia kapcsán, így e helyütt csak kiegészítjük az ott elmondottakat.⁴⁷ A kiadásra két *terminus technicus* is használatos: „*édition*” és „*publication*”. Egy álláspont szerint a két fogalom szinonimaként használható, jelentésükben nincsen eltérés.⁴⁸ Ezt a nézetet támasztja alá magának a CPI-nek a szóhasználata is, mivel a kiadói szerződés meghatározásában is mindkét szó (vagy annak képzett változata) felmerül.⁴⁹ Más vélemények szerint viszont az „*édition*” lenne a szabatos kifejezés, főleg azért, mert jelentésbeli különbség fedezhető fel a kifejezések között.⁵⁰

1.1.2. A közös jogkezelés működése a gyakorlatban

A francia jogalkotó egy rendhagyó, kétszintű közös jogkezelési rendszer felállításáról rendelkezett. A rezsिम kiindulópontja egy nyilvántartás,⁵¹ amelyet a BNF vezet a kereskedelmi

43 PIRIOU (2012b) 8. bekezdés. A kiadói szerződéseknek a készletek kezelésére vonatkozó rendelkezéseiről l. részletesen KERJEAN (2011) 42-44.

44 CPI L. 134-2. cikk.

45 CPI L. 134-4 II. cikk (2) bekezdés.

46 MACREZ (2012) 9. bekezdés.

47 II. rész 2. fejezet.

48 VIVANT-BRUGUIÈRE (2012) 616.

49 CPI L. 132-1. cikk.

50 DERIEUX (2012) 11. bekezdés.

51 A nyilvántartás a következő címen érhető el: <http://relire.bnf.fr/accueil>. Az elnevezése (ReLIRE) egy kifejező nyelvi lelemény eredménye, ugyanis egyfelől a *Registre des livres indisponibles en réédition électronique* (elektronikusan újra kiadásra kerülő, nem kapható könyvek nyilvántartása) rövidítését takarja, másfelől a *relire* ige jelentése újraolvasni.

forgalomban nem kapható könyvekről. A nyilvántartásba vételt bárki kezdeményezheti,⁵² de csak a törvényi definíciónak megfelelő könyvek kerülhetnek bele. A BNF minden év márciusában gondoskodik a nyilvántartás frissítéséről, az engedélyezést viszont már nem a könyvtár, hanem a SOFIA, az írókat tömörítő közös jogkezelő szervezet végzi,⁵³ igazodva a szerzői jog engedélyezési rendszerével szemben támasztott általános elvárásokhoz.

A rezsim lényegét a kilépés lehetősége adja. Erre alapvetően a szerzőnek (a végrehajtási rendelet pontosításában a jogutódoknak is)⁵⁴ van lehetősége, szűkebb körben ez a jog a könyv eredeti kiadóját is megilleti. Két mód nyílik arra, hogy az erre jogosultak kivonják a könyvet a közös jogkezelés hatálya alól: vagy tiltakoznak a könyv nyilvántartásba vétele ellen, vagy a nyilvántartásba vételt követően kilépnek a közös jogkezelésből.

a) Kilépési lehetőségek a közös jogkezelés alól

A francia törvény két módot határoz meg a szerzők (és a kiadók) részére a kilépési joguk gyakorlása érdekében: tiltakozhatnak a nyilvántartásba vétel ellen, vagy amennyiben egyénileg kívánják a művet hasznosítani, kiléptethetik azt a közös jogkezelés alól.

aa) Tiltakozás a nyilvántartásba vétel ellen

A tiltakozás lehetősége a nyilvántartásba vételtől számított hat hónapon belül áll nyitva a szerző számára, aki ezt a BNF-hez intézett írásbeli nyilatkozattal indokolás nélkül megteheti. A tiltakozás feljegyzésre kerül a nyilvántartásban, és az érintett mű nem kerül közös jogkezelés alá.⁵⁵ A könyv eredeti kiadóját ez a jog már csak abban az esetben illeti meg, ha kötelezettséget vállal a könyv kétéves határidőn belüli digitális felhasználására. Ebben az esetben a mű szintén kikerül a közös jogkezelés alól, ennek fejében viszont a felhasználásról az eredeti kiadónak bizonyítékot kell szolgáltatnia a SOFIA felé. Amennyiben az eredeti kiadó ezt a kötelezettségét megszegi, a könyv visszakerül a közös jogkezelés hatálya alá.⁵⁶

A hathónapos határidő elmulasztása esetén még egy további lehetőség áll a szerző rendelkezésére. A SOFIA-hoz intézett írásbeli nyilatkozatával kérheti a könyv nyilvántartásból való törlését abban az esetben, ha a felhasználás a becsületére, jó hírnévére sérelmes.⁵⁷ Két kritikai megjegyzés fűzhető ehhez a rendelkezéshez. A hathónapos határidő elteltével a könyv már közös jogkezelés alá kerül, a törvény azonban a nyilvántartásból való törlésről rendelkezik, nem pedig a közös jogkezelés hatálya alóli kikerülésről. Emiatt arra nézve sem találunk eligazítást, hogy a már kiadott felhasználási engedélyek sorsa mi lesz: a könyv nyilvántartásból való törlésével érvényüket veszítik, vagy a már kiadott engedélyeket a törlés nem érinti, és csak újabb engedélyek nem adhatók ki.

52 CPI L. 134-2 cikk.

53 Arrêté du 21 mars 2013 portant agrément de la Société française des intérêts des auteurs de l'écrit.

54 CPI R. 134-5. cikk (3) bek.

55 CPI L. 134-4 I. cikk.

56 CPI L. 134-4 II. cikk.

57 CPI L. 134-4 I. cikk.

A normaszöveg ezenkívül egyértelmű utalást tartalmaz a szerző BUE-ban meghatározott személyhez fűződő jogaira és annak védelmére.⁵⁸ A francia szerzői jogi felfogás a BUE szellemiségének megfelelően a személyhez fűződő jogok sérelmét általánosabban határozza meg,⁵⁹ az nem pusztán a szerző becsületének és jó hírnevének sérelmére van leszűkítve.⁶⁰ Nincs tisztázva a két jogszabályhely közötti viszony, sem arra vonatkozóan, hogy a jogalkotó a személyhez fűződő jogok egy speciális esetét iktatta-e törvénybe, sem pedig arra vonatkozóan, hogy ebben az esetben a személyhez fűződő jogok megsértésének jogkövetkezmenyei alkalmazhatóak-e. Annyit mond ki mindössze a törvény, hogy kártérítésre a tiltakozással élő szerző nem jogosult.⁶¹ A törvény a bizonyítás módjára nézve sem tartalmaz rendelkezéseket. Az alábbi táblázat szemlélteti összefoglalva a tiltakozási lehetőségeket.

	Tiltakozás		
A tiltakozás kezdeményezője	szerző	kiadó	szerző
Címzett	BNF	BNF	SOFIA
Mód	írásban	írásban	írásban
Határidő	nyilvántartásba vételtől számított 6 hónap	nyilvántartásba vételtől számított 6 hónap	nyilvántartásba vételtől számított 6 hónapon túl
Feltétel	nincs	két éven belül a mű felhasználása	a felhasználás becsületére vagy jó hírnévére sérelmes
Jogkövetkezmény	<ul style="list-style-type: none"> – tiltakozás feljegyzése az adatbázisban; – a mű nem kerül közös jogkezelés alá 	<ul style="list-style-type: none"> – tiltakozás feljegyzése az adatbázisban; – mű nem kerül közös jogkezelés alá; – a kiadó kötelezett a mű felhasználására 	<ul style="list-style-type: none"> – a mű kikerül a nyilvántartásból; – személyhez fűződő jogok megsértésének jogkövetkezmenyei

ab) Kilépés a közös jogkezelés alól

A fentebb kifejtettnek megfelelően, a közös jogkezelés alóli kikerülés másik módja a kilépés a közös jogkezelés alól.⁶² Erre szintén a szerzőnek, illetve jogutódjának van lehetősége. Emellett a szerző és a kiadó közösen is kérheti az érintett könyv közös jogkezelés alóli kiléptetését,⁶³ amelyre mindkét esetben a SOFIA-hoz intézett írásbeli nyilatkozattal nyílik lehetőség.

A szerző számára biztosított jog szigorú feltételekhez kötött: mindössze abban az esetben lehetséges, ha a szerző bizonyítani tudja, hogy ő rendelkezik a kizárólagos jogokkal.⁶⁴ En-

58 BUE 6bis cikk.

59 CPI L. 121-1. cikk (1) bek.: „L’auteur jouit du droit au respect de son nom, de sa qualité et de son oeuvre.”

60 POLLAUD-DULIAN (2012c) 8. bekezdés.

61 CPI L. 134-4 I. cikk.

62 CPI L. 134-6. cikk.

63 CPI L. 134-6. cikk (1) bek.

64 CPI L. 134-6. cikk. (2) bek.

nek bizonyíthatósága azonban kétséges. Fentebb kifejtésre került, hogy a közös jogkezelés bevezetésére azért van szükség, mert a kiadói szerződések nem rendelkeztek a szerzői művek digitális felhasználásairól. A szerződés értelmezése alapján ezek a jogok így a szerzőnél maradtak,⁶⁵ vagyis ebben az esetben a művek közös jogkezelés alá kerülnek. Ennélfogva a szerző csak abban az esetben tudja bizonyítani, hogy ezekkel a jogokkal valóban ő rendelkezik, ha a kiadói szerződésbe *expressis verbis* belefoglaltak egy olyan kikötést, amely a digitális felhasználásokra vonatkozó jogok engedélyezését kizárta. Ez a bizonyítási kényszer viszont egy ördögi körhöz vezet: a rezsim létrehozásának indoka és kiindulópontja ugyanis az volt, hogy a kiadói szerződésekben egyáltalán nem rendelkeztek a digitális felhasználásokról.

Abban az esetben, ha a szerző és a kiadó közösen kéri a mű kiléptetését, a kiadónak kötelezettséget kell vállalnia a mű felhasználására. Ekkor viszont már csak 18 hónap áll a kiadó rendelkezésére, szemben a tiltakozás lehetőségénél rögzített két évvel. Ez a kilépés a már harmadik félnek kiadott felhasználási engedélyeket nem érinti – a harmadik fél az engedélyből hátra lévő idő alatt a mű felhasználását zavartalanul folytathatja.⁶⁶ Így tulajdonképpen nem kizárólagos, egymással versengő párhuzamos felhasználási jogosultságokkal állunk szemben.

A kilépések száma a SOFIA által közzétett adatok alapján egyelőre évről évre csökken, 2013-ban még több mint ötezer ilyen esetet regisztráltak, 2014-ben ez a szám már 544-re zsugorodott, 2015-öt illetően pedig 53 esetet tüntetnek fel a honlapon.⁶⁷ A kilépési lehetőségeket az alábbi táblázat segítségével mutatjuk be.

	Kiléptetés	
A kiléptetés kezdeményezője	szerző	szerző + kiadó
Címzett	SOFIA	SOFIA
Mód	írásban	írásban
Határidő	bármikor	bármikor
Feltétel	ő rendelkezik a kizárólagos jogokkal	18 hónapon belül a mű felhasználása
Jogkövetkezmény	<ul style="list-style-type: none"> – kiléptetés feljegyzése az adatbázisban; – a mű kikerül a közös jogkezelés hatálya alól 	<ul style="list-style-type: none"> – kiléptetés feljegyzése az adatbázisban; – kikerül a közös jogkezelés hatálya alól; – 18 hónapon belül: felhasználási kötelezettség; – felhasználók értesítése, de: a kiadott engedélyből fennmaradó időt ez nem érinti → egymással versengő, nem kizárólagos felhasználás

b) Az engedélyek megadása és a jogdíjak felosztása

A nyilvántartásba vett művek a fentiek alapján csak abban az esetben kerülnek közös jogkezelés alá, amennyiben sem a szerző, sem pedig az eredeti kiadó nem élt tiltakozási vagy kiléptési

65 CPI L. 122-7. cikk. A szerződések értelmezéséről I. többek között VIVANT–BRUGUIÈRE (2012) 591–595.

66 CPI L. 134-6 cikk.

67 http://www.la-sofalivresindisponibles.org/2015/demandes_sortie_editeur.php

jogával. Az eredeti kiadó azonban kedvezményezett helyzetben van harmadik felekkel szemben, ugyanis ő több módon is megszerezheti a felhasználási jogokat. Egyfelől – amennyiben él a tiltakozási vagy kilépési jogával, és kötelezettséget vállal a mű felhasználására – automatikusan megszerzi ezeket a jogokat; másfelől a SOFIA először az eredeti kiadónak ajánl felhasználási engedélyt. Amennyiben utóbbi ezt elfogadja, úgy tízéves időtartamra kizárólagos felhasználási jogot szerez, amely felhasználásnak három éven belül kell megtörténnie. Ellentétes nyilatkozat hiányában a felhasználási engedély a tízéves időtartam lejártával automatikusan ismét megadásra kerül.⁶⁸

Harmadik fél (úgy mint a Google, az Amazon vagy a Fnac)⁶⁹ csak abban az esetben szerezhet felhasználási engedélyt, ha az eredeti kiadó nem él sem a tiltakozási, sem a kilépési jogával, ha az eredeti kiadó nem lelhető fel, vagy ha nem fogadja el a számára felkínált felhasználási engedélyt. Harmadik felek ebben az esetben nem kizárólagos, öt éves időtartamra szóló, megújítható felhasználási engedélyt szerezhetnek.⁷⁰ Mivel itt nem kizárólagos engedélyekről van szó, előállhat olyan eset, amikor a jogosult a közös jogkezelés alóli kilépés mellett dönt, de a SOFIA már felhasználást engedélyezett egy kiadónak. Ekkor a már megadott engedélyből fennmaradó időtartam alatt a felhasználási jogot szerzett kiadó, az eredeti jogosulttal párhuzamosan, jogszerűen hasznosíthatja a művet. Egyes esetekben ez a párhuzamosság sérelmes lehet az eredeti jogosult számára.⁷¹ A gyakorlati tapasztalatokból kiindulva esetleg érdemes lehet majd elgondolkozni a felhasználási engedélyek időtartamának megfelelő módosításáról.

A SOFIA által adott engedélyek mindkét esetben a következő felhasználásokra terjednek ki: a digitalizált könyvek egységenkénti eladása a közönség tagjainak, vagy a haszonkölcsönzést végző könyvtáraknak, illetve ezek könyvtárak révén történő nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétele kötegben vagy előfizetéssel.⁷² A jogdíjak mértéke a tízéves időtartamra szóló kizárólagos engedélyek esetében a könyv darabonkénti nettó eladási árának 15%-a, de legalább 1 euró, illetve a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétel esetében az ebből befolyó teljes bevétel 15%-a. Az öt éves időtartamra szóló nem kizárólagos engedélyek esetén nem meglepő módon a díjmérték is magasabb, a könyv darabonkénti nettó eladási árának, vagy a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tételből származó összbevételnek a 20%-a.⁷³ A SOFIA honlapján található adatok szerint egyébként 2013-ban 234 kiadó 27808 könyv tekintetében, 2014-ben 76 kiadó 7739 könyv tekintetében kapott kizárólagos engedélyt a digitalizálásra, és több mint 20 ezer könyv esetében nem kizárólagos engedélyt adott ki a közös jogkezelő szervezet.⁷⁴

Az engedélyek kiadása tehát nem ingyenesen történik, mivel kereskedelmi célú felhasználásokról van szó. A jogdíjak kezelése (beszedése és felosztása) az egyik legfontosabb indoka annak, hogy miért szükséges közös jogkezelés alá vonni az engedélyezési mechanizmust.⁷⁵

68 CPI L. 134-5 cikk.

69 DERIEUX (2012) 3.

70 CPI L. 134-3 cikk.

71 BULAYENKO (2016) 65.

72 A Sofia 2014. június 19-i taggyűlésének jegyzőkönyve. Procès-verbal de l'Assemblée générale ordinaire de la SOFIA du jeudi 19 juin 2014, <http://www.la-sofia.org/sofia/webdav/site/Sofia/shared/docs%20AG/PV%20AG%20%202014.pdf>, 1.

73 A SOFIA 2014. június 19-i taggyűlésének jegyzőkönyve, 2.

74 Lásd http://www.la-sofialivresindisponibles.org/2015/licences_delivrees_editeur.php

75 CARON (2012a) 7. bekezdés.

A törvény a jogdíjaknak a szerzők és eredeti kiadók közötti egyenlő arányú felosztásáról rendelkezik.⁷⁶ Ez a látszólag a jogdíjak kiegyensúlyozott elosztását biztosító rendelkezés torzul, ha figyelembe vesszük azt, hogy az eredeti kiadó minden esetben részesül a jogdíjakból, akkor is, ha nem biztosítja a könyvek digitális felhasználását.⁷⁷ A törvény ugyancsak hallgat az eredeti kiadó jogdíjfizetési helyzetéről. Emiatt az a furcsa szituáció áll elő a jogszabály értelmezése alapján, hogy amennyiben az eredeti kiadó elfogadja a neki felkínált engedélyt, kifizeti a jogdíjat a SOFIA-nak, majd a felosztás után részesül a saját maga által befizetett jogdíjból.

Amennyiben a kereskedelmi forgalomban nem kapható mű egyben árva műnek is minősül, speciális rendelkezések vonatkoznak a jogdíjak felosztására. Azokat a jogdíjakat ugyanis, amelyeket nem tudnak kifizetni, mert azok jogosultja nem azonosítható vagy nem lelhető fel, a beszédüket követő tíz év elteltével a SOFIA az alkotómunka, az írói képzések és a könyvtári olvasás terjesztésének elősegítésére használja fel.⁷⁸ A törvény viszont további rendelkezéseket nem tartalmaz az árva művekre nézve, így pl. hallgat arról, hogy kinek kellene felkutatnia a jogosultat.⁷⁹ Ennek ellenére a jogirodalomban létezett egy olyan (kiterjesztő) értelmezés, amely szerint a SOFIA feladata a jogosultak felkutatása.⁸⁰

Ezenkívül a kultúra terjesztését szolgálja a törvény utolsó olyan cikke, amely a (majdnem) árva művekről rendelkezik. Ez alapján ugyanis a SOFIA a nyilvános könyvtárak számára ingyenesen engedélyezi azoknak a könyveknek a többszörözését és a felhasználóik számára történő digitális formában történő hozzáférhetővé tételét, amelyek a könyvtári állományában megtalálhatók, és a nyomtatott formában való többszörözés jogosultja az első felhasználási engedély kiadásának időpontjától számított 10 éven belül nem fellelhető.⁸¹ Ehhez az általános rendelkezéshez két megszorítást fűz a jogalkotó: a nyilvános könyvtárnak a felhasználásból nem származhat gazdasági, kereskedelmi előnye, és amennyiben a nyomtatott többszörözés jogosultja felbukkan, bármikor kérheti az ingyenes engedélyezés alóli azonnali hatályú kiléptetést.⁸²

1.1.3. A nemzetközi és uniós jogi keretek, alkotmányossági kérdések

A nemzetközi szerzői jog nem tartalmaz kifejezett korlátozást a digitális többszörözés tekintetében, és nem rendelkezik ennek közös jogkezelés alá utalásáról sem. Az uniós szerzői jogban sem találhatunk erre nézve rendelkezéseket, annak ellenére, hogy a kérdés nem ismeretlen a döntéshozók előtt. A kilépést engedő, de nem kiterjesztett hatályú közös jogkezelés tehát abban az értelemben nem képez korlátot, hogy a jogalkotó nem eleve ezzel a céllal iktatta be a közös jogkezelést a szerzői jogi törvénybe.⁸³ Hatása azonban lehet a szerzői jogok

76 CPI L. 134-3 III 5° cikk.

77 POLLAUD-DULIAN (2012c) 3. bekezdés.

78 CPI L. 134-9. cikk.

79 A kérdés az Árva mű irányelv átültetését elvégző törvény rendezzi, amely egy új fejezetet iktatott be a CPI-be az „Árva művek egyes felhasználásaira vonatkozó különleges rendelkezések” címmel. Lásd Loi n° 2015-195 du 20 février 2015 portant diverses dispositions d’adaptation au droit de l’Union européenne dans les domaines de la propriété littéraire et artistique et du patrimoine culturel.

80 CARON (2012a) 7. pont.

81 CPI L. 134-8. cikk (1) bek.

82 CPI L. 134-8. cikk (2)–(3) bek.

83 Lásd különösen a vezetékes továbbközvetítési jog gyakorlásának kötelező közös jogkezelésére vonatkozó rendelkezéseket (II. rész 1. fejezet).

korlátozása,⁸⁴ emiatt tehát érdemes a háromlépcsős teszt szerinti elemzést elvégezni annak érdekében, hogy a rendszer szerzői jogi koherenciájáról állást foglalhassunk.

A már létező francia közös jogkezelési modell sajátossága, hogy a kizárólagos jog fenntartásával kívánja a digitalizálást ösztönözni, a felhasználást nem teszi ingyenessé és nem is szorítja le díjigényre. Emellett a közös jogkezelés hatálya rendkívül pontosan meghatározott, illetve azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy másodlagos felhasználás engedélyezéséről van szó, amelynek a gyakorlatban elfogadott és bevett módja a felhasználás közös jogkezelés alá utalása. A kilépés, illetve a tiltakozás lehetősége pedig biztosítja azt, hogy a rendelkezések ne a szerzői jog korlátozásának, hanem annak gyakorlását elősegítő eszköznek legyenek tekinthetők. A törvény által előírt közös jogkezelésre vonatkozó általános normák (a közös jogkezelés felügyelete, a nem tag jogosultak felkutatása a jogdíjak kifizetése miatt, a jogdíjak mértékének meghatározásának módjai) mind kellő garanciát biztosít ahhoz, hogy a közös jogkezelés a szerzők jogosultságainak minél kisebb mértékű csorbításával valósulhasson meg. A fentiek alapján ez úgy tűnik, megfelel mind a nemzetközi szerzői jogi gyakorlatnak, mind pedig az InfoSoc-irányelv rendelkezéseinek. Vagyis ebből azt a hipotézist állíthatjuk fel, hogy kötelező közös jogkezelés megfelel a szerzői jogi korlátozásrendszernek. Az egyetlen eltérés ebben az esetben abban áll (amely egyébként igaz minden törvény által előírt, kilépést engedő közös jogkezelési esetre), hogy a joggyakorlás klasszikus módja megfordul: vagyis a törvény a közös jogkezelők útján történő felhasználást vélelmezi, a szerző (és a kiadó) pedig ettől eltérő szándéka szerint léptetheti ki a művet a közös jogkezelés alól.

A francia modell sajátossága viszont, amennyiben eltér a többi törvény által előírt közös jogkezelési modelltől, hogy „átmeneti” megoldásként értékelhető. Mivel a 2001. január 1-jét megelőző könyvek digitalizálására vonatkozik, a 20. században született művek köztulajdonná válásával párhuzamosan a felállított rendszer fokozatosan veszíteni fog jelentőségéből.⁸⁵ A másik sajátosság, hogy a francia törvény nem írja elő *expressis verbis* a kilépést engedő (kiterjesztett közös) jogkezelés esetében egyébként megkívánt reprezentativitás követelményét, csak a tagok diverzitását.⁸⁶ A szakirodalom kívánatosnak tartaná emiatt a cikk pontosítását, vagy olyan értelmezését, amely a reprezentativitás követelményét írná elő, még abban az esetben is, ha a SOFIA egyébként a gyakorlatban megfelel ennek a kritériumnak. Ezzel a követelménnyel függ össze egyébként az is, hogy meg kellene teremteni a külföldi könyvek digitalizálása érdekében a közös jogkezelők közötti kölcsönös képviselői megállapodások hálózatát.⁸⁷

Említést érdemel, hogy a törvényt elfogadása óta rengeteg kritikával illették, de az Alkotmánytanács szűrőjén egyszer már átjutott. Alkotmányossági eljárás⁸⁸ keretében ugyanis az Államtanács előtti eljárásban a felperesek az Alkotmányban garantált alapjogaik sérelmére hivatkoztak a törvény végrehajtási rendelete kapcsán, amely így előzetes alkotmányossági kérdés eljárásban vizsgálta a törvény rendelkezéseit.⁸⁹ Az Alkotmánytanács az első két kifogást (a törvényhozási eljárás során felvetődő problémák, illetve a törvény világossága hiánya miatt) elutasította, hiszen ezek vagy nem alapjogot sértenek (11. pont), vagy pedig az állandósult joggyakorlat alapján önmagában nem valósítanak meg alapjogi sérelmet (19. pont). Az

84 Erre utal egyébként mind az Alkotmánytanács eljárása, mind pedig az EUB-hoz felterjesztett előzetes döntéshozatali eljárás.

85 BULAYENKO (2016) 64.

86 CPI L. 134-3. III. 1° cikk.

87 BULAYENKO (2016) 64.

88 *Question prioritaire de la constitutionnalité*.

89 Décision n° 2013-370 QPC du 28 février 2014.

Alkotmánytanács a harmadik kifogást viszont már érdemben vizsgálta: ez arra vonatkozott, hogy a szerzők tulajdonhoz való joga sérül-e.

A testület mindenekelőtt megismételte, hogy az irodalmi és művészi tulajdon a tulajdonhoz való jog keretében védelmet élvez, illetve részletezte, hogy az alapjog korlátozása közérdekből, a cél által indokolt mértékben lehetséges (12–13. pontok). A szóban forgó rendelkezések viszont megfelelnek az arányosság követelményének, hiszen a jól körülhatárolható vagyoni jogokra vonatkoznak, amelyek nem érintik a személyhez fűződő jogok (különösen a névhez való jog és az első nyilvánosságra hozatal joga említhető ebben a körben), sem pedig a nem digitális jogok gyakorlását. A felhasználás feltételei kellően pontosan meghatározottak, illetve biztosított a kilépés lehetősége (15–17. pontok), Különösen ez utóbbi feltétel volt az, amely a testületet meggyőzte arról, hogy a közös jogkezelés megfelel a tulajdon korlátozására vonatkozó alkotmányossági követelményeknek. Ez pedig az elérendő közérdekű célhoz mérten, vagyis ahhoz, hogy a 20. századi kereskedelmi forgalomban nem kapható műveket megőrizték, a digitális formában újra a közönséghez juttassák, amiért a szerzőket díjazás illeti meg (14. pont), arányos korlátozásnak minősül, és semmiképpen sem eredményezi a tulajdonhoz való jog elvonását (18. pont), vagyis a törvény nem ellentétes az Alkotmánnyal.⁹⁰

Az alkotmányossági tulajdonkorlátozás francia testtjén tehát minden jel szerint átment a bevezetett rendszer. Érdekes azonban megvizsgálni, hogy a törvény szövege alapján a közös jogkezelés alá utalt jogok, különösen a vezetékes továbbközvetítési jog és a reprográfiai többszörözés jogánál elmondottakkal összevetve, aránylag szélesen lettek meghatározva. A jogalkotó ugyanis gyakorlatilag mind a többszörözés, mind az előadás átfogó vagyoni jogának digitális környezetben értelmezhető formáját közös jogkezelés alá utalta. Vagyis a közös jogkezelés érinti a digitális formában létrejövő többszörözött példányok elkészítésére vonatkozó engedélyt éppúgy, mint ezeknek nyilvánosság számára hozzáférhetővé tételét. A SOFIA által elfogadott határozat a konkrét felhasználási módok engedélyezéséről, illetve a törvény tárgyi hatályának meglehetősen szűkre szabása együttesen eredményezi azt, hogy egy jól körülhatárolt felhasználási módról beszélhetünk. Ilyen feltételek mellett pedig az Alkotmánytanács döntése üdvözlendő és előremutató, amely a szerzői jog digitális környezethez való adaptációját segíti elő.

A francia rendszer konformitásának elemzése azonban itt még nem ért véget. Az EUB elé került ugyanis egy előzetes döntéshozatali kérdés, amely a CPI rendelkezéseinek InfoSoc-irányelvvel való összhangját veszi górcső alá. A kérdés úgy hangzik, hogy a 2001/29/EK irányelv

fent említett rendelkezéseivel ellentétes-e, ha a jelen határozat 1. pontjában elemzethez hasonló szabályozás az engedélyezett közös jogkezelő szervezetekre bízva a „nem elérhető könyvek” digitális formában történő többszörözése vagy megjelenítése engedélyezéséhez való jog gyakorlását azzal, hogy az ott meghatározott feltételek mellett lehetővé teszi e könyvek szerzői vagy azok jogutódai számára, hogy tiltakozzanak e joggyakorlás ellen, vagy véget vessenek annak.⁹¹

90 Elemzését l. GALOPIN (2015) 207–221.

91 A C-301/15. sz. Soulier és Doko ügyben feltett kérdés. A kérdést eredetileg a következő szöveggel fogalmazták meg az Államtanács előzetes döntéshozatali eljárást megindító határozatában: „la directive 2001/29/CE du 22 mai 2001s’opposent à ce qu’une réglementation, telle que celle qui a été analysée au point 1 de la présente décision, confie à des sociétés de perception et de répartition des droits agréées l’exercice du droit d’autoriser la reproduction et la représentation sous une forme numérique de « livres indisponibles », tout en permettant aux auteurs ou ayants-droit de ces livres de s’opposer ou de mettre fin à cet exercice, dans les conditions qu’elle définit.” 20. pont, Conseil d’Etat, (10e et 9e sous-sect. réunies), 6 mai 2015, M. G. AQ. et a.

Az ügyben egyelőre a főtanácsnok indítványa került ismertetésre, amely a francia megoldás szempontjából kedvezőtlen: a főtanácsnok ugyanis amellet érvel, hogy ez nem összeegyeztethető az uniós joggal.

A főtanácsnok mindenekelőtt helyesen megállapítja azt, hogy az InfoSoc-irányelv 5. cikk (5) bekezdésének vizsgálatának nincs helye, mivel a fenti (vagy ahhoz hasonló) eset nem szerepel a kivételek és korlátozások listájában.⁹² Mivel egyébként a CPI. L. 122-5. cikkében felsorolt esetek között sem található meg ez a törvény által előírt közös jogkezelési eset, ez kizárja a francia háromlépcsős teszt alkalmazását is. Egyben azt is jelenti, hogy a jogalkotó nem tekinti szerzői jogi kivételnek vagy korlátozásnak a rendelkezéseket, azok a joggyakorlás módjának meghatározását jelentik. A főtanácsnok éppen ezért a kizárólagos jogok hatályának vizsgálatát végzi el elemzésének további részeiben. Ennek kapcsán pedig egy sajnálatosan konzervatív álláspontot fogad el, amelynek értelmében az InfoSoc-irányelv minden felhasználás esetében a szerző kifejezett és előzetes hozzájárulását írja elő, és az olyan nemzeti szabályozás, amely a szerző előzetes hozzájárulását hallgatólagos beleegyezéssel vagy a hozzájárulásra vonatkozó vélelemmel helyettesíti, megfosztja a szerzőt a szellemi tulajdonhoz való jogának egy lényeges elemétől.⁹³

Ezen a megállapításon a kilépés, illetve a tiltakozás lehetősége sem változtat, sem pedig az a körülmény, hogy a szerző egyébként díjazásban részesül a felhasználás után.⁹⁴ A közös jogkezelési megoldás részletszabályaival kapcsolatban a főtanácsnok szintén konzervatív nézeteket vall. Álláspontja szerint az InfoSoc-irányelv a kizárólagos jog előírásával implicit módon önmagában meghatározza a jog gyakorlásának módját. Ami annyit tesz, hogy a tagállamok további szabályokat ezzel kapcsolatban már nem hozhatnak, vagyis nem írhatják elő bizonyos jogok közös jogkezelésben történő kezelését, hiszen a jogosulaknak engedélyt kell adniuk a közös jogkezelő szervezeteknek a szóban forgó jogok kezelésére.⁹⁵ Ennek az érvelésnek az alátámasztására a főtanácsnok egyébként felhívja a KJK-irányelvet is, amely előírja a jogosultak autonómiáját, vagyis azt, hogy jogaik kezelését a választásuk szerinti közös jogkezelő szervezetre bízzák.⁹⁶

A főtanácsnok érvelése álláspontunk szerint több ponton sem elfogadható. A már említett konzervatív hozzáállás gátját képezi az előremutató és innovatív, a jogosultak és a felhasználók érdekeit, valamint a jelenlegi szerzői jogi kereteket is tiszteletben tartó jogi megoldásoknak. A főtanácsnok ugyanis elfeledkezik arról, hogy jelen esetben másodlagos felhasználások engedélyezéséről beszélünk, amelyek célja a szerzők érdekében is áll: a törvény éppen ösztönözni kívánja ezeket a felhasználásokat. A rezsim hiányában egyrészt a szóban forgó alkotások lassacskán feledésbe merülnének, másrészt piaci igény hiányában valószínűleg a szerző maga sem tudná kiaknázni a műveket, vagyis korántsem biztos, hogy egyébként tudná gyakorolni a fennálló vagyoni jogát.

A főtanácsnok álláspontja a közös jogkezelés részletszabályaival kapcsolatban nem veszi figyelembe egyébként az InfoSoc-irányelv (18) preambulumbekzdését, amely arról rendelkezik, hogy az irányelv nem érinti a jogkezelésre, pl. a kiterjesztett közös jogkezelés körébe

92 A Soulier és Doke ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány, 28. pont.

93 A Soulier és Doke ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány, 38–39. pontok.

94 Uo., 40–42. pontok.

95 Uo., 56–57. pontok.

96 Uo., 59. pont.

tartozó felhasználási engedélyekre vonatkozó tagállami rendelkezéseket. A legnagyobb gond éppen ezen a ponton keresendő a főtanácsnok indítványával. A kizárólagos engedélyezési jog sablonos értelmezése ugyanis a tagállamokban egyébként fennálló törvény által előírt közös jogkezelési esetköröket, különösen a kiterjesztett közös jogkezelés rendszerét kérdőjelezi meg. Még ha maga az elemzés egy konkrét törvényi megoldás uniós joggal való összhangjának megállapítására is vonatkozik, sajnos a rendelkezések magját jelentő kilépési lehetőség elutasítását állapítja meg a vagyoni jog gyakorlásának túlzottan merev értelmezésével.

Ezt az álláspontot még annak tudatában is tarjuk, hogy a kizárólagos jog értelme valóban az, hogy más személy azt csak a jogosult előzetes engedélyének megszerzését követően gyakorolhatja. A főtanácsnok által javasolt megoldás viszont a több más tagállam szerzői jogában, így Magyarországon is megtalálható, és egyébként a szakirodalom által mindezek ellenére elfogadhatónak minősített, támogatott megoldást támadja, amelynek gyakorlati jelentősége sem elhanyagolható. Amennyiben az EUB elindul a főtanácsnok által jelzett úton, az éppen ezeknek a fennálló rendszereknek a szétzilálásához is vezethet, amely nem kecs eget fényes jövővel sem a jogosultak, sem a felhasználók szempontjából.

1.2. Kilépést engedő, kiterjesztett hatályú közös jogkezelés: A rendelkezési jog korlátozása?

A megoldás kidolgozóinak számító skandináv országok az 1960-as években elsősorban a televíziószervezetek számára optimalizált mechanizmust fejlesztettek ki, amelyet később elkezdtek kiterjeszteni többek között az oktatási célú, illetve a könyvtári felhasználásokra is. Mindezt megtehették, hiszen a kiterjesztett közös jogkezelés tekintetében nemzetközi vagy uniós jogi előírásokat nem találhatunk.⁹⁷

Az InfoSoc-irányelv 18. preambulumbekzdése is leszögezi, hogy az irányelv nem érinti a jogkezelésre, pl. a kiterjesztett közös jogkezelés körébe tartozó felhasználási engedélyekre vonatkozó tagállami rendelkezéseket. Néhány tagállam ezt úgy értelmezte, hogy az irányelv lehetőséget nyújt számukra kiterjesztett közös jogkezelés bevezetésére nemcsak a kivételekhez kapcsolódó különleges esetekben, hanem az engedélyezés általános mechanizmusaként. Mivel ez rugalmasabb szabályokat biztosít a jogalkotónak, nemzetközi szinten a kiterjesztett közös jogkezelés válik a kötelező közös jogkezelés (ideértve a díjigényekre leszorított kizárólagos jogokat is) legfőbb konkurensévé.⁹⁸ Magyarországon is megfigyelhető, hogy a törvény által előírt közös jogkezelési esetek jelentős része ilyen módon került meghatározásra.

Bár a mechanizmus hatékonysága elismerésre került, a szakirodalom azt is kiemeli, hogy a művek elsődleges piacára gyakorolt hatására figyelemmel minden ilyen megoldást alá kell vetni a háromlépcsős tesztnek.⁹⁹ Vagyis ez azt is jelenti, hogy hagyományosan a kiterjesztett közös jogkezelést meg kellene hagyni a másodlagos felhasználások (pl. oktatási célú felhasználások) jogosításának. Ez azonban nem minden esetben alakul így, hiszen pl. Dániában is törvénybe iktattak egy kiterjesztett közös jogkezelésre vonatkozó generálklauzulát.¹⁰⁰ Ficsor Mihály ha-

97 FICSOR (2002) 72–73.

98 KARNELL (1991) 17.

99 SHAPIRO (2011) 45.

100 RIIS–SCHOVSBO (2009–2010) 2.2. pont.

sonló elveket állapít meg a kiterjesztett közös jogkezelés bevezetésének feltételül. Álláspontja szerint ezt azokban az esetekben lehet bevezetni, amelyekben a közös jogkezelés az érintett jog gyakorlásának természetes és szükséges módja. Ezenkívül a közös jogkezelő szervezet mind a hazai, mind a külföldi jogosultak vonatkozásában kellő reprezentativitással rendelkezik (így a kiterjesztett hatály csak különleges esetekre vonatkozik). Harmadrészt a jogosultaknak indokolatlan nehézségek nélkül lehetőségük van kilépni a közös jogkezelés alól.¹⁰¹

A kiterjesztett hatályú, kilépést engedő közös jogkezelés esetében tehát hangsúlyosan jelenik meg a korlátozás vagy joggyakorlási mód szemléletmódja. Ez különösen azért lehet így, mert a modellt a jogalkotó többnyire olyan kizárólagos engedélyezési jogok esetében vezette be, amelyek korlátozása vagy közös jogkezelés alá utalása kapcsán a nemzetközi és uniós szerzői jog nem tartalmaz kifejezett előírást. Emiatt tekinthető ambivalensnek a jogtudomány álláspontja: legtöbbször elismerik gyakorlati előnyeit,¹⁰² a dogmatikai helyességéről viszont, mint láttuk, megoszlanak a vélemények.

Klasszikus formájában ráadásul ez a skandináv szerzői jogok újítása, és mint ilyen, rendszeridegenként aposztrofálható a nemzeti (különösen a francia) szerzői jogban. A francia szerzői jogban éppen ezért egy esetben találkozhatunk a kiterjesztett hatály jogtechnikai megoldásával a szerzőket megillető jogosultságok tekintetében.¹⁰³ Audiovizuális felhasználási szerződések esetében a szerzők díjazását megállapító szerződések, amennyiben azokat a közös jogkezelő szervezetek vagy szerzői szakmai szervezetek kötik az iparági képviselőket tömörítő szervezetekkel, miniszteri rendeletben kötelezővé tehetők.¹⁰⁴ Még ebben a jól körülhatárolt esetben is éles kritikával illették ezt a megoldást. Annak ellenére, hogy ez elvben a nem tagoknak biztosít kedvezőbb feltételeket, mint amelyeket az egyéni tárgyalással értek volna el, alapjaiban sérti a közös jogkezelés önkéntességét és szerződéses jellegét. Azokat a szerzőket is belekényszeríti ugyanis egy készen kapott helyzetbe, akik eredendően nem kívántak a közös jogkezelő szervezet tagjává válni, gyakorlatilag kötelező közös jogkezelést írva elő.¹⁰⁵ Ez a törvényi rendelkezés nem is tekinthető a kiterjesztett közös jogkezelés esetének, sokkal inkább a munkajogból ismert kollektív szerződésnek a szerzői jog világába történő becsempészését jelenti.¹⁰⁶

A magyar szerzői jogba a 2011. évi CLXXIII. törvény iktatta be a kiterjesztett közös jogkezelés általános megfogalmazását, bár a konstrukció elődje már az Sztj. eredeti, 1999-ben elfogadott szövegének is részét képezte,¹⁰⁷ sőt, a közös jogkezelést még a régi Sztj. talaján állva új

101 FICSOR (2011) 267.

102 Ficsor pl. a teljesen kiépült közös jogkezelési rendszer egyik legfontosabb elemeként hivatkozik a kiterjesztett közös jogkezelésre. FICSOR (2003) 6.

103 Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a kötelező közös jogkezelés megfelelő működéséhez *per definitionem* elengedhetetlen annak kiterjesztett hatálya. Végeredményben a kötelező közös jogkezelés Múhold-irányelvben meghatározott formája, illetve a francia reprográfiai jogdíjak kezelése is kiterjesztett közös jogkezelésnek minősül, mivel a hatékony jogkezeléshez elengedhetetlen az, hogy a felhasználási engedély ne csak azoknak a jogosultaknak a műveire vonatkozzon, akik tagjai a közös jogkezelő szervezetnek

104 CPI L. 132-25. cikk (3) bek.: „Les accords relatifs à la rémunération des auteurs conclus entre les organismes professionnels d’auteurs ou les sociétés de perception et de répartition des droits mentionnées au titre II du livre III et les organisations représentatives d’un secteur d’activité peuvent être rendus obligatoires à l’ensemble des intéressés du secteur d’activité concerné par arrêté du ministre chargé de la culture.”

105 BÉNABOU (2007) 430.

106 A kiterjesztett közös jogkezelés egyébként az eredeti skandináv megoldás szerint éppen a kollektív szerződések működési mechanizmusából építkezett.

107 Sztj. közlönyállapota, 91. §.

alapokra helyező kormányrendelet is tartalmazta.¹⁰⁸ A törvény 2003. évi módosítása néhány, korábban kilépést nem engedő vagyoni jog tekintetében bevezette a kilépést. A generális szabálynak az Sztj. keretén belüli legutóbbi átfoglalozása elsősorban a közös jogkezelési tevékenység liberalizációjához kötődik, azt kellett ugyanis rendezni, hogy ha a törvényben előírt közös jogkezelés elvégzésére több szervezetet vesznek nyilvántartásba, akkor közülük melyik végezheti az engedélyezést kiterjesztett hatállyal. A felhasználók szempontjából ugyanis kiemelkedően fontos, hogy annak ellenére a világrepertoárra szerezhessenek felhasználási jogosultságot, hogy Magyarország területén ugyanazon jogosulti csoport azonos jogosultsága tekintetében több közös jogkezelő szervezet is működik. A jobbiztonság fenntartásához viszont szükséges az, hogy a nem képviselt jogosultak tekintetében csak egyetlen szervezet végezzen kiterjesztett hatályú közös jogkezelést, vagyis rendezni kell azt, hogy amennyiben azonos jogosulti csoport azonos jogának gyakorlására több közös jogkezelő szervezetet vettek nyilvántartásba, melyik az, amelyik a világrepertoárra kiterjedő engedélyt ad.

A Kjkt. értelemszerűen ismét hozzányúlt a kiterjesztett közös jogkezelés jogintézményéhez, és immáron csak a reprezentatív közös jogkezelők által végzett közös jogkezeléshez köti a kiterjesztett hatályt. Ennek megfelelően, ha a reprezentatív közös jogkezelő szervezet az erre vonatkozó hatósági engedélyben meghatározott körben a felhasználónak engedélyt ad a felhasználásra vagy a felhasználóval szemben díjigényt érvényesít, akkor a felhasználó jogosult a reprezentatív közös jogkezelőként végzett közös jogkezelés szempontjából érintett valamennyi jogosult azonos műfajú szerzői műveinek vagy kapcsolódó jogi teljesítményeinek a törvény előírása vagy a jogosultak elhatározása alapján közös jogkezelés alá tartozó felhasználására is, az ezekre vonatkozó jogdíjak azonos feltételek alapján történő megfizetése mellett, függetlenül attól, hogy a jogosult a reprezentatív közös jogkezelő szervezet részére az adott körben adott-e jogkezelési megbízást [17. § (1) bek.].

A megoldás lényege, hogy azt a jogosultat, aki a közös jogkezelésre egyébként nem adott megbízást, ugyanolyan jogok illetik meg, mint a megbízást adó jogosultat [17. § (2) bek.]. Amennyiben több reprezentatív közös jogkezelő szervezet is nyilvántartásba vételre került ugyanazon vagyoni jog gyakorlása tekintetében, a szervezeteknek írásban az engedély iránti kérelem benyújtása előtt meg kell állapodniuk abban, hogy a kiterjesztett hatályú közös jogkezelés tekintetében melyikük ad a felhasználóknak engedélyt, vagy érvényesít díjigényt azoknak a jogosultaknak a javára, akik egyiküknek sem adtak jogkezelési megbízást [89. § (1) bek.]. A korábban megállapított elvek tehát a Kjkt.-ben is változatlanul fennmaradnak, a közös jogkezelés helyett általában viszont csak a reprezentatív közös jogkezelő szervezet által végzett tevékenységre lettek konkretizálva.

A Ficsor Mihály által felvázolt kritériumok mentén haladva tehát a kiterjesztett közös jogkezelés tárgyalásakor emiatt külön figyelmet kell szentelni egyfelől a közös jogkezelés szervezeti oldalának, különösen a reprezentativitásra és a kilépési jog gyakorlására, másfelől az engedélyezési jogok gyakorlására, vagyis elsősorban arra, hogy mely vagyoni jogok gyakorlása vonható közös jogkezelés alá, illetve a megbízást nem adó jogosultak és a közös jogkezelő szervezet viszonyára, hiszen ezek azok a faktorok, amelyek mentén vizsgálható a jogintézménynek a szerzői jog nemzetközi jogi dokumentumokban rögzített alapelveivel való koherenciája.

1.2.1. A kiterjesztett közös jogkezelés szervezeti oldala

A kiterjesztett közös jogkezelés szervezeti oldalához tartozónak tekintjük a reprezentativitás megvalósulását mint a szisztéma egyik sarokkövét. Az ehhez tartozó, illetve ezzel összefüggő másik legfontosabb elem a kilépés lehetőségének a biztosítása azon jogosultak számára, akik ezzel élni kívánnak.

a) A reprezentativitás követelménye

A Kjkt. hatályba lépése előtt a magyar szerzői jogi törvényben a reprezentativitás összefüggött a közös jogkezelés nyilvántartásba vételének szigorú feltételeivel, a kötelező közös jogkezelési esetkörök magas arányával és azzal, hogy a kiterjesztett hatály a közös jogkezelés minden típusára vonatkozott. A reprezentativitás előírása ugyanis az egyesület SZTNH által vezetett nyilvántartásába vételének egyik kritériuma volt.¹⁰⁹ A Kjkt. a reprezentativitás követelményét immáron csak a reprezentatív közös jogkezelőként végzett tevékenységhez adott engedélyhez köti, a közös jogkezelő szervezetek és a független jogkezelők esetében ez nem szükséges feltétel. A reprezentatív közös jogkezelők esetében viszont a körülmény vizsgálata elengedhetetlen, tekintettel arra, hogy a reprezentativitáshoz a közös jogkezelés kiterjesztett hatálya is társul, illetve arra, hogy az ilyen közös jogkezelők a kötelező és törvény által előírt közös jogkezelési tevékenységet látják el. Vagyis biztosítani kell azt, hogy a jogkezeléssel érintett jogosultak nagyobb része felhatalmazást adott a jogkezelésre, és a kiterjesztett hatály ilyen módon csak az érintett jogosultak kisebbségére vonatkozik.

A reprezentatív közös jogkezelőként végzett tevékenység végzésére irányuló engedélyezési eljárásban ennek megfelelően tehát vizsgálni kell a közös jogkezelés végzésére vonatkozó általános előírásokon kívül azt is, hogy a közös jogkezelő szervezet az általa végzett közös jogkezelési tevékenységgel érintett jogosultak jelentős részét képviseli azáltal, hogy e jogosultak vagy csatlakozni kívánnak hozzá, vagy megbízták a közös jogkezeléssel, és az e jogosultak jogainak közös kezelését végző, a bel- és külföldi felhasználások szempontjából fontos külföldi szervezetekkel képviseleti szerződéseket kötött, vagy ilyen szerződés megkötésére szándéknyilatkozattal rendelkezik.¹¹⁰ A reprezentativitás követelménye tehát két szinten fogalmazódik meg a törvényben. Mindenekelőtt a belföldi (és az egyenlő bánásmód követelménye alapján külföldi) jogosultak kapcsán, az egyesületi tagok vagy az egyébként egyedi megbízással képviseleti jogot adó jogosultak tekintetében kell fennállnia. Ezzel konjunktív feltétel pedig, hogy a közös jogkezelőnek külföldi társszervezetekkel kötött kölcsönös vagy egyoldalú képviseleti megállapodásai¹¹¹ (*contrat de représentation réciproque*) alapján a külföld-

109 A Kjkt. hatályba lépése előtt alkalmazandó Sztj. 92. § (1) bek. a)–c) pontok.

110 Kjkt. 34. § (1) bek. b) pont.

111 A kölcsönös képviseleti szerződések hálózata teszi lehetővé a külföldi művek belföldi jogosítását is, ez az egyik mozgatórugója a közös jogkezelés működésének. A piacuralmi helyzettel való visszaélés mellett ezeknek a szerződéseknek (különösen a szerzői jog területiségéből fakadó területi jellegnek) a versenyjogi vizsgálata több ízben is problémaként vetődött fel az EU-ban, különösen a képviseleti megállapodások kizárólagosságára tekintettel. Erről l. a CISAC-ügyet. A zeneművek online határokon átnyúló engedélyezése kapcsán a KJK-irányelv lehetővé teszi a több tagállam területére kiterjedő engedélyezést azzal, hogy az erre vonatkozó képviseleti megállapodások nem lehetnek kizárólagosak.

di jogosultak jelentős részét is képviselnie kell. A kölcsönös képviseleti szerződéseket tehát nem szabad összetéveszteni a kiterjesztett hatállyal: ilyen esetekben a külföldi jogosultak tekintetében a jogkezelés alapját nem a kiterjesztett hatály adja, hanem a kölcsönös képviseleti megállapodásból ered.

A „jelentős rész” meghatározásához a jogalkotó igyekezett támpontot adni, és figyelembe veendő szempontként meghatározni a jogosultak létszámán túl a műveik, illetve teljesítményeik felhasználási arányát és a jogdíjkból való részesedésük arányát [Kjkt. 34. § (3) bek.]. A felhasználási adatok számszerűsíthetősége, pontos mérhetősége miatt ezek jó fogódzót nyújtanak a rendelkezés alkalmazásához. A jelentős résszel kapcsolatban viszont további kérdések is felmerülhetnek: vajon a jogosultak jelentős részét képviseli az a közös jogkezelő szervezet, amelynek számszerűen a jogosultak 51%-a tagja vagy egyébként képviseleti megbízást adott a jogok kezelésére, ám a műveik felhasználása és ebből kifolyólag a jogdíjkból a részesedésük aránya ennél jóval alacsonyabb? Illetve általánosságban, a jogosultak 30%-át képviselő szervezet, amelynek kezelésében lévő művek vagy teljesítmények aránya szintén nagyjából ekkora részt tesz ki, vajon megfelel a jogosultak jelentős része képviseletére vonatkozó kritériumnak? A hatóság mérlegelési jogköre segíti az ilyen esetek megoldását.

A reprezentativitás követelményének biztosítása kapcsolatban áll egyébként a diszkriminációmentességgel is, különösen, ami a külföldi jogosultak képviseletét illeti. Ezt ugyanis a közös jogkezelő szervezet nemcsak közvetetten, a képviseleti szerződések útján láthatja el, hanem a jogosultak közvetlen képviseletével. Ilyen esetben pedig, az uniós szerzői jog kezdetektől fogva érvényesülő pillérének megfelelően, a diszkrimináció alóli mentességnek érvényesülnie kell. A Bizottság eljárást indított a GVL-lel szemben, mivel a szervezet nem kötött szerződést olyan külföldi előadóművészekkel, akiknek nem volt németországi tartózkodási helyük. Ráadásul ezek a művészek más jogkezelőhöz sem tudtak fordulni a GVL monopóliuma miatt.¹¹² A Bizottság határozatát a Bíróság is elfogadta, és a GVL gyakorlatát a diszkrimináció tilalmába ütközőnek minősítette.¹¹³

b) A kilépés lehetőségének biztosítása a közös jogkezelés alól

A kiterjesztett közös jogkezelés alapvető eleme annak határainak kijelölése, vagyis a rendelkezés arról, hogy a jogosult hogyan léphet ki a közös jogkezelés alól. Ez jelenti a kötelező közös jogkezeléssel összevetve az egyik legfőbb elhatárolási szempontot, illetve a BUE-nek való megfelelés garanciáját.¹¹⁴ Azaz nem önmagában a kilépés ténye a biztosíték, hanem az, hogy ezáltal az egyéni joggyakorlás is lehetséges marad az érintett jogok körében.¹¹⁵ A kilépés tartalmilag az egész jogkezelésből való kilépést eredményezi, ugyanis a jogosult erre irányuló nyilatkozata csak az adott mű- vagy teljesítménytípusba tartozó valamennyi művére vagy kapcsolódó jogi teljesítményére kiterjedő hatállyal tehető [Kjkt. 18 § (2) bek.]. Nem lehet, csak bizonyos felhasználásokat, felhasználási módokat kiléptetni ugyanazon jogok körében

112 81/1030/EEC: Commission Decision of 29 October 1981 relating to a proceeding under Article 86 of the EEC Treaty (IV/29.839 – GVL), Official Journal L 370, 28/12/1981 0049–0059, 55. pont.

113 A 7/82. sz., Gesellschaft zur Verwertung von Leistungsschutzrechten mbH (GVL) kontra az Európai Közösségek Bizottsága ügyben 1983. március 2-án hozott ítélet.

114 KARNELL (1985–1986) 76.

115 TRUMPKE (2012) 277.

más felhasználások, felhasználási módok közös jogkezelés alatt tartása mellett.

A kilépés lehetőségét és annak érvényesítését a Kjkt. biztosítja a jogosultaknak az Sztj.-ben közös jogkezelés alá utalt egyes vagyoni jogok gyakorlása körében. Ez praktikus szempontból azt jelenti, hogy a Kjkt. határozza meg a kilépés gyakorlásának általános szabályait, az Sztj. pedig a törvény által előírt vagyoni jogok gyakorlása körében a kilépés lehetőségét illetően visszautal a Kjkt. szabályaira. A Kjkt. alapján az előírt közös jogkezelés körében a jogosultnak teljes bizonyító erejű magánokiratba foglalt nyilatkozattal, a szervezet alapszabályában meghatározott, de legfeljebb hat hónapos határidő betartásával tiltakozhat művének vagy kapcsolódó jogi teljesítményének kiterjesztett közös jogkezelés körében történő felhasználása ellen. A közös jogkezelő alapszabálya rendelkezhet úgy is, a közös jogkezelési tevékenység adminisztrációjának ésszerű keretek között tartása okán, hogy a tiltakozás csak az annak közlését követő pénzügyi év végét követő év első napján lép hatályba [Kjkt. 18 § (1) bek.].

Annak érdekében, hogy a kilépés jogának gyakorlása ténylegesen nyitva állhasson a jogosultak számára, a Kjkt. előírja azt is, hogy a közös jogkezelő szervezet köteles a nyilatkozat szerint eljárni, a tiltakozás jogát pedig más módon sem korlátozhatja [Kjkt. 18 § (1) bek.]. Amennyiben ugyanis a közös jogkezelő szervezet megakadályozza, hogy a jogosult éljen a kilépés jogával, azzal egyértelműen sérti az uniós esetjogban kimunkált elveket. A Daft Punk ügyben pl. az Európai Bizottság (ugyan versenyjogi alapokon állva) kimondta, hogy mivel a szerzők számára nem kizárt a felhasználókkal közvetlen kapcsolatba kerülni az internet segítségével, a közös jogkezelők visszaélnék gazdasági erőfölényükkel a 82. cikk (ma EUMSZ 102. cikk) értelmében, amennyiben arra kényszerítik őket, hogy a jogukat közös jogkezelőkre bizzák.¹¹⁶

A törvényben rögzített reprezentativitási követelmény és egyébként a közös jogkezelés hatékony működésének biztosítása is szükségessé teszi, hogy lehetőleg minél kevesebb jogosult éljen a kilépés jogával. Erre vezethetők vissza azok a szerződéses kikötések, amelyekben a nyugat-európai közös jogkezelő szervezetek a tagság megszűnése után is kizárólagos képviselési jogot kötöttek ki maguknak – és amelyek miatt az uniós versenyjogi szabályokba ütközés okán sorra elmarasztalták őket.¹¹⁷ A GEMA-ügyben pl. a Bizottság azzal kapcsolatban foglalt állást, hogy a közösségi versenyjogba ütközik, ha a jogosultaknak olyan meghatalmazást kell aláírniuk, amely szerint minden jelenlegi és jövőben keletkező jogukat átruházzák a GEMA-ra, és a szerződést a minimum hatéves időtartama alatt nem lehetett felmondani, még abban az esetben sem, ha ezen időszakon belül a szerző egyébként nem volt már tagja a GEMA-nak. Ezzel ugyanis a közös jogkezelő olyan módon köti magát a tagjait, amely egyébként nem lenne szükséges, és ezzel megnehezíti, hogy a tagok más közös jogkezelő szervezethez csatlakozzanak.¹¹⁸

Az eddig kialakított gyakorlat alapján szerzőtársak esetében nincsen szükség az együttes joggyakorlásra, ami azt jelenti, hogy a kilépési jog önállóan gyakorolható. A szerző kizárólagos jogát komolyan korlátozná az az értelmezés, mely szerint a kilépési jog csak együttesen gyakorolható.¹¹⁹ Ha az egyik jogosult kilép, akkor az engedélyezési jog gyakorlása a továb-

116 *Affaire COMP/C2/37.219 Banghalter & Homem Christo v. SACEM („Daft Punk”)*.

117 Az uniós szerzői jog közös jogkezelőkre vonatkozó elvei ezeknek a döntéseknek a nyomán kristályosodtak ki. Lásd 71/224/CEE *Décision de la Commission du 2 juin 1971 relative à une procédure d’application de l’article 86 du traité CEE (IV/26760 – GEMA)*; a 127-73. sz BRT c/ SABAM et Fonior ügyben 1974. március 24-én hozott ítélet;

118 71/224/CEE *Décision de la Commission du 2 juin 1971 relative à une procédure d’application de l’article 86 du traité CEE (IV/26760 – GEMA)*, 2. pont.

119 FALUDI (2004) 93.

biakban a közös jogkezelővel közösen történik. A szerző jogutódai (pl. örökösei esetében) viszont a kilépés csak együttes jognyilatkozattal lehetséges, hiszen ők csak a szerző jogán gyakorolhatják a vagyoni jogokat. Mivel a kilépési jog csak a szerzőt illeti meg, a felhasználó (pl. zeneműkiadó), annak ellenére, hogy egyébként szomszédos jogi jogosultsággal rendelkezik, a szoros értelmezés alapján nem élhetne ezzel a lehetőséggel.

A kilépési jog gyakorlása szorosan összefügg a reprezentativitás követelményével is. Előfordulhat ugyanis olyan helyzet, amikor a kilépések aránya olyan magas lesz, hogy az megszünteti a közös jogkezelő szervezet belföldi reprezentativitását. A jogi monopólium keretei között ez egyfajta „szukcesszív versenyhelyzet” kialakulását eredményezhette (volna), hiszen a kilépett jogosultak új szervezet hozhattak volna létre, amely nyilvánvalóan a kilépések megakadályozására törekszik.¹²⁰ A Kjkt. értelmében az SZTNH, amennyiben felügyeleti eljárásban észleli, hogy a reprezentativitás feltétele már nem áll fenn, visszavonhatja a reprezentatív közös jogkezelőként végzett tevékenységre adott engedélyét (119. §).

Általánosan elmondható viszont, hogy a kilépést engedő közös jogkezelés előírásával a jogalkotó a jogkezelés kiindulási helyzetét változtatta meg: többé már nem a főszabályként létező egyedi joggyakorlás és az ahhoz képest kiegészítő közös jogkezelésről beszélünk. Ellenkezőleg, a közös jogkezelés az a kiindulási alap, amelyről a szerzőknek lehetőségük van visszatérni a joggyakorlás természetes módjához. Ráadásul a kilépés nem kötődik ahhoz a feltételhez, hogy a jogosult másik szervezetet bízson meg a jogai kezelésével, vagyis versenyhelyzet áll fenn a különböző joggyakorlási módok között.¹²¹ A gyakorlatban viszont a kilépést követően az egyéni joggyakorlás valószínűsége minimális. A gyakorlatban közös jogkezelő szervezeti jogállással nem rendelkező vállalkozások gyűjtik be ezeket a repertoárokat, és kezelik piaci alapon a szerzők jogait. A közös jogkezelő szervezeteknek tehát ilyen esetekben ezekkel a piaci jogkezelőkkel kell versenyezniük, amelyek a Kjkt. értelmében független jogkezelő szervezetnek minősülhetnek.

1.2.2. A kizárólagos engedélyezési jog gyakorlása a kilépést engedő kiterjesztett hatályú közös jogkezelés körében

A kizárólagos jogok gyakorlása során egyrészt az engedélyek megadásáról kell szólni, amelynek körében külön ki kell térni arra is, hogy mely vagyoni jogokra vonatkozik a közös jogkezelés, illetve, hogy a jogdíjközlemények ilyen esetekben mennyire tekinthetők sajátosnak. Másrészt ezzel összefüggésben azt kell elemezni, hogy a kívülálló (eleve nem képviselt és a kilépés jogával élő) jogosultak milyen helyzetbe kerülnek a kilépést követően.

a) A felhasználási engedélyek megadása

Alapvetően a másodlagos felhasználásokra kiterjedő vagyoni jogok kezelése áll kilépést engedő, törvény által előírt közös jogkezelés alatt. Kivételként a nem dramatikus zeneművek és nem dramatikus szépirodalmi művek nyilvános előadásának szerzői engedélyezési jogai em-

¹²⁰ Uo 94.

¹²¹ Ez megfigyelhető a KJK-irányelv 5. cikk (6) bekezdésének előírásában is. NÉRISSON (2014) 140.

líthatók [Sztj. 25. § (1) és (3) bek.], amelyek a szerzői mű hasznosításának alapesetei. Azonban ez a felhasználási mód hagyományosan közös jogkezelés keretében kerül engedélyezésre,¹²² nem meglepő tehát, hogy a jogalkotó már a régi Sztj. idején kötelező közös jogkezelést írt elő a vagyoni jog érvényesítésére.¹²³ Fontos kritérium viszont, hogy csak a már nyilvánosságra hozott „kisjogos művek” felhasználására szerezhető engedély a közös jogkezelés keretében, illetve, hogy a közös jogkezelés nem vonatkozik a színpadra szánt művek vagy jeleneteik (ún. nagyjogos művek), valamint szakirodalmi és nagyobb terjedelmű, nem színpadra szánt szépirodalmi művek (pl. regények) előadására. Ezen műtípusok esetében tehát (önkéntes közös jogkezelés hiányában) továbbra is a jogosult egyéni engedélyezési joga érvényesül. A rendelkezés indoka ezeknek a műveknek a jellemzően nem tömeges felhasználásában keresendő,¹²⁴ amely indokolatlanná teszi a közös jogkezelés bevezetését.

További, másodlagos felhasználások, amelyek a törvény által előírt közös jogkezelés keretében kerülnek jogosításra, a nem dramatikus zeneművek és nem dramatikus szépirodalmi művek földfelszínivel együttes műholdas sugárzásának és saját műsorral vezetékös nyilvánosságához közvetítésének szerzői engedélyezési jogai,¹²⁵ a másként, mint sugárzással vagy saját műsor vezetékös nyilvánosságához közvetítésével, így különösen nyilvánosság számára lehívással hozzáférhetővé tételre vonatkozó előadóművészi és nem dramatikus zeneművek esetén szerzői engedélyezési jogok,¹²⁶ valamint az előadás, illetve nem dramatikus zenemű ismételt sugárzás vagy a nyilvánosságához átvitel céljára készült rögzítésének szomszédos jogi díjazási igényei, illetve szerzői engedélyezési jogai.¹²⁷

Egyértelműen látszik a felsorolásból, hogy az általában hagyományosan önkéntes közös jogkezelés körébe tartozó jogok azok, amelyek Magyarországon kilépést engedő, kiterjesztett hatályú törvény által előírt közös jogkezelési kategóriába tartoznak. Törvény általi előírásuk viszont véleményünk szerint nem jelenti azt, hogy az uniós szerzői jogban kimunkált, a jogosultak jogait minél szélesebb körben biztosító elveknek, így pl. a kilépés elvének ne kellene érvényesülniük. Ebben a tekintetben a magyar szabályozás egyébként elvileg jobban megfelel az uniós jog elvárásainak, hiszen a kilépés lehetősége törvény által biztosított, nem pedig a közös jogkezelők alapszabályától függ, és a kilépési jog biztosítása kedvezőbb a jogosultak számára, mint a KJK-irányelv által előírt rendelkezések.¹²⁸ Összességében pedig a közös jogkezelés törvényi előírása kedvezőbb a szerzők számára, mint ezen jogok egyébként egyéni engedélyezés körében tartása, hiszen lehetővé teszi a jogosultaknak a műveik minél szélesebb körű kiaknázását.¹²⁹

Az esetekben közös, hogy a felhasználási engedélyt a felhasználó a díjnak a közös jogkezelő szervezethez való megfizetésével szerzi meg. A felhasználási engedély a reprezentativitás és a kiterjesztett hatály értelmében a kívülálló nem tag, vagy egyébként más módon nem képvisel

122 Az első közös jogkezelő szervezetek is a nyilvános előadás jogának engedélyezésére jöttek létre. Lásd HAJDÚ (2014b).

123 Régi Sztj. 36. § és 40. §. BH1984.268.; BH1985.225.; BH1985.226.; BH1992.754.; BH1993.228.; BH1993.229.; LB Pf.IV.20.189/1992/3.; LB Pf.IV.22.644/1994/1.

124 GYERTYÁNFY (2014) 203.

125 Sztj. 26. § (7) bek. és 27. § (2)–(3) bek.

126 Sztj. 27. § (3) bek., 74. § (2) bek. Az Artisjus már korán, két évvel a WCT elfogadását és a kizárólagos jog elismerését követően, 1998-ban készen állt ezeknek a jogoknak a jogosítására. SZINGER (2009) 329.

127 Sztj. 26. § (6) bek., 74. § (2) bek.

128 GYERTYÁNFY (2005–2006) 92.

129 VON LEWINSKI (2014b) 13.

selt jogosultakra is kiterjed. A magyar megoldás ezen a ponton tér el a skandináv gyökerektől. Ott ugyanis maga a felhasználási szerződés az, amely kiterjesztett hatályú, míg a magyar törvény a közös jogkezelés egészére nézve írja elő ezt az elvet. A felhasználási engedélyek megadása természetesen ebben az esetben is a jogdíjközleményekben meghatározott feltételek szerint történik.

A kilépési jog gyakorlásával függ össze, hogy a felhasználási szerződéseknek alapvetően tartalmazniuk kell azoknak a műveknek a konkrét meghatározását, amelyek nem tartoznak a közös jogkezelő szervezet által kezelt portfólióba. A kiterjesztett hatály tehát ebből a szempontból nem teljes. A felhasználási szerződésekben ennek megfelelően utalni kell arra is, hogy a repertoárba nem tartozó művek felhasználása esetén egyedi jogosítás útján kell engedélyt szerezni, másként ugyanis jogszatosság nem nyújtható. Emiatt van jelentősége a Kjkt. azon új szabályának, amely a reprezentatív közös jogkezelő szervezeteket arra kötelezi, hogy a honlapjukon közzétegyék a kilépési jogát gyakorló jogosultak névsorát [54. § (1) bek. i) pont].

Összefüggésben viszont azzal, hogy a felhasználó gyakorlatilag a teljes világrepertoárra szerez felhasználási jogosultságot, adatot kell szolgáltatnia az általa ténylegesen felhasznált, a kilépés hatálya alá nem tartozó művekről. Ez teszi ugyanis lehetővé a jogdíjak felosztását a közös jogkezelő szervezet számára. A bejelentési kötelezettség révén a felhasználás monitorozása is költségkímélőbbé válik, hiszen a felhasználót terheli a felhasználás előzetes bejelentésének kötelezettsége, megkímélve a közös jogkezelő szervezetet a költséges, folyamatos személyes ellenőrzésektől. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a nyilvános előadás tekintetében a szervezet egyébként a jogdíjkövetelés érvényesítése érdekében ne végezne szűrőpróbaszerűen eseti ellenőrzéseket az egyes felhasználóknál [Szjt. 25. § (4) bek.]. A bejelentési kötelezettség elmulasztása esetén, ha a közös jogkezelő szervezet csak a helyszíni ellenőrzés során vesz tudomást a felhasználásról, a törvény a szervezet számára lehetővé teszi költségátalány érvényesítését is, amelynek összege megegyezik a fizetendő díj összegével [25. § (6) bek.].

Az Szjt. további előírásai szerint a személyes előadóművészi teljesítménnyel megvalósuló nyilvános előadás jogdíját – a vendéglátóipari zeneszolgáltatás jogdíja kivételével – az előadástól számított három napon belül kell megfizetni. Egyéb esetekben a díjfizetéssel legalább negyedéves időszakra – ennél rövidebb időtartamú üzemeltetés esetén pedig az üzemeltetés teljes időtartamára – kell előzetesen jogot szerezni a felhasználásra [25. § (5) bek.]. A nyilvános előadás tekintetében az állandósult bírói gyakorlat vélelmek alkalmazását teszi lehetővé, mely szerint pl. önmagában a tv-készülék kihelyezése közönség számára nyitva álló helyen a vendéglátóipari üzletben megalapozza a jogdíjfizetési kötelezettséget.¹³⁰ Nincsen tehát jelentősége annak, hogy az üzemeltető szándéka szerint kinek a szórakoztatására helyezték ki a készülékeket,¹³¹ a lényeg abban áll, hogy a közönségnek lehetősége legyen ilyen módon hozzáférnie a szerzői művekhez.

A sugárzási és ehhez hasonló jogok törvény által előírt közös jogkezelés alá utalását praktikussági szempontok, a minél könnyebb engedélyszerzés iránti igény vezérelte. A rádió- és televíziószervezetek műsorszerkesztéséhez elengedhetetlen, hogy rugalmasan, a napi igényekhez igazodva férhessenek hozzá a szerzői művekhez (elsősorban zeneművekhez).¹³² Ennek biztosítéka a kiterjesztett közös jogkezelés, amelynek révén bizonyos időkereten belül a teljes

130 LB Pfv.IV.23.093/1996/4.; BH 1992.98.; BH 1993.228.; BH 2002.301.; BH 2001.307.

131 BH 1985.226.; LB Pfv.IV.20.723/1996/4.

132 GYERTYÁNFY (2014) 217.

világrepertoárra szerezhetnek felhasználási jogot. A jogdíjakat az általánosan bevett gyakorlat alapján a közös jogkezelő a felhasználó bevételeivel arányosan állapítja meg,¹³³ amelyek között az előfizetői díjak, a reklámbevételek, illetve a közszolgálati műsorszolgáltatás keretében az állami vagy önkormányzati támogatások szerepelnek.

b) A nem tag jogosultak és a közös jogkezelő viszonya

A kötelező közös jogkezeléstől eltérően, amely tulajdonképpen csak megfordítja a jogosult jogdíj igényléséhez való jogát (ti. egyedi jogkezelés esetén ez a felhasználókkal szemben áll fenn, míg a kötelező közös jogkezelés esetén a szervezettel szemben),¹³⁴ a kiterjesztett hatályú, kilépést engedő közös jogkezelés esetében – éppen az *opt-out* tekintettel, a nem tag jogosultaknak a szervezethez való viszonyát is vizsgálni kell. Ez különösen amiatt fontos, mivel az ilyen módon képviselt jogosultak nincsenek abban a helyzetben, hogy egyébként befolyást gyakoroljanak a szervezet működésére, nem tudnak a díjszabás elfogadásában sem közreműködni.

Az egyenlő elbánás és a díjazáshoz (felosztáshoz) való jog együttesen biztosítja a kívülálló jogosult számára, hogy ne kerüljön hátrányosabb helyzetbe, mint amibe törvényi engedély vagy kényszerengedély alapján kerülne. Azt is be kell látni viszont, hogy ez az elméleti feltételezés nem biztos, hogy minden esetben beigazolódik, mivel kívülállóként a jogosult nem vesz részt a jogdíj mértékének, illetve a felosztás egyéb szabályainak kialakításában – azt a közös jogkezelő szervezet tagjai teszik meg. Vagyis a rendszer csak akkor működhet megfelelően, ha a közös jogkezelő szervezetek kellően átlátható módon működnek annak érdekében, hogy a kívülálló jogosultak is biztosan részesüljenek az őket megillető jogdíjából.¹³⁵

Kiterjesztett közös jogkezelés esetében ez a szabály a felhasználó irányában teljes, vagyis a szóban forgó vagyoni jog közös kezelése körében érintett bel- és külföldi jogosultra kiterjedő jogszatosságot eredményez.¹³⁶ Ha ugyanis egy adott jogosult jogainak gyakorlására a közös jogkezelő szervezet semmilyen egyedi jogviszony alapján nem jogosult, a kiterjesztett hatály alapján (tehát *ipso iure*) a felhasználó ezeknek a műveknek a felhasználására is szerezhet engedélyt.

A kiterjesztett hatály magában foglalja annak a veszélyét, hogy a közös jogkezelő szervezet visszaél a piacuralmi helyzetével a nem tag jogosult viszonyában.¹³⁷ Ennek megakadályozása érdekében törvényi garanciákat kell beépíteni a kiterjesztett közös jogkezelés szervezeti és működési feltételei közé, így a reprezentativitás követelményének folyamatosan fent kell állnia,

---

133 Lásd Az Artisjus Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület közleménye az irodalmi és zeneművek sugárzás útján, vezetékekkel vagy egyéb módon a nyilvánossághoz történő közvetítéséért, kódoltan történő eredeztetéséért fizetendő szerzői jogdíjakról, valamint a felhasználás engedélyezésének egyéb feltételeiről (R-TV 16) (http://www.artisjus.hu/wp-content/uploads/2016/01/Jogdijkozlemeney_RTV_2016.pdf). A gyakorlatot az EUB jóváhagyta *de facto* monopolhelyzetben lévő közös jogkezelő esetében is. Lásd a C-52/07 Kanal 5 és TV 4 ügyben 2008. december 11-én hozott ítéletet.

134 AXHAMN (2013) 180. Álláspontunk szerint ez a szerzői jog természetében is változást hoz, hiszen a közös jogkezelők és a szerzők azonos pólust képviselnek, így a jogdíj érvényesítéséhez való igény egy felhasználókkal szemben fennálló, és ebben az értelemben vett „külső” jogviszonyból egy azonos érdekkoldalon álló szereplők közötti „belső” jogviszonnyá változik.

135 AXHAMN–GUIBAULT (2011) 512–513.

136 GYERTYÁNFY (2012) 504.

137 GYERTYÁNFY (2004) 148.

mint ahogy a diszkrimináció tilalmának is érvényesülnie kell. A közös jogkezelő szervezetnek tehát a jogdíjak beszedése és felosztása során úgy kell eljárnia a nem képviselt jogosultak esetében, mint ahogy azt a tag vagy a szerződés alapján képviselt jogosultak tekintetében teszi.

A kiterjesztett közös jogkezelés a kölcsönös képviseleti szerződések hálózata mellett sajtóosan érvényesül a külföldi jogosultak tekintetében, legalábbis a közös jogkezelésről szóló korábban hatályban lévő kormányrendelet alapján.¹³⁸ A magyar közös jogkezelő a külföldi jogosultak jogdíjait kölcsönös képviseleti szerződés híján is jogosult beszédni, és köteles a belföldiekkel azonosan kezelni a felosztás során. Ezzel kapcsolatban a közös jogkezelésre vonatkozó kormányrendelet elfogadását követően kritikaként felvetődött, hogy „egyenlőtlen helyzethez vezethet olyan ország viszonylatában, ahol az ottani közös jogkezelő nem hajlandó (vagy csak egyoldalú feltételekkel lenne hajlandó) kölcsönös képviseleti szerződést kötni a magyar partnerével, nem hajlandó beszédni, átutalni a magyar jogosultaknak járó jogdíjakat.”¹³⁹ Ma már azonban ez nem létező helyzet, az az alapelv viszont továbbra is megmaradt, hogy minden „kívülálló” jogosultat ki kell fizetni.

A nem tag jogosultakra vonatkozó garanciák betartásával a kiterjesztett közös jogkezelés magyar megvalósítása gyakorlatilag ötvözi a blanketta-engedélyek megadásának másik lehetséges módjaként számon tartott rendszer előnyeit. Ennek a garancia alapú megoldásnak a lényege ugyanis abban áll, hogy a törvény vélelmet állít fel az engedélyezések jogosságára nézve. A közös jogkezelő szervezet szavatosságot vállal arra, hogy a jogosultak egyénileg nem érvényesítenek igényt olyan felhasználóval szemben, akinek a szervezet felhasználási engedélyt adott. Ha ez mégis bekövetkezne, a szervezet helytáll az egyéni jogosultakkal szemben, a közös jogkezelő társaság pedig azt is vállalja, hogy a kívülálló jogosultak jogai képviseletében is kellő gondossággal jár el.¹⁴⁰ A fentiek alapján viszont belátható, hogy a magyar törvény mindezen garanciákat egyébként biztosítja a nem tag jogosultak számára is.

2. Díjigények közös jogkezelése a hatékonyság szolgálatában

Az eleve díjigényként meghatározott jogok közös jogkezelés alá utalása körében a praktikus szempontok a legmeghatározóbbak. Ezek viszont nem pont ugyanazok, mint amelyeket a többi jog gyakorlásánál találhatunk meg: vagyis nem a jogosultak számára történő egyszerűbb joggyakorlás, helyette a felhasználók érdekeinek védelme az, amely kiemelkedő szerephez jut. A közös jogkezelő szervezetek funkciója ilyen esetekben tulajdonképpen adminisztrátori tevékenységgé csökken, mivel ezek az esetek valójában a közös jogkezelés elvének megcsonkított variációját jelentik. A szervezet eleve csak díjigényeket érvényesít, amelyekhez kizárólagos jog kezelése egyébként nem kapcsolódik. A díjmérték meghatározásában viszont a szervezet nem játszik szerepet, hiszen ezek mértékét a jogalkotó rögzítette. Közös jellemzőjük viszont, hogy konkrét, mérhető felhasználásokon alapulnak, ami miatt különböznek az átalánydíjak közös kezelésétől.¹⁴¹ Ráadásul a díjigények érvényesítése nem is igényelné szük-

138 146/1996. (IX. 19.) Korm. rendelet a szerzői és szomszédos jogok közös kezeléséről 7. §.

139 GYERTYÁNFY (1997) 262.

140 FICSOR (2003) 6.

141 A kapcsolódó jogi díjigények vonatkozásában is, a fenti jellemzőkkel ellentétesen, a jogosultak autonómiája érvényesül.

ségszerűen a közös jogkezelő szervezetek közbeiktatását, elméletileg ugyanis mindkét díjazás kapcsán másfajta mód is elképzelhető (pl. a követő jogi díj esetében az egyéni joggyakorlás, míg a haszonkölcsönzés esetében az állami kompenzáció).

A közös jogkezelés tehát mindenekelőtt a hatékonyságot szolgálja ezekben az esetekben. A jogalkotói döntés pedig érthető, hiszen ezáltal egy már jól működő szervezeti struktúrára tudott új feladatot ruházni. A szervezeteknél rendelkezésre állnak azok az információk, amelyek a jogosultak azonosítását teszik lehetővé. A felhasználóknak így nem szükséges a felkutatásukkal foglalkozni, a díjfizetési kötelezettségnek a közös jogkezelő szervezet részére való teljesítéssel eleget tudnak tenni.

A fejezetben vizsgált két engedélyezési jog a haszonbérleti jog gyakorlása kapcsán előírt közös jogkezelés, valamint ehhez kapcsolódóan a bérleti jog gyakorlása során a szerzőnél maradó díjigény (*droit résiduel*) tekintetében bevezetett joggyakorlási mód. A másik pedig a *droit de suite*, vagyis a követő jog kapcsán létrehozott közös jogkezelési rendszer. A közös ezekben, hogy mindkettő (a magyar jog értelmében véve) a terjesztés jogához (*droit de distribution*) kapcsolódik, amely egyébként ilyen módon nevesítve a francia szerzői jogban nem létező kategória,¹⁴² ugyanis a kizárólagos jogot egy bírói gyakorlat által jelentősen fejlesztett konstrukcióba értik bele. A CPI több cikkéből is levezethető,¹⁴³ hogy az alapján a szerzőnek joga van a műpéldányok felhasználását engedélyezni. Ebből ered az is, hogy a követő jogot, vagy közismert francia elnevezésével élve, a *droit de suite*-et külön vagyoni jogosultságként ismerik el, a CPI is külön rendelkezéseket tartalmaz ezzel kapcsolatban.

2.1. A bérleti és a haszonkölcsönzési jog tekintetében fennálló díjigények közös kezelése

A bérleti és haszonkölcsönzési jog, bár polgári jogi természetüket tekintve jelentősen hasonlítanak egymásra (az elhatároló tényezőt lényegében a visszerhesség vagy az ingyenesség jelenti), szerzői jogi szempontból eltérő jellemzőket is tartalmaznak. A nyilvános haszonkölcsönzési jog (*droit de prêt public*) nemzetközi szerzői jogi dokumentumokban ebben a konkrét formájában nem meghatározott vagyoni jog. Bár könyvtárak mindig is léteztek, sokáig nem vetődött fel annak a gondolata, hogy az itt megvalósuló felhasználásoknak a szerzői jogi engedélyeket kellene magával vonzaniuk. Ez arra vezethető vissza, hogy a haszonkölcsön rendkívül szenzitív, nemzeti kultúrpolitikát érintő kérdésekkel is összefüggésben áll a könyvtárak sokszor állami fenntartása, támogatása miatt. Az 1988-as Zöld könyv éppen erre a közérdekű jellegre tekintettel még nem tartotta szükségesnek a haszonkölcsönzési jog elismerését és az uniós harmonizáció szükségességét, illetve díjigényként, nem pedig engedélyezési jogként tekintett erre a felhasználási módra.¹⁴⁴

Csak a későbbiekben vált szemponttá a bérlet és a haszonkölcsön egymáshoz való közelítése, annak felismerésével, hogy a haszonkölcsönzés is a mű felhasználásának egy formája.¹⁴⁵

142 Mivel mind a magyar szerzői jog, mind az InfoSoc-irányelv 4. cikke ismeri ezt a kategóriát, indokoltnak tarjuk átfogó elnevezéssel az irányelvben foglalt terminológia használatát.

143 CPI L. 131-3. cikk (3) bek; L. 332-2. cikk (2) bek; L. 335-3. cikk.

144 Green Paper on Copyright and the Challenge of Technology: Copyright Issues Requiring Immediate Action, COM(88) 172 final, 1988 ([http://ec.europa.eu/green-papers/pdf/green_paper_copyright_and_challenge_of_thechnology_com_\(88\)_172_final.pdf](http://ec.europa.eu/green-papers/pdf/green_paper_copyright_and_challenge_of_thechnology_com_(88)_172_final.pdf)), 153–154.

145 REINBOTHE – VON LEWINSKI (1993) 34.

Az irányelv elfogadása előtt az akkori tagállamok nagy többségében a nyilvános haszonkölcsönzés nem számított szerzői jogi értelemben vett felhasználásnak.¹⁴⁶ Pár tagállamban létezett ugyan valamiféle díjfizetés a jogosultak részére, azonban egyedül Dánia volt az, amely kizárólagos jogot tartott fenn a filmalkotások és a szoftverek haszonkölcsönzése tekintetében.¹⁴⁷ Ebből a szempontból tehát az irányelv valójában nem harmonizációt valósított meg, hanem egy teljesen új jogot teremtett.

A bérleti jog (*droit de location*) eltérő vonásokat mutat, hiszen a felhasználás gazdasági jellege egyértelmű. Ennek elismerése is a technológiai fejlődés következtében kialakuló újabb felhasználói szokásokra vezethető vissza: a jogosultak ugyanis részesedni kívántak a videokölcsönzés virágzásából. Ennek köszönhető, hogy bár a BUE nem ismeri a bérleti jogot, a későbbi nemzetközi szerzői jogi egyezmények lépésről lépésre haladtak a jog minél szélesebb körű biztosítása érdekében. Az Európai Unióban különösen a belső piacra gyakorolt hatások felismerésének köszönhetően került a jog harmonizálásra.¹⁴⁸

2.1.1. A bérlet és haszonkölcsönzési jog tartalma

Mindkét jog esetében célszerűnek tűnik előbb a vagyoni jog egyes elemeit áttekinteni annak érdekében, hogy ezek korlátozásának mikéntje érthetőbb legyen. Erre a felosztásra azért van szükség, mivel a nyilvános haszonkölcsönzés a klasszikusan haszonkölcsönzésbe adott műtípusok tekintetében tulajdonképpen mindkét tagállamban díjigényként került meghatározásra az engedélyezési jog gyakorlásának nehézségei miatt.¹⁴⁹

a) A nyilvános haszonkölcsönzési jog jellemzői

A nyilvános haszonkölcsönzési jog voltaképpen a könyvtári, de legalábbis a nyilvánosság számára történő haszonkölcsönzést jelenti, ilyen módon elsősorban a nyomtatott formában megjelenő, illetve másodlagosan a hangfelvétellel foglalt szerzői műveket érinti. A kizárólagos jog az Szjt. rendelkezéseinek megfelelően a terjesztés jogának részeként értékelendő [23. § (3) bek.]. Ez nem ilyen egyértelmű a francia szerzői jogi dogmatikában, ahol a terjesztés jogának speciális felfogása miatt a haszonkölcsönzés rendszertani elhelyezése külön indokolt igényel.

A francia jogalkotó a 2003. június 18-i törvénnyel valósította meg a Bérlet-irányelv implementációját,¹⁵⁰ Magyarországon pedig a 2008. évi CXII. törvényiktatta be a nyilvános

---

146 Az irányelv elemzését l. BÉRCESI (1997) 337–342.

147 COMTE (1993) 27.

148 A dolog érdekessége, hogy a bérleti jog időközben, szintén a technológiai fejlődésnek köszönhetően, sokat veszített gazdasági jelentőségéből, bevételkiesést okozva ezáltal a jogosultak oldalán is. Elméleti síkon viszont ez a fejlődés rendkívül érdekes problémákat vet fel: a terjesztési jog (beleértve a bérleti jogot is) alkalmazását, alkalmazhatóságát az online környezetben, különös tekintettel a nyilvánosság számára lehívásra történő hozzáférhetővé tétellel való ütköztetése, illetve a jogkimerülés tételének alkalmazhatóságára.

149 Franciaországban ehhez a fent említett és a jog tartalmának megállapításánál részletesen kifejtett dogmatikai nehézségek is indokolják egyébként a díj meghatározását.

150 Loi n° 2003-517 du 18 juin 2003 relative à la rémunération au titre du prêt en bibliothèque et renforçant la protection sociale des auteurs.

könyvtárak által végzett haszonkölcsönzésre vonatkozó külön szabályokat.¹⁵¹ A haszonkölcsönzési jog tartalmát tehát ezen törvények figyelembe vételével kell megállapítani.

A haszonkölcsönzés jogára vonatkozóan a magyar szerzői jog (a franciához hasonlóan) nem tartalmaz meghatározást – a törvény annyit szögez le mindössze, hogy a nyilvános haszonkölcsönzés a terjesztés jogának körében a szerző engedélyezési joga alá tartozik.¹⁵² Ez egyébként logikusan következik a szerzői jog általános rendeltetéséből, vagyis abból, hogy a nyilvánossághoz jutó felhasználások képezik az engedélyezés tárgyát. Ennek eredménye pedig az, hogy a magánfelek között létrejövő ügyletek kívül esnek a szerzői jog (és így a haszonkölcsönzési jog) hatókörén. A jog tartalmának meghatározásához emiatt érdemes a polgári jogi definícióra is kitérni, különösen, mivel az Szjt. 3. §-a Ptk.-t háttérjogszabályává teszi.¹⁵³ Az új Ptk. érdemben nem módosította a haszonkölcsön tartalmi elemeit, vagyis a szerződés alapján a kölcsönadó meghatározott dolog időleges használatának ingyenes átengedése, a kölcsönvevő pedig a dolog átvételére köteles.¹⁵⁴ A haszonkölcsön egyik elhatároló ismérve tehát az ingyenesség, a másik pedig a használat időleges átengedése.

A CPI a nyilvánosság számára nyitva álló könyvtárak keretében történő haszonkölcsönzést kifejezetten csak a kiadói szerződésnek megfelelően kiadott könyvek esetén ismeri el, és biztosítja a díjazás lehetőségét.¹⁵⁵ Ez tehát azt jelenti, hogy a sajtótermékek, folyóiratok, adott esetben hangfelvételek esetében nem áll fenn a speciális rezsim. Ezek haszonkölcsönzése az általános szabályok szerint viszont álláspontunk szerint nincsen kizárva, hiszen a francia dogmatika és bírói gyakorlat kifejezett törvényi rendelkezés hiányában is elismeri a haszonkölcsönzési jogot. A jog tartalmának további megállapításánál emiatt a Bérlet-irányelvben szereplő fogalomból érdemes kiindulni, ez pedig haszonkölcsönzés alatt a nyilvánosság számára nyitva álló intézmény útján határozott időre történő olyan használatba adást érti, amely sem közvetlenül, sem közvetetten nem irányul gazdasági vagy kereskedelmi előny szerzésére.¹⁵⁶

Az irányelv maga nem fogalmazza meg, hogy mit ért nyilvánosság számára nyitva álló könyvtár fogalma alatt, vagyis a tagállamoknak lehetőségük van ennek rendezésére. A magyar jogalkotó a meghatározást nem a szerzői jogról szóló törvényben, hanem a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvényben helyezte el. E szerint a nyilvánosság számára nyitva álló könyvtárnak több kritériumnak is meg kell felelnie. Az intézménynek mindenki által használhatónak és megközelíthetőnek kell lennie, amelynek vezetője felsőfokú szakirányú végzettséggel rendelkezik és könyvtári szakembert alkalmaz. Ezenkívül rendelkeznie kell kizárólagosan a könyvtári szolgáltatások céljaira alkalmas helyiséggel, rendszeresen, a felhasználók többsége számára megfelelő időpontban kell nyitva tartania, és helyben nyújtott alapszolgáltatásai ingyenesek. Működéséről

151 A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény módosításáról szóló 2008. évi CXII. tv.

152 Szjt. 23. § (3) bek.: „A terjesztés joga kiterjed a mű egyes példányainak a nyilvánosság részére történő haszonkölcsönbe adására is.”

153 Szjt. 3. §: „A szerzői jogok és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok átszállására, átruházására, megterhelésére, valamint az e törvény hatálya alá tartozó művekkel és egyéb teljesítményekkel összefüggő egyéb személyi és vagyoni jogviszonyokban az e törvényben nem szabályozott kérdésekben a Polgári Törvénykönyv rendelkezései az irányadók.”

154 Ptk. 6:357. § (1) bek.

155 CPI L. 133-1. cikk: „Lorsqu’une oeuvre a fait l’objet d’un contrat d’édition en vue de sa publication et de sa diffusion sous forme de livre, l’auteur ne peut s’opposer au prêt d’exemplaires de cette édition par une bibliothèque accueillant du public. Ce prêt ouvre droit à rémunération au profit de l’auteur selon les modalités prévues à l’article L. 133-4.”

156 Bérlet-irányelv, 2. cikk (1) bek. b) pont.

statisztikai adatokat kell szolgáltatnia, el kell látnia a törvény által ráruházott alapfeladatokat, valamint nevében is meg kell jelennie a könyvtár kifejezésnek.¹⁵⁷ Ebben a fogalomba egyébként az országos, megyei és városi könyvtárakon kívül az egyetemi könyvtárak is beleértendők, bár értelemszerűen ezek tevékenysége alapvetően a nyilvánosság egy szűkebb körét célozza.

A nyilvánosság számára nyitva álló könyvtár fogalmát a francia törvény kijelölt helyi könyvtárak, a felsőoktatásért felelős miniszter irányítása alatt álló felsőoktatási, tudományos, kulturális vagy szakmai közintézmények könyvtárai, az üzemi tanácsok könyvtárai, valamint minden olyan könyvtár vagy szervezet, amely gyűjteményét a nyilvánosság számára elérhetővé teszi, és az éves szinten beszerzett könyvek több mint felét a beiratkozott tagok részére haszonkölcsönbe adja.¹⁵⁸ A francia meghatározás utolsó eleme tehát nyitottá teszi ezt a listát, amelybe bizonyos kritériumok teljesülése esetén magán- és közkönyvtárak is bekerülhetnek. Ez megfelel a Bérlet-irányelv tág megfogalmazásának is, amely alapján nemzetközi szervezetek, bíróságok, különböző vállalatok nyilvánosság számára nyitva álló dokumentációs központjai is beleértendők.¹⁵⁹

A Bérlet-irányelv egyértelműen fogalmaz, amennyiben haszonkölcsönzéseként a határozott idejű használatba adást érti. A könyvtári feladatok ellátása kapcsán felvetődő egyik leggyakoribb probléma azzal függ össze, hogy a haszonkölcsönzési jog indokolatlanul tesz különbséget a könyvtár egyes szolgáltatásai között. A határozott időre történő használatba adásba ugyanis általában nem értendő bele a helyben olvasás (az 1997. évi CXL. tv. értelmében a könyvtár helyben nyújtott alapszolgáltatásai ráadásul ingyenesek), csak az, amikor az olvasó ténylegesen kikölcsönzi az adott művet azzal a céllal, hogy annak tartalmát egy általa szabadon választott helyen ismerje meg. Ezt az értelmezést a Bérlet-irányelv (10) preambulumbekkezdése is megerősíti.

A kiállításra és a hangfelvételek vagy filmek nyilvános előadás vagy sugárzás céljából történő hozzáférhetővé tételére sem terjed ki a haszonkölcsönzés joga, de ezeket a helyben olvasástól eltérően, a vagyoni jogok keretében külön ki is szokták emelni mint engedélyköteles felhasználásokat. A preambulumbekkezdés azt is rögzíti, hogy a könyvtárközi kölcsönzésre sem terjed ki a haszonkölcsönzési jog. A magyar szerzői jog egyébként ez utóbbi felhasználási módot is a terjesztés egyik formájának tekinti, vagyis alapvetően engedélyköteles felhasználásról lenne szó. Ezzel szemben viszont a könyvtárközi kölcsönzés vonatkozásában a törvény szabad felhasználást állapít meg.¹⁶⁰

157 A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény 54. § (1) bekezdése. Fontos kiemelni, hogy a törvény 54. § (2) bekezdése értelmében a nyilvános könyvtárakról az illetékes miniszter jegyzéket vezet.

158 CPI R. 133-1. cikk: „Les bibliothèques accueillant du public pour le prêt mentionnées aux articles L. 133-3 et L. 133-4 sont : 1° Les bibliothèques des collectivités territoriales désignées aux articles L. 310-1 à L. 310-6 et L. 320-1 à L. 320-4 du code du patrimoine ; 2° Les bibliothèques des établissements publics à caractère scientifique, culturel et professionnel et des autres établissements publics d'enseignement supérieur relevant du ministre chargé de l'enseignement supérieur ; 3° Les bibliothèques des comités d'entreprise ; 4° Toute autre bibliothèque ou organisme mettant un fonds documentaire à la disposition d'un public, dont plus de la moitié des exemplaires de livres acquis dans l'année est destinée à une activité organisée de prêt au bénéfice d'usagers inscrits individuels ou collectifs.”

159 LEBOIS (2012) 21. pont.

160 Sztj. 40. §: „A szabad felhasználás keretében többszörözött példányok – a könyvtárközi kölcsönzés és a 36. § (5) bekezdésében foglalt eset kivételével – nem terjeszthetők a szerző engedélye nélkül.” A könyvtárközi kölcsönzésre vonatkozó szabad felhasználásról részletesen a haszonkölcsönzési jog korlátozásánál szöveglünk.

A nyilvános haszonkölcsönzési jog harmadik konjunktív fogalmi eleme pedig az, hogy a tevékenység sem közvetlenül, sem közvetve nem irányulhat gazdasági vagy kereskedelmi előny szerzésére. Mind az irányelv (11) preambulumbekendése, mind az irányadó magyar kommentárok álláspontja szerint egy csekély mértékű könyvtári beiratkozási díj, amelynek összege nem haladja meg az intézmény működési költségeinek fedezéséhez szükséges mértéket, még nem teszi a haszonkölcsönzést gazdasági előnnyel járó tevékenységgé.¹⁶¹ Az önköltség elérése viszont már azt eredményezheti, hogy a szerző engedélyéhez kötött felhasználásról van szó, a bérleti jog körében értékelve a felhasználási cselekményt.¹⁶² A haszonkölcsönzési jog tárgya alapvetően bármely szerzői mű lehet, bár az irányelv értelmében ez alól az építészeti és iparművészeti alkotások ki vannak zárva.¹⁶³ A harmonizáció hiánya természetesen nem jelenti azt, hogy a tagállamok ne terjeszthetnék ki a jogot ezekre a művekre is.¹⁶⁴

A CPI alapján csak a kiadói szerződés keretében kiadott könyvek tartozhatnak a díjazás alá. Felvetődhet az a kérdés is, hogy ebből kifolyólag Franciaország nem megfelelően ültette át az irányelvet, az ugyanis csak a díjazás mértékének meghatározását bízta a tagállamok szabad rendelkezésére.¹⁶⁵ A részleges átültetés következtében a francia jogalkotó nem tett eleget az irányelvek átültetésével kapcsolatban megfogalmazott alapvető követelménynek, vagyis a konformitásnak.¹⁶⁶ Ez a mulasztás tovább mélyíti az egyes szerzők közötti megkülönböztetést azáltal, hogy a szerzői kiadásban megjelentetett műveket kizárja a haszonkölcsönzési jog gyakorlásából, ráadásul ezáltal burkoltan kiadói szerződések megkötésére is sarkallja a szerzőket. További szűkítést jelent, hogy csak a könyv formában kiadott művekre vonatkozik a rendelkezés, vagyis az eredendően e-könyvként kiadott művek szerzői szintén nem tartoznak a rezsim hatálya alá.¹⁶⁷ Az egyéb szerzői művek, így a könyvtárakban tipikusan megtalálható folyóiratok, illetve hang- és videofelvételek szintén kizárásra kerültek.

A haszonkölcsönzési jogot, mint már utaltunk rá, tipikusan a terjesztési jog részeként szokás felfogni, annak ellenére, hogy az uniós irányelvek ezt a két jogot egymástól eltérően kezelik. Ez egyrészt annak köszönhető, hogy a Bérlet-irányelv hamarabb került elfogadásra, az InfoSoc-irányelv tárgyalása során pedig a már harmonizált kérdéseket nem érintették. Az InfoSoc-irányelv terjesztési jogra vonatkozó 4. cikke pedig nem foglalja magában a haszonkölcsönzés jogát.¹⁶⁸ Ebből logikusan az következne, hogy a terjesztés jogába automatikusan

---

161 A Bérlet-irányelv (11) preambulumbekendése így szól: „Amennyiben a nyilvánosság számára nyitva álló intézmény általi haszonkölcsönzése esetén olyan díjat kell fizetni, amelynek összege nem haladja meg az intézmény működési költségeinek fedezéséhez szükséges mértéket, akkor ezen irányelv értelmében ez nem minősül közvetlen vagy közvetett gazdasági vagy kereskedelmi előnynek.”

162 GYERTYÁNFY (2014) 270–271.

163 Bérlet-irányelv, 3. cikk (2) bek.

164 GYERTYÁNFY (2014) 193.

165 ALLEAUME (2004) 723.

166 ZOLYNSKI (2007) 159.

167 Az e-könyvek haszonkölcsönzése egyébként napjaink szerzői jogi diskurzusának fontos elemét képezi a licencia és az adásvétel elhatárolásának kérdése miatt.

168 A Bírósága pl. egyik ítéletében úgy fogalmazott, hogy az InfoSoc-irányelv 4. cikk (1) bekezdése értelmében vett „adásvételtől eltérő, más módon történő nyilvános terjesztés” fogalma kizárólag a tárgy tulajdonjogának átruházását foglalja magában. Tehát sem az a tény, hogy a mű példányainak használatát lehetővé teszik a nyilvánosság számára, sem az, hogy az említett példányokat nyilvánosan bemutatják azok használata lehetőségének engedélyezés nélkül nem tekinthető a terjesztés ilyen formájának. A C-456/06. sz. Peek and Cloppenburg ügyben 2008. április 17-én hozott ítélet. De pl. az értékesítési célú reklámozástól eltiltást lehet kérni. A C-516/13 sz. Dimensione Direct Sales and Michele Labianca ügyben 2015. május 13-án hozott ítélet.

nem értendő bele a haszonkölcsönzési jog.¹⁶⁹ A magyar törvény viszont a két jog viszonyát kifejezetten nevesíti az Sztj. 23. § (3) bekezdésében, és a terjesztés jogának körébe tartozónak tekinti a haszonkölcsönzési jogot.¹⁷⁰ A könyvtári haszonkölcsönzés díjigényként való meghatározása tehát tulajdonképpen a terjesztési jog egy korlátjának is tekinthető.¹⁷¹

A francia szerzői jog nem ismeri a terjesztés jogát, amely miatt a haszonkölcsönzési jog meghatározása, dogmatikailag pontos elhelyezése is nehézségekbe ütközik. Christophe Alleaume meghatározása szerint a haszonkölcsönzési jog egy oltvány a francia szerzői jogban, a skandináv jog ráerőltetése közösségi közvetítéssel egy latin jogi hagyományokkal bíró országra.¹⁷² Annak ellenére mondja mindezt, hogy Henri Desbois 1966-ben megjelent szerzői jogi kommentárja¹⁷³ óta gyakorlatilag általánosan elfogadott az a vélemény,¹⁷⁴ mely szerint a francia jog igenis ismeri a haszonkölcsönzés jogát, amely a rendelkezésre bocsátási jogból (*droit de destination*) eredeztethető. Ez utóbbi azt jelenti, hogy a szerző a felhasználási jogainak átengedésekor meghatározhatja, hogy a forgalomba hozott példányoknak mely konkrét felhasználási módjait engedélyezi.¹⁷⁵

A Bérlet-irányelv rendelkezései a korábban szabadon végzett haszonkölcsönzési tevékenységet is engedélyköteles felhasználássá tették. Az könnyen belátható, hogy a gyakorlatban az előzetes engedélyek beszerzése jelentősen megnehezítené, sőt mi több, ellehetetlenítené a könyvtári haszonkölcsönzés korábban működő rendszerét. A könyvtárak ugyanis képtelenek lennének ellátni azt a feladatukat, hogy a közönség egésze számára a lehető legteljesebb gyűjteményt kínálják annak érdekében, hogy az olvasók információhoz juthassanak, és az intézmény hozzájáruljon a felhasználók tudományos és kulturális művelődéséhez. A kizárólagos jog bevezetése természeténél fogva azt is jelenti, hogy a jogosultak megtilthatják műveik nyilvános haszonkölcsönzését. Ennek a jognak a gyakorlása viszont veszélybe sodorná a könyvtári feladatok ellátását.¹⁷⁶ Ráadásul egy ilyen rendszer azzal a negatív következménnyel is járna, hogy a nagyközönség nehezebben, illetve adott esetben sokkal szűkebb körben férhetne hozzá a könyvtárakban őrzött kulturális kincsekhez. A kizárólagos jog biztosítása tehát gyakorlati szempontokból nézve nem több pusztá deklarációnál, egy gesztusnál, megvalósítása ugyanis sokkal több hátrányt okozna, mint amennyi előnyt a jogosultak élveznek az engedélyezési jog gyakorlásából.

Mindezen hátrányok ellenére a haszonkölcsönzési jog kizárólagos jogként való definiálását két érv indokolja. Az egyik a haszonkölcsönzési jog és a bérleti jog összekapcsolása jelentette az irányelv elfogadásának folyamatában. Mivel a két felhasználási mód nagyon hasonló cselekményeket rejt magában, a jogosultak számára hátrányt jelentett volna, ha csak az egyik kapcsán biztosítják számukra a kizárólagos jogot. A másik érv, amelyet fel szoktak hozni ennek alátámasztására, abban áll, hogy a haszonkölcsönzés alternatívát nyújt a felhasználóknak

169 A bérleti jogot viszont az irányelvek is a terjesztési jog részének tekintik. GYERTYÁNFY (2014) 192.

170 Sztj. 23. § (3) bek.: „A terjesztés joga kiterjed a mű egyes példányainak a nyilvánosság részére történő haszonkölcsönbe adására is. A hangfelvételen foglalt művek szerzői e jogukat a 78. § (2) bekezdésének megfelelően gyakorolhatják. A filmalkotások szerzői e jogukat szintén csak közös jogkezelés útján gyakorolhatják, díjukról csak a felosztás időpontját követő hatállyal, a rájuk jutó összeg erejéig mondhatnak le.”

171 A korlátozásról részletesen l. a következő pontot.

172 ALLEAUME (2004) 721.

173 DESBOIS (1978) n° 288.

174 Lásd ezzel kapcsolatban pl. GAUTIER (2012); LUCAS (1998); POLLAUD-DULIAN (1989); ALLEAUME (1997).

175 ALLEAUME (2001) 44.

176 COMTE (1993) 35.

az adásvételhez képest, és mint ilyen, befolyással bír a szerzői művek elsődleges forgalmára. Más szóval, alkalmas arra, hogy gyakorlásával a jogosultaknak (anyagi) hátrányt okozzon.

b) A bérleti jog jellemzői

A bérleti jogot a BUE nem nevesíti, de a haszonkölcsönzési joggal ellentétben, egyéb nemzetközi szerzői jogi egyezmények rendelkeznek róla. A Bérlet-irányelv révén uniós harmonizáció tárgyát is képezi. A Bérlet-irányelv az alábbi megfogalmazást használja a vagyoni jog meghatározásához: határozott időre történő használatba adás közvetlen vagy közvetett gazdasági vagy kereskedelmi előny érdekében [2. cikk (1) bek. a) pont]. A fogalomnak megfelelően és a haszonkölcsönzési jog elemzése során alkalmazott metódust követve, először a bérleti jog tartalmát elemezzük, mielőtt rátérnénk az ennek átruházása kapcsán a szerzőt megillető díjigényre.

A magyar szerzői jogi törvény szerint a terjesztés magában foglalja a műpéldány bérbeadását is [Szt. 23. § (2) bek.]. A jogügylet tartalmának meghatározása viszont nem a szerzői jog, hanem a polgári jog körébe tartozik. A Bérlet-irányelv nem a visszterhesség,¹⁷⁷ hanem a tágabban értelmezhető közvetlen vagy közvetett gazdasági előny kategóriáját alkalmazza a fogalom meghatározásánál, amelynek egy határozott időre történő használatba adáshoz kell kötődnie [2. cikk (1) bek. a) pont]. A szerzői jogi felhasználási cselekmény megvalósulása szempontjából viszont az üzletszerűség nem feltétel,¹⁷⁸ de a visszterhesség igen. A bérleti jog minden műtípusra kiterjed,¹⁷⁹ bár a jog tárgyának meghatározása kapcsán a törvény (a Bérlet-irányelv megoldásának megfelelően) kiemeli, hogy ez a jog az építészet, az iparművészet és az ipari tervezőművészet körében csak a tervekre vonatkozik [Szt. 23. § (4) bek.].

A Bérlet-irányelv a szerzők védelmében egy külön rendelkezést iktatott a be, amely a bérleti jog átengedése esetén is méltányos díjazáshoz való jogot biztosít a szerzőknek és az előadóművészeknek. Az irányelv ezzel a szabállyal láthatóan a kizárólagos jog és a díjigény optimális kombinációját kívánta megvalósítani, azzal a céllal, hogy a jogosulti érdekek hatékonyabb érvényesülését biztosítsa.¹⁸⁰ Álláspontunk szerint ez nem tekinthető korlátozásnak, így a bérleti jog díjigénnyé való leSORÍTÁSÁNAK, hiszen célja éppen a jog gyakorlásának átengedése esetén az anyagi kompenzáció biztosítása. Az Szt. ugyanis akként rendelkezik (összhangban a Bérlet-irányelv 5. cikkével),¹⁸¹ hogy ha a szerző a filmalkotásra vagy a hangfelvételben foglalt műre vonatkozó bérbeadási jogát a film vagy a hangfelvétel előállítójára ruházta, vagy egyébként engedélyezte számára e jog gyakorlását, a mű bérbeadással történő terjesztése ellenében továbbra is megfelelő díjazást követelhet a film vagy a hangfelvétel előállítójától [23. § (6) bek.].

177 Ptk. 6:331. § (1) bek.: „Bérleti szerződés alapján a bérbeadó meghatározott dolog időleges használatának átengedésére, a bérlet a dolog átvételére és bérleti díj fizetésére köteles.”

178 GYERTYÁNFY (2014) 188.

179 A szoftverek bérbeadására is, hiszen azt már a Szoftver-irányelv 4. cikke is biztosította a jogosultak részére. Tehát annak ellenére, hogy a Bérlet-irányelv kifejezetten kizárja a hatálya alól a számítógépi programok bérbeadását (4. cikk), egyben vissza is utal annak Szoftver-irányelv szerinti alkalmazására.

180 BÉRCESI (1997) 341.

181 Bérlet-irányelv 5. cikk (1) bek.: „Ha egy szerző vagy előadóművész hangfelvételre vagy egy film eredeti vagy többszörözött példányára vonatkozó bérleti jogát a hangfelvétel vagy film előállítójára ruházta, vagy nekik átengedte, a szerző vagy előadóművész a bérlet ellenében továbbra is méltányos díjazást követelhet.”

A felhasználási szerződések megkötésekor általában jellemző a szerző gyengébb szerződéses pozíciója (annak ellenére, hogy elvileg ők azok, akik a művek felhasználására kizárólagos joggal rendelkeznek),¹⁸² amelynek eredményeként többnyire a bérleti jog gyakorlását is átengedi a film- vagy hangfelvétel előállítónak.¹⁸³ A francia bírói gyakorlatban merült fel egyébként az a kérdés, hogy a jog ingyenesen átengedhető-e, különös tekintettel arra a dogmatikai megoldásra, amelynek értelmében a bérleti jog a többszörözési jogból levezethető rendelkezési jog részét képezi (azonban kifejezetten nem került a CPI-ben elismerésre). A bírói gyakorlat igenlő választ adott a kérdésre azzal a megkötéssel, hogy a szerződésben a bérleti jog ingyenes átengedésének kifejezetten szerepelnie kell.¹⁸⁴ A díjazáshoz való jog szempontjából fontos utalni arra is, hogy a francia szerzői jog az audiovizuális felhasználási szerződésekben (*contrat de production audiovisuelle*) a bérleti jog átengedése automatikusan vélelmezésre kerül.¹⁸⁵ A szerzőt azonban ebben az esetben is megilleti a díjazáshoz való jog.¹⁸⁶ Az irányelvnek való megfelelés tehát egyben tulajdonképpen ki is üresíti az ingyenes átengedéshez való jogot, mivel erről a díjigényről nem lehet lemondani.

A Bérlet-irányelv egyébként méltányos díjazást ír elő ebben az esetben is¹⁸⁷ – hasonlóan az InfoSoc-irányelvben található magáncélú másolatra tekintettel fizetett díjazáshoz. Azzal kapcsolatban, hogy hogyan kell a méltányos díjazást ebben a vonatkozásban értelmezni, az irányelvben még a magáncélú másolatra tekintettel fizetett díjak kapcsán meghatározott szempontokhoz képest is kevesebb útmutatást találunk. A Bérlet-irányelv (13) preambulumbekzdése annyit mond, hogy mértékének meghatározásánál figyelembe kell vennie a film, illetve hangfelvétel előállításában a szerzők, illetve előadóművészek hozzájárulásának mértékét. A tagállamok tehát szabadon megállapíthatnak átalánydíjat, de a bérleti jog gyakorlásából eredő bevételhez igazodó arányos díjazást is.¹⁸⁸

c) A bérleti és nyilvános haszonkölcsönzési jog korlátozása

A nyilvános haszonkölcsönzési jog esetében a tagállamokban végül bevezetett rendszerek kapcsán sokkal hangsúlyosabb szerepet kap a jog korlátozhatósága és korlátozása, hiszen mind Magyarország, mind Franciaország díjigényként, nem pedig engedélyezési jogként ültette át a vagyoni jogot a klasszikusan haszonkölcsönzés útján terjesztett művek esetében.¹⁸⁹ A bérleti jog tekintetében viszont a díjigény sokkal inkább a jog tényleges érvényesítésének eszközeként, semmint korlátként fogható fel.

182 GYENGE (2004) és GYENGE (2005a).

183 Tekintettel azonban arra, hogy a tulajdon átruházását és a bérletet az Sztj. külön nevesíti, külön jogként ismerte el őket, előfordulhat olyan szerződés is, amelyben az egyik részjogosultság átengedésre kerül, míg a másik nem. Az ilyen típusú szerződések leginkább a (jogokkal a szerzőktől származtatott módon rendelkező) film- és hangfelvétel-előállítók, valamint a felvételek terjesztését végző ügynökségek között állnak fenn.

184 CA Paris, 4e ch., 1er juill. 1998: RIDA janv. 1999. 390.

185 CPI L. 132-24. cikk

186 CPI L. 132-25. cikk. Megjegyzendő, hogy a francia jogalkotó nem megfelelően ültette át az irányelvet, mivel az előadóművészek számára nem biztosította a díjazásra tekintettel fennálló jogot. LEBOIS (2012) 51. pont.

187 Bérlet-irányelv 5. cikk.

188 LEBOIS (2012) 52. pont.

189 Más műtípusok esetében ennek megfelelően továbbra is a haszonkölcsönzési jogra vonatkozó kizárólagos jog főszabálya az irányadó.

A haszonkölcsönzési jog esetében az irányelv alapvetően a kizárólagos jog biztosítását írja elő a tagállamoknak, viszont korlátozás bevezetését is lehetővé teszi számukra. Ezt annak a felismerése miatt teszi, hogy a haszonkölcsönzési jognak, azaz hangsúlyozottan az ennek fejében járó díjazásnak a könyvtárak tevékenysége révén sokkal inkább kultúrátámogató szerepe is lehet, mint a többi díjnak. Az uniós harmonizáció ezért ezen a területen változatosabb eredményhez, többfajta megoldási kísérlethez vezetett, mint pl. a magáncélú másolatokra tekintettel fizetett díjak esetében. Ezt egyébként maga az irányelv is elismeri annak kimondásával, hogy a díjazás mértékéről a tagállamok szabadon, kultúrpolitikai céljaiknak megfelelően dönthetnek.¹⁹⁰

A Bérlet-irányelv – figyelembe véve a fent kifejtett kulturális szempontokat is – lehetővé teszi, hogy a tagállamok ne kizárólagos jogként állapítsák meg a haszonkölcsönzés jogát. Az irányelv 6. cikk (1) bekezdése akként fogalmaz, hogy a tagállamoknak lehetőségük van kivételeket megállapítani a haszonkölcsönzési jog alól, amennyiben a szerzők díjazásban részesülnek. Álláspontunk szerint, amennyiben a tagállamok a kizárólagos jog megtartása mellett döntetnének, az magában foglalná a közös jogkezelés bevezetését is, legalábbis azon műfajták esetében, amelyeket hagyományosan így is haszonkölcsönzés körében kezelnek. Az egyéni engedélyezési jog gyakorlása ugyanis aránytalan teherrel járna, ráadásul nehezen megvalósítható lenne a könyvtári állományban őrzött művek változatos jogi helyzete miatt – hasonlóan ahhoz a problémakörhöz, amelyet egyébként a könyvtári könyvdigitalizálás körében figyelhetünk meg. A könyvtárak zavartalan működéséhez viszont elengedhetetlen, hogy felhasználási jogokat szerezzenek, ennek a tömeges engedélyadási módnak egy másik lehetséges megoldása a kényszerengedélyek bevezetése lenne. Ez viszont szerzői jogtól idegen természete miatt kerülendő megoldás. Támogatandónak ítéljük meg tehát azon tagállami álláspontokat, amelyek, élve az irányelvben biztosított lehetőséggel, díjigényként határozzák meg a haszonkölcsönzési jogot.¹⁹¹

A magyar szerzői jog a nyilvános haszonkölcsönzés jogát két irányból korlátozza. Az egyik irány a könyvtárközi kölcsönzés esetében megvalósuló szabad felhasználás, amellyel azt éri el a jogalkotó, hogy a Bérlet-irányelv (10) preambulumbekkezdésében meghatározott módon erre a felhasználási formára semmi esetre se terjedjen ki a kizárólagos jog.¹⁹² A könyvtárközi kölcsönzés az 1997. évi CXL. törvény 1. sz. mellékletének n) pontja értelmében valamely dokumentum szolgáltatása egyik könyvtárból a másikba, beleértve az eredeti dokumentum kölcsönzését, a másolatok szolgáltatását, valamint a könyvtárközi dokumentumszolgáltatásra vonatkozó kérések közvetítését is. A szakasz a könyvtárak számára biztosít szabad felhasználási lehetőséget (a törvény nem él szűkítéssel, tehát nem csak a nyilvános szolgáltatást nyújtó könyvtárak vagy az országos szakkönyvtárak tartozhatnak ide). Ennek értelmében a szabad felhasználás¹⁹³ keretében létrejött dologi példányok terjeszthetők könyvtárközi kölcsönzés keretén belül.¹⁹⁴

190 Bérlet irányelv 6. cikk (1) bek.

191 A tagállamok többsége kötelező közös jogkezeléshez kötött díjigényként határozta meg a haszonkölcsönzés jogát, amelyet többnyire az adófizetők pénzéből, állami támogatás formájában finanszíroz. KIKKIS (2014) 463.

192 GYERTYÁNFY (2014) 193.

193 Szt. 35. § (4) bek.: „Nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtár, iskolai oktatás célját szolgáló [33. § (4) bek.] intézmény, muzeális intézmény, levéltár, valamint a közgyűjteménynek minősülő kép-, illetve hangarchívum a műről másolatot készíthet, ha az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja, és a) tudományos kutatáshoz vagy archiváláshoz szükséges; b) nyilvános könyvtári ellátás vagy a 38. § (5) bekezdésében meghatározott felhasználás céljára készül; c) megjelent mű kisebb részéről, illetve újság- vagy folyóiratcikkéről belső intézményi célra készül, vagy d) külön törvény azt kivételes esetben, meghatározott feltételekkel megengedi.”

194 GYERTYÁNFY (2014) 272.

A másik, ennél sokkal fontosabb korlátozása a kizárólagos jognak az országos szakkönyvtárak javára beiktatott szabad felhasználási eset.¹⁹⁵ A törvény 2003-as módosításakor a szabad felhasználást a nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtárak javára változtatták (amely nem egyezik meg a nyilvános könyvtár fentebb meghatározott fogalmával). Figyelemmel az irányelv harmonizációs céljára, illetve az Európai Unió Bíróságának esetjogára, 2009-ben ismét módosították a rendelkezést, ekkor nyerte el a jelenleg hatályos formáját. Az Szjt. tehát jelenleg az országos szakkönyvtárak részére biztosítja a szabad felhasználást,¹⁹⁶ ez viszont nem ingyenes felhasználás, ami egyébként következik az irányelv rendelkezéseiből is. Az Szjt. 23/A. §-a díjazás megfizetését rendeli el, a Bérlet-irányelv rendelkezésének megfelelően.

A CPI a kivételek általános megfogalmazásához hasonló fordulattal élve vezet be a haszonkölcsönzési jog korlátozását.¹⁹⁷ Arról rendelkezik ugyanis, hogy a szerző nem tiltakozhat művének ilyen felhasználása ellen. A törvény érdekessége, hogy explicit módon a haszonkölcsönzési jogot mint kizárólagos jogot nem tartalmazza, ennek fennállására a negatívból való következtetés elvének alkalmazásával juthatunk el.¹⁹⁸ Ráadásul a szöveg megfogalmazása arra is utalhat, hogy a törvény kényszerengedélyként vezette be a haszonkölcsönzési jogot. Ez viszont nem áll fenn, hiszen a könyvtáraknak nem kell a felhasználáshoz előzetesen engedélyt kérni sem a közös jogkezelő szervezettől, sem a jogosultaktól.

Más jellegű korlátot jelent a hangfelvételben foglalt művek és a filmalkotások szerzői tekintetében felállított közös jogkezelés.¹⁹⁹ Az Szjt. ezekre az esetekre nem írja elő a szabad felhasználás bevezetését, tehát a kizárólagos jog érintetlen marad. Ezzel szemben a szerzők e jogukat csak közös jogkezelés útján gyakorolhatják.²⁰⁰ A közös jogkezelés szempontjából a bérleti jog korlátozásának, illetve korlátozhatóságának nincsen jelentősége. Mint utaltunk rá, a szerzőket a bérleti jog gyakorlásának átengedése vagy átruházása esetén megillető díjgény nem a kizárólagos jog díjgénnyé való csökkentésének tekinthető (mint a magáncélú másolatokra tekintettel fizetett díj), sokkal inkább egy kiegészítő garancia biztosítása a szerző gyengébb tárgyalási pozíciójára tekintettel.

---

195 Szjt. 39. §: „Az országos szakkönyvtárak a mű egyes példányait szabadon haszonkölcsönbe adhatják. Ez a rendelkezés nem vonatkozik a szoftverre és a számítástechnikai eszközökkel működtetett adatbázisra.”

196 Az országos szakkönyvtárak felsorolását a az 1997. éci CXL. törvény 3. sz. melléklete tartalmazza. Ilyen intézménynek minősül a következő 11 intézmény: Budapesti Műszaki Egyetem Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár, az Országos Egészségtudományi Szakkönyvtár, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, a Magyar Mezőgazdasági Múzeum és Könyvtár, az Országgyűlési Könyvtár, az Országos Idegen nyelvű Könyvtár, az Oktatókutató és Fejlesztő Intézet Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár, a Magyar Nemzeti Digitális Archívum és Filmintézet Könyvtára, a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtörténeti Könyvtár.

197 CPI L.122-5. cikk.

198 Vagyis ebben az esetben is felvetődhet az irányelv nem megfelelő átültetésének problémája. Úgy tűnik ugyanis, hogy a francia jogalkotó nem implementálta a Bérlet-irányelv kizárólagos jogot biztosító 1. cikk (1) bekezdését. RENEAUD (2004) 71.

199 Szjt. 23. § (3) bek. „A terjesztés joga kiterjed a mű egyes példányainak a nyilvánosság részére történő haszonkölcsönbe adására is. A hangfelvételben foglalt művek szerzői e jogukat a 78. § (2) bekezdésének megfelelően gyakorolhatják. A filmalkotások szerzői e jogukat szintén csak közös jogkezelés útján gyakorolhatják, díjukról csak a felosztás időpontját követő hatállyal, a rájuk jutó összeg erejéig mondhatnak le.”

200 A vezetékes továbbközvetítési jog körében elmondottak, mivel lényeges különbség nem található a jog gyakorlásának módjában, itt is érvényesek. Azzal a megszorítással, hogy a közös jogkezelés tárgya természetszerűleg a hangfelvételbe foglalt művek, valamint a filmalkotások szerzőit megillető haszonkölcsönzési jog gyakorlása.

2.1.2. A haszonkölcsönzésre tekintettelfizetett díj érvényesítésének módjai

A közös jogkezelő szervezetek szerepe korlátozottan érvényesül a haszonkölcsönzési díj megállapítása során, így voltaképpen közvetítő, adminisztrátori szerepet töltenek be a díjak beszedésénél és felosztásánál.

a) A díj megállapítása

A könyvtári haszonkölcsönzési díj megállapítása Magyarországon költségvetési törvényben, Franciaországban pedig a CPI-ben történik, ami a közös jogkezelő szervezetek díj meghatározásában játszott szerepének jelentős csökkenésével jár. Ez pedig, a haszonkölcsönzési jog lényegével összevetve, annak megkérdőjelezéséhez vezet, hogy a felhasználásra tekintettel fizetett díj lényegét tekintve szerzői jogi díjnak tekinthető-e.

A magáncélú másolat kapcsán ismertetett dilemmánál is kényesebb kérdést vet fel, hogy a haszonkölcsönzés tekintetében fizetendő díj kit terheljen. A szerzői jogilag releváns cselekményt ugyanis a könyvtár végzi, a Bérlet-irányelv meghatározásának megfelelően az intézmény az, amely időlegesen használatba adja az állományában megtalálható szerzői műveket. Ezek viszont gyakran állami fenntartású szervezetek, amelyek a költségvetésükből nehezen tudják kigazdálkodni a díj megfizetését. A problémára adott válaszként felmerülhet a díj továbbhárítása az olvasóközönségre, mint ahogyan ez a magáncélú másolat esetében is történik. Ez azonban egyrészt nem felelne meg a könyvtári működés alapelveinek, másrészt vélhetően a haszonkölcsönzés ingyenességét is sértené, emiatt az irányelvbe ütköző megoldás lenne. Christophe Alleaume ezzel ellentétes véleményt képvisel. Ő ugyanis megjegyzi, hogy egyrészt a haszonkölcsönzési szerződés ingyenessége nem jelent abszolút ingyenességet (erre utal az éves beiratkozási díj is), továbbá ez nem a haszonkölcsönzési szerződés részét képező díj lenne, hiszen nem a könyvtár, hanem a szerződésen kívüli harmadik fél, vagyis a szerző a jogosultja. Mindebből pedig a jogtudós szerint az következik, hogy a felhasználás nem válna visszerhessé.²⁰¹

A Bérlet-irányelv 2003-ban történt implementációját megelőzően Franciaországban felvetődött olyan javaslat is, amely eredetileg az olvasókra kívánta telepíteni a díjfizetési kötelezettséget. A szerény mértékű átalánydíj felosztását a javaslat a szerzők és a kiadók között 70–30% arányban kívánta rendezni. Ez a javaslat (értelemszerűen) politikai okok miatt került elutasításra. Szerzői jogi szempontból sem feltétlenül lenne védhető, mivel a felhasználási cselekményt a könyvtárak valósítják meg a művek haszonkölcsönbe adásával, nem pedig az olvasók a haszonkölcsönbe vétellel.

A harmadik megoldási kísérlet, ha az állam eleve költségvetési támogatásként átvállalja a díj megfizetését. Így végső soron a nyilvános haszonkölcsönzésre tekintettel fizetett díj egy szerzői jogi köntösbe bújtatott állami támogatási rendszerré válik. Ez annak fényében különösen jelentős, hogy a díjak egy része szociális vagy kulturális alapon osztható fel – legalábbis a francia törvény ilyen szempontokat is figyelembe vesz a felosztási kulcsok meghatározásánál. Előnye abban rejlik, hogy a támogatás mértéke általában objektív alapokon nyugszik.²⁰²

201 ALLEAUME (2001) 48

202 Az objektív kritérium alapulvétele nem feltétlenül jelenti a támogatási rendszer „igazságosságát”. Bár az Európai Unióban a diszkrimináció tilalmának alapulvétele kell érvényesülnie, főként a skandináv országokban (volt) jellemző a díjnak a csak hazai szerzők kölcsönzési adatainak megállapítása utáni kifizetése.

Hátránya viszont, hogy a költségvetési források szűkössége miatt a kompenzáció mértéke jelképes is lehet.²⁰³

A díj kapcsán az irányelv nem rendelkezik arról, hogy annak megfelelőnek, vagy arányosnak kell-e lennie, pusztán a díjfizetési kötelezettség bevezetését írja elő. Ebből az is következhet, hogy a tagállamok kiüresíthetik a haszonkölcsonzési jogot oly módon, hogy mindössze jelképes összegű díjat állapítanak meg. Másrészt a szerzőkön kívüli többi jogosult az irányelv szoros értelmezése alapján nem részesülhet a díjazásban. Egyes vélemények szerint ez diszkriminatív a többi jogosulttal szemben,²⁰⁴ azonban az nem következik egyenesen az irányelv szövegéből, hogy a tagállamok ne biztosíthatnának díjazást a többi jogosult részére is. Ebből a megfogalmazásból egyébként egy ellentétes előjelű következtetés is levonható lenne: nevezetesen az, hogy az uniós jogalkotó azt szerette volna kifejezni, hogy ez a díjazás a szerzőket megillető elidegeníthetetlen jogosultság lenne. Ezt az érvelést gyengíti, hogy ahol ez volt a jogalkotó szándéka, ott kifejezetten rendelkezett a díjazáshoz való jog elidegeníthetetlenségéről, ahogyan azt tette pl. a bérbeadásra tekintettel a szerzőnél maradó jog esetében.²⁰⁵

Az irányelv pontosabb rendelkezéseinek hiányában a Bíróság jogértelmező tevékenységét kell figyelembe venni. Ez pedig a magáncélú többszörözésre tekintettel fizetett díjakhoz hasonlította a könyvtári haszonkölcsonzési díjakat.²⁰⁶ Ez a párhuzam egyben azt is jelenti, hogy a Padawan-ügyben (és ezt követő ügyekben) elmondottak *mutatis mutandis* alkalmazandók a könyvtári haszonkölcsonzés esetében bevezetett díjakra is.²⁰⁷ Vagyis egyrészt megállapítható, hogy a díj bevezetésének indoka ebben az esetben is a jogosultak számára okozott hátrány, másrészt ebből álláspontunk szerint az is következik, hogy megállapításánál indokolt a hátrányhoz igazodó valamilyen méltányossági, arányossági kritérium bevezetése. Azt egyébként maga az EUB is kifejtette, hogy mivel a díj nem a kereskedelmi felhasználások körében kerül bevezetésre, nem lehet egyenlőségelet tenni közé és a SENA-ügyben vizsgált méltányos díjazás (*rémunération équitable*) közé.²⁰⁸ Ez egyben arra is utal, hogy a díjazás mértéke alacsonyabb lehet ennél a díjnál, nem lehet viszont szimbolikus összegű. A pontos mérték meghatározásának nehézségei miatt a Bíróság jóváhagyta az átalánydíjak alkalmazását a könyvtári haszonkölcsonzés esetében.²⁰⁹

A díjat az Szjt. szerint a közös jogkezelő szervezet az évenként megállapított jogdíjközleményében, a kultúráért felelős miniszter által felügyelt költségvetési fejezetben külön törvényi soron meghatározott összeg keretén belül állapítja meg [23/A. § (2) bek.]. A jogdíjközlemények jóváhagyásának rendje miatt (azt az igazságügyért felelős miniszter végzi) az a faramuci helyzet áll elő, hogy a közlemény jóváhagyását végző, illetve a jogdíjak megfizetésére kötelezett személy végső soron azonos lesz (az állam).²¹⁰

203 Fabrice RENEAUD álláspontja szerint egyébként a közös jogkezelést éppen a beszédendő díjak szerény mértéke igazolja. RENEAUD (2004) 85.

204 COMTE (1993) 37–39.

205 Nem szabad azonban azt sem elfelejteni, hogy az üreshordozó-díjak esetében a jogalkotó nem rendelkezett a díjak átruházhatatlanságáról, azt a Bíróság mondta ki az InfoSoc-irányelvet értelmezve.

206 A C-271/10. sz. Vereniging van Educatieve en Wetenschappelijke Auteurs (VEWA) c/ Belgische Staat ügyben 2011. június 30-án hozott ítélet, 29. pont.

207 CARON (2011a) 4. pont.

208 A C-245/00. SENA-ügyben 2003. február 6-án hozott ítélet.

209 A C-271/10. sz. Vereniging van Educatieve en Wetenschappelijke Auteurs (VEWA) c/ Belgische Staat ügyben 2011. június 30-án hozott ítélet, 33. pont.

210 GONDOL (2009) 74.

Franciaországban különbséget kell tenni a szerint, hogy a felhasználás a haszonkölcsönzési jog megállapításáról szóló 2003. évi törvény szerint történik-e,²¹¹ hiszen ezek azok a felhasználások, amelyek a díjfizetés alapját képezik. A bevezetett rendszer egyébként egy komplex, két pilléren nyugvó kompenzációt ír elő. Az első pillér az állam által fizetett rész, amely egy átalánydíj.²¹² Mértékét nem a haszonkölcsönzések száma, hanem a könyvtárba beiratkozott olvasók száma alapján határozzák meg. A díjazás kalkulálásának tekintetében az egyetemi könyvtárakat és az egyéb területi könyvtárakat kell figyelembe venni. Az iskolai könyvtárak viszont ebbe a körbe nem számítanak bele. Az összes többi, a törvény által a haszonkölcsönzésre tekintettel fizetett díj mértékének meghatározásába beszámító könyvtár olvasóinak számát a területi könyvtárakba beiratkozott olvasók 4%-ában kell megállapítani. Az állam a szolgáltatott adatok alapján beiratkozott olvasónként 1,50 euró összeget térít meg a jogosultaknak (egyetemi könyvtár esetén ez az összeg 1 euró). Ez a rész tekinthető a törvényi engedély „árának”,²¹³ vagyis annak kompenzálásának, hogy a jogosultak elveszítették engedélyezési jogukat.

A második pillér célja a művek konkrét felhasználásonkénti kompenzációja,²¹⁴ azonban ez sem a kölcsönzési adatokon alapszik. A jogalkotó egyszerűsíteni kívánta a jogdíj beszedésének módját azzal, hogy nem tett különbséget a kölcsönzés céljára vásárolt és a helyben használt könyvek között, hanem általánosan a beszerzésekhez kötötte a díjfizetést. Ezzel viszont elmosta a díjazás eredeti célját, nevezetesen azt, hogy a haszonkölcsönzést hivatott kompenzálni a díjfizetés.²¹⁵ Vagyis a felállított vélelem alapján minden könyvvásárlás egyben a kölcsönbeadás lehetőségét is magában hordozza. A díjnak ezt a részét a könyvtárak által vásárolt könyvek nettó árának 6%-a adja, amelyet viszont nem a könyvtáraknak, hanem az azokat ellátó könyvkereskedéseknek kell megfizetniük. A rendelkezés némileg ellentmondásos módon éppen a könyvtárakat hozza nehezebb helyzetbe. Míg a törvény hatályba lépése előtt jelentős kedvezményeket kaptak a könyvek árából, addig a törvénymódosítás ezt 9%-ban maximalizálta.²¹⁶ Más szóval a könyvtáraknak a haszonkölcsönzési díj bevezetése miatt többet kell a beszerzésekre költeniük (és valószínűleg kevesebb könyvet tudnak vásárolni), amely viszont így veszélyezteti a közfeladataik ellátását is.

Ebben a helyzetben is felvetődik a díj áthárításának kérdése. Vagyis hogy a könyvkereskedések a díjfizetés közvetlen kötelezettjei, vagy mint az üreshordozó díjak tekintetében, csak közvetett kötelezettnek tekinthetőek? Christophe Alleaume álláspontja szerint az első értelmezést elfogadva közvetlen kötelezettnek kell tekinteni a könyvkereskedéseket.²¹⁷ Ez az értelmezés felel meg jobban annak az elképzelésnek, hogy a könyvtárak költségvetését a lehető legkisebb mértékben terhelje az újonnan bevezetett szabályozás. Hiszen, mint láttuk, a díjfizetés pusztán léte hátrányos a könyvtárakra nézve.

211 A törvény rövid kommentárját l. BELLIVIER (2003) 558.

212 CPI L. 133-3. cikk.

213 ALLAUME (2014) 724.

214 Uo.

215 RENEAUD (2004) 95.

216 Ez egyben azt is jelenti, hogy a könyv árának meghatározásáról szóló törvényt módosítani kellett annak érdekében, hogy a nagyobb, tőkeerős könyvesboltok ne tudjanak nagyobb kedvezményeket biztosítani a könyvtáraknak, kizorítva ezzel a kisebb kereskedéseket a biztos piacot jelentő könyvtári beszerzésekből.

217 ALLAUME (2014) 724.

b) A díj beszedése és felosztása

Sem a haszonkölcsönzési, sem a bérleti jog átengedésére tekintettel fennmaradó díj beszedésével és felosztásával kapcsolatban nem tartalmaz a Bérlet-irányelv konkrét rendelkezéseket. A bérleti jog átengedésére tekintettel fennmaradó díjigényről a (13) preambulumbekkezdés annyit határoz meg, hogy a méltányos díj egy összegben, vagy részletekben, a szerződés megkötésekor, vagy azt követően bármikor kifizethető. A díjazás felosztása kapcsán ezért érvényesül ugyanaz a két elv, amelyet a magáncélú másolatra tekintettel fizetett díjak esetében is megfigyelhetünk: a közös jogkezelő szervezetek a felhasználásokkal valamilyen mértékben arányosítva igyekeznek a jogosultaknak juttatni a díjazásból, emellett a díjak felosztása kapcsán megjelenhetnek szociális és kulturális szempontok is.

A felállított rendszer alapján 2011-től kezdődően a közös jogkezelő szervezet minden évben adatszolgáltatásra kér fel legfeljebb 20, nyilvános haszonkölcsönzést végző könyvtárat. E könyvtárak között kell lennie egy fővárosi önkormányzat által fenntartott közkönyvtárnak, legalább két megyei, három városi, két községi és két egyetemi könyvtárnak.²¹⁸ A kölcsönzött könyvek és kották alapvető azonosító adatain²¹⁹ túl ennek az adatszolgáltatásnak tartalmaznia kell a kölcsönzések számát is,²²⁰ mivel a díj felosztásának alapja a kölcsönbeadások száma [Szt. 23/A. § (5) bek.]. Az irodalmi művek nyilvános haszonkölcsönzésére a Magyar Irodalmi Szerzői Jogvédő és Jogkezelő Egyesület (MISZJE), a kottában rögzített művek nyilvános haszonkölcsönzésére pedig az Artisjus és a MISZJE van nyilvántartásba véve. Első ízben tehát 2012-ben kerültek a nyilvános haszonkölcsönzésre tekintettel fizetett díjak felosztásra. A 2015. évre a költségvetési törvényben a haszonkölcsönzési díj címén 79,2 millió Ft lett elkülönítve a jogosultak javára, ez képezi tehát a felosztható díj alapját.²²¹

A SOFIA nyilvántartása alapján 2007-ben több mint 350 ezer könyv tartozott a közös jogkezelés alá. Annak érdekében, hogy az egyes könyvek esetében a kezelési költségek ne haladják meg a kifizetendő díj mértékét, a közös jogkezelő társaság közgyűlése úgy határozott, hogy a 15 eurót el nem érő összegeket elkülönített számlán tartja egészen addig, amíg a könyvvásárlások alapján befizetett díj mértéke el nem éri ezt az összeget – ekkor kerül átutalásra a jogosultaknak.²²²

Bár a francia törvény nem tartalmaz erre vonatkozó rendelkezéseket, egyértelműnek tűnik, hogy a szerző nem mondhat le az őt megillető díjról. Ez egyben azt is jelenti, hogy azok a szerződések, amelyek a haszonkölcsönzési jog átruházásáról szólnak, semmisek. Ez összefügg azzal, hogy a haszonkölcsönzési jogra tekintettel bevezetett díjat szintén a szerzők érdekében és az ő javukra állapították meg. Ezzel a céllal pedig ellentétes lenne az átruházhatóság megengedése. A kérdés különösen annak fényében érdekes, hogy a kiadói szerződésekben általában a szerzők a bármilyen módon történő hasznosítás jogát (ideértve a haszonkölcsönt is) átruházzák a kiadókra.²²³

218 14/2011. (IV. 7.) NEFMI rendelet a nyilvános haszonkölcsönzésért a szerzőt megillető díj megállapításához és felosztásához szükséges adatokról, valamint az adatszolgáltatásra kötelezett nyilvános könyvtárakról, 3. § (2) bek.

219 Ezek az adatok a mű címe, szerzőségi adatai, megjelenésének helye, kiadójának neve, megjelenésének éve, ha van, akkor a nemzetközi azonosító száma.

220 14/2011. (IV. 7.) NEFMI rendelet 2. §.

221 Magyarország 2015. évi központi költségvetéséről szóló 2014. évi C. tv. 1. sz. melléklete XX. Emberi Erőforrások Minisztériuma fejezet 20/13/9. jogcímcsoporton „Könyvtárközi kölcsönzési jogdíjak” elnevezés.

222 PIRIOU (2008) 239.

223 PIERROT (2000) 79.

A díjazás szociális, illetve kulturális jellegét erősíti a Franciaországban alkalmazott felosztási kulcs is. Másik oldalról megközelítve éppen ez az egyik olyan indok, amely miatt megkérdőjelezhető a díj szerzői jogi jellege.²²⁴ A CPI szerint a díjazás egyik fele egyenlő részben kerül felosztásra a szerzők és a kiadók között a könyvtárak számára értékesített éves eladott példányszám alapján. A második rész pedig, amely nem haladhatja meg a teljes díjazás mértékének a felét, azok között a szerzők között kerül felosztásra, akik egyébként nem részesülnek kiegészítő öregségi nyugdíjban.²²⁵

A kiadók díjból való részesedése hasonló a magáncélú másolatra tekintettel fizetett díjakéhoz. Kritikával illethető e gyakorlat, hiszen ők alapvetően nem kapcsolódó jogi jogosultak, és a kódex sem pontosítja, hogy milyen jogcímen kell a díjból részesülniük.²²⁶ Másrészt viszont a jogalkotó egy eddig elhanyagolt jogosulti csoportot kívánt támogatni a nyugdíj bevezetésével, a törekvés tehát jelentős előrelépésként értékelendő,²²⁷ különösen azzal összefüggésben, hogy a magáncélú másolatra tekintettel fizetett díjak esetében a jogalkotó csak azok kulturális célú felhasználásáról rendelkezik, a szociális szempontokat mellőzte.

2.2. A droit de suite

A követő jogra vonatkozó szabályokat Franciaországban 1920-ban vezették be.²²⁸ A követő jog bevezetésének közvetlen oka egy nagy visszhangot kapott eset volt: egy Jean-François Millet-kép²²⁹ arcátlanul magas áron kelt el, miközben a festő örököse nyomorgott.²³⁰ A jogintézmény lényege tehát annak felismerésében áll, hogy a képzőművészeti alkotások általában a művész halálát követően értékelődnek fel. Könnyen elképzelhető, hogy az a mű, amelyet a festő életében aprópénzért adott el, később vagyonokat ér, viszont a követő jog hiányában a szerző jogutódai nem profitálhatnak ebből az értéknövekedésből. Bevezetése azt jelenti, hogy a képzőművészeti alkotások továbbértékesítése esetén díjazás illeti meg a jogosultat (tipikusan a szerző jogutódját).²³¹ Ez a körülmény azért is fontos, mivel a képzőművészeti alkotások jogosultjait is megilleti a többszörözés joga, ezeknek az alkotásoknak ez mégsem a tipikus felhasználási módja.²³² Természetükből adódóan az ilyen

224 CARON (2013a) 278.

225 CPI L. 133-4. cikk: „La rémunération au titre du prêt en bibliothèque est répartie dans les conditions suivantes : 1° Une première part est répartie à parts égales entre les auteurs et leurs éditeurs à raison du nombre d'exemplaires des livres achetés chaque année, pour leurs bibliothèques accueillant du public pour le prêt, par les personnes morales mentionnées au troisième alinéa (2°) de l'article 3 de la loi n° 81-766 du 10 août 1981 précitée, déterminé sur la base des informations que ces personnes et leurs fournisseurs communiquent à la ou aux sociétés mentionnées à l'article L. 133-2 ; 2° Une seconde part, qui ne peut excéder la moitié du total, est affectée à la prise en charge d'une fraction des cotisations dues au titre de la retraite complémentaire par les personnes visées aux troisième et quatrième alinéas de l'article L. 382-12 du code de la sécurité sociale.”

226 LUCAS–LUCAS–LUCAS-SCHLOETTER (2012) 277.

227 PIRIOU (2003) 92.

228 Loi du 20 mai 1920 frappant d'un droit au profit des artistes les ventes publiques d'objet d'art. A törvény részletes (összehasonlító) jogi elemzéséről l. Duchemin (1948).

229 Jean-François MILLET (1814–1875) a francia realista festőiskola egyik kiemelkedő alakja volt.

230 CARON (2013a) 270.

231 Maga az elnevezés is arra utal, hogy a szerző „nyomonköveti” művének sorsát, így részesül annak értéknövekedéséből. A magyar terminológia egyébként a francia kifejezés tükörfordítása.

232 DESBOIS (1978) 375.

művek esetében a szerző jövedelme gyakorlatilag teljes egészében a mű tulajdonjogának átruházásáért kapott ellenérték.²³³

A követő jog tehát a szerzői jognak egy viszonylag kései konstrukciója, amely a nemzetközi egyezményekben, illetve nemzeti szerzői jogokban is a 20. század derekán kerültek elismerésre. A BUE-be az 1948-as brüsszeli felülvizsgálat során iktatták be az erről szóló 14ter cikket, amely a részes felek számára fakultatív jelleggel tette lehetővé a követő jog bevezetését. Magyarországon az 1978. évi 27. törvényerejű rendelet iktatta be a jogintézményt. A követő jogból eredő problémák gyökere is összefüggésben áll ezzel a kései bevezetéssel. Mivel a BUE csak fakultatív jelleggel írja elő, így teljes körű harmonizáció nehezen valósulhat meg ezen a téren.²³⁴ Ez csak abban a nem túl valószínű esetben lenne elérhető, ha minden részes fél bevezetné a követő jogot. Az eltérő szabályozás belső piacra gyakorolt torzító hatásának következtében viszont az uniós jogalkotó a Követő jogi irányelv 2001-es elfogadásával a tagállamok számára kötelezővé tette a követő jog bevezetését.²³⁵

A közös jogkezeléshez kapcsolódó problémák ehhez a kiindulási helyzethez képest marginálisnak tűnhetnek. Ez amiatt is igaz lehet, mert a képzőművészet terén, tekintettel arra, hogy a művek tömeges felhasználása azok tulajdonságainál fogva nem jellemző, a közös jogkezelés sem rendelkezik olyan mély hagyományokkal, mint a többi műfajú mű esetében. A Követő jogi irányelv sem teszi kötelezővé a közös jogkezelés előírását, csak lehetőséget biztosít a tagállamok számára ennek bevezetésére, annak ellenére, hogy a közös jogkezelők bevonása egyébként a szerzők érdekeinek figyelembe vétele miatt kívánatos.²³⁶ A területen a közös jogkezelés megerősítésének igényét szintén a digitális technológia elterjedésének köszönhetjük – az online felhasználás a képzőművészet területén is egyre jelentősebbé válik. A felhasználások nyomkövethetőségének általános problémájával összefüggésben pedig az önkéntes közös jogkezelés is egyre nagyobb szerepet kap ezen a területen is.²³⁷

Magyarországon a díjigény a kötelező közös jogkezelés alá tartozik, Franciaországban nem éltek ezzel az eszközzel, a gyakorlatban mégis jelentős szerephez jut ez a típusú joggyakorlási mód. Elemzését önkéntes jellege ellenére az uniós harmonizáció miatt tartjuk indokoltnak, hiszen így lehetőségünk van rámutatni az ebből eredő hiányosságokra. A közös jogkezelés ismertetését a követő jog mint vagyoni jog jellemzőinek elemzése után végezzük el.

2.2.1. A követő jog tartalma

A követő jog tartalmának meghatározásakor mindenekelőtt ismertetni kell annak természetét, hiszen más felfogást tükröz ezzel kapcsolatban a terjesztés jogát ismerő magyar, és a rendelkezési jog koncepciójával operáló francia szerzői jog. Ráadásul a nemzetközi szintű harmonizáció hiányából is fontos nemzetközi magánjogi problémák következnek. Ezt követően lehet rátérni a követő jog egyes fogalmi elemeinek meghatározására.

233 GYERTYÁNFY (2014) 422.

234 GINSBURG–RICKETSON (2006) 676.

235 Az Európai Parlament és a Tanács 2001/84/EK irányelve (2001. szeptember 27.) az eredeti műalkotás szerzőjét megillető követő jogról.

236 VON LEWINSKI – WALTER (2010) 871.

237 VON LEWINSKI (2012) 105.

a) A követő jog természete, dogmatikai elhelyezése

A követő jog természete kapcsán mindenekelőtt érdemes felvillantani a BUE-ban részlegesen megvalósított harmonizációból eredő nemzetközi magánjogi kérdéseket, azután a követő jog rendszertani elhelyezését kell megvilágítani.

A francia törvény elfogadása után közel 30 évvel a követő jog indokoltságát a BUE is elismerte a brüsszeli felülvizsgálat során, 1948-ban. Speciális rezsim vonatkozik viszont rá, mivel az Egyezmény az általánosan érvényesülő nemzeti elbánás elvétől eltérően, ez esetben az anyagi viszonyosság követelményét írja elő.²³⁸ Ebből az következik, hogy „a BUE-ban részes ország állampolgára az Egyezmény alapján csak abban az esetben tudja érvényesíteni a követő jogi igényét, ha ez mind a saját, mind az igényérvényesítés országában létezik.”²³⁹ Ráadásul mivel az Egyezmény csak ajánlja a bevezetését, de nem teszi kötelezővé, ebből az is következik, hogy a részes államok opcionális jelleggel vezethetik be a jogrendjükbe a követő jogra vonatkozó szabályokat.

Mivel több EU tagállam, élve a BUE által biztosított opcionális lehetőséggel, nem vezette be a követő jogra vonatkozó szabályokat, a BUE-ban biztosított viszonyosságra vonatkozó rendelkezés összeütközésbe került az Európai Közösséget létrehozó szerződés állampolgársági alapú diszkriminációt tiltó 12. cikkével (ma: EUMSZ 18. cikk). Az ezt a cikket értelmező bírósági joggyakorlat ugyanis alapvetően kizárta a viszonyosságra hivatkozást a tagállami jogviszonyokban.²⁴⁰ Ez azt jelentette, hogy azoknak a tagállamoknak, amelyek ismerik a követő jog jogintézményét, más tagállam állampolgárságával rendelkező szerző esetén akkor is biztosítania kellett volna a követő jog általi védelmet, ha az állampolgárság szerinti tagállam egyébként nem vezette be a jogintézményt. Alapvetően ez a körülmény vezetett ahhoz, hogy az Európai Parlament és a Tanács elfogadta a Követő jogi irányelvet,²⁴¹ amely valamennyi tagállam számára előírta a követő jog bevezetését.

A követő jog természetéről a magyar szerzői jogban Batta János azt vallotta, hogy az a mű nyilvánosságához való juttatásának egyik esete, amelyben noha a nyilvánosság korlátozottan érvényesül, ezt kompenzálja, hogy a nyilvánosság köre kibővül a többszöri eladások során.²⁴² Az Sztj. rendszerében a követő jog a vagyoni jogok része, de nem kizárólagos engedélyezési jogként, hanem díjigényként érvényesíthető.²⁴³ Kiegészíti a terjesztési jogot, amelyet a szerző az alkotás első átruházásával gyakorol, majd pedig ezt követően – a terjesztési jog kimerülésére tekintettel – a követő jogot.²⁴⁴

A francia szakirodalom megosztott a követő jog jogi természetével kapcsolatban, abban azonban egyetértenek, hogy a többi vagyoni jogtól eltérően, nem biztosít a mű hasznosítására, felhasználására vonatkozó jogot.²⁴⁵ Sőt, azt is hozzáteszik az érveléshez, hogy

238 BUE 14ter cikk (2) bek.

239 GYENGE (2005b) 87.

240 A C-92/92. és C-326/92. sz. egyesített Phil Collins ügyben 1993. október 20-án hozott ítélet, valamint a C-360/00. sz. Puccini II. ügyben 2002. június 6-án hozott ítélet.

241 Az Európai Parlament és a Tanács 2001/84/EK irányelve (2001. szeptember 27.) az eredeti műalkotás szerzőjét megillető követő jogról.

242 BATTÁ (1978) 997.

243 GYENGE (2005) 88.

244 GYERTYÁNFY (2014) 423.

245 CARON (2013a) 270.

a követő jog atipikus módon a művet megtestesítő fizikai dolog, a hordozón fennálló tulajdonjog megváltozásához kapcsolódik. Az egyik álláspont a *droit de suite*-nek a többi vagyoni (engedélyezési) joghoz képest eltérő voltát emeli ki. Henri Desbois pl. úgy fogalmaz a követő jog kapcsán, hogy ez a jogalkotó mesterséges megoldása arra a problémára, hogy bizonyos műtípusok esetén a többszörözési jog egyáltalán nem, vagy csak jelentősen korlátozott mértékben gyakorolható. A követő jog tehát nem tekinthető a többszörözési és nyilvános előadási jog mellett a szerzői jog harmadik pillérének.²⁴⁶ Ezzel szemben a másik álláspont igyekszik ezt a rendszeren belül elhelyezni. Frédéric Pollaud-Dulian pl. nem ért egyet az éles különbségtétellel, álláspontját leginkább azzal támasztja alá, hogy a követő jog a szerzőt a mű alkotásától kezdődően megilleti (a többi vagyoni joghoz hasonlóan), és csak a díj kifizetését keletkeztető tény az eladás aktusa.²⁴⁷

A követő jog viszont álláspontunk szerint nem értelmezhető kizárólagos engedélyezési jogként, még abban az esetben sem, ha a jogosultak egyénileg gyakorolják. Egyfelől azért nem, mert az adásvételek megakadályozására az engedélyezési jog gyakorlása által a jogosultaknak a jogkimerülés elve miatt eleve nincsen joga. Másfelől figyelembe kell venni azt is, hogy a követő jogi díjazás mértéke maga is jogszabályban meghatározott. Ennélfogva tehát a vagyoni jogok részét képező díjigényként érdemes a *droit de suite*-re tekinteni. A követő jog ráadásul, sajátos módon, kivétel a kivétel alól. A jogkimerülés a terjesztési jog egyik legfontosabb korlátját képezi, amely alapján „a szerzői jogosult köteles túrni az általa, illetve az ő engedélyével más által jogszerűen, adásvétel útján vagy a tulajdonjog bármely más átruházása révén forgalomba hozott szerzői művek adott műpéldányainak utólagos – akár haszonszerzési célú – terjesztését, amennyiben a műpéldány értékesítéséért megfelelő díjazásban részesült.”²⁴⁸ A követő jog pedig, a műpéldányok egyes értékesítési aktusaihoz kötődve a díjfizetés bevezetésével ennek a kivételnek a kizárólagosságát töri meg.

b) A követő jog tartalmi elemei

A követő jog természetének tisztázását követően szót kell ejteni arról, hogy mely elemek teszik azzá a jogintézményt, ami. Ennek kapcsán külön ki kell térni a tárgyi hatályát adó művek meghatározására, illetve a díjfizetés alapját képező átruházások azonosítására.

ba) A követő jog tárgya

A követő jog tárgya kapcsán két kérdés ismertetésére kell kitérni. Egyfelől azoknak az alkotásoknak a meghatározása igényel körültekintést, amelyek után érvényesíthető a követő jogi igény, másfelől szólni kell az ezekkel szemben támasztott plusz feltételről, az eredetiség kritériumáról.

246 DESBOIS (1978) 377.

247 POLLAUD-DULIAN (2005) 553–554.

248 MEZEI (2014c) 6–7.

A BUE a képzőművészeti alkotásokra, illetve a kéziratokra vonatkozóan teszi lehetővé a követő jog bevezetését.²⁴⁹ Azt a BUE kommentárja is elismeri, hogy kéziratok ritkábban képezik ilyen eladások tárgyát, így a követő jognak is lényegesen nagyobb szerepe van a képzőművészeti alkotások értékesítése körében.²⁵⁰ Ennek megfelelően több olyan államban, ahol a követő jog elismerésre került, a kéziratok adásvétele nem képezi a díjfizetés tárgyát. Ezen a téren a Követő jogi irányelv is tudatosan eltért a BUE megfogalmazásától, a (19) preambulumbekzdésben rögzítve azt, hogy a harmonizáció nem vonatkozik az írók és zeneszerzők eredeti kézírataira. Ennek másik indoka a csekély gyakorlati jelentőségen kívül a mű és a hordozója közötti, az irodalmi és zenei művektől eltérő természetű kapcsolat. Míg ez utóbbiaknál szinte mindegy, hogy a mű milyen hordozón testesül meg, az ár ebben az esetben nem a bennük rögzített mű értékét tükrözi,²⁵¹ ezzel szemben ez a kapcsolat sokkal erősebb a képzőművészeti alkotások esetében, a hordozó megválasztása ugyanis önmagában is az alkotói szabadság egy elemének tekinthető. A két elem közötti kapcsolat tehát sokkal szorosabb, elválaszthatatlan egységet képez.

A kéziratoknak ez a kizárása a követő jog köréből arra a következtetésre is vezethet, hogy a *droit de suite* tárgya valójában nem is a mű, hanem az a tárgyiasult forma, az a hordozó, amelyben az alkotás megtestesül.²⁵² Ily módon tehát a követő jogi díj jellegét tekintve párhuzamba állítható az üreshordozó-díjakkal, hiszen lényegében ott sem magához a műhöz, hanem az annak többszörözésére használt hordozóhoz kötődik a díjfizetési kötelezettség. Bár az Egyezmény nem tartalmazza a képzőművészeti alkotás definícióját, általánosan elfogadott, hogy a rajzok, festmények, szobrok, litográfiák, metszetek tartoznak ebbe a körbe, az építészeti és iparművészeti alkotások viszont nem sorolhatók ide.²⁵³

A Követő jogi irányelv ezzel szemben részletes felsorolást tartalmaz, és a BUE-vel ellentétben a képző- és az iparművészet határmezsgyéjén mozgó alkotásokat is a követő jog hatálya alá tartozónak tekinti. Így külön nevesítésre kerül a falikárpit, kerámia és üvegtárgy mint a követő jog tárgya. Ezek iparművészeti alkotásként való minősítése az irányelv hatályának kiterjesztését jelentené: a felsorolás példálózó jellege miatt ugyanis akkor a többi ilyen jellegű alkotás is a követő jog hatálya alá tartozna. Mivel ezt a kérdést nem érinti a harmonizáció, a tagállamok szabadon dönthetnek arról, hogy az iparművészeti alkotások tekintetében bevezetik-e a követő jogot. A magyar szerzői jogban ez hagyományosan így történik, ennek megfelelően a törvény kifejezetten rögzíti, hogy a követő jogi díj az iparművészeti alkotások esetében is megfizetendő.²⁵⁴

249 Megjegyzést érdemel, hogy a BUE-t kihirdető 1975. évi 4. törvényerejű rendelet fordítása a követő jog kapcsán nem pontos. A magyar szöveg „írók és zeneszerzők eredeti műalkotásait és eredeti kézíratait” fordulatot tartalmazza a hivatalos francia nyelvű „*les œuvres d'art originales et les manuscrits originaux des écrivains et compositeurs*” kifejezés helyett. A tisztán nyelvi értelmezés alapján valóban nem egyértelmű, hogy a birtokos jelző a szerkezet egészére, vagy csak a kéziratokra vonatkozik-e. A cikk célja, az előkészítő szövegek és a kommentár viszont egyértelművé teszi, hogy képzőművészeti alkotásokról és az írók és zeneszerzők kézíratairól van szó. Nem adja vissza a követő jog lényegét az a fordulat sem, mely szerint a szerzők elidegeníthetetlen joga, hogy „részét vegyenek a mű eladására vonatkozó műveletekben.” Ehhez persze hozzá kell tenni, hogy a magyar fordítás nem minősül a BUE hivatalos szövegének (eredendően az Egyezmény és a felülvizsgálati Szerződések nyelve a francia) a 37. cikk alapján. A különböző szövegek értelmezésére vonatkozó vita esetére pedig a 37. cikk (1) bek. c) pontja a francia szöveget jelöli ki irányadóként, így a szöveg értelmezésénél a magyar szöveget ezekkel a megfontolásokkal vettük figyelembe.

250 MASOUYÉ (1978) 105–106.

251 GYENGE (2005) 93.

252 COLOMBET (1999) 176–177.

253 MASOUYÉ (1978) 106.

254 Szt. 70. § (1) bek.

Fontos megjegyezni azt is, hogy a fotóművészeti alkotások újraeladása esetén is alkalmazandó a követő jog. A fotóművészeti alkotások viszont annyiban elkülönülnek a többi műtípustól, hogy körükben a többszörözés jogának gyakorlása is sokkal nagyobb szerepet játszik, az alkotóknak nem szükséges csak a követő jogi díjakra hagyatkozniuk, a többszörözés és terjesztés is tágabb körben valósul meg, mint pl. a festmények, szobrok esetében. A felsorolás példálózó jellege egyébként mind a francia, mind a magyar szerzői jogban összhangban áll a védelem alapvető jellemzőivel, természetével, vagyis azzal, hogy a szerzői művekről (így a képzőművészeti alkotásokról) nem adható zárt felsorolás, azt az oltalom kritériumainak fennállása szerint esetileg kell értékelni.

A CPI az előzőektől eltérő fogalmakat használ: térbeli és grafikus műként (*œuvres graphiques et plastiques*) hivatkozik a követő jog tárgyára. A törvény végrehajtási rendelete pontosította a megfogalmazást, átvéve az irányelvben szereplő példálózó felsorolást.²⁵⁵ A jogtudomány is megerősíti, hogy elsősorban a képzőművészet keretébe illő alkotások tartoznak ebbe a körbe, de bizonyos esetekben a követő jogi védelem megilleti az iparművészeti alkotásokat is.²⁵⁶ Ezek meghatározása a bírói gyakorlat körébe tartozik.

Minden forrásban megjelenik, hogy a képzőművészeti alkotásnak eredetinek kell lennie, ez az eredetiség viszont nem azonos a védelem előfeltételét jelentő eredetiség kritériumával. A BUE-ben ez a sajátos eredetiség a művész saját keze által alkotott műpéldány(oka)t jelenti.²⁵⁷ A Követő jogi irányelv megengedőbb ebben a kérdésben, és az irányelv átültetése miatt mindkét vizsgált tagállami jog is ezt a szóhasználatot alkalmazza. Eredeti a műalkotás akkor, ha azt maga a szerző készítette, vagy eredeti műalkotásnak minősül, vagyis, ha azt korlátozott példányban a művész, vagy az ő irányításával mások készítették.²⁵⁸ Az Szt. ehhez magyarázatként hozzáfűzi, hogy ilyenek tekinthető a sorszámmal, a szerző kézjeggyével ellátott, vagy más alkalmas módon a szerző által megjelölt műpéldány [70. § (2) bek.].

A két eredetiségnek kumulatívan kell fennállnia. Vagyis abban az esetben, ha valami oknál fogva a képzőművészeti alkotás nem felel meg a szerzői művekkel szemben támasztott kritériumoknak, alkotója követő jogi díjra sem tarthat igényt. A szerző által egy példányban létrehozott alkotások esetén ennek megítélése egyszerű, ugyanis amennyiben a mű megfelel a szerzői jogi oltalom feltételeinek, a követő jogi díj is megilleti. A szerző által készített több műpéldány igényérvényesítési szempontból nem okoz kihívást, dogmatikai szempontból

---

255 CPI R. 122-3. cikk: „Les oeuvres mentionnées à l'article R. 122-1 sont les oeuvres originales graphiques ou plastiques créées par l'auteur lui-même, telles que les tableaux, les collages, les peintures, les dessins, les gravures, les estampes, les lithographies, les sculptures, les tapisseries, les céramiques, les verreries, les photographies et les créations plastiques sur support audiovisuel ou numérique. Les oeuvres exécutées en nombre limité d'exemplaires et sous la responsabilité de l'auteur sont considérées comme oeuvres d'art originales au sens de l'alinéa précédent si elles sont numérotées ou signées ou dûment autorisées d'une autre manière par l'auteur. Ce sont notamment : a) Les gravures, estampes et lithographies originales tirées en nombre limité d'une ou plusieurs planches; b) Les éditions de sculpture, dans la limite de douze exemplaires, exemplaires numérotés et épreuves d'artiste confondus ; c) Les tapisseries et oeuvres d'art textile faites à la main, sur la base de modèles originaux fournis par l'artiste, dans la limite de huit exemplaires; d) Les émaux entièrement exécutés à la main et comportant la signature de l'artiste, dans la limite de huit exemplaires numérotés et de quatre épreuves d'artiste ; e) Les oeuvres photographiques signées, dans la limite de trente exemplaires, quels qu'en soient le format et le support ; f) Les créations plastiques sur support audiovisuel ou numérique dans la limite de douze exemplaires.”

256 CARON (2013a) 270

257 MASOUYÉ (1978) 106.

258 Követő jogi irányelv 1. cikk (1)–(2) bek.; Szt. 70. § (2) bek.; CPI L. 122-8. cikk (2) bek.

viszont annak elismerését jelenti, hogy több műpéldány is lehet eredeti. Vagyis az alkotófolymat maga relatív, nem egyszeri, megismételhetetlen cselekményt jelent.²⁵⁹

Problémásabb emiatt az, ha a szerző irányításával más készítette a szerzői művet. A francia bírói gyakorlat ebben a tekintetben Auguste Rodin²⁶⁰ szobrai kapcsán részletes, jelentős esetjog alakult ki. A másodfokú bíróság úgy ítélte meg, hogy nem felelnek meg az eredetiség feltételének azok a bronz szobrok, amelyeket a Rodin által készített modell alapján öntöttek, de méretei eltérnek mind a művész saját keze által készített szobortól, mind pedig azoktól a „másolatoktól”, amelyeket életében öntöttek ki.²⁶¹ Ezzel szemben a követő jogi díj érvényesítése tekintetében eredetinek minősülnek azok a művek, amelyek a művész keze alól kerülnek ki abban az értelemben, hogy ha azt nem is ő készítette, de az irányítása és felügyelete alatt készült, és ilyenformán magán viseli a megalkotója személyiségének lenyomatát.²⁶²

bb) A követő jog tartalma

A követő jog tartalmi elemeinek meghatározása kapcsán a jogosult meghatározása okozhat problémákat. Ez különösen nemzetközi elemet is magában foglaló átruházások esetén ütközhet nehézségbe a viszonosság elvének alkalmazása miatt. Ezenkívül pontosításra szorul az is, hogy melyek a követő jogi díjigényt megalapozó átruházások. A BUE, az általános alapelvvel ellentétben, a követő jog tekintetében a viszonosságot rendeli alkalmazni. Ez azt jelenti, hogy a részes államok szabadon dönthetnek a követő jog bevezetése mellett, vagy elutasíthatják azt. De amennyiben bevezetik, úgy a jogosult csak a védelem igénylésének helye szerinti ország szabályai alapján érvényesítheti erre vonatkozó jogait.²⁶³ Nem illeti meg őt tehát a nemzeti elbánás elve, emiatt a nemzetközi magánjogi kérdések sokszor bukkannak fel a követő jog tárgyalása során.²⁶⁴

A CPI kifejezetten rögzíti, hogy a követő jog az EU és az EGK honosságú szerzőket illeti meg, harmadik országbelieket Franciaországban pedig csak akkor, ha az a saját szerzőiknek is biztosítja a jogot.²⁶⁵ Az Szjt. az irányelv előírásainak megfelelően harmadik ország állampolgárainak csak akkor biztosítja a követő jogi védelmet, ha a viszonosság az összes EGT-tagállam tekintetében fennáll. Kiegészítő szabályként abban az esetben is érvényesül az oltalom, ha a szerző ugyan nem EGT-tagállam állampolgára, de szokásos tartózkodási helye Magyarországon van [Szjt. 70. § (12) bek.].

A követő jog körében, annak jellegénél fogva, sokszor előfordul, hogy nem maga a szerző, hanem jogutódként az örökösei részesülnek az adásvételek után járó díjazásból. Az Európai Unió Bírósága elé került Dalí-ügy a nemzetközi magánjogi kérdéseken túl emiatt is jelentős.

259 GYENGE (2005) 90.

260 Auguste RODIN (1840–1917) francia szobrászművész.

261 CA Orléans, 8 févr. 1990, RIDA janv. 1991, 333, note Gaudel. Cass. 1re civ., 15 novembre 1991: Bull. civ. I, n° 303, D. 1992, 361, note Edelman et 1993, somm. comm. 89, obs. Colombet.

262 Cass. 1re civ., 13 oct. 1993: JCP G 1993, IV, 2628; D. 1994, 138 note Edelman; D. 1994, somm. comm. (sommaire commenté) 93, obs. Colombet, arrêt cassé: Paris, 4e ch 28 janv. 1991, 28 janv. 1991, D. 1992, somm. 17, obs. Colombet.

263 MASOUYÉ (1978) 106.

264 A követő jog nemzetközi magánjogi kapcsolóelemeiről l. pl. AZZI (2012) 288–294.

265 CPI L. 122-8. cikk (1) és (5) pontok.

A Bíróság ugyanis úgy foglalt állás, hogy nem ellentétes a Követő jogi irányelvvel az olyan tagállami rendelkezés, amely a követő jog élvezetét a művész törvényes örökösei javára tartja fenn, a végrendeleti örökösöket kizárva.²⁶⁶

A BUE nem tartalmaz semmilyen további megszorítást, mindössze arról rendelkezik, hogy a szerzőknek joguk van részt venni az első átruházást követő további adásvételekben. A Követő jogi irányelv viszont ehhez képest pontosan meghatározza azokat az adásvételeket, amelyek a díj megfizetését keletkeztetik. Az irányelv kifejezetten kimondja a követő jogi díj alkalmazását a művészeti piac képviselői (így pl. aukciós házak, művészeti galériák és általában műkereskedők) részvételével, akár eladóként vagy vevőként, akár közvetítőként létrejövő újraeladások esetén. Ezzel egyidejűleg ez azt is jelenti, hogy a többi ügylet (pl. magánszemélyek közötti adásvétel vagy ingyenes ügyletek) után nem kell a díjazást megfizetni.

Az Szt. a műkereskedő közreműködésével történő visszerthes átruházásokról beszél. Ebből két következtetés vonható le. Az egyik az, hogy nemcsak az adásvétel keletkezteti a követő jogi díjigény megfizetését, hanem egyéb, a dolog tulajdonjogának átruházásával járó visszerthes aktus (pl. csere) is. A másik, hogy a műkereskedői tevékenység független a társasági iratokban szereplő tevékenység-megjelöléstől, ugyanis minden olyan személy ide tartozik, akinek az üzleti tevékenysége kiterjed a műalkotások tulajdonjogának rendszeres átengedésére.²⁶⁷ Ezt egyébként az Szt. legutóbbi módosítása is megerősíti előírva azt, hogy a követő jogra vonatkozó rendelkezések alkalmazásában műkereskedőnek minősül a műalkotásokat forgalmazó természetes vagy jogi személy [70. § (3) bek.].

2.2.2. A követő jogi díj érvényesítése

A szerzőknek járó díj meghatározásán túl szót kell ejteni az ennek beszedése és felosztása kapcsán felvetődő kérdésekről is.

a) A díj meghatározása

A díj mértékének meghatározásában a szerzők nem játszanak szerepet. Már a BUE is azt tartalmazza, hogy a díj mértékét és beszedésének módozatait az egyes országok törvényei határozzák meg.²⁶⁸ A díj az irányelv elfogadását megelőzően is törvényben rögzített mértékek alapján került beszedésre, az irányelv pedig egy rugalmas, a tagállami műkincspiactól sajátosságaihoz igazítható, sávosan meghatározott rendszert vezetett be. Ennek megfelelően a díj megfizetéséről, illetve beszedéséről és felosztásáról is elemzést kell készíteni.

A díj minden eleme, így mértéke és a díj megfizetésére kötelezett is a Követő jogi irányelvben meghatározott. Ez utóbbi, bár úgy tűnik, egyértelműen rögzítésre került a Követő jogi irányelvben, a gyakorlatban érdekes problémákat vetett fel. Az irányelv értelmében a díj megfizetése az eladót terheli.²⁶⁹ A CPI is megismétli ezt a szabályt, hozzátéve, hogy a megfi-

266 A C-518/08. sz. Fundación Gala-Salvador Dalí ügyben 2010. április 15-én hozott ítélet, 36. pont.

267 GYERTYÁNFY (2014) 423.

268 BUE 14ter cikk (3) bek.

269 Követő jogi irányelv 1. cikk (4) bek.

zetéséért az eladásban résztvevő professzionális kereskedőt terheli felelősség, ha a vevő is az, akkor pedig az eladót.²⁷⁰ A magyar törvény pontosításában ez a műkereskedőt terheli [Sztj. 70. § (9) bek.]. A műkereskedő további meghatározását viszont a törvény nem tartalmazza, bár a szöveg világosabbnak tűnik, mint a korábban használt „kereskedelmi tevékenységet folytató gazdálkodó szervezet” fordulat. A törvénymódosítás tükrözi a gyakorlatban elterjedt szűkebb értelmezési kereteket, amely általában nem bármely, kereskedelmi tevékenységet folytató gazdálkodó szervezetet tekintett a díjfizetésre kötelezettnek, hanem csak azokat, amelyek műkereskedelemmel üzletszerűen foglalkoznak.

A francia szabályozás, az irányelvnek megfelelően, szintén azt írja elő, hogy a díj fizetésére az eladó a kötelezett. Yves Saint-Laurent és Pierre Bergé hagyatékának elárverezése kapcsán viszont a Christie's aukciósház szerződésben kikötötte, hogy a vevőnek kell megfizetnie a követő jogi díjat (amit aztán az aukciósház utalt tovább a közös jogkezelő szervezetnek). Ez a szerződéses gyakorlat, azon túl, hogy versenytorzító hatással bír azok között a piaci szereplők között, akik a törvény előírásainak megfelelően járnak el, és azok között, akik áthárítják a díj megfizetését, ráadásul azzal az eredménnyel is járhat, hogy ugyanaz a személy kétszer fizeti meg a díjat. Egyszer vevőként, ha a szerződés így rendelkezik, majd pedig a mű továbbértékesítésekor eladóként, amennyiben a CPI L.122-8. cikke kerül alkalmazásra.²⁷¹ A bírói gyakorlat egyébként megosztott ennek megítélésében, ugyanis létezik olyan döntés, amely közrendbe ütközés okán megsemmisítette a szerződést,²⁷² egy későbbi döntés viszont ezt érvényes szerződéses kikötésnek ismerte el.²⁷³

Ilyen tényállás mellett a Semmitőszék kezdeményezett előzetes döntéshozatali eljárást, amely a Christie's szerződéses gyakorlatának kedvezett, vagyis nem ellentétes az irányelvvel az a kikötés, amely alapján a vevő köteles megfizetni a követő jogi díjat,²⁷⁴ hiszen az egy másik ügylet az előbbi adásvételhez képest. Az EUB döntésével kitűzött irányt követve a Semmitőszék jogerősen is hasonló érvelést elfogadva döntött az alapügyben.²⁷⁵ A francia bíróság azonban azt is hozzáteszi, hogy a díjfizetés terhének ilyen áthárítása semmilyen módon nem érintheti a díjfizetésre kötelezett szerzők felé fennálló kötelezettségeit és felelősségét, más szóval a követő jog fennállását a szerződésben nem lehet megkérdőjelezni.²⁷⁶ Ettől független kérdés az ilyen szerződéses gyakorlat versenyjogi szempontú vizsgálata, hiszen a díj áthárításán alapuló konstrukció az ezt érvényesítő eladókat nyilvánvalóan kedvezőbb piaci helyzetbe hozza.²⁷⁷ Ez a szerződéses megoldás egyébként párhuzamba állítható a magáncélú másolatra tekintettel fizetett díjak logikájával, amennyiben azt állítjuk, hogy a művet ténylegesen kiaknázó személyre telepíti a fizetési kötelezettséget. Csakhogy ez az állítás nem igaz a követő jog esetében, hiszen itt a művet annak továbbértékesítésével maga az eladó aknázza ki.²⁷⁸

A díjazás alapjának és mértékének meghatározásakor, mivel az teljes egészében jogszabályban rögzített, a közös jogkezelő szervezetek (és a jogosultak) még az egyéb esetekben

270 CPI L. 122-8. cikk.

271 AZZI (2011) 69.

272 CA Paris, pôle 5, 4e ch., 12 déc. 2012, D. 2013, act. 174.obs. Emile-Zola-Place.

273 CA Paris, pôle 5, 4e ch. 3 juill. 2013, Comité prof. des galeries d'art: Propr. intell. 2014, n° 50, 84, note Lucas.

274 A C-41/14. sz. Christie's France-ügyben 2015. február 26-án hozott ítélet, 32. pont.

275 Cass. 1re civ. 3 juin 2015.

276 CERVETTI (2015) 11.

277 PIGNATARI (2015) 9.

278 POLLAUD-DULIAN (2015) 3. bek.

meglévő rendelkezési szabadságukat is elveszítették. Emiatt lényegében tehát szerepük nem terjed túl egy pusztán adminisztratív szerepen, amely azon az indokon alapul, hogy a gyakorlati szempontokat figyelembe véve, a díj megfizetése lényegesen egyszerűbb, ha a szervezet közreműködésével történik.

A díj alapja az irányelv és a nemzeti jogok meghatározásában is az alkotás adót és más köztartozást nem tartalmazó ellenértéke, vételára.²⁷⁹ A díj mértékét illetően a követő jogi irányelv egy sávosan degresszív megoldást választott, amelynek átültetésénél azért a tagállamok számára biztosított valamennyi mozgásteret. Különösen azért, hogy mivel a kis értékű ügyletek feltételezhetően nem érintik a belső piac működését, a szubszidiaritás elvének figyelembe vételével a tagállamokra tartozik annak a küszöbértéknek a meghatározása, amely alatt egyáltalán nem kell díjat fizetni. Ennek megfelelően a magyar jogalkotó tekintettel tudott lenni a hazai műkincspiac két sajátosságára, nevezetesen arra, hogy a képzőművészeti alkotások átlagára 75 ezer forint körül alakult, illetve arra, hogy a galériákból rövid időn belül magánkézbe kerülnek, ahonnan hosszú ideig nem is térnek vissza a kereskedelmi forgalomba.²⁸⁰

A magyar törvény, tekintettel a pályakezdő művészek támogatásának igényére, a magyar műtárgypiac átlagaira, illetve arra, hogy a magyar követő jogi szabályozás hagyományosan nem állapít meg a fizetési kötelezettség tekintetében alsó határt, 5000 Ft-ban határozza meg azt a minimális vételárat, amely után már díjazást kell fizetni a szerzőnek. A francia törvényben ez a küszöbérték 750 euróban lett meghatározva.²⁸¹ Az Szjt.-t is módosító 2011. évi CLXXIII. törvény a fennálló követő jogi rezsim alapját nem érintő, a díjazás mértékének meghatározását viszont a jogosultak kárára csökkentő változtatásokat eszközölt. Az indokolás szerint a korábban, az irányelvben foglalt minimumértéknél magasabb százalék²⁸² fenntartása a piaci igényekre való tekintettel nem szükséges. Ez alapvetően a felhasználói érdekek érvényesítését jelenti a díj mértékének meghatározása során.²⁸³

A haszonkölcsonzési jognál bemutatottakhoz hasonlóan a kultúra megőrzése mint érték a követő jogi díj megfizetéséhez képest elsőbbséget élvez. Éppen ezért a Követő jogi irányelv (18) preambulumbekzdése kifejezetten előírja, hogy a jog nem terjeszthető ki magánszemélyek által a nyereségszerzés célja nélkül a nyilvánosság számára hozzáférhető múzeumok részére végzett újraeladásra. A rendelkezést ennek megfelelően mindkét nemzeti szerzői jog átültette.

b) A díj beszédése és felosztása

A díjak beszédésére Magyarországon kizárólag a közös jogkezelő szervezet jogosult, hiszen a követő jog az Szjt. értelmében kötelező közös jogkezelés alatt áll. Franciaországban ezzel szemben ez csak választható megoldás. A felosztás ennek megfelelően tehát csak azokban az esetekben releváns, amikor közös jogkezelő szervezet jár el a díj kezelése során. A magyar törvény szabályai alapján a műkereskedő a díjat negyedévenként, a negyedévet követő hónap 20. napjáig köteles megfizetni. Az elszámoláshoz részletesen közölni kell a szerző nevét (hacsak

279 Követő jogi irányelv 5. cikk; Szjt. 70. § (4) bek.; CPI R. 122-5. cikk.

280 GYENGE (2005) 92.

281 CPI R. 122-5. cikk.

282 A Követő jogi irányelv 4. cikk (2) bekezdésében foglalt 5%.

283 Miniszteri indokolás a szellemi tulajdonra vonatkozó egyes törvények módosításáról szóló T/4859. számú javaslatához, 47.

annak megállapítása nem bizonyul lehetetlennek), a mű címét, illetve művenként a vételár összegét és a jogdíj mértékét [Sztj. 70. § (10) bek].

A közös jogkezelő szervezet ráadásul a szerződés megkötésétől számított 3 évig követelheti azoknak az adatoknak a megadását, amelyek a díj beszédéséhez szükségesek [Sztj. 70. § (11) bek]. Ezzel kapcsolatban arra kell felhívni a figyelmet, hogy mivel a díj nem a szerződés megkötésének időpontjában, hanem naptári negyedévenként esedékes, és a műkereskedők nem kötelesek a szerződés megkötésének időpontjáról adatot szolgáltatni, a határidő pontos számítása nehézségekbe ütközhet. Másrészt viszont, ahogyan azt a szerzői jogi nagykommentár is kiemeli, ennek a határidőnek a lejárta nem érinti a többi igény, így pl. a díj megfizetésére irányuló igény érvényesítését.²⁸⁴

A törvény részletes szabályokat tartalmaz arra az esetre nézve is, ha az ügyletben egyébként több műkereskedő vesz részt. Azon túl, hogy a díj megfizetéséért egyetemlegesen felelnek, a kötelezettség alapvetően az eladót terheli – de ettől eltérően is megállapodhatnak. Ha egyik sem eladóként vesz részt az ügyletben, akkor pedig a vevőt terheli a kötelezettség [Sztj. 70. § (9) bek].

Mind az irányelv,²⁸⁵ mind a nemzeti törvények rögzítik, hogy a követő jog a szerző elidegeníthetetlen joga, amelyről lemondani sem lehet. Ez a szerzőt védő rendelkezés, hiszen a díjazásról való lemondás megghiúsítaná a jogintézmény eredeti rendeltetését. Ez összhangban áll az Sztj. 16. § (5) bekezdésével, amely a díjazáshoz való jogok esetében általában lehetővé teszi az arról való lemondást, annak részletezésével, hogy törvény kizárhatja az ilyen díjazásról való lemondás jogát. Mivel a díj beszédése is egyediesítve történik, a közös jogkezelő szervezet a díjakat is az indokolt kezelési költségek levonását követően, egyediesítve fizeti ki. A Hungart Felosztási szabályzata értelmében egyébként a díjfizetés a beszédést követően 30 napos határidőn belül valósul meg.²⁸⁶

A díj kifizetése kapcsán a jogosultaknak teljesítendő adatszolgáltatási kötelezettséggel kapcsolatban a Fővárosi Ítéltábla hozott döntést. A Hungart ugyanis a kialakult gyakorlatnak megfelelően mindazokat az adatokat közölte a jogosultakkal, amelyeket ő megkapott a műkereskedőktől a díjak beszédése során. Az ügy felperese viszont ezeken túli kiegészítő adatokra (különösen az adásvétel és a díj közös jogkezelő részére való átutalásának időpontja) vonatkozó kereseti kérelmét erre vonatkozó kifejezett jogszabályi előírás hiányában a bíróság megalapozatlannak találta.²⁸⁷

Franciaországban, mint utaltunk rá, a közös jogkezelés csak önkéntes alapon működik a követő jog körében, nem tartozik viszont a törvény által előírt esetek közé. Ennek ellenére a CPI tartalmaz a szervezetek külön nyilvántartásba vételéről szabályt, amely pedig a törvény által előírt esetek jellemzője. A rendelkezés értelmében a kultúráért felelős miniszter vezet egy nyilvántartást azokról a közös jogkezelő szervezetekről, amelyek a követő jogi díj jogosultjait tájékoztatni tudják, és ennek érdekében tudomással bírnak a követő jogi díj megfizetése alá tartozó adásvételekről. A szervezeteknek hasonló feltételeknek kell megfelelniük, mint amelyeket egyébként a törvény által előírt közös jogkezelés ellátásával megbízott társaságoktól

284 GYERTYÁNFY (2014) 424.

285 Követő jogi irányelv 1. cikk (1) bek. A szerzőt jog elidegeníthetlenségét először a követő jog esetében mondta ki az uniós jogalkotó. DUCHEMIN (2002) 39. Természetesen arra van példa, hogy valamely díjazáshoz való jogról (pl. a bérbeadásra tekintettel a szerzőt megillető díjazáshoz való jogról) így rendelkezzen az uniós jogalkotó.

286 Hungart Felosztási szabályzat 15.2. pont.

287 Fővárosi Ítéltábla 8.Pf.20.304/2007/7. sz. ítélet.

követel meg a jogalkotó. Vagyis a képviselt jogosultak számának és összetételének változatoságát igazolnia kell, ahogyan a vezető tisztségviselőnek a feladat ellátására való alkalmasságát is. Ezenkívül a szervezetnek azt is bizonyítania kell, hogy a szervezeti felépítése, a működés technikai feltételei, illetve a jogosultak (ideértve a külföldi jogosultakat is) tájékoztatására való képessége megfelelő.²⁸⁸

A díj a közös jogkezelés önkéntessége miatt közvetlenül a szerzők részére teljesítendő, amennyiben a szerzők erre irányuló nyilatkozatot tettek. Ennek hiányában az adásvétel létrejötté szerinti negyedév végét követő három hónapon belül a díj fizetésére kötelezettnek a közös jogkezelő szervezethez kell fordulnia, az adásvételre vonatkozó adatok megküldésével. A szervezet ezt követően értesíti a jogosultat, amennyiben pedig a jogosult nem azonosítható, fel kell kutatnia a díjazásra valószínűsíthetően jogosult személyeket akár a követő jogkezelést végző többi szervezet megkeresésével, akár pedig nyilvános hirdetésmények útján.²⁸⁹

---

288 CPI R. 122-7. cikk: „I.-Le ministre chargé de la culture fixe par arrêté une liste de sociétés de perception et de répartition de droits aptes à informer les bénéficiaires du droit de suite et susceptibles à ce titre d'être avisées des ventes d'oeuvres originales graphiques ou plastiques dans les conditions fixées au II de l'article R. 122-9.

II.-Pour être inscrite sur la liste mentionnée au I du présent article, une société de perception et de répartition de droits doit à l'appui de sa demande :

1° Apporter la preuve de la diversité de ses associés et du nombre des ayants droit ;

2° Justifier la qualification de ses gérants et mandataires sociaux, appréciée en fonction de leur expérience professionnelle dans le secteur des arts graphiques ou plastiques ou de la gestion d'organismes professionnels ;

3° Donner toutes informations relatives à son organisation administrative, à ses conditions d'installation et d'équipement et à sa capacité à informer les bénéficiaires du droit de suite, y compris à l'étranger.

Est radiée de la liste, par arrêté du ministre chargé de la culture, toute société qui en fait la demande ou, sous réserve d'avoir été mise à même de faire valoir ses observations dans un délai de deux mois, toute société qui ne remplit plus les conditions auxquelles est subordonnée l'inscription sur la liste.

III.-Les arrêtés du ministre chargé de la culture mentionnés au I et au II sont publiés au Journal officiel de la République française.”

289 CPI R. 122-10. cikk: „I.-Lorsqu'il est saisi d'une demande du bénéficiaire, le professionnel responsable du paiement du droit de suite lui verse le montant de celui-ci dans un délai qui ne peut excéder quatre mois à compter de la date de réception de la demande ou, si cette demande est reçue antérieurement à la vente, à compter de la date de cette vente.

Si l'oeuvre est due à la collaboration de plusieurs auteurs, le bénéficiaire en fait la déclaration et précise la répartition du droit de suite décidée entre les auteurs.

II.-S'il n'est saisi d'aucune demande, le professionnel responsable du paiement du droit de suite avise par lettre recommandée avec demande d'avis de réception, au plus tard trois mois après la fin du trimestre civil au cours duquel la vente a eu lieu, l'une des sociétés de perception et de répartition des droits mentionnées à l'article R. 122-6 de la réalisation de la vente en lui indiquant la date de la vente, le nom de l'auteur de l'oeuvre et, le cas échéant, les informations relatives au bénéficiaire du droit de suite dont il dispose.

Lorsque une société de perception et de répartition des droits est avisée d'une vente ouvrant droit à la perception du droit de suite au profit d'un bénéficiaire mentionné à l'article R. 122-7, elle est tenue de l'en informer. Lorsque le bénéficiaire n'est pas identifié, la société de perception et de répartition des droits procède aux diligences utiles pour informer les personnes susceptibles de bénéficier du droit de suite, au besoin en faisant appel aux autres sociétés de perception et de répartition de droits mentionnées à l'article R. 122-6. A défaut d'avoir pu informer le bénéficiaire, elle procède aux mesures de publicité appropriées sous forme électronique ou par tout autre moyen adapté.”

3. Konklúzió

A törvény által előírt közös jogkezelési esetek második csoportja mindenekelőtt a joggyakorlás megkönnyítésének érdekében került bevezetésre. A jogalkotó a kizárólagos jogok közös kezelése kapcsán igyekezett elkerülni annak látszatát, hogy a szerző kizárólagos engedélyezési jogát korlátozza, emiatt akár kiterjesztett hatályú, akár ezt nélkülöző rezsimről van szó, minden esetben biztosította a kilépés lehetőségét a jogosultak számára. Ezáltal olyan megoldást tett főszabállyá az egyéni jogkezelés másodlagos szerepűvé kényszerítésével, amely a szerzői jog természetétől idegennek hat. Azt sem szabad elfelejteni azonban, hogy éppen a francia közös jogkezelő szervezetek voltak azok, amelyek alapszabályukat módosítani kényszerültek, mivel az önkéntes közös jogkezelés körében gyakorlatilag kizárták a jogosultak egyedi joggyakorlását. Ez pedig azon túl, hogy a versenyjog szabályai szerint erőfölénnyel való visszaélésként értékelhető, felveti annak a lehetőségét is, hogy a közös jogkezelő szervezetek túlzott mértékben korlátozzák a szerzők rendelkezési jogát.

A kilépés jogának törvényi biztosítása tehát ebben a tekintetben kedvezőbb a szerzők számára. A megfelelő reprezentativitás, a kilépés lehetőségének biztosítása, illetve az, hogy a magyar jogalkotó olyan esetekben vezette be a kiterjesztett jogkezelést, amelyekben a joggyakorlásának természetes módja egyébként is ez lenne, együttesen eredményezik, hogy a magyar sajátosságokra is tekintettel a felállított rendszer megfelel a nemzetközi és uniós szerzői jogi követelményeknek.

A díjigények közös jogkezelésének előírása szintén praktikussági okokat szolgál. A könyvtári haszonkölcsönzések kezelésének gyakorlatilag nincsen más elképzelhető módja a közös jogkezelésen kívül. Ráadásul a díj amiatt is különleges, mert részben, vagy egészben állami forrásból táplálkozik. Meghatározása és egyébként a díj felhasználása is egyéb szociális, kulturális szempontokkal is összefügg. A közös jogkezelés tehát ezekben az esetekben tisztán adminisztratív, elosztó szerepet játszik, érdemi befolyással azonban nem rendelkezik a díjak alakulására. Mivel a díjak beszedésének és elosztásának módja törvényben meghatározott, a szervezetek jobbra az állami kultúrpolitika végrehajtóivá válnak.

A fejezetben kivételesen foglalkoztunk egy alapvetően önkéntes közös jogkezelési formával is, mivel a CPI a Követő jogi irányelv átültetésénél nem tette kötelezővé a közös jogkezelést. Valójában azonban mégis törvény által előírt jogkezelési esetnek tekinthető, amely álláspontunk szerint átmenetet képez a két közös jogkezelési forma között (hasonlóan a kereskedelmi forgalomban nem kapható könyvek digitalizálására előírt közös jogkezeléshez). Ennek indoka a díj irányelv általi meghatározásán, valamint a díj tárgyát képező képzőművészeti alkotások, illetve a díjfizetés alapját képező adásvételek meghatározásán túl legfőképpen a közös jogkezelő szervezetek működésének részletes szabályozásában rejlik. A kódex hasonló feltételeket támaszt a követő jog érvényesítését végző közös jogkezelő társaságokkal szemben, mint amilyeneket egyébként a kötelező közös jogkezelést végző társaságokkal szemben előír. Bár eltérések is megfigyelhetők, a lényeg, hogy az illetékes miniszter nyilvántartást vezet azokról a szervezetekről, amelyek az általános működési szabályoknál szigorúbb feltételeknek meg tudnak felelni. A jogalkotó ezenkívül részletekbe menően rendezi a díj megfizetésének és felosztásának kérdését is.

A kiadók szomszédos jogi státuszához való közelítését mutatják a kereskedelmi forgalomban nem kapható könyvek digitalizálása körében elfogadott kilépési szabályok. Mint láttuk, a magyar jog alapján a kilépést engedő közös jogkezelési helyzetekben a szomszédos jogi

jogosult önállóan nem élhet ezzel a jogosultsággal (annak ellenére, hogy a gyakorlatban valószínűleg a szerző a zeneműkiadóval kötött felhasználási szerződés alapján gyakorolja a kilépés jogát). Ezzel szemben a CPI kifejezetten biztosítja a kiadók számára is a kilépési jogot, igaz ugyan, együttesen a szerzővel. Ez logikusan következik egyébként abból a tényből is, hogy a kiadói szerződés alapján a kiadó megszerzi a vagyoni jogokat.

Következtetések

A kötelező közös jogkezelés bevezetése kapcsán, csatlakozva Sylvie Nérisson álláspontjához,¹ el lehet mondani, hogy az egybeforr az újabb jogok biztosításának kérdésével – és ez nem csak a francia szerzői jog kapcsán igaz megállapítás. A szerzői jog fejlődése, mint láttuk, mindig is kéz a kézben járt a technikai fejlődéssel. A közös jogkezelés pedig ehhez az ívhez több ponton is kapcsolódik, és tölt be egyre jelentősebb szerepet. Ezt bizonyítja a törvény által előírt közös jogkezelési esetkörök alá tartozó jogok pontos meghatározása is, amely arra törekszik, hogy egy bizonyos technológiai megoldáshoz köthető felhasználási módhoz (vezetékes továbbközvetítési jog, reprográfiai többszörözés joga, kereskedelmi forgalomban nem kapható könyvek digitalizálása), vagy később elismert joghoz (követő jog, bérleti és használati kölcsönzési jog) kösse a közös jogkezelést.

A magyar kiterjesztett hatályú, kilépést engedő közös jogkezelési esetek azok, amelyek általában véve a klasszikusan közös jogkezelés körében gyakorolt eseteket határozzák meg. Ezek Franciaországban jellemzően önkéntes közös jogkezelés alatt állnak. Ez a szemléletmódbeli különbség jellemzi egyébként a törvény által előírt közös jogkezelés dogmatikai megközelítését: míg Franciaországban elsősorban a szerzők rendelkezési jogát tekintik mindenek felett állónak, és a közös jogkezelést egy ebből fakadó jogtechnikai megoldásnak, addig Magyarországon ennek az elvnek a lenyomata nem olyan erős.

Itthon úgy tűnik, hogy inkább egyfajta felhasználás-központú szemléletmód érvényesül. A magyar közös jogkezelési rendszer ugyanis a hatékony működésnek (értsd ez alatt a minél egyszerűbb engedélyszerzést) rendelkezik alá a rendelkezési jogot. Ez tükröződik a szigorú engedélyezési és felügyeleti szabályokban, a tömörked törvény által előírt közös jogkezelési esetben, illetve a kiterjesztett hatály jogtechnikai megoldásának alkalmazásában. Ez az elv a Kjkt. elfogadásával árnyaltabb lett, hiszen az engedélyezési eljárás csak a reprezentatív közös jogkezelő szervezetek tevékenységét érinti. A közös jogkezelő szervezetekre általában (így a reprezentatív szervezetekre is) emellett a KJK-irányelvből fakadóan az átlátható működést biztosító szabályok vonatkoznak.

A közös jogkezelés és a technológiai fejlődés összefonódása más megközelítésben is jellemző. Megfigyelhető, hogy bizonyos esetekben a jogalkotó inkább a szerzői jog díjigényné transzformálásáról dönt, ehhez kapcsolva a kötelező közös jogkezelés intézményét. Ezekben az esetekben a felhasználások tömegessége és ellenőrizhetetlensége miatt gyakorlatilag nincsen más járható út a díjak kezelésére, mint a közös jogkezelés. Ez különösen a magáncélú többszörözés felhasználásánál jellemző, amely a tömeges méreteket öltött felhasználások miatt önmagában is számos megoldandó kérdést vet fel. Másfelől viszont sok esetben megmarad az az igény arra, hogy a szerzői jog alapvető jellemzőinek tiszteletben tartásával kifejezetten kizárólagos jogként kerüljenek meghatározásra az újabb jogok.

Felismerve viszont azt, hogy a jogosítás komplex folyamatának közös jogkezelők általi központosítása jobban megfelel a felhasználói igényeknek, illetve a szerzők számára is előnyökkel járó megoldásról van szó, a jogalkotó több esetben is egy többé-kevésbé kötelező közös jogkezelés előírásáról rendelkezett. A kötelező közös jogkezelés így egyfajta egyensúlyozó, köztes szerepet is játszik a szerzői jog klasszikus engedélyezési joga, és a tisztán díjazáshoz való jog

---

1 NÉRISSON (2013) 306.

között. Ez különösen igaz abban az esetben, amikor a jogalkotó a kizárólagos jogok kilépést engedő módon utalta a közös jogkezelés körébe. Ez ugyanis lehetővé teszi a felhasználói és jogosulti oldal érdekeinek összehangolását, a szerzői jog alapvető elveinek lehető legteljesebb figyelembe vételével a jogkezelés hatékonyságának megoldásával.

A közös jogkezelés kilépést nem engedő formáját, mivel elismerten a kizárólagos engedélyezési jogok korlátjának minősül, a jogalkotó azokban az esetekben tette kötelezővé, amelyekben a nemzetközi vagy uniós jogi szerzői jogi jogforrások a jog gyakorlásának módjára nézve korlátozást tartalmaznak, vagy egyébként lehetővé teszik a jog korlátozását. Mivel Franciaországban a reprográfiai többszörözés joga nem díjigényként, hanem engedélyezési jogként került a CPI-be, a kötelező közös jogkezelés vizsgálata körében közvetlenül is szükségessé teszi a háromlépcsős tesztnek való megfelelés vizsgálatát. Ez utóbbi szempont egyébként a kilépést engedő, különösen a kiterjesztett hatályú közös jogkezelésnél is indokolt, hiszen ezekben az esetekben a joggyakorlás módjának meghatározására nincsen közvetlenül a nemzetközi vagy uniós jogból eredő felhatalmazás.

Ezzel szemben az eleve díjigényként meghatározott, vagy díjigényre leszorított jogok gyakorlásánál a jogalkotó tágabb rendelkezési szabadsággal él(het) – amennyiben természetesen tiszteletben tartja a korlátozások bevezetésének általános szabályait. Mivel ezekben az esetekben az engedélyezési jog nem illeti meg a jogosultakat, gyakorlatilag szabadon közös jogkezelés körébe utalhatja a gyakorlásukat. Ez a megoldás egyébként többnyire indokolt is, hiszen (legalábbis a díjigényre szorítás) a tömeges felhasználások esetén jellemző. Előfordul azonban az is, hogy egyébként egyedileg is gyakorolható díjigény közös jogkezelés alá rendeléséről a jogalkotó a könnyebb tejesítés érdekében, pusztán gyakorlati szempontok érvényesítése miatt rendelkezik.

Ebben a körben a korlátozások szempontjából azt érdemes figyelembe venni, hogy az összegek felosztása (illetve részben a díjak meghatározása) során milyen mértékben jelennek meg egyéb kulturális és szociális szempontok. Álláspontunk szerint ugyanis ezek aránya, illetve a felhasználás előírásának módja, amennyiben túlmutat a közös jogkezelés természetéből adódó kölcsönösségi, közösségi jellemzőkön, szerzői jogi korlátozásként tekinthető. A könyvtári haszonkölcsönzési díjak szerzői jogi természete emiatt megkérdőjelezhető, hiszen a díj fizetésére sem a közvetett, sem pedig a közvetlen felhasználó nem köteles (ellentétben a magáncélú másolatokra tekintettel fizetett díjakkal), ráadásul Franciaországban ezek egy részét szociális célok megvalósítására kell fordítani.

A kötelező közös jogkezelés korlátozásokhoz való hasonlatosságát alátámasztja egyébként a jogkezelés körébe utalt jogok meghatározásának módja is. Akár a kizárólagos jogok, akár a díjigényre szorított jogok meghatározását vesszük figyelembe, mindkét esetben elmondható a törekvés a minél szűkebben és minél pontosabban meghatározott jogokra. Bár a díjigények (kifejezetten a magáncélú másolásra tekintettel fizetett díjak) esetében a technológiai fejlődés miatt is igény mutatkozik a díj alapjának kiszélesítésére a díjjal terhelt hordozók körének kiszélesítésével (ezzel egyben kompenzálendő az analóg eszközök eladásának csökkenéséből eredő hátrányokat), az egyes felhasználási módok közötti különbségtétel a magáncélú másolat fogalmának egyre szűkebbre vonását eredményezi.

A törvény által előírt közös jogkezelési esetek tehát alapvetően a kizárólagos jog korlátozásával bevezetett olyan joggyakorlási módok, amelyek több esetben az egyedüli lehetséges megoldást jelentik a szerzők számára az engedélyezési jog gyakorlására, vagy a díjigény érvényesítésére.

Irodalomjegyzék

- A Szerzői Jogi Szakértő Testület tanulmányai a szerzői jog digitális világhoz való alkalmazkodásáról – A Szerzői Jogi Szakértő Testület UGC-munkacsoportjának beszámolója a felhasználók által generált tartalom szerzői jogi kérdéseivel kapcsolatban. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle* 2014/4., 93–153.
- Abott, Frederick M. – Cottier, Thomas – Gurry, Francis: *International Intellectual Property in an Integrated World Economy*. Aspen, New York, 2007
- Albanel, Christine: Pour un livre numérique créateur des valeurs (2010), <http://www.ladocumentationfrancaise.fr/rapports-publics/104000189/index.shtml>
- Alcaras, Jean-Robert: *La protection des droits peut-elle favoriser la création culturelle? Approche économique*. Jean-Michel Bruguière (szerk.): *Droit d'auteur et culture*. Dalloz, Párizs, 2007. 55–74
- Alföldy Dezső: *A magyar szerzői jog különös tekintettel a M. Kir. Kuria gyakorlatára*. Grill Károly, Budapest, 1936. 57–58
- Allayaes, Philippe: Hypothèses de forfait en droit d'auteur. *Propriétés intellectuelles* 2007/24., 269–278
- Alleaume, Christophe: La mise en balance du droit d'auteur. *Revue internationale de droit comparé* 2010/2., 423–445
- Alleaume, Christophe: Le droit de prêt ou l'Arlésienne du droit d'auteur. *Légicom* 2001/24., 43–50
- Alleaume, Christophe: Le droit de prêt public (en France et au-delà). *Propriétés intellectuelles* 2004/12., 718–737
- Alleaume, Christophe: *Le prêt des oeuvres de l'esprit*. Thèse, Caen, 1997
- Alma-Delettre, Sophie: La nature juridique des droits de propriété intellectuelle. In Jean-Michel Bruguière – Nathalie Mallet-Poujol – Agnès Robin: *Propriété intellectuelle et droit commun*. Presses universitaires d'Aix-Marseille, Aix-en-Provence, 2007. 25–37
- Axhamn, Johan – Guibault, Lucie: Solving Europeana's Mass-Digitization Issues through Extended Collective Licensing? *Nordiskt Immateriellt Rättsskydd* 2011/6., 509–516
- Axhamn, Johan: Exceptions, Limitations and Collective Management of Rights as Vehicles for Access to Information. Dana Beldiman (szerk.): *Access to Information and Knowledge: 21st Century Challenges in Intellectual Property and Knowledge Governance*. Edward Elgar, Cheltenham–Northampton, 2013. 164–186
- Azzi, Tristan: La loi applicable à la dévolution successorale du droit de suite (à propos de l'affaire Dalí). *Propriétés intellectuelles* 2012/44., 288–294
- Azzi, Tristan: Le „business” de l'art. Le droit de suite. *Propriétés intellectuelles* 2011/38., 65–73
- Barraud, Boris: De l'imprimé au numérique – Le régime juridique des médias écrits à l'épreuve de leur dématérialisation. *Revue Lamy droit de l'immatériel* 2012/85., 105–119
- Batta János: Eredeti képzőművészeti alkotás felhasználása a tulajdonjog átruházása útján. *Magyar Jog* 1978/11., 996–1005
- Bécourt, Daniel: Commentaire de la loi n° 95-4 du 3 janvier 1995 sur la reprographie. *Recueil Dalloz* (1995a) 59
- Bécourt, Daniel: Les directives communautaires en droit d'auteur (1re partie). *Petites affiches* 1995b/111. 8.
- Bécourt, Daniel: Les directives communautaires en droit d'auteur (2e partie). *Petites affiches* 1995c/115. 4
- Bécourt, Daniel: Les directives communautaires en droit d'auteur (suite et fin). *Petites affiches* 1995d/121, 4

- Bellivier, Florence: Rémunération des prêts en bibliothèque. Loi n° 2003-517 du 18 juin 2003 relative à la rémunération au titre du prêt en bibliothèque et renforçant la protection sociale des auteurs (JO 19 juin 2003, 10241). *Revue trimestrielle de droit civil* (2003) 558
- Bénabou, Valérie-Laure: De l'efficacité de l'exception en elle-même à sa confrontation aux mesures techniques. *Propriétés intellectuelles* 2007/25., 423–435
- Bénabou, Valérie-Laure: *Droits d'auteur, droits voisins et droit communautaire*. Bruylant, Brüssel, 1998
- Bénabou, Valérie-Laure: La directive droit d'auteur, droits voisins et société de l'information: valse à trois temps avec l'acquis communautaire. *Communication, commerce électronique* 2010/10., 8–11
- Bénabou, Valérie-Laure: La notion de compensation équitable dans l'arrêt Padawan ou quand la CJUE fait main basse sur les notions du droit d'auteur. *Légipresse* 2011/280., 95–100.
- Benhamou, Françoise – Farchy, Joëlle: *Droit d'auteur et copyright*. Découverte, Párizs, 2009
- Bensamoun, Alexandra: *Essai sur le dialogue entre le législateur et le juge en droit d'auteur*. Presses universitaires d'Aix-Marseille, Aix-en-Provence, 2008
- Bércesi Zoltán: A műholdas műsorsugárzás és a vezetékes műsortovábbítás szerzői jogi problémái az Európai Közösségben. *Jogtudományi Közlöny* 1996/2., 49–59
- Bércesi Zoltán: Bérlet és haszonkölcsön az európai szerzői jogi jogharmonizáció fókuszában. *Jogtudományi Közlöny* 1997/7–8., 337–342
- Bercovitz Rodríguez-Cano, Rodrigo: La communication au public dans la doctrine de la Cour de justice de l'Union européenne. Carine Bernault – Jean-Pierre Clavier – Agnès Lucas-Schloetter – François-Xavier Lucas (szerk.): *Mélanges en l'honneur du professeur André Lucas*. LexisNexis, Párizs, 2014. 35–46
- Bernault, Carine – Clavier, Jean-Pierre: *Dictionnaire de droit de la propriété intellectuelle*. 2. kiadás, Ellipses, Párizs, 2015
- Bernault, Carine: La gestion collective des droits des réalisateurs et des producteurs. Patrick Tafforeau: *Pratique de la propriété littéraire et artistique*. LexisNexis, Párizs, 2013. 463–473
- Bertrand, André: *La musique et le droit. De Bach à Internet*. Litec, Párizs, 2002
- Binctin, Nicolas: La qualité à agir des SPRD pour les non-membres. *Légipresse* 2009/261., II, 52
- Binctin, Nicolas: La rigueur risquée (Commentaire CJUE, 21 oct. 2010, aff. C-467/08). *Communication, commerce électronique* 2011/1., 7–10
- Binctin, Nicolas: Pour une application stricte de la rémunération pour copie privée – commentaire sous CE, 10e et 9e ss-sect. réunies, 11 juillet 2008, no 298779, Syndicat de l'Industrie de matériels audiovisuels électroniques. *Communication, commerce électronique* (2008) étude 21
- Binctin, Nicolas: Rémunération pour copie privée. *Juris Classeur Propriété littéraire et artistique* (2013) fasc. 1510
- Bodó Balázs: *A szerzői jog kalózzai*. Typotex, Budapest, 2011
- Boiron, Patrick: Le droit de reproduction par reprographie: les copies à des fins de commerce dix ans après la loi du 3 janvier 1995. *Communication, commerce électronique* 2004/12., 18–22
- Bonadio, Enrico – Cantore, Carlo Maria: The ECJ Rules on the Private Copying Levy: Padawan SL v Sociedad General de Autores y Editores (SGAE) (C-467/08). *European Intellectual Property Review* 4 (2011), 260–263
- Boronkay Miklós – Boytha György – Csepely-Knorr Tamás – Szilágyi Pál: *A szerzői jogok közös kezelésének versenyjogi vonatkozásai. Különös tekintettel a technikai fejlődés által támasztott*

- kihívásokra*. PPKE-JÁK Versenyjogi Kutatóközpont (2008), http://gvh.hu/data/cms1000526/GVH_kozos_jogkezelok_VKK4-2006.pdf
- Boytha György: Iparjogvédelem, szerzői jog. Király Miklós (szerk.): *Az Európai Közösség kereskedelmi joga*. KJK-Kerszöv, Budapest, 2003. 335–438
- Bruguière, Jean-Michel – Fauchoux, Vincent: Le livre numérique. *Revue Lamy droit de l'immatériel* 2011/73.
- Bruguière, Jean-Michel: La loi du 1er mars 2012 relative à l'exploitation numérique des livres indisponibles du XXe siècle est constitutionnelle. *Communication, commerce électronique* 2014/4., 9–11
- Bruguière, Jean-Michel: La recevabilité de l'action des SPRD à agir en contrefaçon pour des créateurs non-membres. *La Semaine Juridique – Entreprise et Affaires* (2009) 1471
- Bulayenko, Oleksandr: Permissibility of Non-Voluntary Collective Management of Copyright under EU Law. *Journal of Intellectual Property, Information Technology and Electronic Commerce Law* 1 (2016), 51–68
- Caron, Christophe: „FAQ” autour de la rémunération pour copie privée à la mode luxembourgeoise. *Communication, commerce électronique* 2013b/10., 23–24
- Caron, Christophe: A propos d'un contrat conclu sous l'empire des lois révolutionnaires. *Communication, commerce électronique* 2005/7., 21
- Caron, Christophe: Ce que dit la loi sur les livres indisponibles. *Communication, commerce électronique* 2012a/11., 26
- Caron, Christophe: Ce qu'est et ce que n'est pas la rémunération du droit de prêt. *Communication, commerce électronique* 2011a/11., comm. 100
- Caron, Christophe: *Droit d'auteur et droits voisins*. 3. kiadás, LexisNexis, Párizs, 2013a
- Caron, Christophe: La communication au public du distributeur de télévision. *Communication, commerce électronique* 2016c/3., comm. 21
- Caron, Christophe: La rémunération pour copie privée en droit communautaire. *Communication, commerce électronique* 2011b/1
- Caron, Christophe: Le droit contractuel dans la directive du 27 septembre 1993 relative à la radiodiffusion par satellite et la retransmission par câble ou le contrat malmené. *Petites affiches* 1999/248., 6
- Caron, Christophe: Le droit d'auteur de l'an 2440. Cauchemar s'il en fût jamais. Études à la mémoire du professeur Xavier Linant de Bellefonds. LexisNexis, Párizs, 2007. 105–116
- Caron, Christophe: Les exceptions au regard du fondement du droit d'auteur en droit français. André Lucas – Pierre Sirinelli – Alexandra Bensamoun: *Les exceptions au droit d'auteur. État des lieux et perspectives dans l'Union européenne*. Dalloz, Párizs, 2012b. 19–25
- Caron, Christophe: Les exceptions dialoguent entre elles, mais pas les directives! *Communication, commerce électronique* 2016a/2., comm. 10
- Caron, Christophe: Le juge judiciaire peut évaluer la rémunération pour copie privée. *Communication, commerce électronique* 2016b/5., comm. 38
- Caron, Christophe: Une cession des droits antérieure à la loi du 11 mars 1957 peut-elle englober le droit d'exploitation numérique? *Communication, commerce électronique* 2013c/7
- Carre, Stephanie – Vercken, Gilles: Google et la fortune du droit d'auteur. Carine Bernault – Jean-Pierre Clavier – Agnès Lucas-Schloetter, – François-Xavier Lucas (szerk.): *Mélanges en l'honneur du professeur André Lucas*. LexisNexis, Párizs, 2014. 119-138
- Carre, Stéphanie: Des exceptions d'usage privé: le cas de la copie privée. Michel Vivant: *Les grands arrêts de la propriété intellectuelle*. 2. kiadás, Dalloz, Párizs, 2015. 298–314

- Carre, Stéphanie: Le livre numérique un „OCNI” (Objet culturel non identifié). *Communication, commerce électronique* 2005/10., 22–25
- Castets-Renard, Céline: Clarification sur le périmètre de la cession légale du droit de reproduction. *Revue Lamy droit de l'immatériel* 2014/101.
- Castex, Lucien: Encadrer une bibliothèque numérique: de sa constitution à son exploitation. *Revue Lamy droit de l'immatériel* 2010/66., 84–92
- Chabert, Cyril: Deux raisons de réexaminer la rémunération pour copie privée au regard des engagements internationaux français. *Communication, commerce électronique* 2004/10., étude 36
- Cervetti, Pierre-Dominique: Vers une contractualisation de la charge du droit de suite (enfin) consacré! *Revue Lamy droit de l'immatériel* 2015/119., 9–12
- Collart-Dutilleul, François – Delebecque, Philippe: *Contrats civils et commerciaux*. 9. kiadás, Dalloz, Párizs, 2011
- Colombet, Claude: *Grands principes du droit d'auteur et des droits voisins dans le monde. Approche de droit comparé*. 2. kiadás, Litec–UNESCO, Párizs, 1992
- Colombet, Claude: *Propriété littéraire et artistique et droits voisins*. 9. kiadás, Dalloz, Párizs, 1999
- Comte, Henri: Une étape de l'Europe du droit d'auteur: La Directive du 19 novembre 1992 relative au prêt et à la location. *Revue internationale du droit d'auteur* 1993/158., 3–73
- Cornu, Gérard: *Vocabulaire juridique*. Quadriga–PUF, Párizs, 2007
- Courtois, Georgie: L'impression 3D: chronique d'une révolution juridique annoncée. *Revue Lamy droit de l'immatériel*. 2013/99., 71–80
- Cozian, Maurice – Viandier, Alain – Deboissy, Florence: *Droit des sociétés*. LexisNexis, Párizs, 2014
- Daleau, Jeanne: Copie privée: contours de la notion de „compensation équitable”. CJUE 21 oct. 2010, C-467/08, Padawan. *Dalloz actualité*, 2010 november 15.
- Davies, Gillian – Hung, Michèle E.: *Music and Video Private Copying. An International Survey of the Problem and the Law*. Sweet & Maxwell, London, 1993
- de Ridder, Frédérique: *Droits d'auteur, droits voisins dans l'audiovisuel. Les sociétés de perception et de répartition*. DIXIT, Párizs, 1994
- Deazley, Ronan – Kretschmer, Martin – Bently, Lionel (szerk.): *Privilege and Property: Essays on the History of Copyright*. Open Book, 2010
- Derieux, Emmanuel: La notion de „publication” – Les insupportables incertitudes du droit. *La semaine juridique – Édition générale* 2010a/49., 2262–2263
- Derieux, Emmanuel: Le livre à l'ère numérique – Questions juridiques sans réponses. *Revue Lamy droit de l'immatériel* 2010b/60., 80–101
- Derieux, Emmanuel: Le régime juridique de l'exploitation numérique des livres indisponibles du XXe siècle. *Revue Lamy droit de l'immatériel* 2012/87., 64
- Derieux, Emmanuel: Reproduction par reprographie et droit d'auteur: paralisme et réalités. *Petites affiches* 1995/62., 28
- Desbois, Henri: *Le droit d'auteur en France*. 3. kiadás, Dalloz, Párizs, 1978
- Desurmont, Thierry: La transposition en France de la directive 2001/29/CE sur l'harmonisation de certains aspects du droit d'auteur et des droits voisins dans la société de l'information. *Revue internationale du droit d'auteur* 2006/210., 111–183.
- Dietz, Adolf: La proposition de directive sur les sociétés de gestion collective du 11 juillet 2012 et la diversité culturelle – Une occasion ratée. In Carine Bernault – Jean-Pierre Clavier – Agnès Lucas-Schloetter – François-Xavier Lucas (szerk.): *Mélanges en l'honneur du professeur André Lucas*. LexisNexis, Párizs, 2014. 237–249

- Dietz, Adolf: *Le droit d'auteur dans la Communauté européenne*. Office des publications officielles des Communautés européennes, Luxembourg, 1976
- Dietz, Adolf: Legal regulation of collective management of copyright (collecting societies law) in Western and Eastern Europe. *Journal of the Copyright Society of the USA* 49 (2001–2002), 897–916
- Diringer, Yvan: *Gestion collective des droits d'auteur et droit de la concurrence. Pour une relecture à l'heure d'internet*. Presses universitaires d'Aix-Marseille, Aix-en-Provence, 2011
- Diringer, Yvan: La gestion collective des droits d'auteur aux États-Unis, un modèle concurrentiel en trompe l'oeil. *Revue internationale du droit d'auteur* 2010/10., 4–279
- Dreier, Thomas: Limitations: The Centerpiece of Copyright in Distress: An Introduction. *Journal of Intellectual Property, Information Technology and Electronic Commerce Law* 1 (2010), 50–54
- Duchemin, Jacques-Louis: *Le droit de suite des artistes*. Sirey, Párizs, 1948
- Duchemin, Wladimir: La directive communautaire sur le droit de suite. *Revue internationale du droit d'auteur* 2002/191., 3–131
- Dupuy, Pierre-Marie – Kerbrat, Yann: *Droit international public*. 12. kiadás, Dalloz, Párizs, 2014
- Dusollier, Séverine: *Droit d'auteur et protection des oeuvres dans l'univers numérique. Droits et exceptions à la lumière des dispositifs de verrouillage des oeuvres*. Larcier, Brüsszel, 2007
- Edelman, Bernard: *Droits d'auteur et droits voisins. Loi n° 85-660 du juillet 1985 relative aux droits d'auteur et aux droits des artistes-interprètes, des producteurs de phonogrammes et de vidéogrammes et des entreprises de communication audiovisuelle*. Jurisprudence Générale Dalloz, Párizs, 1987
- Edelman, Bernard: *Droits d'auteurs, droits voisins. Droit d'auteur et marché*. Dalloz, Párizs, 1993
- Edelman, Bernard: La CJCE et la télédiffusion dans les chambres d'hôtel. *Recueil Dalloz* (2001) 1094
- Edelman, Bernard: Vers une définition du droit de communication au public. *Recueil Dalloz* (2007) 1236
- Efroni, Zohar – Gebert, Julia: The Google Books Decision: The Authors' Guild v Google Inc. 33(8) *European Intellectual Propetry Review* (2011), 532
- Émile-Zola-Place, Emmanuel: L'exploitation numérique des livres indisponibles du XXe siècle: une gestion collective d'un genre nouveau. *Légipresse* 2012/295., 355
- Escarra, Jean-Rault – Hepp, Jean-François: *La doctrine française du droit d'auteur. Étude critique à propos de projets récents sur le Droit d'auteur et le Contrat d'édition*. Bernard Grasset, Párizs, 1937
- European Copyright Society: Opinion on the The Reference to the CJEU in Case C-572/13 Hewlett-Packard Belgium SPRL v. Reprobel SCRL (5 September 2015), http://www.create.ac.uk/wp-content/uploads/2014/03/Opinion-in-Case-C572_13-HP-Belgium-Reprobel-2015.pdf
- Faludi Gábor – Grad-Gyenge Anikó: A nyilvánossághoz közvetítései (előadási) jog értelmezése az Európai Bíróság gyakorlatában. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle* 2012/1., 77–93
- Faludi Gábor – Kabai Eszter: A lényegtelené vált CISAC-ügy margójára. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle* 2014/1., 71–104
- Faludi Gábor: A közös jogkezelő szervezetek felhasználási szerződésai. In Gyertyánfy Péter – Király Miklós (szerk.): *Liber Amicorum: Studia Gy. Boytha dedicata. Ünnepi dolgozatok Boytha György tiszteletére*. ELTE ÁJK, Budapest, 2004. 81–104

- Faludi Gábor: *A paródia a szerzői jogban*. In Keszérú Barna Arnold – Kőhidi Ákos (szerk.): *Tanulmányok a 65 éves Lenkovich Barnabás tiszteletére*. Eötvös József, Budapest, 2015. 94–120
- Faludi Gábor: A szerzői jog átruházhatósága a magyar szerzői jogban. *Magyar Jog* 1995/3., 146–156
- Faludi Gábor: A szerzői jog és az internet viszonyának egyes kérdései. In *Acta conventus de iure civili Tomus II*. Lectum, Szeged, 2008. 9–27
- Faludi Gábor: A szerzői közös jogkezelés mint szabályozott monopólium. *Infokommunikáció és Jog* 2009a/4., 126–135
- Faludi Gábor: A szerzői közös jogkezelés szabályozási környezetének változásai. In Tattay Lente (szerk.): *Emlékkönyv Ficsor Mihály 70. születésnapja alkalmából barátaitól*. Szent István Társulat, Budapest, 2009b. 64–92
- Ficsor Mihály: La gestion collective du droit d’auteur et des droits voisins à la croisée des chemins: doit-elle rester volontaire, peut-elle être „étendue” ou rendue obligatoire? *e-Bulletin du droit d’auteur* (2003b), http://portal.unesco.org/culture/fr/files/14935/10718319981M._Ficsor_fr.pdf/M.+Ficsor+fr.pdf
- Ficsor, Mihály: *Collective Management of Copyright and Related Rights*. WIPO, Geneva, 2002
- Ficsor, Mihály: Collective Management of Copyright in the International Environment. *Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht* 2003a/1., 3–15
- Ficsor, Mihály: Développement et objectif de la gestion collective des droits des auteurs. *Le droit d’auteur* 1985/10., 296–309
- Ficsor, Mihály: Hungary. In Brigitte Lindner – Ted Shapiro: *Copyright in the Information Society. A Guide to National Implementation of the European Directive*. Edward Elgar, Cheltenham–Northampton, 2011. 251–275
- Ficsor, Mihály: Le „test des trois étapes”: pourquoi on ne signe pas la Déclaration de Munich? In André Lucas – Pierre Sirinelli – Alexandra Bensamoun: *Les exceptions au droit d’auteur. État des lieux et perspectives dans l’Union européenne*. Dalloz, Párizs, 2012a. 55–62
- Ficsor, Mihály: *Short Paper on the Three-Step Test for the Application of Exceptions and Limitations in the Field of Copyright* (2012b), http://www.copyrightseesaw.net/archive/?sw_10_item=28
- Ficsor, Mihály: Svensson: *Honest Attempt at Establishing Due Balance Concerning the Use of the Hyperlinks. Spolied by the Erroneous „New Public” Theory* (slightly corrected version) (2014), http://www.copyrightseesaw.net/archive/?sw_10_item=68
- Ficsor, Mihály: *The Law of Copyright and the Internet. The 1996 WIPO Treaties, their Interpretation and Implementation*. Oxford University Press, Oxford, 2002
- Florenson, Paul: La gestion du droit d’auteur et des droits voisins en Europe. *Revue internationale du droit d’auteur* 2003/196., 3–125
- Fodor Klaudia Franciska: A digitális magáncélú másolat kompenzációjának lehetőségei. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle* 2009/4., 65–88
- Fouilland, Frédéric: L’apport de droits d’auteur à une société de gestion collective. *Communication, commerce électronique* (2008) étude 2
- Françon, André: *Cours de propriété littéraire, artistique et industrielle*. Les Cours de droit, Párizs, 1999
- Françon, André: Loi du 27 mars 1997 de transposition de deux directives communautaires. *Revue trimestrielle de droit commercial* (1997), 252
- Françon, André: Reproduction par reprographie, utilisation collective, Gestion collective obligatoire. Copie privée sonore et audiovisuelle, qualité d’auteur. *Revue trimestrielle de droit commercial* (1995), 121

- Gaillard, Yann: La politique du livre face au défi du numérique (2010), <http://www.senat.fr/rap/r09-338/r09-338.html>
- Galopin, Benoît: Conséquences de la nature constitutionnelle et européenne sur le droit d'auteur: retour sur quelques décisions récentes. *Revue internationale du droit d'auteur* 2015/3., 174–235
- Galopin, Benoît: *Les exceptions à usage public en droit d'auteur*. LexisNexis, Párizs, 2012
- Gaubiac, Yves: Dimension de la copie privée dans le monde numérique de la communication. *Communication, commerce électronique* 2008/6., étude 14
- Gaubiac, Yves: *Droit d'auteur en France*. In Patrick Tafforeau (szerk.): *La radiodiffusion par satellite et la retransmission par câble. Aspects de droit privé et de droit public*. L'Harmattan, Párizs, 2000. 23–28
- Gaudel, Denise: *La distribution par câble et la diffusion par satellite des œuvres de l'esprit*. In *Droit d'auteur et droits voisins. La loi du 3 juillet 1985*. Librairies Techniques, Párizs, 1986. 67–86
- Gaudrat, Philippe – Sardain, Frédéric: De la copie privée (et du cercle de famille) ou des limites au droit d'auteur. *Communication, commerce électronique* 2005/11., 6–16
- Gautier, Pierre-Yves: *Les exceptions au regard du droit de l'Union européenne*. In André Lucas – Pierre Sirinelli – Alexandra Bensamoun (szerk.): *Les exceptions au droit d'auteur. État des lieux et perspectives dans l'Union européenne*. Dalloz, Párizs, 2012. 37–42
- Gautier, Pierre-Yves: *Propriété littéraire et artistique*. PUF, Párizs, 2012
- Geiger, Christophe – Hilty, Reto M. – Griffiths, Jonathan – Suthersanen, Uma: *Declaration. A Balanced Interpretation Of The „Three-Step Test” In Copyright Law*. *Journal of Intellectual Property, Information Technology and Electronic Commerce Law* 2010/1. 119-112.
- Geiger, Christophe – Macrez, Franck – Bouvl, Adrien – Carre, Stéphanie – Hassler, Théo – Schmidt, Joanna: Quelles limites au droit d'auteur dans la société de l'information? Réponse au Livre vert sur „le droit d'auteur dans l'économie de la connaissance”. *Propriétés intellectuelles* 2009/32., 232
- Geiger, Christophe: De la nature juridique des limites au droit d'auteur. Une analyse comparatiste à la lumière des droits fondamentaux. *Propriétés intellectuelles* 2004/13., 887
- Géra Eleonóra Erzsébet – Csatóri Bence: *A Zeneszerzők Szövetkezetétől az Artisjus Egyesületig (1907–2007): a zenei közös jogkezelés száz éve Magyarországon*. Artisjus, Budapest, 2007
- Gervais, Daniel (szerk.): *Collective Management of Copyright and Related Rights*. Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn, 2010
- Gervais, Daniel: Individual and Collective Management of Rights Online. In Johan Axhamn (szerk.): *Copyright in a Borderless Online Environment*. Norstedts juridik, Stockholm, 2012. 89–100
- Ginsburg, Jane: A Tale of Two Copyrights: Literary Property in Revolutionary France and America. *Revue internationale du droit d'auteur* 147/1991., 124–289
- Ginsburg, Jane: L'avenir du droit d'auteur: un droit sans auteur? *Communication, commerce électronique* 2009/5., 7–10
- Ginsburg, Jane – Ricketson, Sam: *International Copyright and Neighbouring Rights: The Berne Convention and Beyond I., II*. Oxford University Press, Oxford – New York, 2006
- Gitton, Antoine: La copie privée numérique: vers une licence d'édition privée. *Légicom* 2001/25., 61–74
- Goldstein, Paul – Hugenholtz, Bernt: *International Copyright. Principles, Law and Practice*. Oxford University Press, New York, 2010

- Goldstein, Paul – Hugenholtz, Bernt: *International Copyright. Principles, Law and Practice*. Oxford University Press, New York, 2013
- Gondol Daniella: Honnan jövünk, kik vagyunk, hová megyünk? Gondolatok a szerzői jogi törvény módosításáról. *Infokommunikáció és Jog* 2009/3., 72–75.
- Grad-Gyenge Anikó – Sarkady Ildikó: *Közös jogkezelés az audiovizuális médiában*. Médiatudományi Intézet, Budapest, 2014
- Grad-Gyenge Anikó: *Az audiovizuális archívumok szabályozási kerete – különös tekintettel a médiajogi és szerzői jogi rendelkezésekre*. Médiatudományi Intézet, Budapest, 2015
- Greffe, Xavier: *Économie de la propriété artistique*. Economica, Párizs, 2005
- Groffe, Julie: L'oeuvre orpheline saisie par le droit, entre impératif de protection et objectif de diffusion. *Revue Lamy droit de l'immatériel* 2012/78., 112–118
- Guibault, Lucie – Westkamp, Guido – Rieber-Mohn, Thomas – Hugenholtz, Bernt (et al.): *Study on the Implementation and Effect in Member States' Laws of Directive 2001/29/EC on the Harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society* (2007), http://www.ivir.nl/publications/guibault/Infosoc_report_2007.pdf
- Guibault, Lucie: *Copyright limitations and contracts. An Analysis of the Contractual Overridability of Limitations on Copyright*. Kluwer Law International, Hága, 2002
- Guibault, Lucie: *The Reprography Levies cross the European Union*. IViR, Amszterdam, 2003
- Guibault, Lucie: Why Cherry-Picking Never Leads to Harmonisation? The Case of the Limitations on Copyright under Directive 2001/29/EC. *Journal of Intellectual Property, Information Technology and Electronic Commerce Law* 1 (2010), 55–66
- Gyenge Anikó: A képzőművészeti alkotások szerzői jogi védelméről, különös tekintettel a követő jogi szabályozás módosítására. *Infokommunikáció és Jog* 2005b/3., 86–94
- Gyenge Anikó: *A kivételek és korlátozások céljai a szerzői monopoljogban*. In Valentiny Pál – Kiss Ferenc László – Nagy Csongor István (szerk.): *Verseny és Szabályozás 2010*. MTA KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet, Budapest, 2011. 72–119
- Gyenge Anikó: A szerzői jog metamorfózisai és az editio princeps jogintézménye. *Magyar Jog* 2003/11., 649–657
- Gyenge Anikó: A szerzői jogok korlátozásának általános szabályai: a három lépcsős teszt és értelmezése. *Jogtudományi Közöny* 2006/5., 171–185
- Gyenge Anikó: A szerzői mű ára – díjak az egyedi felhasználási szerződésekben. 1. rész. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle* 2004/6.
- Gyenge Anikó: A szerzői mű ára – díjak az egyedi felhasználási szerződésekben. 2. rész. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle* 2005a/1.
- Gyenge Anikó: Elárvult jog nevelőszülőt keres. *Magyar Jog* 2009/3., 160–172
- Gyenge Anikó: *Szerzői jogi korlátozások és a szerzői jog emberi jogi háttere*. HVG–Orac, Budapest, 2010
- Gyenge Anikó: Újra az árva művekről. *Infokommunikáció és Jog* 2011/45., 119–124
- Gyenge Anikó: Viták a szerzői jogok közös kezelésének hatékony szabályozása körül. *Infokommunikáció és Jog* 2008/5., 198
- Gyertyánfy Péter – Faludi Gábor – Kabai Eszter – Szinger András – Tóth Péter Benjamin: *Szerzői művek, védjegyek és szellemi teljesítmények az interneten – a magyar jogi védelem I. rész*, 2004/12. 705–715
- Gyertyánfy Péter – Faludi Gábor – Kabai Eszter – Szinger András – Tóth Péter Benjamin: *Szerzői művek, védjegyek és szellemi teljesítmények az interneten – a magyar jogi védelem, II. rész*. *Magyar Jog* 2005/3., 129–141

- Gyertyánfy Péter (szerk.): *A szerzői jogi törvény magyarázata*. Complex, Budapest, 2006b
- Gyertyánfy Péter (szerk.): *Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez*. Wolters Kluwer, Budapest, 2014
- Gyertyánfy Péter: A magyar közös jogkezelés az Európai Unió követelményeinek tükrében (A jogosultak és a közös jogkezelő viszonya). In Gyertyánfy Péter – Király Miklós (szerk.): *Liber Amicorum: Studia Gy. Boytha dedicata. Ünnepi dolgozatok Boytha György tiszteletére*. ELTE ÁJK, Budapest, 2004 133–161
- Gyertyánfy Péter: A szerzői és azzal szomszédos jogok közös kezelése, II. *Magyar Jog* 1997b/5., 257–265
- Gyertyánfy Péter: A szerzői és azzal szomszédos jogok közös kezelése. *Magyar Jog* 1997a/3., 129–137
- Gyertyánfy Péter: A szerzői jogi jogharmonizáció eredménye az EU-ban. *Jogtudományi Közlöny* 2002/6., 271–283
- Gyertyánfy Péter: A szerzői vagyoni jogok újraszabályozásáról. *Jogtudományi Közlöny* 1995/10., 451–466
- Gyertyánfy Péter: Jog nélkül kultúra sem terem – kultúrpolitika és szerzői jog. *Magyar Jog* 2006a/8., 449–454
- Gyertyánfy Péter: Meddig terjedjen még a szerzői jog? *Jogtudományi Közlöny* 2001/9., 337–348
- Gyertyánfy Péter: Szerzői jogunk és az európai integráció, I. rész. *Magyar Jog* 1991a/6., 344–350
- Gyertyánfy Péter: Szerzői jogunk és az európai integráció, II. rész. *Magyar Jog* 1991b/9., 534–540
- Gyertyánfy Péter: Szerzői jogunk és az európai integráció, III. rész. *Magyar Jog* 1991c/10., 594–600
- Gyertyánfy Péter: Tévúton az európai zenei közös jogkezelés. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle* 2009/6., 5–34
- Gyertyánfy, Péter: Why Is a European Directive on Collective Management Necessary? A Perspective from a New Member State of the EU. *Journal of the Copyright Society of the USA* 1–2 (2005–2006), 71–101
- Hajdú Dóra: A kereskedelmi forgalomban nem kapható könyvek digitalizálása Franciaországban. *Infokommunikáció és Jog* 2013/55., 53–59
- Hajdú Dóra: Az Európai Bíróság gyakorlata a magáncélú másolatra tekintettel fizetett díjak kérdésében. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle* 2014a/6., 27–69
- Hajdú Dóra: Bevezetés a francia szerzői jog történetébe – a kezdetektől a nagy francia forradalom idején elfogadott törvényekig. *Jogtörténeti Szemle* 2014b/1., 50–58
- Helfer, Laurence R.: Collective Management of Copyrights and Human Rights: An Uneasy Alliance Revisited. Gervais, Daniel (szerk.): *Collective Management of Copyright and Related Rights*. 2. kiadás, Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn, 2010. 75–103
- Hugenholtz, Bernt: Why the Copyright Directive is Unimportant and Possibly Invalid. 22(11) *European Intellectual Property Review* (2000), 501–502
- Hugenholtz, Bernt: SatCab Revisited: The Past, Present and Future of the Satellite and Cable Directive. *IrisPlus* 2009/8., 13
- Hugenholtz, Bernt: The Story of the Tape Recorder. In Brad Sherman – Leanne Wiseman (szerk.): *Copyright and the Challenge of the New*. Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn, 2012. 179–196
- Janssens, Marie-Christine: The Issue of Exceptions: Reshaping the Keys to Gates in the Territory of Literary, Musical and Artistic Creation. In Estelle Derclaye (szerk.): *Research*

- Handbook on the Future of EU Copyright*. Edward Elgar, Cheltenham–Northampton, 2009. 317–348
- Joubert, Claude: Les sociétés de perception et de répartition des droits. In *Droit d'auteur et droits voisins. La loi du 3 juillet 1985*. Librairies Techniques, Párizs, 1986. 181–192
- Karapapa, Stavroula: A Copyright Exception for Private Copying in the United Kingdom. *European Intellectual Property Review* 3 (2013), 129–137
- Karapapa, Stavroula: Padawan v SGAE: A Right to Private Copy? 33(4) *European Intellectual Property Review* (2011), 252–259
- Karnell, Gunnar: Extended Collective License Clauses and Agreements in Nordic Copyright Law. *Columbia Journal of Law and the Arts* 10 (1985–86), 73–81
- Karnell, Gunnar: Peculiar Features of Nordic Copyright Law. *Nordiskt Immateriellt Rättsskydd* 60 (1991), 15–23
- Kerever, André: Le droit d'auteur en Europe occidentale. In: *Hommage à Henri Desbois. Études de propriété intellectuelle*. Dalloz, Párizs, 1974. 35–72
- Kerjean, Benoît: Pratique contractuelle. Gestion des stocks et contrat d'édition: une liberté sous contrôle. *Communication, commerce électronique* 2011/9. 42–44
- Kézikönyv a szerzői jog érvényesítéséhez. Útmutató a gyakorlat számára*. 2. kiadás, ProArt Szövetség a Szerzői Jogokért, 2013
- Khiari, Bariza: Rapport fait au nom de la commission de la culture, de l'éducation et de la communication sur la proposition de loi de M. Jacques Legendre relative à l'exploitation numérique des livres indisponibles du XXème siècle. Rapport n° 151 du Sénat
- Kikkis, Ioannis: L'avancée du droit de prêt public en Europe suite à une harmonisation qui laisse à désirer. In Carine Bernault – Jean-Pierre Clavier – Agnès Lucas-Schloetter – François-Xavier Lucas (szerk.): *Mélanges en l'honneur du professeur André Lucas*. LexisNexis, Párizs, 2014. 453–464
- Koliczy, Janusz Piotr – Antas, Przemysław Dominik: Copyright Levies Imposed on Production and Import of Reprographic Equipment not Due where Analogous Levies have been Already Paid in Another EU Member State: Polish Court of Appeal Judgment in Wroclaw of February 21, 2012 (I ACa 11/12). *European Intellectual Property Review* 10 (2012), 732–737
- Koltay Krisztina: Néhány gondolat a közös jogkezelő szervezetek díjmegállapításáról, különös tekintettel a reprográfiai díjakra. In Gyertyánfy Péter – Király Miklós (szerk.): *Liber Amicorum: Studia Gy. Boytha dedicata. Ünnepi dolgozatok Boytha György tiszteletére*. ELTE ÁJK, Budapest, 2004. 235–245
- Kretschmer, Martin: *Private Copying and Fair Compensation: An Empirical Study of Copyright Levies in Europe*. Report for the UK Intellectual Property Office (2011), <http://www.ipo.gov.uk/ipresearch-faircomp-full-201110.pdf>
- Kur, Annette: *Of Oceans, Islands and Inland Water: How Much Room for Exceptions and Limitations under the Three Step-Test?* Max Planck Institute for Intellectual Property, Competition and Tax Law Research Paper Series No. 08-04 (2008), http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1317707
- La gestion collective en matière de reprographie*. OMPI–IFFRO (2005), http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/fr/copyright/924/wipo_pub_924.pdf
- Lamarque, Jean – Négrin, Olivier – Ayrault, Ludovic: *Droit fiscal général*. 3. kiadás, LexisNexis, Párizs, 2014

- Lánchidi Péter: *Collective Management of Music Rights and Competition Policy in the European Union*. PhD értekezés (2010), <http://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/lanchidi-peter/lanchidi-peter-vedes-ertekezes.pdf>
- Lapousterle, Jean: *L'influence des groupes de pression sur l'élaboration des normes. Illustration à partir du droit de la propriété littéraire et artistique*. Dalloz, Párizs, 2009
- Latreille, Antoine: La copie privée démythifiée. *Revue trimestrielle de droit commercial* 2004/3., 403
- Latreille, Antoine: Variations autour de la définition de l'acte de copie privée. *Communication, commerce électronique* 2010/11., 7–9
- Le Cam, Stéphanie: La représentativité des sociétés de gestion collective. In Carine Bernault – Jean-Pierre Clavier – Agnès Lucas-Schloetter – François-Xavier Lucas (szerk.): *Mélanges en l'honneur du professeur André Lucas*. LexisNexis, Párizs, 2014. 489–503
- Le Roy, Marc: Tout ce que vous avez toujours voulu savoir sur les droits d'exploitation d'une œuvre cinématographique (sans jamais oser le demander)... *Revue Lamy droit de l'immatériel* 2012/82., 52
- Lebois, Audrey: Droits patrimoniaux – Droit de location et de prêt. *Juris Classeur Propriété littéraire et artistique* (2012) fasc. 1254
- Legeza Dénes: „Segítsük az árvákat!” Útmutató az árva művek egyes felhasználásaihoz. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle* 2012/5., 23–58
- Lehmann, Michael: The EC Directive on the Harmonisation of Certain Aspects of Copyright and Related Rights in the Information Society: A Short Comment. *International Review of Intellectual Property and Competition* 5 (2003), 521
- Linant de Bellefonds, Xavier: *Droits d'auteur et droits voisins*. Dalloz, Párizs, 2004
- Lucas, André – Lucas, Henri-Jacques – Lucas-Schloetter, Agnès: *Traité de la propriété littéraire et artistique*. LexisNexis, Párizs, 2012
- Lucas, André: Chroniques. Exceptions: Nature et champs d'application de la rémunération pour copie privée – Conditions de l'exception. *Propriétés intellectuelles* 2011/38., 81
- Lucas, André: *Droit d'auteur et numérique*. Litec, Párizs, 1998
- Lucas, André: Droit de la reproduction par reprographie (CPI, art. L.122-10 à L.122-12). *Juris Classeur Propriété littéraire et artistique* (2010b) fasc. 1265
- Lucas, André: Droits des auteurs – Droits patrimoniaux – Exceptions au droit exclusif (CPI, art. L. 122-5 et L. 331-4). *Juris Classeur Propriété littéraire et artistique* (2010) fasc. 1248
- Lucas, André: Les dits et les mon-dits de la copie privée. *Propriétés intellectuelles* 2012/43., 232–239
- Lucas, André: *France: Copyright: New French Reprography Law*. 17(5) *European Intellectual Property Review* (1995), 130–132
- Lucas-Schloetter, Agnès: La rémunération pour copie privée dans la tourmente (1er partie). *Légipresse*, 2013a/310
- Lucas-Schloetter, Agnès: La rémunération pour copie privée dans la tourmente (2e partie). *Légipresse*, 2013b/311
- Lucas-Schloetter, Agnès: Les éditeurs peuvent-ils percevoir la rémunération pour copie privée? *Revue internationale du droit d'auteur* 2015/1., 2–99
- Macrez, Franck: L'exploitation numérique des livres indisponibles: que reste-t-il du droit d'auteur? *Receuil Dalloz* 2012/12., 749
- Maréchal, Camille: Arrêts CISAC: une leçon de droit et d'économie de la gestion collective. *Communication, commerce électronique* 2013/12., 6–9

- Marino, Laure: La (discutable) logique de la redevance pour copie privée. *La semaine juridique – Édition générale* 2010/50, Note 1256
- Masouyé, Claude: *Guide de la Convention de Berne pour la protection des oeuvres littéraires et artistiques* (Actes de Paris, 1971). OMPI (1978), http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/fr/copyright/615/wipo_pub_615.pdf
- Mezei Péter – Hajdú Dóra: Az ACI Adam BV és társai kontra Stichting de Thuiskopie és társa ügy. Az Európai Unió Bíróságának döntése a jogellenes forrásból történő másolatkészítés után fizetendő jogdíjak egyes kérdéseiről. *Európai Jog* 2014/5., 33–47
- Mezei Péter: A jogkimerülés intézményének kialakulása és fejlődése az Egyesült Államokban. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle* 2014c/2., 5–77
- Mezei Péter: A magáncélú szabad felhasználás a német szerzői jogban. *Acta Juridica et Politica*, Tomus LXX., Fasc. 10., Szeged, 2007
- Mezei Péter: A szerzői jog jövője (is) a tét – Gondolatok a Google Books könyvdigitalizálási projektről. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle* 2011/5., 5–47
- Mezei Péter: A szerzői jog története a törvényi szabályozásig (1884: XVI. tc.). *Jogelméleti Szemle* 2004/3.
- Mezei Péter: A technológia és a szerzői jog szimbiózisa. *Jogtudományi Közlöny* 2012a/5., 197–208
- Mezei Péter: Elképzeltém: nem lenne jó. Kritikai észrevételek egy szerzői jogi abolicionalista tanulmány kapcsán. In Pogácsás Anett (szerk.): *Quaerendo et Creando. Ünnepi kötet Tattay Levente 70. születésnapja alkalmából*. Szent István Társulat, Budapest, 2014a. 407–423
- Mezei Péter: Szabad felhasználás az osztrák jogrendszerben. *Acta Juridica et Politica*, Tomus LXVIII., Fasc. 15., Szeged, 2006
- Mezei Péter: *The Painter, the One-Horn Cow and Ole Hank Wilson's Back Lot: The Future of Library Digitization in the European Union and Hungary* (kézirat)
- Mezei Péter: The New Orphan Works Regulation of Hungary. *International Review of Intellectual Property and Competition Law* 8 (2014b), 940–952
- Minero, Gemma: Fair Compensation for the Private Copying Exception: Private Use versus Professional Use. 33(7) *European Intellectual Property Review* (2011)
- Moinet, Jacques: Les différentes législations. In *Colloque international sur la copie privée dans le monde et la protection des auteurs, artistes-interprètes et producteurs*. FDMS, 1987. 13–18.
- Munkácsi Péter: Műholdas műsorsugárzás és vezeték útján történő továbbközvetítés az európai joggyakorlatban – gondolatok az „Egeda-jogeset” kapcsán. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle* 2000/5.
- Nérisson, Sylvie: Has Collective Management of Copyright Run Its Course? Not so Fast. *International Review of Intellectual Property and Competition Law* 46 (2015), 505–507
- Nérisson, Sylvie: La directive 2014/26/UE du 26 février 2014 sur la gestion collective des droits d’auteur et des droits voisins: vol au-dessus de vaches sacrées intouchables. *Propriétés intellectuelles* 2014/51., 135–150
- Nérisson, Sylvie: *La gestion collective des droits des auteurs en France et en Allemagne – Quelle légitimité?* IRJS, Párizs, 2013
- Nordemann, Wilhelm: Les problèmes actuels des sociétés d’exploitation des droits d’auteur au sein de la Communauté Européenne. *Revue internationale du droit d’auteur* 1988/135., 30–67
- Ochoa, Tyler: Copyright Duration: Theories and Practice. In Peter K. Yu (szerk.): *Intellectual Property and Information Wealth: Copyright and Related Rights*. Greenwood, Portsmouth, 2007. 133–160

- Pardo, Asunción Esteve – Lucas-Schloetter, Agnès: Compensation for Private Copying in Europe: Recent Developments in France, Germany and Spain. *European Intellectual Property Review* 35 (2013), 463–471
- Paris, Thomas: *Le droit d'auteur: L'idéologie et le système*. PUF, Párizs, 2002
- Patino, Bruno: Rapport sur le livre numérique (2008), <http://www.culture.gouv.fr/culture/actualites/conferen/albanel/rapportpatino.pdf>
- Pfister, Laurent: Histoire du droit d'auteur. *Juris Classeur Propriété littéraire et artistique* (2010), Fasc. 1110
- Pfister, Laurent: La propriété littéraire est-elle une propriété? Controverses sur la nature du droit d'auteur au XIXe siècle. *Revue internationale du droit d'auteur* 2005/205., 117–209
- Pierrat, Emmanuel: „Droit de prêt”: un état des lieux juridique en prélude à une intervention politique. *Légipresse* 2000/173., 77–80
- Pignatari, Olivier: Validité du transfert conventionnel de la charge du droit de suite: suite et fin? *Revue Lamy droit de l'immatériel* 2015/118., 8–10
- Piriou, Florence-Marie: „Oeuvres orphelines”: approche d'un nouveau statut juridique français et européen. *Communication, commerce électronique* 2012a/7–8., étude 14
- Piriou, Florence-Marie: Le droit de prêt public en France. In *Le droit de prêt dans le monde. Droit d'auteur et politiques culturelles*. Dalloz, Párizs, 2008. 233–241
- Piriou, Florence-Marie: Nouvelle querelle des anciennes et de modernes: la loi du 1er mars 2012 relative à l'exploitation numérique des livres indisponibles du XXe siècle. *Communication, commerce électronique* 2012b/10., 6
- Piriou, Florence-Marie: Rémunération légale au titre du prêt en bibliothèque: Projet de loi d'équilibre et de „paix culturelle”. *Légipresse* 2003/202., 91–92
- Piriou, Florence-Marie: La compensation équitable de l'éditeur est-elle compatible avec le droit européen? *Communication, commerce électronique* 2015/9., étude 16
- Pogácsás Anett: A szerzői jogi szabályozás (h)arcai, avagy mi is a szerepe a szerzői jogi védelemnek? *Iustum Aequum Salutare* 2012/3–4., 131–137
- Pogácsás Anett: A szerző jelentősége és művével való kapcsolata. Hova tovább szerzői jog? *Iustum Aequum Salutare* 2014/1., 149–162
- Pollaud-Dulian, Frédéric: Attribution initiale des droits d'exploitation. Réalisateur. Producteur. Présomption de cession. Rémunération pour copie privée (CJUE, 9 février 2012, Martin Luksan c/ Petrus van der Let, n° C-277/10). *Revue trimestrielle de droit commercial* 2012a/2.
- Pollaud-Dulian, Frédéric: Droit de reprographie – Utilisations commerciales – CFC – Droit de divulgation – Non-épuisement. *Revue trimestrielle de droit commercial* (2014), 115
- Pollaud-Dulian, Frédéric: Droit de retransmission par câble. Directive CE du 27 septembre 1993, article 9, § 2. Gestion collective obligatoire. Droit exclusif ou droit de perception. Incidence de la présomption légale de cession des droits au producteur de l'œuvres audiovisuelles. *Revue trimestrielle de droit commercial* (2006), 603
- Pollaud-Dulian, Frédéric: L'arrêt Christie's c/ Syndicat national des Antiquaires de la Cour de justice de l'Union européenne: charge et responsabilité du paiement du droit de suite. *Communication, commerce électronique* 2015/5., étude 9
- Pollaud-Dulian, Frédéric: L'exception de copie privée en France. In André Lucas – Pierre Sirinelli – Alexandra Bensamoun (szerk.): *Les exceptions au droit d'auteur. État des lieux et perspectives dans l'Union européenne*. Dalloz, Párizs, 2012b. 79–94

- Pollaud-Dulian, Frédéric: *Le droit d'auteur*. Economica, Párizs, 2005
- Pollaud-Dulian, Frédéric: *Le droit de destination. Le sort des exemplaires en droit privé*. LGDJ, Párizs, 1989
- Pollaud-Dulian, Frédéric: Les droits exclusifs consacrés par la directive. *Propriétés intellectuelles* 2002/2., 7–16
- Pollaud-Dulian, Frédéric: Livres indisponibles. Licence légale. Oeuvres orphelines. Numérisation. Bibliothèque. *Revue trimestrielle de droit commercial* 2012c/2.
- Pollaud-Dulian, Frédéric: Rémunération équitable. Copie privée. Directive CE n° 2001/29. *Revue trimestrielle de droit commercial* 2010/4.
- Reinbothe, Jörg – von Lewinski, Silke: *The EC Directive on Rental and Lending Rights and on Piracy*. Sweet & Maxwell, London, 1993
- Reinbothe, Jörg: A szerzői jog perspektívái Európában. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle* 2002/1.
- Reneaud, Fabrice: La loi du 18 juin 2003: Une nouvelle réglementation du prêt public des livres dans les bibliothèques. *Revue internationale du droit d'auteur* 2004/199., 65–109
- Renouard, Augustin-Charles: *Traité des droits d'auteurs*. Renouard, Párizs, 1839
- Revet, Thierry: Droit d'auteur et droits voisins: Loi n° 97-283 du 27 mars 1997 portant transposition dans le code de la propriété intellectuelle des directives du Conseil des Communautés européennes n° 93/83 du 27 septembre 1993 et 93/98 du 29 octobre 1993. *Revue trimestrielle de droit civil* (1997) 526
- Ricolfi, Marco: Individual and Collective Management of Copyright in a Digital Environment. In Paul Torremans: *Copyright Law. A Handbook of Contemporary Research*. Edward Elgar, Cheltenham–Northampton, 2007. 286–287
- Riis, Thomas – Schovsbo, Jens: Extended Collective Licenses and the Nordic Experience: It's a Hybrid but is it a VOLVO or a Lemon? *Columbia Journal of Law and the Arts* 4 (2009–2010), 471–495
- Riis, Thomas – Schovsbo, Jens: Extended Collective Licenses in Action. *International Review of Intellectual Property and Competition Law* 43 (2012), 930–950
- Rochiccioli, Elie-Pierre: Point de vue sur la législation applicable aux nouveaux médias, en France, dans le domaine des droits d'auteur. *Revue internationale du droit d'auteur* 1991/148., 17–57
- Rosén, Jan: A Copyright Act in the Melting Pot. A New Setting for Copyright Matters, Individuality and Collectivisation of Contracts: A Swedish Proposal. *Scandinavian Studies in Law* 2010/56., 398
- Rosén, Jan: The Nordic Extended Collective Licensing Model as a Mechanism for Simplified Rights Clearance for Legitimate Online Services. In Johan Axhamn (szerk.): *Copyright in a Borderless Online Environment*. Norstedts juridik, Stockholm, 2012. 65–85
- Sár Csaba: A szerzői jog kihívásai a XXI. században. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle* 2007/2., 34–41
- Sarkady Ildikó – Grad-Gyenge Anikó: A média-értéklánc szerzői jogi vonatkozásai, Média-tudományi Intézet, Budapest, 2012
- Schmidt, André: *Les contrats de représentation des oeuvre dramatiques et musicales dans le cadre des sociétés d'auteurs en France*. LGDJ, Párizs, 1971
- Senftleben, Martin: *Copyright, Limitations and the Three-Step Test. An Analysis of the Three-Step Test in International and EC Copyright Law*. Kluwer Law International, Hága, 2004
- Senftleben, Martin: Ni flexibilité ni sécurité juridique. Les exception au regard du triple test.

- In André Lucas – Pierre Sirinelli – Alexandra Bensamoun: *Les exceptions au droit d'auteur. État des lieux et perspectives dans l'Union européenne*. Dalloz, Párizs, 2012, 63–71
- Shapiro, Ted: Directive 2001/29/EC on Copyright in the Information Society. In Brigitte Lindner – Ted Shapiro: *Copyright in the Information Society. A Guide to National Implementation of the European Directive*, Edward Elgar, Cheltenham–Northampton, 2011, 27–56
- Siiriainen, Fabrice: *La caractère exclusif du droit d'auteur à l'épreuve de la gestion collective*. Thèse, Nizza, 1999
- Siiriainen, Fabrice: La gestion collective du droit d'auteur en droit français. In Christophe Geiger – Michèle Bouyssi-Ruch – Reto M. Hilty: *Perspectives d'harmonisation du droit d'auteur en Europe. Rencontres franco-allemandes*. LexisNexis–Litec, Párizs, 2007, 443–453
- Siiriainen, Fabrice: Théorie générale de la gestion collective. Logique du droit exclusif de la gestion collective. *Juris Classeur Propriété littéraire et artistique* (2006), fasc. 1550, n° 23
- Sirinelli, Pierre: États des lieux. La situation en France. In Christophe Geiger – Michèle Bouyssi-Ruch – Reto M. Hilty: *Perspectives d'harmonisation du droit d'auteur en Europe. Rencontres franco-allemandes*. LexisNexis–Litec, Párizs, 2007. 41–50
- Sirinelli, Pierre: La directive „société de l'information”: apport réel ou fictif au droit d'auteur? In *Commerce électronique et propriétés intellectuelles*. IRPI, Párizs, 2001. 79–96
- Spitz, Brad: Droit de reprographie: l'exploitation commerciale des copies. *Revue Lamy droit de l'immatériel* 2010/63., 19–23
- Stasse, François: Rapport au ministre de la culture et de la communication sur l'accès aux œuvres numériques conservées par les bibliothèques publiques (2005), <http://www.ladocumentationfrancaise.fr/rapports-publics/054000450/index.shtml>
- Strowel, Alain: Google Books: quel futur pour l'accès aux livres? Une bibliothèque universelle en devenir ou une future galerie commerciale? *Auteurs & Média* 2010/1., 1–7.
- Strowel, Alain: Peut-on tenir compte des copies faites à partir de sources illicites pour déterminer le montant de redevances? Commentaires sur quelques décisions récentes en France, aux Pays-Bas et état du droit en Belgique. *Auteurs & Média* 2009, 56.
- Strowel, Alain: The European „Extended Collective Licensing” Model. *Columbia Journal of Law and the Arts* 34 (2010–2011), 665–669
- Synodinou, Tatiana-Eleni: E-books, a new page in the history of copyright law? 35(4) *European Intellectual Property Review* (2013), 220–227
- Szinger András: How the Net was Won and Where is Got Us. Tattay Levente (szerk.): *Emlékkönyv Ficsor Mihály 70. születésnapja alkalmából barátaitól*. Szent István Társulat, Budapest, 2009. 329
- Tarr Péter: Beszerezhetetlenné vált, ismét kapható könyvek. Digitálisan pótolta „hiánycikk-könyvek” a XX. századból. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle* 2013/6., 108–134
- Tessier, Marc: Rapport sur la numérisation du patrimoine écrit (2010), <http://www.ladocumentationfrancaise.fr/rapports-publics/104000016/index.shtml>
- Tószegi Zsuzsanna: A könyvdigitalizálás egyes kérdéseiről. *Magyar Tudomány* 2006/11., 1376–1384
- Tóth Péter Benjamin: A közös jogkezelő szervezet által érvényesíthető szankciók köre, különös tekintettel a további jogsértéstől való eltiltás igényére. In Király Miklós – Gyertyánfy Péter (szerk.): *Liber Amicorum: Studia Gy. Boytha dedicata. Ünnepi dolgozatok Boytha György tiszteletére*. ELTE ÁJK, Budapest, 2004, 309–329.
- Tournier, Jean-Loup: L'avenir des sociétés d'auteurs. *Revue internationale du droit d'auteur* 1996/170., 97
- Tournier, Jean-Loup: *Vivre de sa musique avec la Sacem*. Rocher, Párizs, 2006

- Treppoz, Edouard: L'adaptation des exceptions du droit d'auteur au numérique: vers une recherche d'alignement. *Communication, commerce électronique* 2010/7–8., 6–10
- Triaille, Jean-Paul – Dusollier, Séverine – Depreeuw, Sari – Hubin, Jean-Benoît – Coppens, François – de Francquen, Amélie (et al.): *Study on the Application of Directive 2001/29/EC on Copyright and Related Rights in the Information Society* (2013), http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/studies/131216_study_en.pdf
- Trumpke, Felix: The Extended Collective License: A Matter of Exclusivity? *Nordiskt Immateriellt Rättsskydd* 2012/3., 264–294.
- Ujhelyi Dávid: Válságjelek és megoldásaik a digitális szerzői jogban. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle* 2013/6., 69–107.
- van Eechoud, Mireille – Hugenholtz, Bernt – van Gompel, Stef – Guibault, Lucie – Helberger, Natali: *Harmonizing European Copyright Law. The Challenges of Better Lawmaking*, Wolters Kluwer, Alphen aan den Rijn, 2009
- van Leeuwen, Susanne: CJEU: „Direct Injection” Broadcasting not an Act of Communication to the Public: *SBS Belgium NV v SABAM*. 38(7) *European Intellectual Property Review* (2016), 458–461.
- van Loon, Sophie: Levies for Private Copying when Blank Media are Imported: Who Pays? *Journal of Intellectual Property Law & Practice* 12 (2011).
- Vercken, Gilles: La gestion collective dans la tourmente? L'exemple de la reprographie. *Revue Lamy droit de l'immatériel* 2005/2., 47–54.
- Vercken, Gilles: La pratique des clauses relatives à la gestion collective dans les contrats individuels portant sur les droits d'auteur. *Légipresse* 2002/194., 103–109.
- Vidal, Dominique: *Droit des sociétés*. LGDJ, Párizs, 2010
- Visegrad Investments: *Az üreshordozó-díjrendszer vizsgálata*. Készült a ProArt Szövetség a Szerzői Jogokért megbízásából. Az elemzést készítette Antal Dániel, <http://hu.scribd.com/doc/180221026/Az-ures-hordozo-dijrendszer-vizsgalata-2013>
- Vitorino, António: Recommendations Resulting from the Mediation on Private Copying and Reprography Levies (2013), http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/levy_reform/130131_levies-vitorino-recommendations_en.pdf
- Vivant, Michel – Bruguière, Jean-Michel: *Droit d'auteur et droits voisins*. 2. kiadás, Dalloz, Párizs, 2013
- von Lewinski, Silke – Walter, Michel: *European Copyright Law. A Commentary*. Oxford University Press, Oxford, 2010
- von Lewinski, Silke: A szerzői jogok közös jogkezelésének magyar szabályai a nemzetközi jog és az európai jog tükrében. *Jogtudományi Közlöny* 2004a/7–8., 247–255
- von Lewinski, Silke: Copyright in a Borderless Online Environment: EU Cross-Border Licensing of Rights. In Johan Axhamn (szerk.): *Copyright in a Borderless Online Environment*. Norstedts juridik, Stockholm, 2012. 101–118
- von Lewinski, Silke: *International Copyright Law and Policy*. Oxford University Press, Oxford, 2008
- von Lewinski, Silke: La gestion collective obligatoire des droits exclusifs et sa compatibilité avec le droit international et le droit communautaire du droit d'auteur – Étude de cas. *e-Bulltin du droit d'auteur* (2004b/január–március) (http://portal.unesco.org/culture/fr/files/19552/11515904971sve_f.pdf/sve_f.pdf)
- Westkamp, Guido: *The Implementation of Directive 2001/29/EC in the Member States* (2007),

http://www.ivir.nl/publications/guibault/InfoSoc_Study_2007.pdf

WIPO: WIPO Guide to the Copyright and Related Right Treaties Administered by WIPO and Glossary of Copyright and Related Right Terms (2003), http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/copyright/891/wipo_pub_891.pdf

WIPO: *WIPO Intellectual Property Handbook*. 2. kiadás (2008)

WIPO: International Survey on Private Copying (2013), http://www.wipo.int/export/sites/www/freepublications/en/copyright/1037/wipo_pub_1037_2013.pdf

Zolynski, Célia: *Méthode de transposition des directive communautaire. Étude à partir de l'exemple du droit d'auteur et des droits voisins*. Dalloz, Párizs, 2007

A sorozatban eddig megjelent kötetek

1. Apró István (szerk.): *Határon túli magyar nyelvű médiumok 2010/2011* (2012)
2. Dobos Ferenc: *Nemzeti identitás, asszimiláció és médiahasználat a határon túli magyarság körében 1999–2011* (2012)
3. Csink Lóránt – Mayer Annamária: *Variációk a szabályozásra. Önszabályozás, társszabályozás és szabályozó hatóság a médiajogban* (2012)
4. Sarkady Ildikó – Grad-Gyenge Anikó: *A média-értéklánc szerzői jogi vonatkozásai* (2012)
  5. Koltay András (szerk.): *A médiaszabályozás két éve (2011–2012)* (2013)
  6. Paál Vince (szerk.): *Magyar sajtószabadság és -szabályozás 1914–1989* (2013)
  7. Horváth Attila: *A magyar sajtó története a szovjet típusú diktatúra idején* (2013)
  8. Koltay András – Nyakas Levente (szerk.): *Összehasonlító médiajogi tanulmányok. A „közös európai minimum” azonosítása felé* (2014)
  9. Dobos Ferenc – Megyeri Klára: *Nemzeti identitás, asszimiláció és médiahasználat a határon túli magyarság körében 2.* (2014)
10. Grad-Gyenge Anikó – Sarkady Ildikó: *Közös jogkezelés az audiovizuális médiában* (2014)
  11. Apró István (szerk.): *Média és identitás* (2014)
  12. Pruzsinszky Sándor: *Halhatatlan cenzúra* (2014)
  13. Kóczyán Sándor: *Gyermekvédelem a médiajogban* (2014)
14. Apró István – Paál Vince (szerk.): *A határon túli magyar sajtó Trianontól a XX. század végéig* (2014)
15. Kiss Zoltán – Szivi Gabriella: *A közszolgálati médiaszolgáltatás és a szellemi tulajdonjogok kapcsolódási pontjai és szabályozási környezete* (2015)
  16. Dobos Ferenc: *A médiahasználat változása az erdélyi, felvidéki, kárpátaljai és vajdasági magyarság körében 2001–2014* (2015)
17. Grad-Gyenge Anikó: *Az audiovizuális archívumok szabályozási kerete – különös tekintettel a médiajogi és szerzői jogi rendelkezésekre* (2015)
  18. Dobos Ferenc: *A médiahasználat változása az erdélyi, felvidéki, kárpátaljai és vajdasági magyarság körében 2001–2014/2* (2015)
  19. Apró István (szerk.): *Média és identitás 2.* (2016)
  20. Mezei Péter : *Jogkimerülés a szerzői jogban* (2016)
  21. Koltay András, Andrej Školkay (szerk.): *Comparative Research on the Approaches of Administrative Judiciaries to Sanctions Issued by Media Regulators in V–4 I.* (2016)
  22. Koltay András, Andrej Školkay (szerk.): *Comparative Research on the Approaches of Administrative Judiciaries to Sanctions Issued by Media Regulators in V–4 II.* (2016)
  23. Makkai Béla: *Határon túli magyar sajtó – Trianon előtt* (2016)
24. Grad-Gyenge Anikó: *Film és szerzői jog – A megfilmesítési szerződés* (2016)
25. Kőhidi Ákos: *Fájlcseré és felelősség* (2016)

Médiatudományi Intézet, Budapest
A kiadásért felel Nyakas Levente
Tördelő: Varga Ákos
Megjelent 15 (B/5) ív terjedelemben, 300 példányban
Médiatudományi Könyvtár: ISSN 2063-5222
Médiatudományi Könyvtár 26.: ISBN 978-615-5302-22-0